

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

мр Милош Галантић

**МЕЂУНАРОДНО-ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ И
ЗНАЧАЈ ГЛОБАЛНИХ СПОРТСКИХ
ОРГАНИЗАЦИЈА**

докторска дисертација

Београд, 2015

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF LAW

mr Miloš Galantić

**INTERNATIONAL LEGAL POSITION
AND THE IMPORTANCE OF GLOBAL
SPORTS ORGANIZATIONS**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2015

МЕНТОР:

Др Миленко Крећа, редовни професор, Универзитет у Београду, Правни факултет

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

Др Миленко Крећа, редовни професор, Универзитет у Београду, Правни факултет

Др Родољуб Етински, редовни професор, Универзитет у Новом Саду, Правни Факултет

Др Бојан Милисављевић, ванредни професор, Универзитет у Београду, Правни факултет

Др Александар Гајић, доцент, Универзитет у Београду, Правни факултет

Др Биљана Чучковић, доцент, Универзитет у Београду, Правни факултет

Датум одбране: _____ 2016. године

ПОДАЦИ О ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

**МЕЂУНАРОДНО-ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ И ЗНАЧАЈ ГЛОБАЛНИХ СПОРТСКИХ
ОРГАНИЗАЦИЈА**

РЕЗИМЕ:

Глобалне спортске организације (ГСО) су једне од првих друштвено организованих алтернатива државном регулисању друштвених односа, прво, на националном нивоу, у виду националних спортских организација, а затим и на наднационалном нивоу. ГСО, као специфична врста међународних невладиних организација, су једне од првих групација међународних организација уопште. Бројне специфичности које поседују ГСО сигурно су већ саме по себи довољан разлог за њихово проучавање. Једна од њих, изузетно ретка у међународној заједници, је готово апсолутна универзалност и прихваћеност прописаних правила понашања. Таква специфичност представља посебан разлог потребе њиховог стручног анализирања и евентуалне примене у даљем развоју међународне заједнице.

Поједине од њих, као на пример Међународни олимпијски комитет (ИОС) и Међународна фудбалска федерација (FIFA), иза себе имају више од једног века постојања. ГСО настају као типичан пример организовања људи повезаних истим интересима који превазилазе државне границе. У том погледу су сличне невладиним струковним организацијама – удружењима грађана чији је задатак био заштита и развој дате струке и помоћ члановима. Почетни задатак ГСО био је прописивање универзалних правила игре датог спорта и организација спортских такмичења. Касније, са јачањем њихове улоге у регулисању спорта, ГСО све више се упуштају у регулисање и других питања која су у индиректној вези са самим спортом. Развој и структура ГСО била условљена је специфичношћу друштвених односа у спорту. Амањерска суштина модерног спорта пренета је и на његове управљачке организације, уз истовремену самосталност ГСО од директног утицаја држава. Државе, у време настанка првих ГСО, нису показале интерес за укључивање у регулисање друштвених односа у спорту и они традиционално припадају аутономији спорта и надлежних ГСО.

ГСО настају у окружењу вестфалског система суверених држава. Њихово аутономно постојање је условљено ефикасном прилагођавању таквом систему. ГСО морају имати седиште и активности на територијама суверених држава. Њихов организациони облик и деловања морају бити у складу са правним системима датих држава. У наведеном прилагођавању ГСО су показале изузетну способност, нарочито у погледу два кључна сегмента која су директно повезана са питањима државне интервенције. У погледу првог, седишта организације, ГСО бирају државу која им може понудити најповољније услове. У погледу другог, начина решавања спорова, крајњи доносилац одлуке је по правилу арбитражно тело, и начин финалног решавања спора је арбитражна одлука. Међународна арбитражна одлука, у вестфалском систему, у већини држава не подлеже судском преиспитивању, него надлежни национални суд може одлучивати само о њеном признању и извршењу. Разлози евентуалног одбијања признања и извршења су значајно сужени, па је уобичајена последица несметан и успешан прелазак арбитражне одлуке из сфере спорта у сферу суверених држава. Једини случај када арбитражна одлука подлеже преиспитивању од стране националног суда и евентуалном поништењу, је када страна незадовољна арбитражном одлуком затражи њено преиспитивање у правном систему државе седишта арбитражног тела. С обзиром на чињеницу да ГСО пажљиво врше избор државе седишта, значајан број ГСО, као државу седишта бира Швајцарску. Швајцарска и њен правни систем традиционално су наклонени арбитражном начину решавања спорова и велики број међународних арбитража из тих разлога има седиште на њеној територији. Последица таквог приступа је да од малог броја оспорених спортских арбитражних одлука, занемарљив број је поништен у оквиру швајцарског правног система, као коначне капије за могућност оспоравања.

Ефикасно прилагођене вестфалском систему, ГСО су успешно дочекале и промене у међународној заједници и друштву уопште, које су наступиле у другој половини XX века. Пре свега, спорт неминовно постаје комерцијална делатност. Држава показује све веће интересовање за спорт. ГСО, које су превазишле развојне фазе и основне потребе за доношењем правила игре и организацијом такмичења, сада аутономно регулишу и низ других друштвених односа у спорту које имају значајне економске последице. ГСО, са својом организационом

структуром створеној за аматерски спорт, успешно се прилагођавају комерцијалним захтевима и настоје да максимално искористе своје могућности у стицању прихода. Путем значајних прихода од спорта и монопола одржавања спортског догађаја учвршћују своју аутономију у односу на државе. Појединачне државе данас нису претња аутономији ГСО. На данашњем развоју међународне заједнице, једини актер који је имао одређеног ограниченог успеха у другачијем регулисању друштвених односа који традиционално припадају аутономији спорта је Европска Унија. Својом политиком заштите заједничког тржишта и слободе кретања робе, капитала и радне снаге, приморала је поједине ГСО, пре свега FIFA, на извесне промене начина регулисања појединих друштвених односа у спорту. Ипак, наведени уступци иако медијски снажно пропраћени, представљају само изузетке од правила да ГСО аутономно регулишу друштвене односе у спорту. Поступање ЕУ, као и најзначајнијих ГСО све више се креће у правцу узајамне сарадње и разумевања.

Осим наведене прилагодљивости у односу на вестфалски систем, ГСО су носиоци још једне значајне појаве. ГСО могу представљати и значајну степену у даљем проучавању развоја међународне заједнице и превазилажења постојећих проблема.

Решавање проблема који превазилазе границе поједине државе, државе су привремено решиле оснивањем међународних владиних организација, а грађани и удружења датих држава путем оснивања међународних невладиних организација. Данас оба организациона облика, након вековног искуства, поред почетних предности и успеха, имају све више недостатака и можемо рећи да су се приближиле свом организационом и функционалном врхунцу. Међународне владине организације имају значајне материјалне ресурсе и подршку држава, али су формалне, ригидне и често неефикасне услед начина доношења одлука. Међународне невладине организације су флексибилније и стручније али уз хроничан недостатак материјалних средстава. Неопходно је додати и потенцијални однос међусобног неповерења који постоји између њих.

Нови облик међународног организовања који обједињује најбоље карактеристике оба сектора - јавног и приватног, представљају хибридне

међународне организације. Најважнија особина новог облика организовања је да поседује поверење приватног и јавног сектора, тако да се отвара могућност регулисања друштвених односа на потпуно другачијим основама. Није случајно да се наведени облик међународног организовања успешно јавља и случају ГСО. ГСО су пре свега МНВО које су решиле основни недостатак приватног сектора – стабилно и значајно финансирање и које су се ефикасно прилагодиле вестфалском систему суверених држава. На таквим основама и њихов развој се најбрже одвијао. Ипак, као и државе раније, ГСО су се у једном тренутку суочиле са проблемима које не могу ефикасно решити у свом аутономном приватном сектору. У њиховом решавању неопходно је и учествовање државе. Покушаје решавања таквих проблема, само од стране ГСО, пратило је неповерење држава, а препуштање државама да парцијално решавају проблем угрожавало је постигнуту аутономију. Борба против допинга у спорту је такав пример. Изузетно ефикасан начин је пронађен у оснивању посебне ГСО – Светске антидопинг агенције, хибридне међународне организације, у којој оба сектора равноправно и ефикасно одлучују. Такав нови облик међународне сарадње, добија и посебан вид признања од стране држава – усвајање међународне Конвенције против допинга у спорту из 2005. године. До сада, наведена конвенција представља међународни обавезујући документ који је наишао на најшире и најбрже прихватање од стране држава.

Регулисање друштвених односа у спорту, осим своје спољне манифестације организационих облика који их спроводе – ГСО, има и своју унутрашњу, суштинску манифестацију у виду правила којима се регулишу дати друштвени односи. Посматрати само ГСО, без анализа правила понашања и њиховог значаја у међународној заједници може довести до занемаривање и несхватања саме суштине ГСО. Све до друге половине XX века практично једини доносилац тих правила су биле ГСО. Данас са порастом утицаја држава и њених организација, преко својих националних правних система али и преко норми међународног јавног права, све више на значају добија јавни сегмент регулације спорта. ГСО су и данас претежни регулатор друштвених односа у спорту али промене у самим друштвеним односима у спорту и међународној заједници уопште, намећу потребу јаче сарадње приватног и јавног сектора. Последица је да данас скуп правила којима се регулишу друштвени односи у спорту, а које смо

назвали спорско право, има два сегмента – приватни и јавни, и која су оба од суштинске важности за схватање целине појма регулисања спорта као друштвене појаве, укључујући и организационе облике који тај задатак обављају. Анализа спорског права, као облика недржавног права, је од битног значаја за схватање будућег развоја међународне заједнице. Проучавање спорског права, је настало и развијало се на основама једног другог облика недржавног права. У питању је *lex mercatoria* – право трговаца које се заснивало на одлукама независних и аутономних трговачких судова. *Lex mercatoria* је имала пресудан утицај на развој спорског права. Први термин који је коришћен за означавање спорског права је латински неологизам – *lex sportiva*. У случају развоја спорског права, као и у случају *lex mercatoria*, посебна тела за решавање спорова заузимају значајно место. У случају *lex sportiva* у питању је Спортски арбитражни суд. Ипак, Спортски арбитражни суд представља само један од организационих облика регулатора спорта и то у оквиру „судске функције“ ГСО. Данас, *lex sportiva* као термин који обухвата приватни сегмент спорског права, са укупности односа које регулише, далеко превазилази *lex mercatoria*. *Lex sportiva*, одређена у границама приватног сегмента и уз помоћ јавног сегмента, данас представља најорганизованији облик недржавног права. Могући будући прототип правила понашања у међународној заједници може бити садашњи Антидопинг кодекс (WADC), који садржи основна правила понашања у глобалној борби против допинга у спорту за све учеснике у спорту и државе, а чије су измене у надлежности WADA – ГСО са хибридном организационом структуром.

Данас, најозбиљнија претња и критика упућена ГСО је њихов „демократски дефицит“ односно нерегулисано питање њихове одговорности. Начелно такво питање је уперено према свим облицима организовања у међународној заједници са недржавним елементима управљања, али у случају појединих ГСО које максимално користе своје потенцијале стицања прихода, питање добија посебну специфичну тежину. Иако ГСО предузимају унутрашње организационо-административне напоре да поправе слику о себи, а идеје о стварању глобалног управног права које би регулисало глобалне управљачке организације је још далеко од практичне примене, притисак међународног јавног мњења остаје једино средство у правцу повећања одговорности ГСО. Започети

процес стварања хибридних међународних организација у области спорта представља квалитативни напредак и на пољу одговорности и стицања поверења свих сегмената међународне заједнице.

Општи закључак је да ГСО имају значајно место у међународној заједници, да укупност правила којима се регулишу друштвени односи у спорту – спортско право, представља један од најзначајнијих облика недржавног права. Такође, ГСО и спортско право са својим специфичностима имају значајну улогу и у даљем развоју међународне заједнице. Постојећи вестфалски систем суверених држава и централистичка схватања да право може потицати само од државе, доживљавају све више изазова у правцу децентрализације система одлучивања и признавања постојања недржавног права. Из наведених разлога важно је квалитативно разумевање нових актера на међународној сцени. Ипак, ГСО и спортско право немају адекватан третман. У међународно правној теорији правни положај ГСО је готово занемарен, а у националној правној теорији највећи домет представља прихватање система делегације овлашћења са државе на спортске организације. Међу правним теоретичарима спортског права ова материја се третира различито и несистематично.

Можемо констатовати да је наступило време да се уклоне постојећи стереотипи о спорту као аматерској и „неозбиљној“ делатности. Данас, спорт је друштвена појава која често има значајне економске ефекте и која је регулисана посебним правним правилима, у великом делу независно од држава. Примена таквих правила и решавање евентуалних спорова, практично често без могућности интервенције датих држава, изазивају значајне материјалне последице по учеснике у спорту. Бројност и обимност правила, импозантан број одлука CAS-а као и значајан број пресуда Савезног врховног суда Швајцарске, захтева озбиљан приступ и врсно познавање права уопште и низа специфичности спортског права односно захтева високо специјализованог правника. Време је да се напусти став о примени права у спорту и спозна чињеница постојања посебног спортског права. Време које предстоји пред нама је време јачања разних облика недржавног права а међу њима посебно место заузимају ГСО и спортско право.

Анализа приватног и јавног сегмента спортског права на територији Републике Србије показала је низ недоследности и несистематичности. Такво стање не представља изненађење с обзиром да је спортско право млада правна категорија чији је развој препуштен спортским организацијама и појединим правним стручњацима. Законодавна лутања у датој материји, односно поједина дијаметрално супротна законска решења у релативно кратком временском раздобљу, показатељ су несистематичног приступа државе датој материји. Једнако проблематичан је и приступ спортских организација чије непознавање спортског права је још приметније. Једно од могућих решења наведеног проблема је увођење систематичног и континуираног приступа проучавања спортског права у укупности својих сегмената и организационих појавних облика у образовни систем Републике Србије.

Кључне речи: глобалне спортске организације, међународне невладине организације, спортско право, правни плурализам, недржавно право.

Научна област: правна

Ужа научна област: међународно јавно право

УДК број 341:796.01/.09

THE DOCTORAL DISSERTATION INFORMATION

INTERNATIONAL LEGAL POSITION AND THE IMPORTANCE OF GLOBAL SPORTS ORGANIZATIONS

S U M M A R Y:

Global sports organizations (GSO) are one of the first socially organized alternative to state regulation of social relations, first, at the national level through national sport organizations, and then on the supranational level. GSOs, as well as specific types of international non-governmental organisations, are one of the first groups of international organizations in general. Numerous specificities of the GSOs are certainly already in itself a sufficient reason for their study. One of them, extremely rare in the international community, is almost complete universality and acceptance of prescribed rules. Such specificity represents a special reason for their expert analysis and potential use in the further development of the international community.

Some of them, such as the International Olympic Committee (IOC) and the International Football Federation (FIFA), have more than a century of existence. GSOs arise as a typical example of organizing people bonded by the same interests that transcend national boundaries. In this respect, they are similar to non-governmental professional organizations, whose task was protection and development of the profession and support for members. The initial task of GSOs was prescribing universal rules of a given sport and the organization of sporting competitions. Later, with the strengthening of their role in the sport regulating, GSOs are increasingly engage in regulation of other issues that are indirectly related to the sport itself. Development and structure of the GSOs was conditioned by the specificity of social relations in sports. Amateur essence of modern sport was also transferred to its control organization, with simultaneous GSOs independence from direct influence of state. States, at the time of the first GSOs, have not shown interest for inclusion in the regulation of social relations in the sport and they traditionally belong to the autonomy of sport and the relevant GSOs.

GSOs occur in the environment of the Westphalian system of sovereign states. Their autonomous existence is conditioned by the efficient adjustment of such a system.

GSOs must have a seat and activities in the territories of sovereign states. Their form of organization and operation shall be in accordance with the legal systems of the states. In this adjustment, GSOs have shown a remarkable ability, especially in terms of two key segments that are directly related to the question of state intervention. Regarding the first, the seat of the organization, GSOs choose a country that can offer them the best conditions. As regards the second, dispute resolution, the ultimate decision maker is usually an arbitration body and the final way of dispute settlement is arbitration award. International arbitration decisions, in the Westphalian system, in most states are not subject to judicial review, but the responsible national court may only decide on its recognition and execution. The reasons for the refusal of recognition and enforcement are significantly narrowed, so the most common consequence is a smooth and successful transition of the arbitration award from the sphere of sport to the sphere of sovereign states. The only case when the arbitration decision is subject to review by the national court and the eventual annulment, is when a dissatisfied party requests reconsideration in the legal system of the state where the seat of the arbitration body is. Due to the fact that GSOs carefully carry out the selection of seats, a significant number of GSOs, as a place of seat, elected Switzerland. Switzerland and its legal system traditionally favour the arbitration dispute resolution and a large number of international arbitrations for these reasons is based on its territory. The consequence of this approach is that of a small number of contested sporting arbitration decisions, a negligible number was annulled within the Swiss legal system, as the final gate for the possibility of challenging.

Efficiently adapted to the Westphalian system, the GSOs have successfully welcomed the changes in the international community and the society in general, which occurred in the second half of the twentieth century. First of all, sport is inevitably becoming a commercial activity. States are demonstrating the growing interest in the sport. GSOs, which have overcome the development phase and the essential need for the adoption of rules and the organization of the competition, now autonomously regulate a number of other social relations in sports which have significant economic consequences. GSOs, with its organizational structure created for amateur sport, successfully adapting to commercial requirements and try to maximize their opportunities in generating of income. Through significant revenue from sport and

maintenance of sports events monopoly, GSOs reinforce their autonomy from the state. Individual states today are not a threat to the autonomy of the GSOs. In today's development of the international community, the only actor who has had some limited success in a different regulation of social relations that traditionally belong to the autonomy of sport is the European Union. With its policy of protecting the common market and free movement of goods, capital and labour, forced the individual GSOs, primarily FIFA, on some changes of regulating certain social relationships in sport. However, these compromises, although strongly supported by media, are the only exceptions to the rule that GSOs autonomously regulate social relations in sport. EU actions, as well as the actions of the most important GSOs, increasingly moving in the direction of mutual cooperation and understanding.

In addition to this flexibility in relation to the Westphalian system, the GSOs are holders of one more significant phenomenon. GSOs may represent a significant step in the further study of the development of the international community and to overcome the existing problems.

Solving problems that go beyond the boundaries of a particular country, states have temporarily solved by establishing the international governmental organizations, and citizens and associations of given states through the establishment of the international nongovernmental organisations. Today, both organizational forms, after one century of experience, despite the initial advantage and success, have more shortcomings and we can say that they are closer to their organizational and functional peak. International governmental organizations have significant material resources and the support of the state, but they are formal, rigid and often ineffective because of the way of making decisions. International nongovernmental organisations are more flexible and professional but with a chronic lack of funds. It is necessary to add the potential relationship of mutual mistrust that exists between them.

A new form of international organization that brings together the best features of both sectors - public and private, represent a hybrid international organizations. The most important feature of the new forms of organization is that has the trust of both the private and public sectors, so that it opens up the possibility of regulating social relations on a completely different basis. It is no coincidence that the aforementioned

type of international organization successfully occurs in the case of GSOs. GSOs are above all, NGOs which have solved basic shortcoming of private sector - stable and significant funding and which are effectively adapted to Westphalian system of sovereign states. On such basis, the rapid development was inevitable. Yet, as states earlier, GSOs had at one time faced with problems that cannot be efficiently resolved in their autonomous private sector. In their resolution, the participation of the state was necessary. An attempt to solve these problems only by GSOs has been followed by state's mistrust, and letting the states to solve the problem constitute a threat to GSOs autonomy. The fight against doping in sport is such an example. Extremely efficient way is found in the establishment of special GSOs - World Anti-Doping Agency, hybrid international organization, in which both sectors equally and effectively decide. This new form of international cooperation, received a special kind of recognition by the state - the adoption of the International Convention against Doping in Sport in 2005. So far, that convention is an international binding document which received the widest and fastest acceptance by States.

The regulation of social relations in sports, in addition to its external manifestations of organizational forms that implement them - GSOs, has its own internal, essential manifestation in the form of rules regulating the given social relations. Observe only the GSOs, without analysis of the rules of conduct and their importance in the international community can lead to neglect and lack of understanding of the very essence of GSOs. Until the second half of the twentieth century, practically the only creators of these rules were GSOs. Today, with increasing influence of the state and its organizations, through their national legal systems as well as through the norms of public international law, public segment regulation of sport is becoming increasingly important. GSOs are still the predominant regulator of social relations in sport but changes in social relations themselves in sport and the international community in general, impose the need for stronger cooperation between the private and public sectors. The result is that today a set of rules that regulate social relations in sports, which we call sports law, has two segments - private and public, both of which are essential to understanding the whole idea of regulating the sport as a social phenomenon, including organizational forms to perform this task. Analysis of sports law, as a form of non-state law, is essential for understanding the future development of

the international community. The study of sports law was created and developed on the basis of another form of non-state law. It is a *lex mercatoria* - the law of merchants that were based on the decisions of the independent and autonomous commercial courts. *Lex mercatoria* has had a decisive influence on the development of sports law. The first term used to denote the sports law is a Latin neologism - *lex sportiva*. In the case of development of sports law, as in the case of *lex mercatoria*, a special body for resolving disputes occupy an important place. In the case of *lex sportiva*, it is the Court of Arbitration for Sport. However, the Court of Arbitration for Sport represents only one of the organizational forms of regulators of sport within the framework of "judicial functions" of GSOs. Today, *lex sportiva* as a term that includes private segment of sports law, with the totality of relations which governs, far exceeds the *lex mercatoria*. *Lex sportiva*, determined within the limits of the private segment and with the help of the public segment today represents the most organized form of non-state law. Possible future prototype of the rules of conduct in the international community may be the current Anti-Doping Code (WADC), which contains the basic rules of behaviour in the global fight against doping in sport for all participants in the sport and the state, and whose changes are under the jurisdiction of WADA - GSOs with the a hybrid organizational structure.

Today, the most serious threat and criticism of GSOs is their "democratic deficit", or unregulated question of their responsibility. In principle, such a question is directed to all forms of organization in the international community with non-state elements of management, but in the case of certain GSOs which make maximum use of their potential acquisition of revenues, the question gets a special specific weight. While GSOs undertake internal organizational and administrative efforts to improve the self-image and idea of creating a global administrative law that would regulate the global control organization is still far from practical application, the pressure of international public opinion remains the only tool towards increased accountability of GSOs. The started process of creating hybrid international organizations in the field of sport represents a qualitative advance in the field of liability and gaining the confidence of all segments of the international community.

The general conclusion is that GSOs has a significant place in the international community, that the totality of rules regulating social relations in sport - sports law, is one of the most important forms of non-state law. Also, GSOs and sports law with its specificities play an important role in the further development of the international community. Existing Westphalian system of sovereign states and a centralistic perception that the state is only creator of the law are experiencing more challenges in the direction of decentralization of decision making and recognizing the existence of non-state law. For these reasons it is important substantial understanding of new actors on the international scene. However, the GSOs and sports law are not adequately treated. In international legal theory, the legal status of the GSO has been ignored and in national legal theory the greatest achievement constitutes acceptance of the system of delegation of authority from the state to the sports organizations. Among legal theoreticians of sports law, this matter is treated differently and unsystematic.

It can be concluded have occurred time to eliminate the existing stereotypes about the sport as amateur and "frivolous" activities. Today, sport is a social phenomenon which often has significant economic effects and which is regulated by special legal rules, in large part independent of the state. The application of these rules and resolving potential disputes, often practically without possibility of intervention by given country, causing significant material effect on the participants in the sport. The size and massiveness of rules, imposing number of decisions of the CAS as well as a significant number of judgments of the Federal Supreme Court of Switzerland, requires a serious approach and excellent comprehension of the law in general and a number of specificities of Sports Law and requires a highly specialized lawyers. It is time to leave the approach on the application of "law in the sport" and accept the fact that there exists a special branch of law - sports law. The time ahead of us, it is time of strengthening of the various forms of non-state law and among them a special place will be occupied by GSOs and sports law.

Analysis of the private and public segment of sports law in the territory of the Republic of Serbia showed a number of inconsistencies and unsystematic approach. This situation is not surprising considering that sports law is young legal category whose development is left to sports organizations and individual legal experts.

Legislative wandering or some of diametrically opposed legal solutions in a relatively short period of time, indicating the state unsystematic approach. Equally problematic is the approach of sports organizations whose unfamiliarity of sports law and the law in general, is more noticeable. One of the possible solutions to the above problems is the introduction of a systematic and continuous approach to the study of sports law, in the totality of its segments and organizational forms, in the educational system of the Republic of Serbia.

Key words: global sports organizations, international non-governmental organisations, sports law, legal pluralism, non-state law.

Scientific field: Law

Special scientific field: Public International Law

UDC number: 341:796.01/.09

САДРЖАЈ

Коришћене скраћенице.....	viii
Увод	1
Предмет и циљ дисертације	1
I. Опис садржаја дисертације.....	3
1. Прво поглавље: Глобалне спортске организације - међународне невладине организације	3
2. Друго поглавље: Појам спорта	5
3. Треће поглавље: појам глобалних спортских организација	7
4. Четврто поглавље: правни статус глобалних спортских организација	7
5. Пето поглавље: правила којима се регулишу друштвени односи у спорту	9
6. Шесто поглавље: Решавање спорова у спорту	10
7. Седмо поглавље: Правила која доносе ГСО - норме недржавног права..	14
8. Осмо поглавље: спортско право	15
9. Девето поглавље: одговорност глобалних спортских организација.....	17
10. Десето поглавље: Република Србија у систему међународног спорта	19
II. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању.....	21
ДЕО ПРВИ	23
ГЛОБАЛНЕ СПОРТСКЕ ОРГАНЗАЦИЈЕ - ВРСТА МЕЂУНАРОДНИХ НЕВЛАДИНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА	23
I. Увод	23
II. Термин „невладине организације“	25
III. Дефинисање међународних невладиних организација	31
IV. Суштина међународних невладиних организација	35
V. Потреба редифинисања појма међународних невладиних организација	38
ДЕО ДРУГИ.....	42
ПОЈАМ СПОРТА	42
I. Увод	42
II. Појам спорта.....	42
1. Игра	43
2. Организована игра	44
3. Такмичење	45
4. Спорт.....	45
III. Настанак спорта и развој спорта	45

1. Биолошке теорије.....	45
2. Марксистичке теорије	46
3. Религијско-култне теорије	46
4. Лингвистички приступ	47
5. Модернизационе теорије.....	48
6. Постмодерне теорије	49
IV. Специфичности спорта као друштвених односа и последице	50
ДЕО ТРЕЋИ.....	52
ПОЈАМ ГЛОБАЛНИХ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА.....	52
I. Увод	52
II. Термин глобалне спортске организације.....	55
III. Настанак глобалних спортских организација	56
IV. Формални елементи ГСО	57
1. Пирамидална структура	57
2. Врсте.....	59
V. Организациона структура	61
1. Увод.....	61
2. Основни принципи организационе структуре	65
1) Једна чланица – једна асоцијација (монопол представљања).....	77
2) Једна чланица - један глас	79
3) Политичка неутралност	81
VI. Функције ГСО	82
1. Основне функције	82
1) Легислативно управљачка.....	82
2) Организација такмичења	83
3) Развојна функција	84
2. Изведене функције – комерцијална функција.....	87
VII. Финансирање ГСО	89
ДЕО ЧЕТВРТИ	93
ПРАВНИ СТАТУС ГЛОБАЛНИХ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА	93
I. Увод	93
II. Правни статус МНВО.....	94
1. Традиционални облици деловања МНВО у међународној заједници.....	99
1) Учешће у међународном процесу одлучивања	99
2) Учешће у примени међународног јавног права	100

2.	Еволуција међународно правног статуса МНВО	101
1)	Специјални случајеви статуса МНВО.....	101
2)	УН и консултативни статус.....	102
3)	Међународни уговори.....	103
4)	Хибридне међународне организације	105
3.	Специфичности ГСО као МНВО	109
1)	Аутономија регулисања друштвених односа	109
2)	Монопол спортског догађаја.....	109
III.	Закључак	111
	ДЕО ПЕТИ	113
	ПРАВИЛА КОЈИМА СЕ РЕГУЛИШУ ДРУШТВЕНИ ОДНОСИ У СПОРТУ	113
I.	Приватни сегмент спортских правила.....	113
1.	Опште одлике прописа које доносе ГСО.....	113
1)	Саморегулација.....	113
2)	Системска целовитост – заокруженост система правила понашања ..	114
3)	Приватни уговорни поредак у основи.....	116
4)	Транснационални карактер	118
5)	Значајне економске импликације	119
6)	Интердисциплинарни карактер.....	120
2.	Врсте правила.....	120
1)	Правила игре.....	121
A.	Специфичности правила игре у односу на друга правила понашања 122	
a)	Просторно временска примена правила игре.....	122
b)	Аутономија спортских судија.....	123
c)	Аутономија правила игре од судског преиспитивања	123
2)	Фер-плеј.....	125
3)	Остала правила која доносе ГСО.....	130
A.	Општа правила организационо-административног карактера	130
B.	Одлуке арбитражних тела	131
II.	Јавни сегмент спортских правила	138
1.	Уводна разматрања	138
2.	Национална спортска правила.....	139
4)	Уводна разматрања	139
1)	Аутономија спортских организација.....	142

A.	Извори	142
B.	Обим аутономије.....	143
C.	Примери успешног „нарушавања“ аутономије спорта	148
D.	Модели националног регулисања спорта.....	148
E.	Разлози доношења (ratio legis) националних прописа о спорту.....	149
F.	Циљеви доношења.....	149
G.	Дефиниција спорта у националном законодавству	150
H.	Регулисање финансирања спорта у националним оквирима.....	150
3.	Међународно правно регулисање спорта	151
1)	Уводна разматрања	151
2)	Регулисање спорта путем норми међународног јавног права	153
A.	Допинг.....	153
B.	Олимпијски симболи	162
C.	Легислативне активности Европске Уније.....	167
a)	Уводна разматрања	167
b)	Прописи ЕУ као заједнице држава.....	168
c)	Прописи Савета Европе као извори међународног јавног права у спорту	171
a.	Насиље.....	171
b.	Допинг	174
D.	Регулисање спорта путем норми међународног јавног права ради остваривања циљева међународне заједнице.....	174
d)	Апартхејд.....	174
	ДЕО ШЕСТИ	178
	РЕШАВАЊЕ СПОРОВА У СПОРТУ.....	178
I.	Увод	178
II.	Анализа сукоба и спорова у спорту	180
1.	Теренски спорови.....	181
2.	Дисциплински спорови	184
3.	Комерцијални спорови	188
III.	Спортски арбитражни суд - CAS.....	188
1.	CAS као међународно арбитражно тело.....	190
1)	Седиште.....	191
2)	Арбитражни споразум – арбитражна клаузула	194
3)	Избор арбитра	197
4)	Поверљивост.....	198

5) Привремене мере.....	199
6) Временски лимит.....	202
7) Мирење и медиација	203
8) Саветодавна мишљења	205
9) Ad hoc одељења	208
2. Независност	212
1) Увод.....	212
2) Нужност прилагођавања ГСО променама у модерном спорту.....	213
А. Судски случај Бач Ренолдса	214
В. Судски случај Тоње Хардинг.....	216
3) Настанак и реформе CAS-а	218
3. Универзалност.....	221
1) увод.....	221
2) Прихватање надлежности CAS-а од стране међународних федерација	221
3) Изузеци од надлежности CAS.....	226
А. Правило К Статута Фудбалске асоцијације Енглеске.....	226
IV. Национални спортски арбитражни судови	231
1. САД.....	232
2. Канада	233
ДЕО СЕДМИ.....	236
ПРАВИЛА КОЈА ДОНОСЕ ГСО - НОРМЕ НЕДРЖАВНОГ ПРАВА	
.....	236
I. Уводна разматрања.....	236
II. Правни плурализам.....	236
III. Државно правни централизам	239
1. Однос државе према недржавном праву	240
1) Одбијање – примена постојећег државног права.....	241
2) Инкорпорација – трансформација недржавног права у државно право	242
3) Приклањање – посматрање недржавног права као чињенице.....	242
4) Делегација – посматрање недржавног права као подређеног права ...	243
IV. Закључак	243
ДЕО ОСМИ.....	247
ПРАВНА ПРИРОДА ПРАВИЛА КОЈИМА СЕ РЕГУЛИШУ	
ДРУШТВЕНИ ОДНОСИ У СПОРТУ – СПОРТСКО ПРАВО.....	247

I.	Уводна разматрања.....	247
II.	Термини и суштина правила понашања у спорту.....	249
1.	Традиционални приступ - Право и спорт, Право у спорту.....	249
2.	Модерни приступ.....	251
1)	Лех спортива.....	252
A.	Порекло термина.....	253
B.	Прва појава термина.....	256
C.	Лех мерцаторија – индиректни творац термина лех спортива.....	257
D.	Садржина термина.....	260
E.	Закључак.....	262
2)	Lex ludica.....	263
3)	Међународно јавно спортско право.....	264
4)	Међународно спортско право.....	264
5)	Европско спортско право.....	265
6)	Глобално или транснационално спортско право.....	266
III.	Закључак.....	267
ДЕО ДЕВЕТИ.....		270
ПИТАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ ГСО.....		270
I.	Уводна разматрања.....	270
1.	Архитектура ГСО је створена за аматерски спорт.....	271
2.	Промена окружења у коме се налазе ГСО.....	273
3.	Прилагођавање ГСО.....	274
4.	Специфичности ГСО у погледу одговорности.....	276
II.	Могућа решења за повећање степена одговорности и транспарентности 280	
1.	Активности ГСО у правцу повећања одговорности и транспарентности 281	
1)	Објављивање финансијских извештаја и оснивање посебних тела	281
2)	Оснивање ГСО са хибридном структуром.....	282
2.	Глобално управно право.....	283
1)	Уводна разматрања.....	283
2)	Појам глобалног управног права.....	284
A.	Основни облици глобалне управе.....	285
a)	Међувладина регулаторна тела.....	286
b)	Хибридна регулаторна тела – комбинација владиног и невладиног сектора.....	286

с) Невладина регулаторна тела	286
В. Садржина глобалног управног права	287
С. Примена глобалног управног права у спорту	288
III. Закључак	290
ДЕО ДЕСЕТИ	292
РЕПУБЛИКА СРБИЈА У СИСТЕМУ ГЛОБАЛНОГ СПОРТА.....	292
I. Увод	292
II. Приватни сегмент спортског права	292
III. Јавни сегмент спортског права – правне норме националног правног система	295
1. Устав	296
2. Закони	297
1) Закон о спорту	297
2) Закон о јавним скијалиштима	302
3) Закони Републике Србије донети у оквиру преузетих међународних обавеза	303
А. Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама	303
В. Закон о спречавању допинга у спорту	307
а) Санкционисање недозвољеног понашања	315
б) Кривична дела	317
а. Кривично дело омогућавање употребе допинг средстава.....	317
б. Кривично дело неовлашћене производње и стављање у промет допинг средстава.....	317
С. Закон о потврђивању Најробејског уговора о заштити олимпијског симбола, са анексом.....	319
IV. Решавање спорова у спорту у Републици Србији	320
1. Увод.....	320
2. Правни оквири решавања спорова	321
1) Дисциплинско решавање спорова	321
2) Решавање спорова у области допинга	323
А. Међународни спорови	324
В. Национални спорови	325
3) Арбитражно решавање спорова	327
3. Питање независност националних арбитражних тела	334
4. Правци развоја националног арбитражног решавања спорова у спорту	338
V. Правна теорија	339

Закључна разматрања	344
Литература	350

Коришћене скраћенице

AAA	Америчка арбитражна асоцијација
АДАС	Антидопинг агенција Републике Србије
АДР	Алтернативно решавање спорова
ACC	Атлетски савез Србије
CAS	Спортски арбитражни суд
CoE	Савет Европе
ECJ	Европски суд правде
ECOSOC	Економски социјални савет УН
EU	Европска унија
FEI	Светска федерација за коњичке спортове
FIBA	Међународна кошаркашка федерација
FIFA	Међународна фудбалска федерација
FILA	Светска рвачка федерација
FIM	Светска федерација за мото спортове
FINA	Светска пливачка федерација
FIS	Светска скијашка федерација
FISA	Светска веслачка федерација
ФИВ	Светска одбојкашка федерација
ФСБ	Фудбалски Савез Београда
ФСС	Фудбалски савез Србије
ФСВ	Фудбалски Савез Војводине
ГСО	Глобалне спортске организације
XMO	Хибридне међународне организације
IAAF	Међународна асоцијација атлетских федерација
ICAS	Међународни Савет за арбитражу у спорту
ICCAN	Интернет корпорација за додељивање имена и бројева
ICRC	Међународни комитет Црвеног крста
IFCR	Међународна федерација црвеног крста и Црвеног полумесеца
IGF	Светска гимнастичарска федерација
INF	Светска рукометна федерација
IIHF	Светска федерација хокеја на леду
ILO	Међународна организација рада
IOC	Међународни олимпијски комитет
IQUANGO	Међународне квази аутономне невладине организације
ISU	Светска клизачка федерација
IUCN	Међународна унија за заштиту природе

KCC	Кошаркашки савез Србије
MHVO	Међународне невладине организације
МСФ	Међународне спортске федерације
МСП	Међународни суд правде
MBO	Међународне владине организације
HBO	Невладине организације
OKC	Олимпијски комитет Србије
ОМАДЦ	Анти-допинг кодекс олимпијског покрета
OCC	Одбојкашки савез Србије
PKC	Привредна комора Србије
PCC	Рукометни савез Србије
CCA	Стална спортска арбитража при Олимпијском комитету Србије
	Стални спортски арбитражни суд при Спортском савезу Србије
CCAC	Спортски савез Србије
ССС	Светска бициклическа федерација
УЦИ	Унија европских фудбалских федерација
УЕФА	Унија Европских Фудбалских Асоцијација
УЕФА	Унија Европских Фудбалских Асоцијација
УН	Организација уједињених нација
UNESCO	Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу
WADA	Светска антидопинг агенција
WADC	Светски антидопинг кодекс
WAF	Светски савез обарања руку
WTGF	Светска федерација донаторских игара
WTO	Светска трговинска организација

У в о д

Предмет и циљ дисертације

Међународни олимпијски комитет (ИОС), Светска федерација фудбалских асоцијација (FIFA) или Међународна асоцијација атлетских федерација (IAAF) су једне од најпознатијих глобалних спортских организација. Њихови акроними су опште познати. У свакодневном животу се истиче њихова моћ управљања спортом, али се пуно говори и о њиховим скандалима и случајевима корупције. Мало је места на планети где се не прате светски спортски догађаји као што је Олимпијада или Светски куп у фудбалу. Осим наведених спољних манифестација наведених организација, пуно тога о њима остаје непознато.

Термин глобалне спортске организације (ГСО) је у употреби у међународној правној теорији током задње деценије. По мишљењу аутора у питању је први термин који обухвата највећи број међународних спортских организација и који јасно указује на њихову суштину. У питању је ужи скуп међународних спортских организација јер израз „глобално“ се употребљава само за међународне спортске организације које једине и самостално регулишу поједини спорт или групу спортова, као и међународно такмичење на планетарном нивоу (Олимпијада). Тако на пример ГСО у области фудбала је FIFA, али не и Унија Европских Фудбалских Асоцијација (UEFA) која је регионалног карактера и хијерархијски нижег положаја. Последица таквог приступа је да у спортовима као што је бокс, који има више супротстављених међународних организација, ниједна нема статус глобалне спортске организације. Израз „глобално“ не треба доводити у везу са економском снагом организације односно могућности стварања значајних финансијских средстава. Израз равноправно обухвата најмоћније спортске организације као што је FIFA или ИОС као и међународне спортске организације „малих“ спортова али које их једине и самостално регулишу (на пример Светски савез обарања руку -WAF).

Спорт данас заузима важно место у међународној заједници али и оквирима држава. Егзактни статистички подаци о спорту уопште и данас су ретки и запостављени. Анализе Европске уније дају податке да укупни ефекти спорта чине 2.98% (294.360.000.000 €) од укупне бруто додатне вредности ЕУ. У погледу

запошљавања укупни ефекти спорта доприносе запошљавању 7.378.671 особе или 3,51% од укупне запослености. Извештаји наводе да спорт и спортски догађаји су разлог између 12.000.000 и 15.000.000 међународних путовања. На глобалном нивоу извештају су још ређи. Извештаји појединих међународних консултантских фирми дају процене да је вредност спортске индустрије између 350 и 450 милијарди €.

Ретки академски радови, посвећени углавном појединачним међународним спортским организацијама, униформно их сврставају у међународне невладине организације (МНВО). Истоветна је ситуација и са општим актима самих међународних спортских организација, који по правилу ту чињеницу посебно истичу.

ГСО као подскуп МНВО има низ специфичност које нису редовна одлика МНВО. Прва специфичност на коју се најчешће обраћа пажња је стицање знатних прихода од стране појединих ГСО. Тако на пример FIFA, по објављеним подацима из књиговодствених извештаја, је током 2013. године остварила приход од 1.386.000.000 УСД, а трошкови самог постојања организације били су само 21% или 276.000.000 УСД. Остатак је уложен у организовање будућих спортских догађаја у износу од 757.000.000 УСД или 58% прихода, као и у развојне програме помоћи чланицама у износу од 183.000.000 УСД или 14% прихода. Организовање Светског првенства у фудбалу је постало догађај глобалних размера чије би неодржавање имало значајне последице за будућност FIFA. Из тих разлога као средство личног осигурања, FIFA је до сада обезбедила износ резерви од 1.432.000.000 УСД, путем обавезних годишњих издвајања (у 2013. години издвојено је 72.000.000 УСД). Уобичајени начин финансирања МНВО из чланарина и донација, а само ретко из комерцијалних активности, у случају FIFA је занемарљив. Последица таквих прихода и комерцијалних активности је следећа специфичност, незабележена у свету МНВО а то је постизање финансијске независности према државама, али и према чланству.

Следећа специфичност ГСО, такође несвојствена МНВО, је аутономно регулисање одређених друштвених односа. Од свог настанка у XIX века, модерни спорт није био регулисан од стране држава. Поједини организовани делови друштва, националне спортске организације у почетку, а касније и међународне, преузимају његово регулисање. Сама природа друштвених односа у спорту као такмичарски организованој физичкој игри захтевала је постојање јасних правила понашања и постојање формалне организације које би та правила прописивала. На тај начин током

периода од једног века, колико постоје најважније ГСО, формиран је целовит невладин сегмент који аутономно прописује правила понашања, стара се о њиховој примени и решава настале спорове у њиховој примени. Тек са наглом комерцијализацијом спорта од друге половине XX века, јача државни интерес регулисања друштвених односа у спорту. Путем националних законодавстава и међународног јавног права настаје и јавни сегмент правила понашања у спорту.

С обзиром на економски значај који спорт данас има, свака одлука ГСО има потенцијално значајну материјалну последицу. Одлуке ГСО се увек односе на лица или организације које припадају датим државама, а која по правилу не могу очекивати правну заштиту од стране својих држава. Ретки случајеви покушаја нарушавања аутономије спорта путем националних судова, добијају значајну медијску пажњу, али они су бројчано без значаја у односу на број спорова којима је крајња инстанца спортско арбитражно тело.

Посебну специфичност, овог пута не у односу на међународне невладине организације, него у односу на државу, је степен добровољне прихваћености прописаних правила понашања од стране ГСО, који је у појединим областима готово апсолутан. Кохезивни фактор у случају државе јесте постојање узајамних интереса, али монопол физичке принуде је увек присутан. ГСО немају монопол физичке принуде и добровољност извршавања прописаних правила понашања заснивају се на узајамним интересима.

I. Опис садржаја дисертације

1. Прво поглавље: Глобалне спортске организације - међународне невладине организације

У својим општим актима ГСО једногласно се декларишу као МНВО. У ретким академским радовима који их помињу иста је ситуација. Већи је проблем што већина радова посвећена МНВО често ни не помиње реч спорт, а поготово не даје правну анализу ГСО. Постоји мањи број радова који указују на значај који има регулисање спорта у међународној заједници, али се не упуштају у анализу ГСО. Може се рећи да анализи ГСО посвећују пажњу више ванправне научне области као што су историја, социологија и економија, наравно са својих становишта. Већ на први поглед, и без дубљих анализа, можемо приметити да ГСО имају низ специфичности које не можемо

приметити код осталих МНВО. Наведимо сада само неке као пример: бројност чланица, начин финансирања и висина прихода, велики економски утицај и значај, аутономно прописивање правила понашања, аутономно санкционисање повреда донетих правила, специфичан однос са државама и др. Порука је да пре разматрања ГСО, морамо прво извршити анализу МНВО уопште, и то нарочито дефиниције и правног статуса да би видели да ли је ГСО са свим својим специфичностима могу опстати као врста МНВО.

Анализом међународно правних аката који се односе на МНВО, као и анализом постојећих теоријских приступа, можемо закључити да је постигнута начелна сагласност око следећих елемената МНВО: невладин и непрофитни карактер, добровољност, постојање заједничких интереса и циљева, постојање формалне структуре и ненасиљан карактер. У погледу ГСО, наведени критеријуми су преуски, јер ГСО поред њих поседују и друге специфичности које њима нису обухваћене, тачније оне нису заступљене код већине МНВО. Најједноставније решење би било искључити ГСО из скупа МНВО и посматрати их као *sui generis*. Ипак, ГСО имају највише сличности са МНВО. Из тих разлога вратићемо се постојећим дефиницијама МНВО и њиховим критеријумима и констатовати да они представљају само спољну манифестацију МНВО, и да при томе не указују на њихову основну функцију и задатак.

Да би правилно разумели појам МНВО морамо анализирати његову основну парадигму. Парадигма невладиних организација је да оне већ у свом називу садрже раздвајање, независност од државе а при томе се може поставити питање да ли би постојале да нема државе. Већина активности као и сама сврха постојања МНВО је проузрокована деловањем односно неделовањем државе. Суштина МНВО је да она представља удружење појединаца или удружења, које жели да регулишу одређене друштвене односе на њима жељени начин, у складу са својим програмским циљевима, а дати друштвени односи по њима нису или квалитетно или никако регулисани од стране државе. Битно је нагласити да се под *регулисањем друштвених односа* подразумева сваки вид утицаја на дате друштвене односе, почев од активности хуманитарне помоћи, преко консултативног статуса при Уједињеним Нацијама па до самосталног регулисања појединих друштвених односа.

Наведени приступ нам омогућава да боље схватимо суштину МНВО. Пре свега указује на снажну међусобну условљеност државе и невладиних организација, за разлику од самог термина „невладин“ који их привидно раздваја. Постојање

невладиних организација је условљено постојањем државе и њене несавршености. Затим, уводи се могућност нове суштинске поделе МНВО у зависности од корелације са државом у погледу регулисања датих друштвених односа. Подела на МНВО које у односима конкуренције са државом регулишу исте друштвене односе и на МНВО које аутономно регулишу поједине друштвене односе доводи до лакшег разумевања њихових специфичности. Како их назвати ствар је избора, али аутор сматра да би се прве могле назвати изворним или примарним невладиним организацијама јер се оне налазе у сталном односу конкуренције са државом. Друга група, или група аутономних регулатора, могла би се назвати изведеним или супсидијарним невладиним организацијама јер оне у суштини замењују државну организацију и задовољавају потребу друштва за регулисањем датих односа. Овако представљен појам МНВО дозвољава несметано обухватање ГСО.

2. Друго поглавље: Појам спорта

Примарна тема рада није анализа друштвених односа који обухвата појам спорта. То је област проучавања спортске социологије, спортске историје или спортске филозофије. Са обзиром да смо ГСО одредили као институционализовани део друштва који има задатак регулисања друштвених односа у спорту, за потребе рада морамо одредити који су друштвени односи предмет њиховог регулисања. За такво одређење морамо знати шта се сматра спортом.

Појам спорта прате многе теоријске недоумице и неслагања. Општа сагласност је постигнута само око две ствари. Прва, да је спорт само део шире социјалне конструкције и да поседује особине самог друштва чији је део, и друга, да спорт током историјског развоја има различито значење у различитим друштвима, као и да упућује на различите активности у различитим историјским тренуцима. Висок степен сагласности постигнут је и у погледу става да је спорт сложен друштвени однос, односно да се састоји од више нивоа друштвених односа. Њиховом појединачном анализом и анализом њихових комбинација могуће је разумети суштину спорта и одредити његове специфичности у односу на остале друштвене односе. Нивое можемо сложити по општости и добити следећи редослед: игра, организована игра, такмичење и спорт. На овај начин долазимо до дефиниције спорта као физичке такмичарски организоване игре, односно до следећих основних елемената спорта: физичке активности као дела игре, постојања правила игре и такмичења. Анализа наведених

основних елемената даје одговоре за бројне специфичности ГСО као организације која регулише друштвене односе у спорту. У питању су следеће специфичности спорта као друштвених односа и њихове последице:

1. У основи модерног спорта се налази игра као специфичан друштвени однос, тачније спорт је физичка такмичарски организована игра која је у својој основи дијаметрално супротна задовољењу материјалних потреба и опстанку (необавезност, „неозбиљност“), и има висок степен аутономије (независности) играча у односу на спољни свет, што има за последицу да је спорт област друштвених односа које традиционално не регулише држава.

2. Модерни спорт је сложени скуп друштвених односа и који не може успешно функционисати без детаљног регулисања и стандардизације, што има за последицу неопходност постојања бирократизованих централних организација на националном и међународном нивоу као и система правила понашања.

3. Модерни спорт по својој суштини има наднационални карактер, јер спорт као такмичарска игра у својој основи подразумева такмичење до највишег нивоа – планетарног, што има за последицу да спорт и организација спорта не могу остати у оквирима државних граница и он је у својој суштини транснационалан.

4. Спорт као скуп друштвених односа је саставни део укупних друштвених односа, што има за последицу да је спорт динамичка категорија која се мења заједно са друштвом. Из тих разлога постмодерни спорт са краја XX века са својим специфичностима захтева и другачији приступ његовом регулисању.

5. У модерном спорту одувек је била присутна појава комерцијализације, али крајем XX века комерцијализација добија енормне размере, што има следеће последице: спорт је све више комерцијална делатност, приходи спортиста али и спортских организација су све значајнији, државе све више настоје да преузму регулисање, спортске организације постају озбиљни економски субјекти (по ставовима ЕУ може доћи до нарушавања принципа слободног тржишта и забране конкуренције) и све је значајније питање одговорности спортских организација и њиховог руководства.

3. Треће поглавље: појам глобалних спортских организација

Тема трећег дела је анализа основних појмова у вези ГСО. У питању је разматрање оправданости коришћеног термина и преглед настанка и развоја ГСО. Извршен је и приказ формалних елемената организације као што је пирамидална структура, са освртом на разлике између пирамиде међународних спортских федерација и пирамиде ИОС, као и анализа основних организационих принципа ГСО, међу којима је посебна пажња обрађена на принципе: једна држава – једна асоцијација (монопол представљања), једна држава - један глас и принцип политичке неутралности и његов историјски развој.

Извршена је анализа основних и изведених функција. Међу основним функцијама дат је приказ управљачко-легислативне функције, функције организовања међународних такмичења као и развојне функције. У случају изведених функција реч је о функцији новијег времена – комерцијалној функцији и њеном настанку, развоју и последицама.

Посебна пажња је обрађена на изворе и начине финансирања, с обзиром да је то једна од значајних специфичности ГСО.

4. Четврто поглавље: правни статус глобалних спортских организација

Тема четвртог дела је правни статус ГСО. С обзиром да су ГСО део ширег подскупа МНВО, потребно је прво извршити анализу правног статуса МНВО, у оквиру националног права и у међународној заједници, а онда указати на специфичности ГСО. Традиционални приступ државног централизма не види МНВО као субјекта међународног јавног права. У правној теорији крајњи домет у правцу међународног субјективитета МНВО је тзв. квалификовани или парцијални субјективитет насупрот објективном или неограниченом субјективитету држава. Традиционални облици деловања МНВО у међународној заједници свде се на учешће у међународном процесу одлучивања, углавном преко консултативног статуса при Уједињеним Нацијама и њеним организацијама, као и у надгледању примене норми међународног јавног права. За проучавање правног статуса ГСО од значаја је анализирати еволуцију правног статуса МНВО, који почиње преко историјских изузетака – аномалија (Ватикан, Међународни комитет Црвеног крста у оквиру Женевских конвенција), преко УН и консултативног статуса, односно статуса посматрача на заседањима Генералне

Скупштине, по правилу резервисаног за државе (ИОС такав статус добија 2009. године), као и преко међународних уговора којима се дају посебна права и обавезе МНВО, што је приметно задњих деценија. У том правцу од посебног је значаја Уговор о статусу ИОС из 2000. године, између ИОС и Владе Швајцарске, држави у којој ИОС има седиште, којим су прецизиране многе привилегије недостижне другим МНВО. Посебан еволутивни облик у развоју међународно правног субјективитета МНВО представљају хибридне међународне организације које су састављене од представника МНВО и владиног сектора и који равноправно одлучују у процесу доношења одлука. Хибридним међународним организацијама у раду је посвећена посебна пажња, пре свега због изузетног значаја за међународну заједницу као посебног и новог облика међународних организација, али и због чињенице да је једна од најуспешнијих ХМО данас управо једна од ГСО, тј. Светска антидопинг агенција (WADA).

Специфичности које ГСО имају у односу на остале МНВО, а то су самостално регулисање одређених друштвених односа и монопол одржавања спортског догађаја са свим својим последицама, као и другачији приступ појму МНВО, отвара нове теоретске правце у њиховом проучавању. Традиционална слепа улица, у коме је завршавала већина расправа око правног статуса МНВО у међународном праву односно да ли су МНВО субјекти међународног права или не, на овај начин губи на значају. Уколико пођемо од става да МНВО имају исти задатак као и државе – регулисање датих друштвених односа, није тешко закључити да при вршењу тог задатка морају имати одређена права и обавезе у међународној заједници. У погледу супсидијарних МНВО, које самостално, независно од државе, регулишу дате друштвене односе још је лакше закључити да оне јесу субјекти међународног права. Тешко би било тврдити супротно јер ГСО одржавају редовне односе са државама како у погледу закључења многобројних уговора па до санкционисања понашања представника држава – тимова у спортским такмичењима. Такви односи држава и ГСО најмање су равноправни, али често је држава у подређеном положају и захваљујући монополу одржавања датог спортског догађаја који поседује ГСО, државе немају другог избора него да поштују аутономију коју ГСО имају у својој сфери друштвених односа. Можемо закључити да је у погледу ГСО беспредметно класично питање поседовања међународно правног субјективитета и констатовати да ГСО у области спорта имају чак и већа права од држава.

5. Пето поглавље: правила којима се регулишу друштвени односи у спорту

Пети део рада односи се на правила којима се регулишу друштвени односи у спорту. Њихова анализа је неопходна ради разумевања правног положаја и улоге ГСО у међународној заједници. Задатак рада је да утврди њихову структуру (по основу доносиоца) и њихову правну природу.

Спорт као део ширих друштвених односа регулисан је низом правила понашања донетих од стране различитих субјеката. Највећи број правила доносе ГСО и њих можемо сврстати у приватни сегмент правила понашања. Извесна правила доносе државе и међународне владине организације и њих можемо сврстати у јавни сегмент правила понашања.

Традиционално посматрано, приватни сегмент представља основ правила понашања којима се регулишу друштвени односи у спорту. На тај начин ГСО остварују једну од својих основних функција. Са наглом комерцијализацијом спорта у другој половини XX века јављају се и други актери међународне заједнице који добијају улогу регулатора датих друштвених односа, као што су државе и међународне владине организације, путем националних законодавстава и међународних уговора.

Основне карактеристике приватног сегмента су саморегулација, системска целовитост, уговорна основа, транснационални карактер, значајне економске импликације и интердисциплинарни карактер и њима је посвећена посебна пажња. Такође, посебан предмет анализе су и појединачне врсте наведених правила са својим специфичностима, и то правила игре и фер-плеја са једне стране и општи акти и одлуке арбитражних тела са друге стране.

Анализа јавног сегмента је од посебног значаја за проучавање ГСО, јер она показује однос ГСО и представника јавног сектора – држава, Европске уније и међународних владиних организација. Наведена анализа показује да традиционална аутономија ГСО у доношењу правила понашања, начелно није нарушена, као и да у појединим областима које превазилазе могућности ГСО за самостално ефикасно решавање, као што је борба против допинга, управо ГСО преузимају иницијативу за заједничко регулисање, која кулминира доношењем Међународне Конвенције против допинга у спорту, под окриљем UNESCO. Посебна пажња је обраћена на ЕУ која представља представника јавног сектора који је најуспешнији у делимичном

ограничењу аутономије ГСО, у случајевима када спортске активности представљају економске активности и када ЕУ преузима заштиту заједничког тржишта, слободног кретања радне снаге и слободе конкуренције.

Јавни сегмент је анализиран са становишта државе и њеног права и са становишта међународно јавног права. У погледу државе и њеног права анализиран је њен однос према аутономији спортских организација, модели националног регулисања спорта (интервенционистички и неинтервенционистички) као и разлози и циљеви регулисања друштвених односа у спорту од стране државе. Посебна пажња је посвећена регулисању спорта путем норми међународног јавног права. Реч је пре свега о друштвеним односима које ГСО нису могле саме ефикасно регулисати и иницирале су помоћ међународне заједнице, а то је питање борбе против допинга и заштита олимпијских симбола. За разлику од претходних, постоји и група друштвених односа где је део међународне заједнице преузео регулисање пре ГСО. У питању је борба против насиља у вези са спортом. Ова материја не би ни могла да се ефикасно регулише без држава, а њено регулисање је проузроковано насиљем на фудбалским утакмицама осамдесетих година у Европи, а за последицу је имало доношење међународне конвенције од стране Савета Европе. С обзиром на значај спорта у међународној заједници настаје и посебна група правила понашања којом се регулишу одређени односи у спорту а ради остварења интереса међународне заједнице. Реч је о борби против апартхејда где је међународна заједница у оквиру УН усвојила Међународну конвенцију против апартхејда у спорту из 1985. године.

6. Шесто поглавље: Решавање спорова у спорту

Једна од неминовних последица интеракције односа људи у друштву је постојање сукоба. За потребе рада, сукоб смо одредили као истовремено постојање међусобно различитих приступа регулисању одређеног друштвеног односа. Постојање сукоба, само по себи, није ни неуобичајена ни негативна појава и представља само последицу постојећих друштвених различитости појединаца и група. Различити приступи регулисању истих друштвених односа су у својој основи фактор напретка друштва. Сукоб прераста у спор онда када се не може квалитетно решити настали сукоб. Тада настаје ситуација у којој је потребно ускладити међусобно различите приступе регулисања датог друштвеног односа односно одредити како ће бити

регулисан дати друштвени однос или једноставније речено: како ће бити решен постојећи спор?

Спорт као друштвена појава је саставни део друштва у целини. Саставни део регулисања друштвених односа у спорту од стране ГСО обухвата и решавање спорова поводом прописаних правила понашања. Специфичности друштвених односа у спорту доводе до специфичности и у начину решавања спорова у спорту. Суштинска такмичарска природа спорта и неопходност постојања победника има снажан утицај на начине решавања спорова у спорту. У питању је постојање посебне равни сукоба који не постоје у обичном животу, односно ван спортског терена и ван оквира времена трајања спортског догађаја. У питању су теренски спорови који представљају најбројнију групу спорова у спорту. Специфичности теренских спорова решавају се увођењем трећег лица – спортског судије, са задатком решавања насталих спорова одмах након њиховог настанка. Одлуке таквог лица, су без права приговора и извршност настаје одмах по саопштењу. На тај начин спортски догађај се несметано одвија и успешно приводи крају. Битно је нагласити да спортисти учесници у такмичењу немају право избора судија већ се његово присуство одређује од стране надлежне спортске организације. Судије су посебно квалификована лица за решавање теренских спорова, што је такође регулисано посебним правилима спортских организација. Одлуке које доноси спортски судија током одржавања такмичења су непроменљиве уз ретке изузетке. Скоро апсолутна претпоставка тачности судијске одлуке, као и јасно одсуство општег начела двостепености одлучивања, произилази из саме природе спортских такмичења. Национални судови као и Спортски арбитражни суд у својим одлукама заузимају став да није у њиховој надлежности преиспитивање одлука спортских судија уз изузетке у случајевима као што су нпр. супротност одлука са законом, друштвеним нормама или општим начелима права, или у случајевима зле намере или корупције.

Следећа раван спорова, су дисциплински спорови. У питању су спорови који настају поводом примене правила понашања које прописују спортске организације као облици удружења грађана. Основна карактеристика њиховог решавања је да је оно поверено органима спортске организације која је и донела правила понашања. Спортске организације су пре свега облици организовања грађана дате државе. На територији дате државе они имају права и обавезе утврђене правним прописима дате државе. Једно од зајамчених права путем националних прописа је и право на судску заштиту.

Оправдано се може поставити питање да ли финално решавање спора у оквиру спортске пирамиде искључује националну судску заштиту. У случају решавања теренских спорова, с обзиром на специфичности такмичења и природе пратећих правила игре, практично је искључена могућност судског преиспитивања одлука донетих од стране спортских теренских судија. Сада је ситуација знатно другачија, с обзиром да дисциплинске одлуке спортских организација могу бити и резултат одсуства правичног поступка. Такође, санкције поводом дисциплинских спорова, нарочито у допинг материји, по правилу имају значајније економске последице, било у виду пропуштених знатних финансијских добити или ускраћивања права на рад – бављења спортом. С обзиром на аматерску основу модерног спорта државе нису се мешале у његово регулисање, па ни у решавање насталих спорова. Финално решавања спорова је остајало у надлежности спортских организација. Од настанка модерног спорта па све до друге половине XX века, строга аматерска основа спорта је регулисање друштвених односа у спорту чинила непривлачним за државу. Питање извршења дисциплинских одлука није представљало тешкоћу спортским организацијама. Строга хијерархијска структура и монопол спортског догађаја и бављења датим спортом су сасвим довољна средства којима су спортске организације могле остварити извршење дисциплинских одлука. У том погледу није била неопходна државно-судска заштита. Поготово што за дисциплинске одлуке спортских организација територијално извршење често није од значаја.

Ситуација се знатно мења од друге половине XX века када наступа нагла професионализација и комерцијализација спорта. Спорт постаје значајна привредна делатност и државе настоје да добију своје место у његовом регулисању. Интервенције државних судова у материји спорта скрећу пажњу на нужност промена у организацији ГСО. Специфичност друштвених односа у спорту захтева између осталог стручно познавање проблематике као и специфичне флексибилне процедуре решавања спорова, нарочито у погледу брзине решавања, које државно судство нема. Не сме се занемарити ни чињеница да универзално и јединствено организован међународни спорт захтева и универзално и јединствено решавање његових спорова, што је немогуће у случају мноштва потенцијално надлежних националних судова. Било је време за проналажење формуле по којој би одлуке спортских организација биле финалне и ван домашаја државног судства у погледу преиспитивања.

Идеал међународне спортске заједнице представља апсолутна аутономија у односу на државе. Данас, с обзиром на висок степен комерцијализације и професионализације спорта, наведени идеал је немогуће постићи и зато је било потребно пронаћи модел решавања спорова у спорту чија примена треба да постигне два циља: први, да обезбедити што је могуће мањи утицај државних судова и други, да утицај који се не може избећи треба да буде централизован и јединствен. Наизглед немогуће решење је ипак постојало. Налазило се у алтернативном решавању спорова, тачније његовој најкомплекснијем делу – арбитражи, која је своје постојање доказала у области решавања комерцијалних спорова. Уз примену класичних принципа арбитраже, са извесним степеном корекције услед специфичности спорта (поготово за некомерцијалне аспекте), као и применом одговарајућих норми међународног права, добијен је прилично задовољавајући резултат. Основе наведеног система у кратким цртама би биле следеће. Правни основ за арбитражно решавање спора је претходни обавезни арбитражни уговор између страна у спору којим су се стране обавезале на арбитражно решавање спора и на поштовање његове обавезне одлуке. Арбитражни споразум је предуслов за чланство у непосредној вишој спорској организацији као и за најзначајнија такмичења. На међународном нивоу основано је посебно арбитражно тело – Спортски арбитражни суд (CAS), које је организовано на начин да испуњава све услове класичне арбитраже у складу са националним прописима државе седишта - Швајцарске. На тај начин постигнута је ситуација да спор за који је донета арбитражна одлука има статус *res judicata* или пресуђене ствари и њено дејство се изједначава се са дејством одлуке државног суда. Одлука CAS-а, за све државе, осим Швајцарске, представља међународну арбитражну одлуку и ингеренције државе се свде само на њено признање и извршење у складу са широко прихваћеном Конвенцијом о признању и извршењу међународних арбитражних одлука, односно одбијање признања и извршења али у само у оквиру знатно рестриктивних услова. Право на преиспитивање одлуке арбитраже има само држава седишта арбитраже. Седиште CAS је у Лозани у Швајцарској и њени прописи, са епитетом „пријатељски настројени арбитражама“, дозвољавају преиспитивање одлуке CAS под врло рестриктивним условима. Практична последица наведеног приступа је релативно мали број оспоравања одлука CAS-а испред Врховног федералног суда у Швајцарској као и занемарљив број успешних оспоравања. На тај начин постигнут је циљ – скоро апсолутни број одлука CAS-а је коначан и финалан. Надлежност CAS обухвата најважније спорове у међународној спорској заједници а то су пре свега спорови настали у вези најзначајнијих међународних

спортских догађаја и у вези допинга међународних спортиста. Спорови са националним елементом се по правилу препуштају националним арбитражним телима.

Посебно место у раду посвећено је анализи Спортског арбитражног суда као „врховног суда у свету спорта“. У питању је такође ГСО чији је основни задатак решавање спорова у међународној спортској заједници. Од свог оснивања 1984. године до данас CAS је творац значајне арбитражне праксе која је један од основа даљег развоја спортског права.

На националном нивоу арбитражно решавање спорова у спорту такође је наишло на повољан пријем од стране националних спортских организација тако и од стране државе. У појединим државама арбитражно решавање спорова има дужу традицију, било у комерцијалним односима или у спорту, тако да је спортска заједница лакше увела дати начин алтернативног решавања спорова и остварила висок степен његове централизације. У другим случајевима арбитражно решавање је представљало новину, и основана су многа појединачна арбитражна тела, од којих нека имају заједничке особине са арбитражама само у имену.

7. Седмо поглавље: Правила која доносе ГСО - норме недржавног права

Можемо поставити питање карактера правила понашања којима ГСО регулишу друштвене односе у спорту. Доношење тих правила је аутономно у односу на државу. Регулисање датих друштвених односа представља заокружен самостални систем који обухвата постојање потребе и сагласности дела друштвене заједнице за њиховим регулисањем, доношење правила понашања, надгледање његове примене и решавање спорова у погледу примене донетих правила понашања. ГСО имају и јасну организационо-административну структуру у којој је извршена подела на тела која доносе правила понашања, тела која извршавају донета правила и тела која решавају спорове услед примене датих правила. Једноставније речено, у питању је систем регулисања друштвених односа који има сличности са системом регулисања друштвених односа у држави. Ипак ГСО нису држава. Државе јесу делови организованог друштва, као и ГСО, али државе поседују монопол физичке принуде којим могу да наметну извршавање својих правила. Правила понашања које прописује држава називају се правом. Да ли се и правила ГСО, које нису државе, могу назвати правом? Да ли уопште постоји право ван државе? Одговоре на постављена питања

можемо потражити у постојећим теоријама правног плурализма и државног централизма.

Основна хипотеза правног плурализма је могућност постојања више правних поредака на једној територији, као и да држава није једини творац права него то могу бити и други недржавни субјекти. Аутори правног плурализма као примере савременог недржавног права најчешће наводе *lex mercatoria* (аутономно право глобалне трговине), *lex sportiva* (аутономно спортско право), *lex digitalis* (аутономно право интернета) или чак и *lex constructionis* (аутономно право конструкционих пројекта) при чему често наводе да је *lex sportiva* посебно погодно правно подручје за изучавање правног плурализма.

Вестфалски систем суверених држава и пратећа позитивистичка правна теорија не дозвољавају могућност постојање права ван државе. Право увек потиче од државе и принуда је основни елемент права. На тај начин право се разликује од осталих социјалних феномена.

Основ данашњег уређења међународне заједнице је и даље вестфалски систем суверених држава а владајућа теорија је теорија државног централизма. Такође, све норме недржавног права морају се извршавати на територији постојећих држава а са становишта државе само је државно право аутономно. Анализом односа државе и њеног права према нормама недржавног права, могуће је издвојити четири основна модалитета. У питању су модалитети одбијања, инкорпорације, приклањања и делегације. У погледу правила понашања које прописују ГСО од посебног значаја су приклањање и делегација.

8. Осмо поглавље: спортско право

Правна природа правила понашања којима се регулишу друштвени односи у спорту, је предмет различитих ставова. У погледу јавног сегмента не постоје дилеме око његове правне природе – у питању су класичне норме унутрашњег и међународног јавног права. Најозбиљнији проблем у вези јавног сегмента представља необраћање довољно пажње на јавни сегмент и стављања главног фокуса на приватни сегмент. У погледу приватног сегмента ситуација је знатно другачија. Традиционални приступ заснован на вестфалском систему суверених држава, и позитивистичко схватање појма права, не остављају могућност постојања права ван државе и права које није засновано

на монополу физичке принуде. Представници традиционалног приступа већ самим термином решавају постојеће дилеме. Употреба термина *право и спорт* или *право у спорту* јасно указују на чињеницу да правила у спорту која су донета од стране ГСО немају статус правних норми него постоје само норме националних законодавства и евентуално норме међународног јавног права које се примењују у спорту. На тај начин негира се транснационални правни статус правила које доносе ГСО и своди се на опште признато право удружења да самостално регулишу своје унутрашње односе, под условом да нису у супротности са националним правним нормама. Другачије речено спорт представља вид забавне активности који је у потпуности регулисан постојећим правним нормама које припадају разним постојећим правним областима, на пример уговорном, управном, радном, кривичном или прекршајном праву. Традиционални приступ подразумева само хоризонталну примену постојећег државног права на друге друштвене односе, а никако вертикално посматрање које прихвата постојање више правних система.

Насупрот традиционалном данас је све више заступљен модерни приступ, који правила понашања које доносе ГСО сматрају за један од најснажнијих примера недржавног права у оквиру теорија правног плурализма, уз друге облике недржавног права као што су *lex mercatoria* или право интернета. Међу поменутиим заступницима модерног приступа, и поред постигнуте сагласности око постојања засебног правног корпуса, не постоје сагласности око његовог назива и обима. За правила понашања у спорту, као посебне области права, у употреби се могу наћи следећи термини: *lex sportiva*, *lex ludica*, међународно јавно спортско право, европско спортско право, транснационално спортско право, глобално спортско право. Заједничко свим наведеним терминима је различито значење како у погледу суштине тако и обима. Сви наведени термини су предмет анализе рада.

Основни задатак термина је да на најкраћи начин прикаже суштину појма, у нашем случају да обједини приватни и јавни сегмент правила понашања. Предлог аутора је да то буде термин *спортско право* који би уз правилну употребу стварао најмање недоумица у правној теорији. Алтернативни назив би могао бити *lex sportiva*, што би у „непостојећем“ преводу (реч *sportiva* не постоји у латинском језику) требало да значи исто – спортско право. Такав термин, који је већ широко распрострањен, опет уз правилну употребу и значење, могао би имати низ предности, пре свега због своје популарности, сугестивности и одсуства потребе превођења.

9. Девето поглавље: одговорност глобалних спортских организација

Данас се често поставља питање одговорности глобалних организација, које мање или више самостално доносе правила понашања у својих надлежности. Општа сагласност је постигнута око чињенице да неконтролисана моћ и недостатак одговорности представља „демократски дефицит“. Потенцијални извор неслагања изазива чињеница да је као основа за поређење узета држава и њени „демократски“ начини унутрашње контроле преко система представљања и периодичних избора. Питање има посебну тежину у погледу МНВО због њихове „раздвојености“ од држава. У случају ГСО, а нарочито оних који имају могућност значајних комерцијалних делатности, постављено питање има још већу специфичну тежину. Пре свега, архитектура ГСО је створена за модерни спорт који је у суштини аматерски спорт, а не за постмодерни спорт као комерцијалну делатност. Промену окружења услед развоја постмодерног спорта и његове комерцијализације у другој половини XX века, ГСО су дочекале спремно и прилагодиле своје делатности али без измена основне структуре. Модел северно америчког спорта, који је од самог почетка био заснован на комерцијалним основама, има јасно изражену власничку структуру, истоветну мултинационалним компанијама, што не постоји у случају ГСО. ГСО, с обзиром на своју улогу да замењују државу у погледу регулисања појединих друштвених односа, имају сличну структуру поделе „власти“. Проблем у случају ГСО је да практичну превагу у таквом систему имају инокосни органи и честа је појава да иста лица обављају највише функције деценијама. Скупштински органи, формално имају знатна овлашћења, али у пракси где свака држава има један глас, без обзира на свој значај и утицај у међународној спортској заједници, далеко моћнију улогу има извршна власт. Посебан парадокс представља чињеница да су чланице ГСО корисници финансијских средстава добијених од стране ГСО, као што су на пример расподела прихода од међународних такмичења или одређене наменске помоћи. Код спортских асоцијација неразвијених држава, које су углавном корисници и посебних видова помоћи, финансијски износи добијени од ГСО представљају често главни а некад и једини извор финансирања. Наведени парадокс је један од озбиљних извора потенцијалних злоупотреба у функционисању ГСО, тачније представља потенцијални облик политичке корупције. Осим политичке корупције, услед развијених комерцијалних делатности и знатних финансијских прихода, постоји опасност и од класичних злоупотреба. На постојање проблема указују и повремени велики скандали и

случајеви корупције, нарочито у погледу избора места одигравања великих спортских догађаја.

Под притиском јавног мњења поједине ГСО су почеле са објављивањем финансијских извештаја и њиховом провером од еминентних ревизорских кућа. Напори су учињени и у погледу измене процедуре одређивања места спорског догађаја, као и оснивања низа посебних тела са задатком спречавања наведених злоупотреба.

Током задње деценије, у правној теорији развија се концепт глобалног управног права као одговор на појаву транснационалног управљања, услед процеса глобализације, а без употребе права у традиционалном смислу. Међународни спорт је један од примера таквог управљања. ГСО представљају пандан управним телима у државама и представљају тела која имају „управну моћ“. ГСО су само себи одговорне и то у складу са својим унутрашњим процедурама. Међународна заједница путем јавног мњења поставља захтев за њиховом контролом. Управно право има епитет права код кога је однос јавног и приватног сектора најјасније регулисан. Битно је нагласити и да се у овом случају не ради о самим правилима којима се регулишу дати друштвени односи, него како се регулишу, односно како се „управља“. С обзиром на значај питања одговорности ГСО, предмет анализе биће и глобално управно право и то у погледу његових облика, садржине и основних принципа. Ипак, глобално управно право је још увек у фази развоја и оно је по својој суштини транснационално и независно од држава, и што је најважније оно данас не даје одговор које ће тело проверавати испуњености његових принципа у случају ГСО.

Данас питање одговорности ГСО остаје отворено. За већину одлука ГСО преиспитивање се завршава у оквирима спортске аутономије. Ипак, принципи глобалног управног права већ се налазе у процедурама које примењује CAS у доношењу својих одлука. У евентуалним случајевима грубих повреда процедуре или начела правичности или других стриктно прописаних случајева, као крајња капија остају национални судови у поступку признања и извршења страних арбитражних пресуда или Врховни савезни суд Швајцарске (надлежност по седишту CAS) као једино судско тело надлежно за упуштања у решавање у меритуму. У случајевима када се спортске активности квалификују као економске активности, као крајња инстанца преиспитивања одлука ГСО може се појавити и Европска унија, која се до сада показала као потенцијално најмоћније тело које може утицати на одлуке ГСО.

10. Десето поглавље: Република Србија у систему међународног спорта

Однос појединачне државе према ГСО, односно њено место у систему међународног спорта најбоље се може представити путем њеног односа према приватном и јавном сегменту спортског права. У овом случају, ГСО се не могу посматрати издвојено из спортске пирамиде. Активности дате државе се односе пре свега и углавном према националним елементима спортске пирамиде – националним спортским асоцијацијама, клубовима и спортистима. Наведени ентитети су пре свега правна или физичка лица правног система дате државе и налазе се под ингеренцијом њеног правног система. Специфичност спортског права, тачније његовог приватног сегмента, је да држава није део спортске пирамиде, за разлику од споменутих ентитета. На тај начин национални елементи спортске пирамиде у оквиру надлежности спортске аутономије су начелно независни од државе и њеног права.

Спортска пирамида, осим своје формалне структуре, има и две битна функционална начела. Прво начело је монопол над спортским активностима односно ван дате спортске пирамиде нема датог спорта. У спортовима где постоје ГСО није било успешних покушаја издвајања. Друго начело је да прописана правила понашања морају бити у потпуности примењена од хијерархијски нижих елемената, под претњом искључивања. Последица наведених начела јасно одређује однос дате државе према ГСО и њеним чланицама, као и однос према приватном сегменту спортског права. Државе морају поштовати норме приватног сегмента спортског права или њихови представници неће бити део спортске пирамиде датог спорта. Досадашњи ретки примери угрожавања спортске аутономије од стране држава, након интервенција датих ГСО, решавани су у кратком року у корист ГСО и аутономије спорта. У погледу Републике Србије не постоје поступања која су другачија у односу на праксу других држава. Република Србија, кроз норме јавног сегмента јасно потврђује наведену спортску аутономију.

За разлику од приватног сегмента, код јавног сегмента спортског права ситуација је другачија. Јавни сегмент чине правила понашања које прописује дата држава у оквиру свог правног поретка, као и норме међународног јавног права у чијем је усвајању учествовала држава и прихватила их као обавезна правила понашања. У погледу наведених правних норми међународног јавног права, Република Србија је

Уставом прописала да су потврђени међународни уговори саставни су део правног поретка и непосредно се примењују.

Република Србија је изабрала интервенционистички приступ регулисања спорта. Питање надлежности у вези спорта је саставни део и Устава, чиме се развоју спорта придаје посебна пажња. Од 1996. године Република Србија има законске прописе у вези спорта, обједињене у оквиру једног закона - Закона о спорту. Такође је донет и један тематски закон – Закон о јавним скијалиштима. Наведене законе прати и низ подзаконских аката. Поред наведених закона од посебног значаја су закони донети у оквиру извршавања преузетих међународних обавеза. Први од њих је Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама из 2003. године, који је донет у складу са истоименом међународном конвенцијом Савета Европе из 1985. године, која представља једини обавезујући извор међународног јавног права у датој области. Други је Закон о спречавању допинга у спорту из 2014. године, донет на основу преузетих обавеза на основу Европске Конвенције против допинга из 1989. године, као и Међународне конвенције против допинга у спорту донете под окриљем UNESCO-а 2005. године. У погледу заштите олимпијских симбола Република Србија није доносила посебан закон о овој материји него је увела истоимену међународну конвенцију из 1981. године у своје законодавство путем Закона о потврђивању Најробског уговора о заштити олимпијског симбола из 1999. године.

Анализа наведених прописа указује на чињеницу да је Република Србија изабрала интервенционистички приступ националног регулисања спорта који са једне стране јасно признаје аутономију спортских организација, а са друге стране Република Србија преузима активно регулисање друштвених односа у спорту који нису обухваћени аутономијом спорта.

Национални поредак Републике Србије јасно препознаје аутономни приватни сегмент спортског права – правила понашања које прописују ГСО, представљен кроз термин спортска правила односно признаје надлежност националним савезима и Олимпијском комитету Србије право доношења спортских правила. Изричито је дозвољена могућност споразумног искључења надлежности националних судова у области решавања спорова о „правима којима слободно располажу“ и њихово поверавање спортским арбитражама. Прихваћена је постојећа пирамидална структура

спорта и придодати су одређени организациони облици који се функционално удопуњују са постојећим, са задатком унапређења оних друштвених односа који нису под регулацијом ГСО а од интереса су за Републику Србију. Битно је нагласити да и поред низа правних норми које се односе на аутономију спорта и спортских организација задржава се формално право ограничења аутономије које је видљиво из редоследа правног основа за остваривање циљева, делатности и активности спортских организација, јер на првом месту се ставља закон, па онда спортска правила и међународне конвенције.

Посебна пажња у анализи јавног сегмента спортског права у Републици Србији је посвећена правилима решавања спорова. Правила и надлежности прописане од стране ГСО у вези решавања спорова на међународним такмичењима и допинг спорова са међународним елементом потврђена су и у правном систему Републике Србије. У погледу националних спорова у спорту, осим оних за које је предвиђена судска надлежност, правни систем Републике Србије предвиђа надлежност спортских удружења. Закон о спорту предвиђа њихово решавање путем дисциплинских и арбитражних поступака. Основна карактеристика решавања спорова у спорту у националним оквирима је непостојање системски заједничких решења. Такво стање знатно отежава правне анализе. Додатна пажња је посвећена анализи арбитражног решавања спорова. Разноликост приступа као и постојање значајних дилема, указују нам да је у питању област којој у будућности мора бити посвећена знатно већа пажња, пре свега из разлога што наведени начин искључује судску надлежност и финално решавање спора остаје у надлежности спортског удружења.

II. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању

ГСО су данас значајан чинилац на међународној сцени. Друштвени односи у спорту које аутономно регулишу данас су све значајнији за појединце, државе и међународну заједницу у целини. Наведено регулисање представља заокружен и целовит систем регулисања датих друштвених односа. И поред такве чињенице њима није посвећена довољна пажња. Основне хипотезе дисертације су:

- ГСО су по својој суштини МНВО, али поседују низ специфичности који их сврставају у посебну групу МНВО.

- ГСО су међународне организације које аутономно – независно од држава регулишу одређене друштвене односе у спорту
- Правила понашања која прописују ГСО у оквиру своје аутономије су правне норме која припадају посебном правном поретку као облику недржавног права у складу са теоријом правног плурализма
- Правила понашања која прописују ГСО у оквиру своје аутономије су правне норме које припадају приватном сегменту спортског права, који заједно са јавним сегментом – правним нормама које доносе државе и нормама међународног јавног права, чине посебну грану права – спортско право.
- Однос приватног и јавног сегмента спортског права, или однос норми које прописују ГСО и норми које прописују државе и међународне владине организације, је однос међусобног допуњавања а не однос међусобне конкуренције.
- У Републици Србији заступљен је интервенционистички приступ регулисања спорта и путем система делегације јасно се признаје аутономија спортских организација, и Република Србија преузима активно регулисање друштвених односа у спорту који нису обухваћени аутономијом спорта.

Д Е О П Р В И

ГЛОБАЛНЕ СПОРТСКЕ ОРГАНЗАЦИЈЕ - ВРСТА МЕЂУНАРОДНИХ НЕВЛАДИНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

I. Увод

Међународни олимпијски комитет (ИОС), Светска федерација фудбалских асоцијација (FIFA) или Међународна асоцијација атлетских федерација (IAAF) су једне од најпознатијих глобалних спортских организација. Њихови акроними су опште познати. Поред тога о њима је много непознато. У обичном животу се истиче њихова моћ управљања спортом, и највише се говори о скандалима и случајевима корупције. У научној литератури мало се и помињу. Интересантно је да до скоро поменуте међународне организације у области спорта нису имале ни заједнички назив. У задњој деценији постепено се прихвата назив глобалне спортске организације (ГСО). Наведени термин, по мишљењу аутора, најквалитетније и најкраће осликава суштину датих спортских организација. Израз „глобалне“ обухвата заједнички именитељ свим поменутим организацијама, да представљају највиши ауторитет у области предметног спорта или у области предметног спортског догађаја. Сама величина организације, тачније значај који спорт има у међународној заједници није од утицаја на наведену суштину ГСО.

Највећи број спортова има једну кровну, глобалну организацију која аутономно управља датим спортом, то јест организује спортске догађаје, прописује правила понашања у датом спорту и стара се о њиховој примени. Спортови који имају више конкурентских кровних организација нису обухваћени наведеним термином, јер ни једна од њих не регулише дати спорт у целини. Изузетак представља ситуација када је једна ГСО искључиво надлежна за поједини међународни спортски догађај. У питању је ИОС, који је врховно тело надлежно за одржавање Олимпијских игара, најважнијег спортског догађаја у међународној заједници.

У својим општим актима ГСО једногласно се декларишу као МНВО. У ретким академским радовима који их помињу иста је ситуација. Проблем представља чињеница да већина радова посвећена МНВО често ни не помиње реч спорт, а поготово не даје правну анализу ГСО. Постоји мањи број радова који указују на значај који има

регулисање спорта у међународној заједници, али се не упуштају у анализу ГСО. Може се рећи да анализи ГСО посвећују пажњу више ванправне научне области као што су историја, социологија и економија, наравно са својих становишта. Већ на први поглед, и без дубљих анализа, можемо приметити да ГСО, имају низ специфичности које не можемо приметити код осталих МНВО. Наведимо сада само неке као пример: бројност чланица, начин финансирања и висина прихода, велики економски утицај и значај, аутономно прописивање правила понашања, аутономно санкционисање повреда донетих правила, специфичан однос са државама и др. Пре разматрања ГСО потребно је прво извршити анализу појма МНВО, и то нарочито дефиниције и правног статуса.

Анализа академских радова о МНВО указује на бројне недоумице, или како поједини аутори истичу да је област МНВО *terra incognita*. Чињеница је да данас у међународној заједници постоји велика група међусобно различитих и разнородних организација које се могу подвести под појам МНВО.

Први проблем је питање дефиниције МНВО. Под дефиницијом подразумевамо обухватање највећег броја заједничких карактеристика различитих појавних облика. Потреба утврђивања дефиниције МНВО није само академска, него и практична. У области МНВО поједини аутори такав задатак називају „немогућом мисијом“. Готово све дате дефиниције нису општег карактера, него су прилагођене датој теми рада. Увек су негативног карактера односно говоре оно што МНВО нису. Такође су описног карактера. Слична ситуација је и са међународним актима, јер не постоје јасна правила о томе шта је МНВО а шта није. У последње време приметна је тенденција сужавања појма МНВО само на организације које су активне на пољу заштите људских права и животне средине, хуманитарних активности и развоја. Додатну конфузију уноси и употреба различитих термина чија са нејасно дефинисаном суштином као што су цивилно друштво, друштвени покрети, недржавни субјекти, транснационални субјекти и сл.

Уколико се анализирају постојеће дефиниције МНВО, како у правној теорији тако и у међународним актима, мало је њих које несумњиво укључују ГСО. То не значи да су њихови аутори имали изричиту намеру искључења ГСО из ширег скупа МНВО, него пре да су дате дефиниције преуске односно да ГСО нису разматране при њиховом доношењу. Мало је аутора који изричито искључују ГСО, а и тада то није последица дубље анализе него је то више површно посматрање појединих специфичности ГСО, као на пример њиховог финансирања и могућности стицања знатних прихода.

Већи број проблема и недоумица везаних за МНВО преносе се и на ГСО. Неки од њих добијају много већи значај у случају ГСО. Тако на пример питање одговорности посебно долази до изражаја у случају ГСО, јер ГСО имају могућност стицања значајних прихода а самим тим отвара се и питање њихове расподеле.

Можемо закључити да пре упуштања у анализу ГСО морамо видети шта данас обухвата термин МНВО и како се МНВО данас дефинишу. Наведена анализа није основни предмет рада, али нам може помоћи у објашњавању чињенице занемарености ГСО као и о односу ГСО и МНВО као ширег скупа.

II. Термин „невладине организације“

Данас термин невладине организације припада групи опште прихваћених термина и који се користи у свакодневном говору, медијима, прописима и стручној правној литератури. Уобичајено је његово коришћење без ближег дефинисања.

Термин невладине организације је израз који, за већину аутора¹, први пут уводе Уједињене Нације (УН) 1945. године путем Повеље УН у члану 71.² Чињеница је да се од тог тренутка почиње популарна употреба термина. Термин се све више користи међународним уговорима као и у међународно правној теорији. Ипак порекло термина можемо тражити и раније и добити одговор одакле црпи своју негативно одређену суштину.

Прва употреба термина *невладин*, као супротност термину *владин*, везана је за оснивање Међународне организације рада (МОР) и специфичних историјских

¹ Видети: P. Willetts, "What is a Non-Governmental Organization?", in *Encyclopaedia of Life Support Systems* vol. Section 1, Institutional and infrastructure resource issues, Article 1.44.3.7: Non-governmental organizations, UNESCO, 2009. ; P. Willetts, *Non-governmental organizations in world politics : the construction of global governance*, Routledge, Milton Park, New York, 2011, 6. K. Martens, "Mission Impossible? Defining Nongovernmental Organizations", *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organisations*, 13, 2002. 271. ; V. Heins, *Nongovernmental organizations in international society : struggles over recognition*, Palgrave Macmillan, New York, 2008, 15.; H. H. K. Rechenberg, "Non-Governmental Organizations", in *Encyclopedia of Public International Law* (ed. R. Bernhardt), vol. 9, North-Holland, Amsterdam, New York, 1986, 278. ; M. Yaziji, J. P. Doh, *NGOs and corporations : conflict and collaboration*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, 4.; M. P. Karns, "Nongovernmental organization", in *Encyclopedia Britannica*. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/759090/nongovernmental-organization-NGO>, 11.10.2013.

²Члан 71. Повеље УН гласи: „Привредни и социјални савет је овлашћен да закључује одговарајуће споразуме који ће му омогућити да се саветује са организацијама које немају карактер државних установа а баве се предметима његове надлежности. Ови споразуми могу бити закључени са међународним организацијама, и где год је целисходно, са националним организацијама, после саветовања са дотичним чланом Организације Уједињених нација.“ Наведени званични превод Повеље у Службеном листу ДФЈ и касније СФРЈ у оквиру законског текста, који је и данас на снази, не користи термин „невладине организације“ него „организације које немају карактер државних установа“ Закон о Повељи Уједињених Нација, (Сл. лист ДФЈ бр. 69/45, Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори бр. 2/65, 12/66, Сл. лист СФРЈ бр. 39/72), Пречишћен текст закључно са изменама из Сл. лист СФРЈ бр. 39/72 које су у примени од 04/08/1972, 1945.

околности тога доба. Први међународни правни акт који користи наведени термин је Версајски мировни уговор из 1919. године. Версајски уговор у делу бр. XIII, који се односи на проблематику рада, предвиђа оснивање МОР-а.³ Поједини чланови уговора садрже термин *невладини делегати* које именује држава чланица у договору са организацијама које већински представљају послодавце и раднике.⁴ Ближе одређивање коришћеног термина можемо индиректно пронаћи у радовима аутора са почетка двадесетог века и који се баве проблематиком међународног организовања рада и оснивања МОР-а. Тако, Солано (Solano) у уводу зборника „Labour as an International Problem“, истиче да су невладини елементи као што су организације послодаваца и радника, до оснивања МОР-а биле искључене са претходних конференција и онемогућене да утичу на владине делегате.⁵ Такође аутор истиче постојање релативне пропорционалности у заступљености државне делегације⁶, подвлачећи да државни делегати на тај начин не могу, и не требају бити надгласани гласовима невладиних делегата уз образложење да невладини делегати представљају само парцијалне интересе а не интересе нације у целини.⁷ Наведене одредбе Версајског уговора не користе директно израз невладине организације али ипак на посредан начин укључују представнике невладиних организација из области регулисања питања рада у редовне активности МОР-а. Чињеница је да чланство у МОР-у није дато конкретној невладиној организацији, али можемо сматрати да је то први случај у коме се представницима организација цивилног-невладиног друштва признаје чланство у једној међународној владиној организацији.⁸

³ Представници зараћених страна на Мировној конференцији у Паризу 1919. године осим што су окончали Први светски рат настојали су и да обезбеде међусобну сарадњу и да постигну „међународни мир и сигурност“. У том циљу оснивају међународну организацију Лигу народа претечу будућих Уједињених нација. Како су сматрали да се „универзални мир“ може постићи „само на основу универзалне правде“ оснивају и аутономну организацију под називом Међународна организација рада и при том дефинишу њене функције и овлашћења. Видети: Treaty of Peace between the Principal Allied and Associated Powers and Germany - Treaty of Versailles, 1919. PART XIII. Labour: Preamble. ; E. J. Solano, ed. "Labour as an international problem; a series of essays comprising a short history of the International labour organisation and a review of general industrial problems", Macmillan and co., London, 1920, Introduction, XIII-XIV.

⁴ Treaty of Peace between the Principal Allied and Associated Powers and Germany - Treaty of Versailles, 1919, чланови 389., 390., и 401.

⁵ E. J. Solano, 1920, *op.cit.*, xl.

⁶ Државна делегација се састоји од два представника државе и два невладина представника (по један представник послодаваца и један представник радника). Сваки делегат има право појединачног гласања. Видети: Treaty of Peace between the Principal Allied and Associated Powers and Germany - Treaty of Versailles, 1919, чланови 389. и 390.

⁷ E. J. Solano, 1920, *op.cit.*, 21-22.

⁸ E. Rebasti. "Beyond consultative status: which legal framework for an enhanced interaction between NGOs and intergovernmental organizations?", in *NGOs in International Law, Efficiency in Flexibility?*, (eds. P. M. Dupuy, L. Vierucci), Edward Elgar, Cheltenham - Northampton, 2008, 48.

Морроу (Morrow), у својој књизи „The society of free states“ из 1919. године користи термин „невладине организације“.⁹ Основна тема књиге је посвећена истицању неопходности подршке активној сарадњи држава у стварању „новог поретка“ насупрот присутним критикама на нацрт Уговора који је усвојен на Мировној конференцији 14. фебруара 1919. године од стране Специјалне комисије Лиге Народа. Аутор, употребљавајући израз агенције паралелно са изразом организације, истиче да „невладине агенције покривају велики број предмета интересовања,... да међународна кооперација уводи те организације у цркву, рад, трговину, право и у медицину и да има и да ће имати у будућности константно растући утицај.“¹⁰ Ипак и поред несумњивог значаја који придаје невладиним организацијама сматрао је да у том тренутку стварања праведнијег новог поретка предност треба дати владиним организацијама односно „организацијама састављеним од суверених и независних држава.“¹¹

Сангер (Sanger), једна од писаца нацрта одредби које се односе на питања рада у Версајском уговору, јасно користи 1920. године термин невладине организације и истиче као проблем што представници невладиних организација, било послодаваца било радника нису били укључени у рад Конференције у Берну 1906. године. Тај недостатак је исправљен тек са новом структуром МОР.¹² Интересантно је да Лига Народа не користи термин невладине организације, иако је и сам творевина Версајског уговора као и МОР. За невладине организације тога времена углавном се користе изрази као: неслужбене, нејавне, добровољне или приватне организације.¹³ Саме невладине организације тог времена су себе називале међународним институцијама, унијама или једноставно међународним организацијама.¹⁴

Термин није био непознат и у дипломатском речнику. Средином тридесетих година активно се користи од стране владе Совјетског Савеза. Употреба је и тада тесно везана са МОР. Совјетска делегација је имала проблема да увери представнике синдикалних организација западних држава да совјетски представници радника нису

⁹ D. W. Morrow, *The society of free states*, Harper & brothers, New York - London, 1919.

¹⁰ *Ibid.*, 81.

¹¹ *Ibid.*

¹² S. Sanger. "Practical Problems of International Labour Legislation", in *Labour as an international problem, a series of essays comprising a short history of the International labour organisation and a review of general industrial problems*, (ed. E. J. Solano), Macmillan and co., London, 1920, 135-136.

¹³ S. Charnovitz, "Nongovernmental Organizations and International Law", *The American Journal of International Law*, 100, 2006. 351.

¹⁴ P. Willetts, "What is a Non-Governmental Organization?", 2009, *op.cit.*, Introduction.

продужена рука државе. У том правцу Совјетска делегација је тврдила да су синдикати Совјетског Савеза у потпуности невладине организације.¹⁵

Трипартитна структура МОП-а оставила је дубље последице на даљи развој невладиних организација како у терминолошком тако и у функционалном смислу. У случају МОП-а израз *невладин* има искључиво основно језичко значење, односно користи се у циљу раздвајања државних и недржавних представника. Основни циљ ове специфичне структуре МОП-а која прва уводи кооперацију државних и недржавних елемената, није био увођење невладиних организација у једну међународну владину организацију, него је циљ био заједнички ефикасан рад на изради прописа из области рада у форми међународних уговора.¹⁶

Можемо поставити питање зашто је почетком XX века писцима Версајског уговора, приликом стварања најважније међународне организације у оквиру Лиге Народа, било потребно да уводе термин *невладин*, када он само раздваја представнике државе од представника радника. Ради одговора морају се у обзир узети историјске чињенице које су тада биле присутне. Основна одлика тог периода су раднички протести широм Европе. Револуциони моменат, проузрокован бољшевичким успесима у Русији, праћен радничким немирима био је озбиљна претња. Прелиминарни преговори мировне конференције у Паризу праћени су борбама на улицама Берлина, Беча и Будимпеште. Државе западне Европе излаз су пронашле у оснивању МОП и укључивању представника радника у њену структуру.¹⁷ Задатак употребљеног термина је био да јасно укаже на суштинско разликовање представника радника од представника државе као носиоца државних интереса. Наведено решење је пре свега резултат принуђености и нужности компромиса између радничких покрета и представника власти, а не резултат става међународне заједнице о потреби даљег развоја међународних организација. Колико је наведене трипартитна структура МОП била специфична за једну међународну организацију и колико је била испред свог времена говори чињеница да и данас постоји свега неколико међународних организација са хибридном структуром а у међународној правној теорији и данас је основна подела међународних организација на владине и невладине. Сви каснији покушаји да се репродукује наведени модел су били без успеха. Интересантно је да и на

¹⁵ J. Rabkin, *Why The Left Dominates NGO Advocacy Networks*, Paper presented at the Conference "Nongovernmental Organizations: The Growing Power of an Unelected Few", Washington, 2003.

¹⁶ V. Leary. "The ILO: A Model for Non-State Participation?", in *The Legitimacy of the United Nations: Towards an Enhanced Legal Status of Non-State Actors*, (eds. T. C. V. Boven, et al.), Netherlands Institute of Human Rights, SIM Special 19, Utrecht, 1997, 63.

¹⁷ *Ibid.*, 62.

Конференцији у Сан Франциску 1945. године постојао предлог да се Економско социјални савет (ECOSOC) структурно организује по примеру МОР али предлог није наишао на разумевање ни државних делегација ни делегација међународних невладиних организација.¹⁸

Очигледно је да је термин имао јасну намену у прошлости. Међутим он је и данас у употреби али са данас много нејаснијим значењем. Поједини аутори истичу да је све у вези невладиних организација спорно укључујући и сам термин.¹⁹ Негативно одређење субјеката некада скреће пажњу са много важније суштине односно са чињенице да невладине организације своју снагу црпе и из свог континуираног постојања и развоја.²⁰

У Сједињеним америчким државама термин невладине организације се готово ни не користи у унутрашњој употреби, односно оно што није део државе самим тим сматра се и невладиним,²¹ па је самим тим у чешћој употреби термин *приватне добровољне организације*,²² или *непрофитне организације*, с обзиром да је тржишно-профитни облик организовања доминантан па алтернативне форме организовања уживају фискалне олакшице.²³ У Великој Британији, где имамо богату традицију добровољног и добротворног рада, најчешће коришћени термини су *добровољне организације* или *добротворне организације*.²⁴

У току задњих деценија у алтернативној употреби је све више термин *организације цивилног друштва*, али са неједнаким значењем.²⁵ Тако и Организација америчких држава (ОАС) усвајањем нових Смерница 1999. године напушта термин невладине организације и уводи *организације цивилног друштва*.²⁶ У употреби су и термини *приватне организације*, *међународне групе за притисак*, *добровољне агенције* и слично.²⁷ У Француској је све више у употреби превод термина невладиних организација - *organisation non-gouvernementale* мада још увек је популаран и други

¹⁸ E. Rebasti, 2008, *op.cit.*, 48.

¹⁹ S. Charnovitz, 2006, *op.cit.*, 351.

²⁰ Lador-Lederer, J. J., *International Non-Governmental Organisations and Economic Entities*, Sythoff, Leyden, 1963. Citirano u *ibid.*

²¹ J. Rabkin, *Why The Left Dominates NGO Advocacy Networks*, 2003, *op.cit.*, 2.

²² G. D. Cumming, *French NGOs in the Global Era - A Distinctive Role in International Development*, Palgrave Macmillan, New York, 2009, 21.

²³ D. Lewis, *The management of non-governmental development organizations : an introduction*, Routledge, London, New York, 2001, 34.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ S. Charnovitz, 2006, *op.cit.*, 351.

²⁶ Organization of American States (OAS), *Guidelines for the Participation of Civil Society Organizations in OAS Activities*, CP/RES. 759 (1217/99), 1999.

²⁷ P. Willetts, *'The conscience of the world' : the influence of non-governmental organisations in the UN system*, Brookings Institution, Washington, 1996, 2.

позитивно орјентисан термин – Удружења за међународну солидарност *-associations de solidarité internationale*.²⁸

Додатни проблем представља и коришћење различитих термина на недвосмислено исте организационе облике. Тако на пример у Великој Британији организација која брине о бескућницима Лондона биће традиционално названа *добровољном организацијом* а индијска организација која брине о бескућницима у Бангладешу ће бити названа *невладином организацијом*.²⁹

Поједини аутори невољно прихватају неминовност и општу прихваћеност термина невладине организације и његове скраћенице али настоје да у тим оквирима дају нови приступ и одбаце негативно значење. У том правцу постоји покушај да се уведе термин *неопходне управљачке организације (necessary -to- governance organizations)* за невладине организације а насупрот њима за владине организације да се користи термин *недовољне управљачке организације (insufficient -for- governance organizations)*.³⁰ Овакав неуобичајени приступ није наишао на прихваћеност,³¹ али на један интересантан начин указује на неопходност другачијег дефинисања, тачније редефинисања појма који данас има све већи значај.

Наведена конфузија око термина далеко превазилази проблем семантике. Одговор на питање „ко је у игри а ко не“, може имати значајне социолошке, правне и политичке последице. Сваки од поменутих термина могуће је пратити историјски и пронаћи њихове социјалне, економске или политичке корене. Последица таквог стања је знатно отежан рад истраживачима на пољу невладиних организација, јер онемогућава упоредне теоријске анализе невладиних организација различитих држава. На практичном плану последице могу бити отежавање међусобних односа потенцијалних донатора и корисника. Саме државе имају знатно тежи рад у доношењу правне регулативе када ни у теорији нема јединственог става.

По питању избора термина за именовање невладиних организација аутор је става да је постојећи термин најадекватнији из више разлога. Први је висок степен прихваћености у међународној теорији и пракси у односу на алтернативне термине. Други разлог је што дати термин већ језички директно упућује на основну и најважнију карактеристику датих организација, односно на недржавни карактер. Упућивање на

²⁸ G. D. Cumming, 2009, *op.cit.*, 21.

²⁹ D. Lewis, 2001, *op.cit.*, 34.

³⁰ A. Judge, "NGOs and civil society: Some realities and distortions. The challenge of "Necessary-to-Governance Organizations"", *Transnational Associations*, 3, 1995. 156-180. ; O. P. Goel, *Strategic Management and Policy Issues of NGOs*, Isha Books, Delhi, 2004, 75.

³¹ S. Charnovitz, 2006, *op.cit.*, 351.

остале битне карактеристике датих организација није могуће постићи самим термином, него се морају потражити у дефинисању невладиних организација као друштвене појаве.

III. Дефинисање међународних невладиних организација

Одређивање дефиниције међународних невладиних организација, односно невладиних организација уопште, представља проблем правне теорије још од настанка датих организација. Суштина проблема произилази из саме суштине НВО и ту чињеницу је описао Чарновиц (Charnovitz) речима да је учешће НВО у међународном праву „загонетка“,³² јер се међународно право схвата као производ државног позитивизма. У таквом систему нема места за творевину која почива на добровољности и непостојању монопола физичке принуде. Са гледишта државе таква творевина и њен ауторитет пре „почивају на моралном него на правном ауторитету“.³³

Основне дилеме везане су пре свега око питања које се организације могу подвести под дати појам. Питање се посебно актуелизује са наглим порастом броја потенцијалних организација у другој половини XX века. Међународно правна теорија а ни пракса исказана кроз међународно правне акте не даје прецизан и јасан одговор шта су МНВО односно НВО. Дато питање није основна тема рада, али с обзиром да правна теорија готово јединствено сврстава ГСО, као и спортске организације уопште, у невладине организације, морамо му посветити одговарајућу пажњу.

Дефинисању међународних невладиних организација можемо приступити на више начина. Посебну пажњу ћемо обратити пре свега на правни и социолошки приступ, као и принцип самодефинисања. Правни приступ обухвата пре свега међународне акте којим садрже дефиниције невладиних организација. Такви међународни правни акти су пре свега Повеља УН и Резолуције ECOSOC, Европске конвенција о признавању правног субјективитета међународним невладиним организацијама, Основни принципи о статусу невладиних организација у Европи са Меморандумом објашњења Савета Европе, као и општи акти организација као што су Европска банка или Светска организација за храну. Јединствена дефиниција НВО не садржи се у међународно правним инструментима. Сваки међународно правни инструмент даје своју дефиницију, у складу са својом сврхом. Такав приступ је последица чињенице да је статус и правни оквир за НВО различит у појединим

³² *Ibid.*, 348.

³³ *Ibid.*

областима међународног права. Без сумње највећи практични значај има дефиниција ECOSOC-a, јер од ње зависи да ли ће дата МНВО и НВО добити одговарајући статус у оквиру УН.

Осим међународних владиних организација и поједине међународне невладине организације су давале посебан значај наведеном питању и настојале да дају свој допринос. Први покушаји одређивања дефиниције невладиних организација потекле су од самих невладиних организација. Суочени са сопственим проблемима у међународној активности Институт за међународно право (UIA) и Међународна правна асоцијација још током 1910. године почињу рад на промоцији потребе међународне конвенције која би регулисала правни субјективитет међународних невладиних организација. Интересантно је да и после једног века активности није се пуно учинило на том плану.³⁴ Наведени пројекат разматран је више пута током наредних деценија и коначно је уобличен 1950. године у облику предлога Резолуције о давању међународног статуса удружењима основаних приватном иницијативом. Предлог је дала Сузан Бастид (Suzanne Bastid) на 44. седници Института за међународно право. Предлог је усвојен од стране Института али државе нису показале интересовање за дати предлог.³⁵ Наведена Резолуција није остварила свој примарни циљ – решавања проблема међународног статуса МНВО,³⁶ али је дала извесне сугестије државама у вези признавања извесних права МНВО у оквирима своје надлежности. Ипак, значај Резолуције је што даје критеријуме које су то организације које би требало да уживају међународну заштиту односно даје једну од првих правних дефиниција МНВО.

Социолошки приступ обухвата дефинисање појма од стране теоретичара друштвених наука. За разлику од уобичајеног приступа коришћења термина без ближег упуштања у његово ближе одређење, поједини аутора настоје да дефинишу појам МНВО. Очигледан је пораст интересовања за МНВО у међународно правној теорији. Може се рећи да је термин МНВО опште прихваћен али он до данас нема опште прихваћену дефиницију. Аутори у својим радовима о НВО, прво дају своју дефиницију и у складу са њом врше даље анализе. Многе студије из ове области и не дају дефиницију НВО полазећи да је појам опште познат, али свака дубља анализа открива

³⁴ *Ibid.*, 356.

³⁵ S. Bastid, Institute of International Law, Resolution on granting of international status to associations established by private initiative (1950), Appendix 4.8 of the International Associations Statutes Series vol 1, 1988.

³⁶ Већ из самог наслова Резолуције видимо да се не користи термин МНВО него „удружења основана приватном иницијативом“. Интересантно је да су чланови са енглеског говорног подручја користили термин невладине организације основане приватном иницијативом. A. K. Lindblom, *Non-governmental organisations in international law*, Cambridge University Press, Cambridge - New York, 2005, 44.

да постоје различити приступи па чак и некад супротна тумачења појма. Последица таквог приступа је међусобна некомпатибилност студија о НВО. Опис стања у овој области најбоље је описала Мартенс (Martens) у свом раду *Mission Impossible? Defining Nongovernmental Organizations* речима: „иако академски рад стално напредује питање НВО остаје *terra incognita*“.³⁷ Наведене дилеме у новије време се решавају прагматичним приступима. Тако на пример признати аутор ове области, Питер Вилет (Peter Willetts) у свом раду *Non-governmental organizations in world politics : the construction of global governance* из 2011. године под НВО сматра сваку организацију која има или може да има консултативни статус при ECOSOC.

Принцип самодефинисања, односно препуштање датој организацији да се изјасни да ли себе сматра НВО носи највише непрецизности и недоумица. С обзиром на погодности које статус НВО може донети, како на унутрашњем тако и на међународном нивоу, не може се препустити самој организацији да одлучује да ли испуњава критеријуме за статус НВО. Принцип самодефинисања може бити само помоћни критеријум при одређивању дефиниције НВО.

Анализом постојећих међународно правних инструмента и међународно правне теорије могуће је утврдити следеће карактеристике МНВО, око којих постоји начелна сагласност:

1. *Невладин карактер*

Око овог услова постигнута је општа сагласност да дата организација не може бити основана од стране државе, нити бити њен представник.³⁸ Сагласност је постигнута и око става да циљ дате организације не може бити освајање државне власти, што искључује политичке партије.

2. *Добровољност*

Основ повезивања људи и група људи у дату организацију је добровољан, односно не постоји обавезност чланства. Добровољност не искључује постојање интереса повезивања чланства, који је основни кохезивни фактор удруживања. У сваком тренутку могуће је иступања из чланства дате организације.

3. *Непрофитни карактер*

³⁷ K. Martens, 2002, *op.cit.*, 272; Сличан став имају и: C. Cakmak, "Civil Society Actors in International Law and World Politics: Definition, Conceptual Framework, Problem", *International Journal of Civil Society Law*, 6/1, 2008. 21. ; G. D. Cumming, 2009, *op.cit.*, 18.

³⁸ Неке организације, као УН на пример, предвиђају изузетак за организације које имају чланство одређено од државних ауторитета, уколико такво чланство не утиче на слободу деловања организације. Consultative relationship between the United Nations and non-governmental organizations, The Economic and Social Council (ECOSOC), Resolution E/RES/1996/31, 1996. члан. 12.

Готово општа сагласност је постигнута око наведеног критеријума. Његов циљ је разликовање невладиних организација од мултинационалних компанија. Непрофитни карактер не искључује могућност стицања профита у вези са својом активношћу, који је данас присутан код појединих МНВО. У случају стицања профита нагласак се ставља на начин његове расподеле, који мора бити у функцији остваривања циљева организације.³⁹

4. *Ненасиљан карактер и поштовање прописа*

Наведени аргумент се ретко прописује као самостални услов статуса МНВО. Он произилази углавном из обавезе поштовања највиших општих аката организација које одлучују о статусу дате МНВО, на пример Повеље УН или Статута ФАО. У правној теорији такође је постигнута сагласност да активности МНВО не смеју бити насилне и морају бити у складу са прописима држава где организације делују.

5. *Формална организација*

Стална формална структура организације је основ разликовања МНВО од цивилног друштва и друштвених покрета који представљају развојне облике у настанку МНВО. Најчешће се захтеви свode на постојање седишта, сталног руководећег особља и највиших општих аката.

6. *Посебни услови*

а. Међународни карактер

Да ли ће дата невладина организација бити међународног карактера или не, то не утиче на њену суштину. Ипак поједини међународни правни акти захтевају међународни карактер који се састоји у чланству и активностима у више држава, али и у циљевима који превазилазе локалне и националне циљеве, или представљају интересе међународне заједнице.⁴⁰ Код ове карактеристике и у теорији постоје различити ставови. Тако на пример поједини аутори у циљу наглашавања наднационалне суштине НВО, истичу на је међународни карактер њихов *raison d'être*, а који спутавају национални оквири.⁴¹ Супротно томе у задње време све је више ставова да је захтевање међународног карактера

³⁹ Explanatory Report on the European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations, Council of Europe, 1986. члан 1-b.

⁴⁰ Principles concerning the participation of international nongovernmental organizations in the work of the Codex Alimentarius Commission, FAO, 2005. члан 2. ; Explanatory Report on the European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations, Council of Europe, 1986, чланови 9. и 11.

⁴¹ M. Merle, "The Working of International Non-Governmental Organisations and their Legal Status", *Transnational Associations*, 3, 1986. 2-3.

анахрона појава.⁴² У том правцу је и став УН о давању консултативног статуса под одређеним условима и националним НВО.⁴³

б. *Одговорност*

Одговорност МНВО је једно од комплекснијих питања међународног јавног права. Ретки су међународни правни акти који ближе дефинишу и захтевају тај услов. Слична је ситуација и са правном теоријом. Најближе одређење критеријума одговорности је предвиђено поменутих условима ECOSOC из 1966. године⁴⁴ и обухвата постојање репрезентативне структуре, механизме одговорности својим члановима, ефективну контролу од стране чланства над њеном политиком и акцијама преко права гласа или путем другог демократског и јавног процеса доношења одлука, демократски усвојен устав, који обезбеђује да носиоци политике буду представничка тела и да извршни орган буде одговоран таквом телу, као и да има овлашћење својих чланова да износи ставове преко овлашћених представника.

IV. Суштина међународних невладиних организација

У погледу ГСО, наведени критеријуми су преуски, јер ГСО поред њих поседују и друге специфичности које њима нису обухваћене, тачније оне нису заступљене код већине МНВО. Најједноставније решење би било искључити ГСО из скупа МНВО и посматрати их *sui generis*. Ипак, ГСО имају највише сличности са МНВО. Из тих разлога вратићемо се постојећим дефиницијама МНВО и њиховим критеријумима и констатовати да они представљају само спољну манифестацију МНВО, и да при томе не указују на њихову основну функцију и задатак.

Недостатак свих постојећих дефиниција МНВО, а сами тим и НВО, је што одлучујућу пажњу традиционално посвећују спољним манифестацијама организације као што су недржавни карактер, непрофитабилност, добровољност и сл., што су несумњиво посебне карактеристике, али не обухватају суштински разлог постојања и деловања МНВО. Да би разумели појам МНВО морамо анализирати његову основну парадигму. Једна од парадигми невладиних организација је да оне већ у свом називу садрже раздвајање, независност од државе а при томе се може поставити питање да ли би постојале да нема државе? Већина активности као и сама сврха постојања МНВО је

⁴² K. Martens, 2002, *op.cit.*, 282.

⁴³ Consultative relationship between the United Nations and non-governmental organizations, The Economic and Social Council (ECOSOC), 1996, члан 4.

⁴⁴ *Ibid.*, чланови 10-12.

проузрокована деловањем односно неделовањем државе. Суштина МНВО је да она представља удружење појединаца или удружења, који имају за циљ да регулишу одређене друштвене односе на њима жељени начин, а дати друштвени односи нису, по њима, или квалитетно или никако регулисани од стране државе. Поново ћемо стати у одбрану термина „невладин“ и покушати да искористимо његову суштину за боље разумевање НВО. Поље делатности државе не обухвата регулисање свих друштвених односа. Неке друштвене односе држава искључиво и што је могуће детаљније регулише, неке делимично а неке не регулише. Критеријум за потребу регулисања друштвених односа је пре свега државни интерес, а затим и објективне могућности дате државе. У историји је било и држава које су тежиле регулисању целокупних друштвених односа. Обим регулисања је променљива категорија која се може кретати у оба правца.

Питање поделе МНВО је у тесној вези са питањем суштине МНВО. Најчешће постојеће поделе су поделе по величини, значају, степену организованости или по пољу делатности, на пример у области људских права, заштите животне средине, професије и сл. Ове поделе су само описног карактера и не задиру у суштину појма. Критеријум за основну поделу МНВО је поље делатности, али не самостално него у односу интеракције са пољем делатности државе. Основ дате поделе МНВО је питање да ли конкретна МНВО својом делатности улази у сферу интереса државе, односно да ли покушава да утиче на друштвене односе за чије је регулисање и сама држава заинтересована? МНВО које делују у областима заштите људских права, постојања и сузбијања корупције у државним органима, у питањима разоружања или надгледања војних активности не могу имати исти положај или организацију као и МНВО које делују на пољу унапређења појединачне струке, уметности или спорта где држава има значајније мањи интерес или капацитет за регулисање датих друштвених односа. Прва група МНВО се налази често и у сукобу са владиним структурама док је код друге групе то ређа појава осим у случајевима када дође до преклапања интереса регулисања појединих друштвених односа. Прву групу можемо сматрати основним или изворним а другу изведеним МНВО. У оба случаја постоји јасна потреба регулисања датих друштвених односа али у првом имамо више кандидата који сматрају да могу испунити задатак, а један од њих је увек држава, а у другом случају немамо носиоца регулисања и онда настаје МНВО која преузима тај задатак и наставља га без мешања државе. Оваква подела је ретка у свом идеалном облику и практично увек долази до извесног одступања али то не утиче на саму суштину поделе. Пример аутономије МНВО у

односу на државе је област спорта где држава задржава само неке надлежности у регулисању датих друштвених односа.⁴⁵

Када држава регулише друштвене односе она наступа као организација која располаже монополом физичке силе и у случају непоштовања правила која пропише држава прекршиоцима следи санкција која је праћена монополом физичке принуде. МНВО немају монопол физичке принуде и основ поштовања њихових правила понашања у регулисању одређених друштвених односа је другачији.

Код односа основних МНВО и државе у погледу регулисања истих друштвених односа практично и не постоје недоумице. Вестфалски модел,⁴⁶ односно традиционални концепт међународног права и међународних односа, јасан примат даје држави, односно држава је једни носилац међународног правног субјективитета. Међународне владине организације путем уговора чије су потписнице државе добијају овлашћења ради регулисања појединих друштвених односа. Формална улога МНВО у међународним односима је за сада искључиво у консултативном статусу при МВО. У питању је пракса која је установљена са оснивањем УН и њеног органа UNESCO, а која се временом проширила и на друге МВО.⁴⁷ Постојање и деловање, пре свега недржавних актера а међу њима и основних МНВО, задњих деценија озбиљно доводи у питање логику вестфалског модела јер се недржавни актери све више намећу као озбиљни учесници међународних односа али за сада њихова улога не прелази консултантски статус. Наведени однос је релативно добро покривен у научној литератури.

Питање односа држава и изведених МНВО је на потпуно другачијим основама. Научна литература овој тематици не посвећује готово никакву пажњу. Ретки су покушаји да се анализирају поједини фрагменти односа.

Основа за анализу изведених МНВО су следеће чињенице:

⁴⁵ P. Willetts, 2011, *op.cit.*, 125.

⁴⁶ Вестфалски систем, вестфалска ера, вестфалски централно-државни систем су термини којима се означава светски поредак који настаје средином 17. века. и који постоји до данашњих дана. Основ поретка је национална држава и постојање два основна принципа: државна територијалност, са јасно одређеним границама и принцип немешања у унутрашње ствари друге државе. Свој назив поредак дугује Вестфалском мировном уговору из 1648. године којим је окончан Тридесетогодишњи рат (1618-1648), вођен у централној Европи између готово свих европских сила тога времена, подељених у два табора: католика са једне и протестаната са друге стране. Мировни уговор представља историјску прекретницу у два правца: први, у питању је први велики европски уговор који установљава мир заснован на равнотежи снага и други, да означава крај средњовековног концепта хришћанског уједињења европских држава под правном и политичком влашћу Папе и почетак нове ере суверених, независних и једнаких држава.

⁴⁷ Основни недостатак наведеног концепта је добровољна и необавезна основа за консултације са датом МНВО.

- постојање одређене групе друштвених односа, на националном и међународном нивоу које не регулишу државе директно или индиректно преко МВО
- постојање потребе да се ти односи јасно регулишу, прво на националном плану а затим и на међународном плану
- постојање МНВО које су прописале правила понашања, које се старају да се та правила поштују и да се санкционишу случајеви њихових непоштовања
- дате МНВО немају монопол физичке принуде, па је основ прихваћености њихових правила понашања другачији, и састоји се пре свега у постојању заједничког интереса о неопходности регулисања датих друштвених односа

V. Потребa редeфинисања појма међународних невладиних организација

Први корак у редeфинисању појма МНВО је став да се МНВО не могу посматрати одвојено од државе. Уколико се изузму историјске аномалије,⁴⁸ МНВО и настају тек у доба развијеног вестфалског система суверених држава. Условљеност постојања МНВО постојањем држава односно суштину МНВО могуће је објаснити и на примеру временски старијих националних невладиних организација, тачније организација исте суштине само која делује унутар границе једне државе. Други корак у редeфинисању је став да МНВО као и државе, имају исти основни задатак – регулисање одређених друштвених односа. На унутрашњем плану, у случају државе, који ће то односи бити зависи пре свега од субјективне процене интереса али и од објективне могућности сваке државе. У случају НВО избор друштвених односа зависи од њених програмских циљева. С обзиром на поклапање основне функције оба ентитета могућа су две крајње могућности. Прва је да долази до преклапања предметних друштвених односа и имамо ситуацију међусобне конкуренције. Како је монопол физичке принуде својство само државе а не и НВО, држава има приоритет у регулисању предметних друштвених односа. НВО у тој ситуацији настоји да

⁴⁸ Тако на пример Малтешки ред је основан средином ХИ века, који и поред низа специфичности представља претечу данашњим хуманитарним међународним невладиним организацијама. А. К. Lindblom, 2005, *op.cit.*, 68; Д. Лапаш, *Међународне невладине организације као субјекти међународног права*, Правни факултет Свеучилишта у Загребу, Загреб, 1999, 43.

одговарајућим средствима утиче на државу у правцу који дата НВО сматра подобним. Друга ситуација је када не постоји преклапање интереса државе и НВО, односно држава нема интереса, потребе али некад и могућности да регулише дате друштвене односе а у друштву постоји потреба за њиховим регулисањем. У тим ситуацијама НВО као организовани део друштва, преузима улогу регулатора.

Слична ситуација је и на међународном плану. Регулисање појединих друштвених односа у међународној заједници државе желе да задрже за себе. Развој међународне заједнице, све већа повезаност држава и људи, доводе да тога да државе у оквиру свог суверенитета на својој територији не могу саме да квалитетно регулишу одређене друштвене односе. Из тих разлога оснивају међународне владине организације (МВО) које на себе преузимају регулисање друштвених односа који превазилазе границе појединачних држава, а уз мањи или већи степен контроле од стране држава. Исте друштвене односе желе да регулишу и поједине МНВО. Примери таквих односа су заштита људских права, заштита животне средине, борба против корупције, организовања хуманитарних акција и сл. Државе у међународној заједници не поседују класичан монопол физичке принуде, али зато путем МВО имају заједнички наступ према конкуренцији – МНВО, који је јединствен и истоврсно мотивисан.

У међународној заједници такође постоје и друштвени односи које државе или МВО не могу или не желе да регулишу. Спорт представља један од типичних примера области међународних друштвених односа где држава историјски посматрано није пронашла интерес за регулисање. У време настанка међународног спорта у крајем друге половне XIX века није дошло до интервенције држава и регулисање је препуштено националним спортским организацијама а касније и међународним. Традиционално посматрано спорт од самог настанка ужива аутономију. Такво стање и пасивна улога држава траје све до друге половине XX века када, са појачаном комерцијализацијом спорта и његовом све значајнијом економском улогом, државе увиђају да ти друштвени односи би требали бити под државном контролом. Ипак поједине ГСО које већ тада имају традицију века постојања постале су финансијски самосталне и настоје да своју аутономију одрже.

Овакво „редефинисан“ појам МНВО има више предности над класичним дефиницијама. Прво квалитетније се одређује суштина постојања и деловања МНВО. Указује се да је задатак сваке МНВО директно или индиректно регулисање одређених друштвених односа и да се на тај начин постиже одговарајући програмски циљ. Друго, указује се на снажну међусобну условљеност државе и невладиних организација, за

разлику од самог термина „невладин“ који их привидно раздваја. Постојање невладиних организација је условљено постојањем државе и њене несавршености. Треће уводи се могућност нове суштинске поделе МНВО у зависности од корелације са државом у погледу регулисања датих друштвених односа. Та подела на МНВО које у односима конкуренције са државом регулишу исте друштвене односе и на МНВО које аутономно регулишу поједине друштвене односе доводи до лакшег разумевања њихових специфичности. Како их назвати ствар је избора, али аутор сматра да би се прве могле назвати изворним или примарним невладиним организацијама јер се оне налазе у сталном односу конкуренције са државом. Друга група, или група аутономних регулатора, могла би се назвати изведеним или супсидијарним невладиним организацијама јер оне у суштини замењују државну организацију и задовољавају потребу друштва за регулисањем датих односа. Важно је напоменути да је начин на који супсидијарни регулатори регулишу дате друштвене односе представља другачији односно виши ниво регулисања у односу на државу. За разлику од државе којој је монопол физичке принуде основни кохезивни фактор а свест о потреби таквог регулисања повремена појава, код невладиних организација не постоји монопол физичке принуде, а свест о потреби или интерес за одређеним регулисањем је примаран мотив удруживања. Директна последица постојања заједничких интереса чланица је висок степен поштовања донетих правила понашања. Четврта предност је могућност јасног и недвосмисленог укључивања ГСО у дефиницију МНВО, чак и поред бројних специфичности ГСО, незамисливих за већину МНВО.

Пета предност оваквог дефинисања је далеко лакше разумевање правног статуса МНВО. На овај начин долазимо до другог проблема или извора несагласности по питању МНВО. Уобичајене расправе без резултата око правног статуса МНВО у међународном праву, да ли су МНВО субјекти међународног права или не, на овај начин губе на значају. Став традиционалне школе или државног централизма који епитет субјекта изворно даје само државама може се сада искористити у корист МНВО. Уколико пођемо да МНВО имају исти задатак као и државе – регулисање датих друштвених односа, није тешко закључити да при вршењу тог задатка морају имати одређена права и обавезе у међународној заједници. У погледу супсидијарних МНВО, које самостално, независно од државе, регулишу дате друштвене односе још је лакше закључити да оне морају бити субјекти међународног права. Тешко би било тврдити супротно јер оне, а нарочито ГСО одржавају редовно односе са државама како у погледу закључења многобројних уговора па до санкционисања понашања

представника држава – тимова у спортским такмичењима. Такви односи држава и ГСО најмање су равноправни, али често је држава у подређеном положају и захваљујући монополу одржавања датог спортског догађаја који поседује ГСО, државе немају другог избора него да поштују аутономију коју ГСО имају у својој сфери друштвених односа. Можемо закључити да је у погледу ГСО беспредметно класично питање поседовања међународно правног субјективитета и констатовати да ГСО у области спорта имају чак и већа права од држава.

Д Е О Д Р У Г И

ПОЈАМ СПОРТА

I. Увод

Примарна тема рада није анализа друштвених односа који се подводе под појам спорта. То је област проучавања спортске социологије, спортске историје или спортске филозофије. Са обзиром да смо ГСО одредили као институционализовани део друштва који има задатак регулисања друштвених односа у спорту, морамо одредити који су друштвени односи предмет њиховог регулисања. За такво одређење морамо знати шта се сматра спортом. Следећи задатак је анализа датих друштвених односа и утврђивање да ли они имају специфичности у односу на остале друштвене односе. Уколико постоје специфичности, следеће питање је да ли оне захтевају и другачије регулисање? Завршно питање, које је уједно и примарна тема рада је да ли евентуалне специфичности регулисаних друштвених односа доводе и до специфичности организационих облика који их регулишу?

II. Појам спорта

Појам спорта је такође један од „опште познатих“ појмова. На питање шта је спорт, већина одговора се везује за опште популарне спортове као што су фудбал, рагби, кошарка и сл. Сагласност нестаје већ када је потребно епитет спорта доделити одређеним људским активностима као што су на пример шах, видео игре или борбе петлова. Још веће несугласице настају код успостављања границе између игре и спорта. Узмимо на пример дечије играње лоптом и првенствену утакмицу фудбала, где у оба случаја имамо сличну физичку активност али са различитим друштвеним значајем и различитом потребом за друштвеним регулисањем. Код питања настанка спорта, његовог развоја и његове суштине правило је да већина аутора има индивидуалне приступе.

Закључак је да није једноставно доћи до универзалне дефиниција спорта. Социолози и историчари су постигли сагласност око две ствари. Прва, да је спорт само део шире социјалне конструкције и да поседује особине самог друштва чији је део, и друга, да спорт током историјског развоја има различито значење у различитим

друштвима, као и да упућује на различите активности у различитим историјским тренуцима.⁴⁹ Висок степен сагласност се може пронаћи и око става да је спорт сложен друштвени однос, односно да се састоји од више нивоа друштвених односа. Њиховом појединачном анализом и анализом њихових комбинација могуће је разумети суштину спорта и одредити његове специфичности у односу на остале друштвене односе. Нивое можемо сложити по општости и добити следећи редослед: игра, организована игра, такмичење и спорт.⁵⁰

1. Игра

У основи сваког спорта налази се игра. Игра је саставни део људског друштва кроз историју. Поједини аутори сматрају да сва достигнућа људског друштва имају корене у игри.⁵¹ Холандски историчар, један од оснивача културне историје, Хојзинга (Huizinga), 1938. године у књизи „*Homo Ludens*“⁵² заступа став да је игра основни формативни елемент људске културе. Такође иде и корак даље и сматра да је игра старија од културе, односно да „људска цивилизација није ништа специфично додала општој идеји игре“ јер се „животиње играју исто као и људи“.⁵³ Колики значај придаје игри у људском развоју може се видети из његовог става да се израз *Homo Ludens* (човек играч) може паралелно користити са изразом *Homo Sapiens*.⁵⁴

У погледу порекла и суштине игре не постоји сагласност. Поједини аутори суштину игре виде у пражњењу вишка енергије, други у задовољењу инстинкта или у виду потребе за релаксацијом. Поједине теорије виде игру као тренинг за касније „озбиљне“ радне обавезе, али и као жељом за доминацијом или такмичењем. Заједничко за наведене теорије је да игра има свој циљ и сврху. Насупрот њима други аутори, као на пример Гутман (Guttmann), дефинишу игру као „неутилитарну физичку или интелектуалну активност предузету ради ње саме“, односно да нема сврху ван саме себе.⁵⁵ Хојзинга одређује игру као слободну активност која се разликује од уобичајеног

⁴⁹ J. Horne, A. Tomlinson, G. Whannel, *Understanding sport : an introduction to the sociological and cultural analysis of sport*, Spon, London, 1999, xiii.; G. Scambler, *Sport and society : history, power and culture*, Open University Press, Maidenhead, 2005, 8.

⁵⁰ A. Guttmann, *From ritual to record : the nature of modern sports*, Columbia University Press, New York, 1978, 3-14. ; T. Delaney, T. Madigan, *Sports : why people love them!*, University Press of America, Lanham, 2009, 7-12.

⁵¹ G. Scambler, 2005, *op.cit.*, 7.

⁵² J. Huizinga, *Homo ludens : a study of the play-element in culture*, Routledge and Kegan Paul, London, 1980.

⁵³ *Ibid.*, 1.

⁵⁴ *Ibid.*, Uvod.

⁵⁵ A. Guttmann, 1978, *op.cit.*, 3.

или стварног живота, како по простору тако и времену, сматра се „неозбиљном“ али ангажује играча потпуно и интензивно, и није повезана са материјалним интересом.⁵⁶

Поједини аутори једноставно дефинишу игру као радњу супротну раду.⁵⁷ Блиско повезан појам са игром је појам слободног времена, јер слободно време је „необавезно време“ ослобођено од редовних радних обавеза као и од било каквих редовних обавезности. Слободно време је битан елемент у развоју спорта и он је релативно нов појам у развоју друштва. Највећи део историје био је присутан једино код виших класа које су једине биле ослобођене свакодневних материјалних обавеза. Тек са развојем индустријализације и порастом животног стандарда слободно време постаје привилегија нижих класа.⁵⁸

2. Организована игра

Једна од основних особина игре је да припада области слободе, слободног деловања. Ипак могуће је разликовати спонтану игру од организоване игре, односно игре која има стриктна правила понашања. Таква тврдња на одређени начин представља противречност, јер као нешто може бити слободно ако је понашање омеђено правилима. Гутман објашњава насталу ситуацију тврдњом да и организована игра остаје неутилитарна и даље припада сопственом свету слободе односно остаје независна од свакодневних материјалних потреба, односно организована игра „представља свесно жртвовање апсолутне спонтаности ради постизања реда у игри“.⁵⁹ Може се рећи да је већина игри организована игра. Организована игра, поред наведеног суштинског парадокса, представља и језичку недоумицу. Осим енглеског језика који садржи адекватан израз *games* насупрот изразу *play* који означава спонтану игру, ни француски, немачки⁶⁰ а ни српски језик не садрже одговарајући израз.

Спонтане игре су последица самоиницијативе у складу са личним циљевима или импулсима. Карактерише их иновација, толеранција и подложност променама. Пример спонтане игре је и рекреација⁶¹, која се често погрешно поистовећује са спортом. Порекло речи рекреација је од латинске речи *recreatio* која значи обнова или опоравак.

⁵⁶ J. Huizinga, 1980, *op.cit.*, 13.

⁵⁷ J. McClelland, *Body and mind : sport in Europe from the Roman Empire to the Renaissance*, Routledge, London, 2006, 13.

⁵⁸ D. Brailsford, "Sporting Days in Eighteenth Century England", *Journal of Sport History*, 9/3, 1982. 41.

⁵⁹ A. Guttmann, 1978, *op.cit.*, 4.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ T. Delaney, T. Madigan, 2009, *op.cit.*, 8.

3. Такмичење

Организоване игре се могу поделити на такмичарске и не такмичарске. Основне одлике такмичарских организованих игри је постојање временског и просторног лимита, као и постојање победника односно пораженог. Мноштво је примера нетакмичарских игара⁶² где није циљ добијање победника него колективни развој вештина. Порекло такмичења можемо потражити и у етимологији. Израз атлета води порекло од грчких речи *athlos* – такмичење и *athlon* – награда.⁶³

4. Спорт

Такмичарске организоване игре се могу поделити на интелектуалне и физичке. На овај начин долазимо до дефиниције спорта као физичке такмичарски организоване игре, односно до следећих основних елемената спорта: физичке активности као дела игре, постојања правила игре и такмичење. У погледу физичке активности јасно је да она не искључује интелектуалну активност, али спортом се не сматра искључиво интелектуална активност која иначе може бити такмичарског карактера, као на пример шах, покер и сл. Извесну недоумицу стварају и мото-спортони и коњички спортони где се не користи људска снага него само вештина. Посебна дилема постоји око такмичења у конзумирању хране или пића. Такође спортом се не сматра ни рекреација, јер она није такмичарски оријентисана.

III. Настанак спорта и развој спорта

Следеће питање је када је и како настао спорт ? За тему рада још је важније питање да ли постоји разлика између данашњег спорта и спорта у ранијим историјским епохама?

1. Биолошке теорије

Антропологија нам говори да човек данашњи облик има задњих 30.000 година. За то време човек је услед бољег начина живота, доживео промене само у погледу вишег раста и дужег животног века.⁶⁴ Током свих тих година елемент физичке

⁶² На просторима бивше Југославије најпопуларнија нетакмичарска игра је *пиџигин*. У питању је игра додавања длановима лоптом у плиткој води, у којој нема победника.

⁶³ A. Guttmann, 1978, *op.cit.*, 5.

⁶⁴ D. G. McComb, *Sports : an illustrated history*, Oxford University Press, New York, 1998, 13.

активности је непрекидно присутан. Импулс или инстинкт за игром је једнако присутан код животиња као и код човека. Игра на тај начин има биолошку функцију у циљу учења и експериментисања шта све тело може да учини у свом окружењу.⁶⁵ Ипак, као што смо видели спорт се разликује од игре, и он је специфичан само за људску врсту и наведена теорија нам не даје објашњења настанка спорта у својој социјалној функцији. У оквиру биолошких теорија постоји и правац који говори да је функција спорта неопходно ослобађање човекове унутрашње агресије али ни он не даје одговор у вези спортова који не садрже агресију, а присутне су и примедбе да наведено ослобађање агресије доводи до још веће агресије у појединим случајевима.⁶⁶

2. Марксистичке теорије

За разлику од биолошких теорија, марксистичке теорије се сматрају доминантним теоријама о спорту. По овим теоријама физичко вежбање је у тесној вези са процесом рада и производње и он представља разлику у односу на животиње.⁶⁷ По њима спорт је појава која се јавља у раном друштву као вид вежбе за рад. Првобитни ловци да би били вешти у лову, морали су вежбати коришћење копља, лука или других врста оружја, и бити способни за трчање, пливање и сл. По њима спорт јесте културна манифестација али није игра. Спорт је само припрема за рад и одраз потребе за преживљавањем и напретком. Марксистичке теорије имају доста присталица јер дају уверљиво објашњење у вези порекла спорта али су недовољне у објашњењу модерног спорта. Тако на пример не могу објаснити путем продукционих односа непрекидно постојање бацања копља, кугле или диска до данашњих дана или да ли је настанак голфа или крикета (спортова припадника високе класе) био икада у вези са припремом за рад и бољом производњом.

3. Религијско-култне теорије

За разлику од марксистичких теорија које спорт виде као рационалну активност постоје теорије које виде настанак спорта у вези са ирационалним празноверјем. Чињеница је да многи историјски трагови упућују на честе везе религије, култова и ритуала са спортом, тако да би се наведене теорије делимично и могле користи за

⁶⁵ D. Sansone, *Greek athletics and the genesis of sport*, University of California Press, Berkeley, 1988, 17.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibid.*, 15. ; G. Scambler, 2005, *op.cit.*, 7. ; T. Delaney, T. Madigan, 2009, *op.cit.*, 27.

објашњење настанка спорта. Ипак, уз немогућност објашњења модерног спорта, остаје и проблем објашњења настанка појединих првобитних спортова ван религијске основе.

Јединствену теорију, са тежњом да буде временски универзална, поставља Сансон (Sansone) у свом раду „Greek athletics and the genesis of sport“ из 1988. године, по којој је спорт ритуално жртвовање физичке енергије.⁶⁸ У прошлости физичка енергија је била услов за успешан лов којим би се обезбедила храна као извор енергије за будући лов. Трошење енергије ван лова је била изузетна жртва. Што је већа била жртвована количина енергије већи је био и углед ловца.

4. Лингвистички приступ

Очигледно је да ниједна наведена теорија нема универзалну прихваћеност, као и да је чињеница да се спорт као културна категорија има различите улоге у различитим облицима друштва. Данас је реч спорт присутна у готово свим језицима света.⁶⁹ Ипак она је позајмљена из енглеског језика јер ни један од њих није имао своју реч за тај појам. Изгледа невероватно да ни стари Грци као ни остали народи нису имали реч која би обједињавала низ активности које данас сматрамо спортом. Необично изгледа да су чак и источњачке цивилизације увезле западно европску реч спорт. Дубља лингвистичка анализа указује да ни Енглеска до XV века није имала реч спорт.⁷⁰ Реч спорт потиче од архаичне енглеске речи *disport* а која потиче од старо француске речи *desport* и која значи рекреацију, разоноду или забаву.⁷¹ Њен корен је формиран из латинског префикса *de(s)* што би значило „од“ и латинског глагола „*port*“ што би значило „*positi*“.⁷² На основу наведеног изворно значење енглеске и француске речи спорт би било – оно што није редовно или озбиљно.

Тек у задња два века реч спорт добија данашње значење и то на територијама енглеског говорног подручја. Време када се лингвистички уобличава реч спорт поклапа се са временом Индустријске револуције на тлу Енглеске.⁷³

⁶⁸ D. Sansone, 1988, *op.cit.*, 65.

⁶⁹ Украјина користи реч *spórt*, Грци *spór*, Италијани *sport*, Гали *spòrs*, Турци *spor*, Румуни *spor*, Јапанци *supotsu*. *Ibid.*, 3.

⁷⁰ *Ibid.*, 4.

⁷¹ D. Malcolm, *The SAGE dictionary of sports studies*, SAGE, London, 2008, 239; R. Siekmann. "What is Sports Law? A Reassessment of Content and Terminology", in *Lex sportiva : what is sports law?*, (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012, 388; C. Cropper, *Playing at monarchy : sport as metaphor in nineteenth-century France*, University of Nebraska Press, Lincoln, 2008, xxi.

⁷² D. Sansone, 1988, *op.cit.*, 4.

⁷³ *Ibid.* ; N. B. Crowther, *Sport in ancient times*, Praeger, Westport, 2007, XXI.

5. Модернизационе теорије

Полазни став модернизационих теорија је да се модерни спорт суштински разликује од претходних облика спорта⁷⁴. Суштинско разликовање модерног спорта је последица суштинских промена самог друштва, чији је спорт део. Социјалне, економске и културне промене изазване индустријском и научном револуцијом, урбанизација и развој модерних капиталистичких држава Западне Европе и САД у XIX веку, осим за лингвистички приступ представљају камен темељац за развој модерног спорта и у оквиру модернизационих теорија. Услови за развој модерног спорта се прво јављају у индустријализованој и урбаној Енглеској крајем прве половине XIX века. Најважнији предуслови за развој модерног спорта су били:

- развоја транспортног система, пре свега железнице, чиме су отворене могућности међусобних контаката
- смањење радног времена, које доводи до повећање слободног времена
- повећање реалних прихода, које доводи до веће потрошње ван редовних материјалних потреба
- комерцијализација слободног времена, односно прилагођавање тржишта новој све масовнијој појави слободног времена (нпр. изградња биоскопа, спортских објеката и сл.)

Један од најпознатијих теоретичара историје спорта Гутман у свом капиталном делу „From ritual to record: The Nature of Modern Sports“ из 1978. године, утврдио је седам обавезних карактеристика модерног спорта, а које се само делимично могу повезати са ранијим облицима спорта. У питању су секуларизам, једнакост, специјализација, рационализација, бирократија, квантификација и рекорди⁷⁵. Гутман је анализирао постојање наведених карактеристике у историјским епохама примитивног, старогрчког, римском, средњевековног и модерног друштва. Основна вредност наведене анализе је указивање на специфичности природе спорта у различитим друштвеним околностима, на условљеност спорта друштвеним околностима односно да спорт није над историјска или над друштвена појава.

За потребе рада посебну пажњу ћемо обратити на обележје бирократизације модерног спорта. Данас под појмом бирократизација спорта подразумева се постојање посебних организација чији су основни задаци да прописују универзална правила

⁷⁴ У литератури се користе следећи називи за спорт пре индустријске револуције: популарна рекреација, средњевековни спорт, народни спорт. J. Horne, A. Tomlinson, G. Whannel, 1999, *op.cit.*, 1.

⁷⁵ A. Guttmann, 1978, *op.cit.*, 15-56.

понашања у датом спорту, да организују мрежу такмичења, која обично креће од локалног нивоа, преко националног до међународног, и да врше праћење и регистровање постигнутих рекорда. Такве организације нису практично постојале све половине XIX века. Поједине трагове могуће је наћи у старој Грчкој у виду изабраних судија или администратора појединих такмичења. Гутман износи недоумицу око карактера администрирања, односно да ли је то било секуларно или верско управљање.⁷⁶ У старом Риму, поред управника спортских стадиона постојала је и гилда спортиста која представља претечу данашњих спортских организација. Организација је деловала на нивоу царства, имала изабране представнике, доносила детаљна правила, кодексе понашања, поступке пријема чланова и чланске сертификате.⁷⁷ Прве модерне спортске организације настају у Енглеској половином XIX века, прво на локалном нивоу - нивоу градова, а затим на националном нивоу. Крајем XIX и почетком XX века јавља се потреба регулисања правила понашања и на међународном нивоу и долази до стварања првих међународних спортских организација, које су окупљале националне организације. Данас практично сваки спорт има своју међународну организацију⁷⁸ која окупља националне организације а постоје и међународне организације које су окренуте такмичењима и окупљају међународне организације појединих спортова, као на пример Међународни олимпијски комитет.

На основу изнетог можемо закључити да постојање спортских организација није историјска случајност него је условљено степеном развоја спорта и самог друштва. Са делимичним изузетком Римског царства спортске организације не постоје до прве половине XIX века, када се јавља потреба регулисања друштвених односа у области спорта. Посебно је интересантно да је да су међународне спортске организације једне од најстаријих МНВО⁷⁹ као и чињеница да је већина од њих и данас активна.

6. Постмодерне теорије

Поједини аутори⁸⁰ заступају мишљење да је се данашњи спорт разликује од Гутмановог модерног спорта и да има другачија суштинска обележја. Почев од шездесетих година прошлог века долази до значајних промена у самом друштву као и у

⁷⁶ *Ibid.*, 45.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ Изузетак представљају само поједини спортови као на пример безбол и амерички фудбал (због специфичности развоја спорта у САД), као и спортови који имају више међународних организација (на пример бокс)

⁷⁹ Тако на пример Међународна гимнастичка федерација (FIG) формирана је 1881. године, Међународна веслачка федерација (FISA) и Међународна клизачка унија (ISU) 1892. године.

⁸⁰ D. G. McComb, *Sports in world history*, Routledge, London, 2004, 4.

спорту. Тако на пример развој медија, а нарочито телевизије а касније и развој сателитског преноса, све више има утицаја на сам спорт, односно спорт се прилагођава формату медија. Све израженија комерцијализација спорта укида спортска правила традиционално приклоњена аматерима и практично нестаје разлика између њих и професионалних спортиста. Отварање првог климатизованог покривеног стадиона *Astrodome*⁸¹ 1965. године у Хјустону, означава почетак капиталних инвестиција у области спорта. Средином деведесетих година прошлог века долази до наглог развоја нових спортова, међу којим нарочит значај имају екстремни спортови који мењају стандарде претходних спортова.

Постмодерне теорије практично представљају критику постмодерног спорта, али њихов фокус није више на економији, организацији спорта или односу са државом него на питањима као што су на пример здравље спортисте, идентитет, потрошачка култура, полне дискриминације, кажњавање односно дисциплиновање спортиста и сл.⁸²

IV. Специфичности спорта као друштвених односа и последице

1. У основи спорта се налази игра као специфичан друштвени однос, тачније спорт је физичка такмичарски организована игра која:
 - а. је у својој основи дијаметрално супротна задовољењу материјалних потреба и опстанку (необавезност, „неозбиљност“),
 - б. има висок степен аутономије (независности) играча у односу на спољни свет,
последица: област друштвених односа које традиционално не регулише држава.
2. Модерни спорт је сложени скуп друштвених односа и који не може успешно функционисати без детаљног регулисања и стандардизације,
последица: неопходност постојања бирократизованих централних организација на националном и међународном нивоу као и система правила понашања.
3. Међународни карактер модерног спорта, јер спорт као такмичарска игра у својој основи подразумева такмичење до највишег нивоа – планетарног,

⁸¹ *Astrodome* је незванично имао и назив осмо светско чудо. Сматра се првим оригиналним стадионом након римског Колосеума. Изградња је коштала 45 милиона долара. Могао је да прими 45.000 посматрача за безбол а 52.000 за амерички фудбал. Висина је износила око 66 метара, знатно више него што је лоптица за безбол могла бити бачена. D. G. McComb, 1998, *op.cit.*, 93.

⁸² D. Malcolm, 2008, *op.cit.*, 171.

последица: спорт и организација спорта не могу остати у оквирима државних граница и он је у својој суштини транснационалан.

4. Спорт као скуп друштвених односа је саставни део укупних друштвених односа,

последица: динамичка категорија која се мења заједно са друштвом.

5. Модерни спорт од свог почетка је праћен појавом спорадичне комерцијализације која крајем XX века добија енормне размере (од спортисте центлмена у време настанка модерног спорта до спортисте милијардера данас),

последица:

- спорт је све више комерцијална делатност
- приходи спортиста али и спортских организација су све значајнији
- државе све више настоје да преузму регулисање
- спортске организације постају озбиљни економски субјекти
- све је значајније питање одговорности спортских организација и њиховог руководства.

Д Е О Т Р Е Ћ И

ПОЈАМ ГЛОБАЛНИХ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

I. Увод

Олимпијске игре или Светски куп у фудбалу су опште познати светски спортски догађаји. Мало је људи на планети који за њих не знају. У питању су догађаји који су карактеристични за готово целокупну људску популацију. Број њихових гледалаца се мери милијардама људи.⁸³ Много мање пажње је посвећено организацијама које управљају тим догађајима иако су њихови називи односно скраћенице широко познати. Опште је прихваћено да су то организације које самостално и легитимно управљају својим спортовима и појединим спортским догађајима. Познато је да су то организације које остварују огромне приходе и да имају велики економски потенцијал. Ипак, самим организацијама, њиховој природи, структури, начину управљања, јавности обраћа много мање пажње. Тако на пример Међународни олимпијски комитет (ИОС) или Светска фудбалска федерација (FIFA) најчешће долазе у жижу интересовања у случајевима великих корупционих скандала, у случајевима кажњавања врхунских спортиста због коришћења допинга или у време избора челних људи.

Садашњи електронски медији, а нарочито Интернет, могу послужити за добијање информација о активностима ГСО. Пре свега доступни су службени документи намењени односу са јавношћу, разни сирови подаци као и званичне интернет презентације који нису намењени стручним анализама. Некад таквим подацима треба приступити са опрезом јер могу бити „идеолошки“ обојени или имају јасну само-промотивну улогу.⁸⁴

Много је теже објаснити „незаинтересованост“ стручне јавности. Извесна пажња се посвећује најзначајним спортским организацијама као што су ИОС или FIFA у погледу појединих аспеката, али су изузетно ретки радови који посвећују пажњу укупности таквих организација по било ком аспекту посматрања.

⁸³ Светски Куп у фудбалу 2010. године одржан у Јужној Африци преносен је у свакој држави света, укључујући и Антарктик и Арктички круг. Гледаност је оборила све досадашње рекорде и износила је преко 3.2 милијарде људи или око 46,4 % светске популације. <http://www.fifa.com/worldcup/archive/southafrica2010/organisation/media/newsid=1473143/> 12.12.2013.

⁸⁴ J. L. Chappellet, B. Kubler-Mabbott, *International Olympic Committee and the Olympic system : the governance of world sport*, Routledge, London, 2008, xii.

Индикативно је да се у радовима посвећеним МНВО не посвећује довољно пажње међународним спортским организацијама односно ретки су радови који их уопште и помињу. Међу таквим радовима по правилу имамо само помињање међународних спортских организација, констатацију о њиховој значајној улози и даље занемаривање. Тако на пример у књизи „Constructing World Culture: International Nongovernmental Organizations since 1875“ из 1999. године,⁸⁵ аутори Боли и Томас (Boli, Thomas), потенцирају значај МНВО уопште и наводе поделу МНВО где значајно место заузимају организације у области спорта и разоноде.⁸⁶ Посебно се истиче изузетан значај спортских организација које организацијом глобалних такмичења битно утичу на светски поредак.⁸⁷ Ипак у даљем тексту изостаје свако појашњење. У књизи „Non-Governmental Organisations in International Law“ из 2005. године,⁸⁸ Линдблом (Lindblom) и не помиње спортске организације. Реч спорт се само може пронаћи у набрајању делатности којима се баве МНВО.⁸⁹ Насупрот њима Вилет (Willets), у књизи „Non-governmental organizations in world politics : the construction of global governance“ делатност ИОС и ФИФА наводи као значајне примере транснационалних режима, који у својим ограниченим пољима деловања управљају са пуним овлашћењима, али не улази у даље анализе.⁹⁰

У домаћој литератури међународне спортске организације су готово потпуно запостављене. Изузетак су уџбеници „Међународни односи“ из 1996. године аутора Димитријевића и Стојановића,⁹¹ и „Међународне организације“ аутора Рачића и Димитријевића.⁹² Поменути аутори се упуштају у анализу МНВО при чему је могуће приметити специфичан приступ, а посебно је значајно њихово кратко анализирање међународних спортских савеза. Пре свега, у погледу самог термина као синоним за невладине организације користе термин приватне организације, уз јасно разликовање од мултинационалних компанија. Поделу МНВО врше по критеријуму професије, својства (пол, узраст, вера) и општих циљева чланства. Можемо рећи да поменути аутори код анализе МНВО посебан фокус стављају на МНВО које окупљају људе исте професије. Уз навођење да су у питању најбројније МНВО, посебно се истиче њихово

⁸⁵ J. Boli, G. M. Thomas, eds., "Constructing World Culture : International Nongovernmental Organizations Since 1875", Stanford University Press, Stanford, 1999.

⁸⁶ Ibid., 41-42.

⁸⁷ Ibid., 41, 46.

⁸⁸ A. K. Lindblom, 2005, *op.cit.*

⁸⁹ Ibid., 141.

⁹⁰ P. Willets, 2011, *op.cit.*, 125.

⁹¹ В. Димитријевић, Р. Стојановић, *Међународни односи*, Нолит, Београд, 1996.

⁹² О. Рачић, В. Димитријевић, *Међународне организације*, Савремена администрација, Београд, 1988, 14.

„прописивање правила таквих делатности, која постају обавеза за сваког ко хоће да се њима бави у међународној конкуренцији,“⁹³ као и чињеница да су та правила „често веома ефикасна, иако их не прати никаква принуда.“⁹⁴ Као добар пример таквих МНВО наводе међународне спортске савезе „без којих се међународна такмичења у многим спортским областима не би могла ни замислити, зато што они прописују опште важећа правила игре, организују или контролишу све важне међународне сусрете и признају постигнуте резултате, нарочито ако ови претендују на својство тзв. рекорда. Међутим, ни озбиљнија такмичења унутар држава не одвијају се мимо међународних правила.“⁹⁵ Осим самог прописивања правила, аутори истичу и њихову аутономност јер их не потврђује нека друга инстанца, осим што се морају бити у складу са јавним поретком државе у којој имају седиште.

Интересантно и поучно запажање истиче Странге (Strange) у књизи „*The Retreat of the State : The Diffusion of Power in the World Economy*“ из 1996. године⁹⁶ у коме аутор јасно указује на значај међународних спортских организација као примера где „недржавни субјекти имају значајну регулаторну функцију“.⁹⁷ Такође истиче да је „мање истраживачке пажње посвећено економији фудбала него психологији игре и њених поклоника“.⁹⁸ Своје не упуштање у материју спортских организација сматра грешком али је оправдава непознавањем материје.⁹⁹

Једни од ретких аутора који се упуштају у анализу међународних спортских организација као групе сродних организација су Фостер и Поуп (Forster, Pope) у књизи „*The Political Economy of Global Sporting Organisations*“ из 2004. године.¹⁰⁰ У складу са наведеним насловом, фокус анализе је економија спортских организација али аутори дају и приказ историјског развоја, организацију, начин доношења одлука и указују на слабости као што је недостатак одговорности и корупција. Посебан фокус дат је проблемима који настају услед суштинске контрадикције између њиховог непрофитног статуса и могућности стицања енормних прихода. Аутори се не упуштају у дубљу

⁹³ В. Димитријевић, Р. Стојановић, 1996, *op.cit.*, 107.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ S. Strange, *The retreat of the state : the diffusion of power in the world economy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

⁹⁷ *Ibid.*, 97.

⁹⁸ *Ibid.*, 96.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ J. Forster, N. Pope, *The political economy of global sporting organisations*, Routledge, London, New York, 2004.

анализу разлога настанка дате контрадикције, нити да ли међународне спортске организације имају специфичности у односу на остале МНВО чији су оне традиционални подскуп. Аутори уводе назив „глобалне спортске организације“, који се разликује од термина „међународне спортске организације“.

Можемо закључити да стручна јавност не придаје довољно пажње међународним спортским организацијама. У научној литератури уколико се уопште и обраћа пажња на њих, аутори констатују велику важност и утицај на друштвене односе таквих организација а затим их игноришу. Један од разлога недовољног стручног приступа је низ недоумица и различитих приступа које прате МНВО уопште, чији су међународне спортске организације само мали и специфични део.

Разлог стручног занемаривања, је и недостатак стручног познавања правне проблематике ГСО. Проблематика ГСО је само један део много шире области којој тек у последње време долази до изражаја. Реч је о релативно новој правној дисциплини - *спортском праву* или по неким *праву у спорту* чије проучавање и увођење у наставни процес тек треба да створи шири круг познавалаца ове области.

Не би требали превидети ни „другоразредни“ приступ правним аспектима спорта. Друге науке као на пример социологија, психологија па чак и историја и економија имају више „разумевања“ за спорт као специфичну друштвену појаву. За правнике је често карактеристичан став да је спорт „неозбиљна игра“ и којој начелно не треба озбиљан научни приступ.

II. Термин глобалне спортске организације

Термин ГСО први уводе аутори Фостер и Поуп, у поменутој књизи „The Political Economy of Global Sporting Organisations“ из 2004. године.¹⁰¹ У питању је ужи подскуп међународних спортских организација. У питању је прецизнији израз, јер израз *глобално* се употребљава само за међународне спортске организације које једине и самостално регулишу поједини спорт, поједина међународна такмичења или поједине аспекте везане за спорт као на пример борбу против допинга. Тако на пример ГСО у области фудбала је FIFA, али не и Унија Европских Фудбалских Асоцијација (UEFA), која је регионалног карактера и хијерархијски нижег положаја. Последица таквог приступа је да у спортовима као што је бокс, који има више супротстављених

¹⁰¹ *Ibid.*, 1.

међународних организација, ниједна нема статус глобалне спортске организације. Израз глобално не треба доводити у везу са економском снагом организације односно могућности стварања значајних финансијских средстава. Израз равноправно обухвата најмоћније спортске организације као што је FIFA или IOC као и међународне спортске организације „малих“ спортова али које их једине и самостално регулишу - на пример Светски савез обарања руку (WAF). Основни мотив Фостера и Поупа за прецизнијим дефинисањем међународних спортских организација је економска суштина њиховог рада и потреба анализе њихове могућности стицања значајних прихода упркос њиховом непрофитном статусу. Иако је предмет нашег рада је анализа укупности друштвених односа у којима учествују међународне спортске организације, мишљења смо да и за његове потребе поменути термин садржи квалитетну полазну основу.

III. Настанак глобалних спортских организација

Националне федерације или удружења спортиста и клубова једне државе, у суштини невладине организације, настају као резултат потребе за стандардизацијом прописа и квалитетног организовања спортских такмичења. Држава не проналази свој интерес за регулисање таквих друштвених односа и националне федерације остају аутономни регулатори.

Прва билатерална међународна такмичења стварају потребу за избором спортских представника дате државе. Државе ни тада не показују интересовање за такву улогу и такво право препуштају невладиним организацијама. Крајем XIX и почетком XX века међународна такмичења добијају свој редован карактер и потреба за правилима понашања и организацијом међународних такмичења се преноси са националног на међународни ниво. Државе поново не показују интересовање за регулисање такве материје и националне федерације добровољно и аутономно оснивају међународне невладине организације - ГСО које ће организовати међународна такмичења и прописивати правила понашања у датом спорту.

Стечене привилегије аутономије, остају до данашњих дана, уз релативно ретке случајеве државне интервенције. Наведени развојни пут је заједнички за све међународне спортске федерације, и он представља основни облик организације сваког појединачног спорта.

Настанак ИОС као једне од најважнијих ГСО, имао је другачији пут. Настанак осталих ГСО био у смеру од националних федерација ка стварању кровне организације. ИОС је настао обрнутим путем. ИОС је резултат настојања групе интернационалиста који су хтели да обнове античке олимпијске игре ради развоја међународног спорта. Предводник обнове олимпијских игара био је француски аристократа Пјер де Кубертен (Pierre de Coubertin). Захваљујући археолошким открићима у XIX веку модерни свет је постао свестан спортске заоставштине старих Грка и античких олимпијских игара. Сматрало се да су оне биле покретач физичке едукације старе Грчке и основа снажне културне везе међу Грцима и симбол јединства, упркос политичким разликама. Постављало се питање да ли би обновљене Игре могле да служе сличној сврси. Од када је хришћански Император Теодосије (Theodosius) забранио Олимпијске игре као пагански култ забележено је преко 40 мање или више успешних покушаја њихове обнове.¹⁰² Кубертен је 1894. године организовао Међународну Конференцију у Паризу са циљем да се установе заједнички стандарди за учешће на међународним спортским такмичењима и да се обнове Олимпијске игре. О првом питању нису донети закључци али је обнова успешно подржана од стране преко 200 делегата.¹⁰³ Кубертен је заједно са својим пријатељима основао ИОС - највише управљачко тело у погледу Олимпијских Игара, и који је до данашњих дана остао „само бирајуће“ тело, чији чланови нису представници држава чланица него су представници ИОС у својим државама.

IV. Формални елементи ГСО

1. Пирамидална структура

ГСО се не могу посматрати изоловано. Оне имају смисао само ако се посматрају као део шире мреже коју чине међународне и националне спортске организације и појединци. Мрежа има пирамидалну структуру на чијем врху се налази ГСО. Испод ГСО налазе се континенталне или регионалне асоцијације, затим националне асоцијације, испод којих су клубови и њихове асоцијације и у самом дну пирамиде су појединци - спортисти. Пирамидална структура има јасну вертикалну надређеност и хоризонталну самосталност. ГСО на врху пирамиде је препозната од стране свих елемената мреже као врховно управљачко тело у датом спорту. Последица овакве

¹⁰² A. Kruger. "The unfinished symphony: a history of the Olympic Games from Coubertin to Samaranch", in *The international politics of sport in the twentieth century*, (eds. J. Riordan, A. Kruger), Spon, London, 1999, 4.

¹⁰³ R. K. Barney, "Modern Olympic Game", in *Encyclopedia of world sport* eds. D. Levinson, K. Christensen), Oxford University Press, New York, 1999, 278.

хијерархијске структуре је да не постоји бављење датим спортом уколико се не врши у оквирима дате организационе пирамиде. Најбоља илустрација за овакву тврдњу је изјава председника FIFA Блатера (Blatter): „да се унутар једне земље може играти фудбал и организовати на начин како ко жели, са било којим правилима, и са председником које желе, али да не могу очекивати да изађу ван своје земље и да играју у нашим такмичењима.“¹⁰⁴

Већина ГСО је надлежна за конкретан спорт¹⁰⁵. Изузетак је ИОС која је орјентисана на одржавање спортског догађаја, и у чијој је надлежности одржавање Олимпијских игара. ИОС представља специфичну ГСО и има другачији историјски развој и организацију. У извесном смислу представља најмоћнију ГСО. ИОС представља врховно управљачко тело у погледу свих питања у вези са Олимпијадом и он се налази на врху своје олимпијске пирамиде. Претходна пирамида Међународних спортских федерација сада је само део олимпијске пирамиде. С обзиром на значај Олимпијаде и чињеницу да је се Олимпијске игре сматрају највишим нивоом такмичења можемо рећи да ИОС има одлучујућу позицију у свету спорта, што за последицу има хијерархијски подређен положај Међународних спортских федерација (заступљене су у олимпијској мрежи преко Организација међународних спортских федерација). Специфичност је и положај држава у односу на олимпијску мрежу, јер Национални олимпијски комитети су представници ИОС-а у датим држава, чије чланове бира ИОС.

Битна разлика између олимпијске пирамиде и пирамиде Међународних спортских федерација је постојање универзалних независних регулаторних тела¹⁰⁶. У питању су Спортски арбитражни суд (CAS) и Светска антидопинг агенција (WADA) о којима ће бити посебно речи, јер су питању тела која представљају специфичност и у међународним односима уопште. CAS је арбитражно тело које решава спорове у области спорта, установљен са циљем да се избегне надлежност националних судова. WADA је тело које има задатак да промовише, координира и надзире борбу против допинга у спорту на међународном нивоу. Оба тела имају крајњу надлежности у свим олимпијским спортовима као и у већини осталих спортова.

¹⁰⁴ Radnege, K. „Blatter: the Millennium Interview“, World Soccer, January, 2000., 32–3, citirano u J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*

¹⁰⁵ Постоје условни изузеци као што је ФИНА, која је врховно управљачко тело за пет водених спортова: пливање, роњење, ватерполо, синхроно пливање и пливање у отвореним водама. Изузетак је услован јер су питању сродни спортови

¹⁰⁶ На интернет страници Олимпијског покрета сврстани су у групу „све признате организације од стране ИОС“ заједно са десетинама других, иако њихов значај је далеко већи, односно CAS и WADA имају статус ГСО

Формално гледано велики број ГСО има заједничку карактеристику, која је само на први поглед небитна, а то је избор Швајцарске за државу седишта организације.¹⁰⁷ Овакав избор седишта је уобичајен и за многе МНВО али и МВО. Избором исте државе у којој ће бити седиште организације има несумњиво економске предности у погледу смањења трошкова међусобних контаката као и контаката са другим међународним организацијама. На тај начин формиран је својеврсни спортски кластер који има предности у односу на међусобна удаљена седишта. Ипак одлучујући разлози су пре свега политичке и правне природе. ГСО настоје да имиџ Швајцарске неутралности пренесу и на терен свог деловања односно избором „најнеутралније“ државе за своје седиште, манифестују своју независност од било које државе. На тај начин приказују се и као „техничка“ тела изнад политике. Не сме занемарити ни правни систем Швајцарске који деценијама уназад представља погодно тле за развој међународних организација уопште. МНВО морају бити основане по закону неке од држава да би деловале на територији осталих држава. Избор Швајцарске и њеног правног система показао је до сада низ предности.

2. Врсте

Поделу ГСО могуће је извршити по предмету надлежности на: надлежне за појединачни спорт, спортски догађај и специјализоване надлежности.

1. Управљање појединачним спортом

Опште правило је да ГСО управљају појединачним спортом.¹⁰⁸ Настанак и историјски развој практично свих ГСО је био везан за конкретан спорт. Можемо рећи да је основ постојана саме ГСО предметни спорт.

2. Управљање спортским догађајем

Најважнији изузетак од општег принципа регулисања појединачним спортом први и практично једини уводи ИОС. То није случајно јер ИОС има специфичан настанак, развој и циљеве у односу на остале ГСО. Надлежност ИОС је одржавање Олимпијских игара односно спортског догађаја. У овом случају се може рећи да је спорт средство да се оствари одређени догађај. Од недавно појављују се и друге

¹⁰⁷ У Швајцарској се налази седиште ИОС, FIFA и UEFA (фудбал), ФИНА (пливање), ИГФ (гимнастика) ИСУ (клизање), FIS (скијање), FIV (одбојка), FISA (веслање), ИИHF (хокеј на леду), FILA (рвање), FIM (мото спорт), UCI (бициклизам), IBAF (бејзбол), ИИHF (рукомет), FEI (коњички спортови) и других ГСО.

¹⁰⁸ Изузетак је да је једна ГСО надлежна за више спортова. У тим случајевима у питању су сродни спортови. Такав изузетак представља поменута FINA

међународне организације које су оријентисане ка спортском догађају и које путем спорта желе да остваре друге циљеве. Њихов спортски значај није ни приближан Олимпијским играма, али зато путем спорта успешно промовишу своје деловање. Најпознатије су летње и зимске Светске донаторске игре, које организује Светска федерација за донаторске игре (WTGF),¹⁰⁹ које путем спорта желе да промовишу трансплантацију органа.

3. Специјализоване функције

ГСО чија надлежност нису појединачни спортови, ни спортски догађаји производ су еволутивног развоја ГСО и присутни су у задњих неколико деценија. Дијапазон функција је врло широк, од техничких питања медицине, правних питања до решавања спорова и сузбијања допинга. Већина наведених ГСО своје надлежности исцрпљују у оквиру појединих спортова. Далеко већи значај представљају ГСО које имају поједине функционалне надлежности на нивоу више спортова или спортског догађаја. Најважније од њих су настале под окриљем ИОС, и имају надлежности над свим олимпијским спортовима. У питању су већ поменута регулаторна тела као што су CAS и WADA. Може се рећи да је међународна спортска заједница достигла развојни ниво где су посебне функције поверене самосталним ГСО. Овакав вид специјализације редак је у свету МНВО и представља значајну специфичност ГСО.

Основни разлози за такво поступање су двојаки. На тај начин се пре свега омогућава постојање независности таквих функција у односу на остале органе и делове спортске пирамиде, при чему се пре свега мисли на међународне спортске федерације. Други разлог је одвајање појединих потенцијално конфликтних функција од надлежности врховног управљачког тела и њихово поверавање независном непристрасном телу чиме се придобија поверење чланства.¹¹⁰ Не сме се занемарити ни чињеница стручне централизације и специјализација функција што доприноси смањењу трошкова и повећању ефикасности.

¹⁰⁹ Игре се одржавају од 1978. године. 2011. године у Шведској окупиле су 50 држава са око 1900 такмичара. WTGF има око 70 држава чланица. <http://www.wtgf.org>

¹¹⁰ J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*, 26.

V. Организациона структура

1. Увод

Свака ГСО има одређених специфичности у зависности од самог спорта који регулише па до околности историјског развоја. Ипак, као што је указано раније, постоје заједнички принципи деловања и које мање или више прати иста организациона шема. ИОС и овог пута представља изузетак у појединим организационим решењима. С обзиром да ГСО практично самостално регулишу материју спорта, могуће је под извесним условима користити аналогију са државном организацијом и шемом поделе власти. Поједине ГСО, као на пример FIFA и дословно користе исту терминологију поделе власти у навођењу основних функција својих органа.¹¹¹

У складу са принципом монопола представљања, једну државу - територију може да представља само једна национална асоцијација датог спорта. У основи пирамиде се налазе спортисти, клубови и њихове организације који бирају своје представнике у националној асоцијацији. Национална асоцијација је чланица ГСО а спортисти, клубови и њихове организације преко Националне асоцијације и њених представника утичу на рад ГСО. Представници Националних асоцијација чине Скупштину¹¹² која представља формално најважнији орган ГСО. ГСО у начелу имају велики број чланица па самим тим и Скупштина је састављена од великог броја представника. По правилу заседања се одржавају једном годишње. У пракси је тешко остварити ефикасно деловање таквог тела иако се декларативно даје велики значај Скупштини. Практично моћ Скупштине се поред усвајања предлога општих аката и места за вођење дискусија, своди на избор важних функционера организације. Знатно већу улогу имају Председник и Извршни одбор, као и Секретаријат са Генералним секретаром, који су креатори обавезујућих одлука у ГСО. Председничка функција у ГСО је најмоћнија функција. Једном изабран Председник, у трајању свог мандата, је практично главни творац политике дате ГСО. Правило персоналног утицаја у ГСО последица је специфичности ГСО у односу на остале облике друштвеног организовања где је ређе заступљена концентрација власти тог интензитета. Разлога за такву концентрацију има више. Прво, једна од битних разлика између државе и ГСО је што у случају ГСО нема политичких партија, па самим тим нема ни владајуће идеологије, ни

¹¹¹ Тако на пример, у члану 21 Статута FIFA наводи се да је Конгрес врховно и законодавно тело, а Извршни одбор је извршно тело. Statutes, FIFA, 2012.

¹¹² У употреби су различити називи, као на пример Конгрес, Генерална скупштина, Седница

адекватне паралелне инфраструктуре путем које се артикулишу политички интереси, него се креирање политике своди претежно на највише функционере ГСО, углавном на Председника. У комбинацији са чињеницом да постоји велики број равноправних чланица и немогућности њиховог ефикасног активиног учешћа, последица је постојање персоналног утицаја у доношењу одлука.¹¹³ Друго, за разлику од мултинационалних компанија где имамо јасно изражену власничку структуру која не дозвољава превелику концентрацију власти у рукама појединаца-невласника, код ГСО то није случај. Код ГСО постоје само многи носиоци интереса, као што су спортисти, клубови, лиге, навијачи, спонзори, медији али и функционери организације. „Власништво“ је представљено у самој организацији као целини, што у пракси ствара значајне тешкоће. Као треће, постоји специфичност која није изражена код других облика друштвеног организовања, па чак ни код осталих МНВО. У питању је право монопола регулисања датог спорта. Позната Хиршманова (Hirschman) „излаз-глас-лојалност“ теорија (exit, voice and loyalty), у основи формулисана за економске субјекте, успешно се може применити и на неекономске организације и ситуације.¹¹⁴ Ипак, у области ГСО, постојеће организационе и суштинске специфичности знатно отежавају њену примену. Његова теорија говори да незадовољни члан организације има избор да напусти организацију или да пружи конструктивни одговор и настоји да измени неповољну ситуацију. Уколико постоји ГСО у датом спорту, то значи да је она једина врховна управљачка организација у датом спорту. На други начин речено: нема бављења спортом ван дате ГСО. На тај начин излазак се практично не поставља као алтернатива, односно поистовећује се са престанком бављења међународним спортом. У прошлости било је врло мало случајева излазака националних федерација из ГСО и сви су се на крају окончали повратком дате државе.¹¹⁵ У погледу „гласа“ такође постоје специфични проблеми, тако да ни та опција нема велике практичне шансе, јер је свака чланица ГСО

¹¹³ J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*, 81.

¹¹⁴ A. O. Hirschman, *Exit, voice and loyalty : response to decline in firms, organizations and states*, Harvard Univ. Press, 1972, 1.

¹¹⁵ Најпознатији пример представља привремено иступање Енглеске из FIFA. Однос Енглеске и FIFA је од самог почетка био проблематичан и прожет ривалитетом. Енглеска је себе видела као колевку фудбала и природног лидера и сматрала је да не треба да постоји друго управљачко тело у светском фудбалу осим Фудбалске Асоцијације (ФА). Пропустила је и оснивање FIFA 1904. године и придружила се 1905. године. Ривалитет је кулминирао у периодима 1920-1924 и 1928-1946 године када је ФА напустила FIFA. Формално разлог за прво напуштање организације је био став Енглеске да не треба играти утакмице са пораженим силама у II Светском рату а други пут питање аматеризма. Последица је била неучествовање њене репрезентације на прва три Светска купа у организацији FIFA (1930., 1934. и 1938. године). Иступање Енглеске из FIFA, оставило је последице пре свега на њу саму, али нарушавало је и универзалност Организације, тако да је њен повратак 1946. године безрезервно прихваћен. D. Malcolm, 2008, *op.cit.*, 96-97; C. A. Lisi, *A history of the World Cup : 1930-2006*, Scarecrow Press, Lanham, 2007, 6.

само једна од многих равноправних, па је неопходно обезбедити подршку других чланица.

„Судска“ функција је такође једна од специфичности ГСО у свету МНВО. Поред основне функције ГСО - доношења правила понашања, неопходно је обезбедити и поштовање датих правила. Свака ГСО, од самог настанка, формирала је и одређена тела која су била задужена за решавање евентуалних спорова. Алтернатива таквом приступу била би препуштање решавања спорова редовним судовима датих држава. Такво решење би било праћено вишеструким проблемима. Пре свега у питању је стручност редовних судова за области спорта. Затим се поставља питање избора надлежности датог суда, због специфичне аналитичке карактеристике ГСО. Највећи проблем таквог решења представља мешање државе у активности ГСО, што представља најнепожељније решење. Осамостаљивањем и јачањем ГСО као и применом одговарајућих правних решења, постигнута је ситуација у којој државе готово потпуно препуштају решавање спорова проистеклих из надлежности ГСО самим таквим организацијама. Даљи развој ГСО током задњих деценија доводи до још већих „аномалија“ у структури ГСО. Судска функција се измешта ван датог спорта и његове међународне федерације, предаје посебно основаном телу чија је надлежност решавање спорова за више спортова. Наведене промене и овог пута уводи ИОС, као најмоћнија ГСО. Под појмом најмоћнија ГСО, сматрамо организацију која је врховно управљачко тело за спортски догађај Олимпијске игре. Укључивање датог спорта и надлежне ГСО у програм Олимпијских игара није данас само ствар престижа него и питање опстанка дате ГСО. Данас положај међународних спортских федерација у оквиру Олимпијског покрета је једнак положају националних спортских асоцијација у оквиру међународних спортских федерација. ИОС оснива CAS, прво у оквиру своје организације, а каснијим реформама обезбеђује му независну позицију. Међународне спортске федерације, мање или више невољно, прихватају надлежност CAS. Чак и најмоћније међународне федерације као што је FIFA на крају уводе у своје статуте одредбе којим прихватају решавање спорова од стране CAS.¹¹⁶

Организациона структура ИОС има такође своје специфичности које произилазе пре свега из две чињенице. Пре свега процес настанка ИОС је текао другачијим током и

¹¹⁶У Статуту FIFA у члану 66. изричито се наводи „FIFA признаје независан CAS са седиштем у Лозани (Лаусанне) у Швајцарској да решава спорове између FIFA, чланица, Конфедерација, лига, клубова, играча, службеника и лиценцираних такмичарских агената и агената спортиста.“Statutes, FIFA, 2012.

надлежност ИОС је организовање спортског догађаја. Разлог настанка је обнављање античких спортских игара у виду модерних Олимпијских игара. Међународне спортске федерације настају као резултат потреба националних асоцијација ради уједначавања правила и одржавања спортских догађаја. У случају ИОС, имамо организацију која је сама себе формирала и позвала спортисте и њихове асоцијације да узму учешће на Олимпијским играма. Данас, када је модерна Олимпијада догађај од планетарног значаја, разумљива је жеља сваке међународне федерације да буде њен део, односно да њен спорт буде признат као олимпијски спорт од стране ИОС. Са обзиром да је број спортова велики, а да нема могућности да сви они буду заступљени на Олимпијади,¹¹⁷ јасно је да је моћ ИОС велика.

Пјер Де Кубертен заједно са 15 пријатеља је основао ИОС,¹¹⁸ или како је наведено у преамбули Олимпијске Повеље: „ИОС је конституисао сам себе 23. јуна 1894. године.“ Од 1999. године број чланова је ограничен на 115 и утврђена су правила у вези са структуром чланства¹¹⁹ али остало је правило да све нове чланове бира ИОС на својој Седници. Чланови су волонтери који представљају ИОС и Олимпијски покрет у својим државама и организацијама, и они нису делегати својих држава у ИОС. Сама организациона структура ИОС је слична структури међународних спортских федерација. Основна разлика је у структури скупштинског тела – Седнице. Код међународних спортских федерација скупштинско тело обухвата све чланице – националне спортске асоцијације и које више или мање могу формално да утичу на политику организације, а код ИОС Седница окупља физичка лица која не представљају своје државе. Повеља предвиђа тело под називом Олимпијски конгрес, који окупља представнике субјеката Олимпијског покрета. Олимпијски конгрес је по саставу најближи скупштинском телу међународних спортских федерација, али његова улога је само консултативног карактера. Извршна власт припада Извршном одбору и Председнику. ИОС уводи појам Олимпијски покрет који представља мрежу организација, спортиста и других лица који пристају да буду руковођени Олимпијском Повељом а налазе се под врховним ауторитетом и вођством ИОС.¹²⁰ Повеља предвиђа

¹¹⁷ Члан 2.1 Повеље предвиђа укључење 25 спортова на Летњим Олимпијским Играма, уз могућност додавања додатних спортова уз услов да укупан број спортова не пређе 28.

¹¹⁸ J. L. Chappelet, B. Kubler-Mabbott, 2008, *op.cit.*, 19.

¹¹⁹ Предвиђено је да буде 70 индивидуалних или „независних“ чланова, 15 активних спортиста, 15 представника Међународних спортских федерација и 15 представника Националних олимпијских комитета. Olympic Charter, IOC, 2011. члан 16.1.

¹²⁰ *Ibid.*, члан 1.1.

основне субјекте Покрета у које поред ИОС спадају и међународне спортске федерације и Национални олимпијски комитети (НОК).

2. Основни принципи организационе структуре

Свака ГСО има специфичан историјски развој и одређене специфичности. Низ специфичности је везано и за спорт који регулише дата ГСО. Од значаја је и постојање или непостојање могућности стицања прихода од комерцијалних делатности. Ипак могуће је издвојити одређене суштинске карактеристике које су заједничке свим ГСО. Заједничка обележја су производ саме суштине и природе ГСО као и услов њиховог опстанка и ефикасности. Заједничку матрицу можемо пронаћи у чланству, начину доношења одлука и основним принципима деловања сваке ГСО.

Најбројнију врсту ГСО представљају међународне федерације које су врховна управљачка тела за своје спортове, и које представљају основни шаблон за регулисање датог спорта. Најважнији и практично једини изузетак је ИОС, међународна невладина организација, која представља другачији историјско организациони начин развоја ГСО. У погледу међународних федерација посебно место заузима FIFA, јер је она једна од најстаријих и сигурно једна од најмоћнијих ГСО али и МНВО уопште. У многим погледима FIFA је организација која ствара шаблоне понашања осталих ГСО¹²¹. Из наведених разлога као и због чињенице великог броја ГСО од којих неке имају мање или веће специфичности, поједине заједничке карактеристике биће анализирани на примеру FIFA.

Једна од важних специфичности међународног организовања спорта је приступ појму чланства односно појму чланице - државе. Незаинтересованост тадашњих држава за регулисање друштвених односа у спорту има за последицу њихово аутономно регулисање од стране спортских организација прво на националном нивоу а затим и међународном. Чланице међународне спортске организације нису државе и делови њене структуре, него спортске организације на њеној територији. У случају међународних федерација то су националне спортске асоцијације датог спорта, а у случају ИОС то су међународне спортске федерације и Национални олимпијски комитети. Чланство поменутих спортских организација резултат је дискреционог права

¹²¹ C. Eisenberg, "FIFA 1975-2000: the Business of Development Organisation", *Historical Social Research*, 31/1, 2006. 65.

дате међународне спортске организације а основни предуслови њиховог препознавања су способност организације да самостално регулише дати спорт на датој територији.¹²²

Међународне спортске организације такође су једне од првих међународних организација уопште. У времену њиховог настанка, крајем XIX и почетком XX века у складу са весфалским системом суверених држава, основни субјект међународног права и међународних односа су државе. Такву организациону праксу прихватају и ГСО, односно чланство добијају спортске организације суверених држава и то по принципу једна држава – једна спортска асоцијација. Ипак, већ приликом оснивања неких од њих прављени су изузеци. Један од значајних изузетака је учињен при формирању FIFA. Велика Британија је представљена са четири асоцијације (Енглеска, Велс, Шкотска и Северна Ирска). Са обзиром на доминантни утицај Велике Британије у фудбалу почетком XX века, наведени специјални статус је подржан без противљења, што није и данас случај. Временом, са јачањем улоге ГСО у међународној заједници, јављају се захтеви за чланством и других ентитета осим суверених држава. Први захтеви за самостално иступање у међународној спортској заједници долазе појединих зависних територија, које су у спорту, конкретно фудбалу, виделе могућност за политичку независност.¹²³ Не сме се занемарити и јасна тенденција ГСО за постизањем „универзалности“ у својим спортовима односно тежњу за што је могуће ширим чланством. Морала је бити нађена формула која ће помирити два супротна захтева као што је „дарежљиво чланство“ и политике немешања у унутрашње ствари суверених држава. Решење се налази у „блажем“ дефинисању појма територије на којој национална спортска организација има надлежност. На тај начин, појам чланице-државе у међународном систему регулисања спорта није истоветан међународном праву, који традиционално предвиђа најмање четири кумулативна критеријума¹²⁴ и то: стално становништво, одређена територија, постојање владе и капацитет ступања у међународне односе са другим државама (у смислу признања од стране међународне заједнице као суверене државе).

¹²² Videti: Olympic Charter, IOC, 2013. čl. 25. i 27.6. ; Statutes, FIFA, 2012, čl. 10.1; Constitution, IAAF, 2011. čl. 4.2. ; Constitution, FIBV, 2012. čl. 2.2.

¹²³ Први захтеви долазе од Финске, која је тада била у саставу Руског царства и Бохемие, у саставу Аустроугарске империје, касније Чехословачке односно Чешке Републике. С. Eisenberg, "From Political Ignorance to Global Responsibility: The Role of the World Soccer Association (FIFA) in International Sport during the Twentieth Century", *Journal of sport history*, 32/3, 2005. 382.

¹²⁴ Convention on the Rights and Duties of States, Seventh International Conference of American States, 1933. члан 1. Поменути члан 1. Конвенције из Монтевидеа и његови критеријуми представљају кодификацију међународног обичајног права.

Последица таквог приступа је значајна улога ГСО у процесу осамостаљења зависних територија и касније у афирмацији ново насталих држава. Чланство у ГСО је било веома привлачно за зависне територије и касније новонастале државе у погледу присуства у међународној заједници. Уз релативно мало трошкова и релативно временски брзо, путем међународних спортских такмичења које су организовале ГСО, било је могуће скренути пажњу међународне јавности. Може се рећи да је за њих чланство у ГСО а нарочито у FIFA било једна од одлика суверенитета као што је био грб, химна или национална валута. Својим статутима ГСО су омогућиле да и зависне територије добију директно чланство, уз пристанак матичне државе. FIFA ту могућност је предвидела још 1937. године.¹²⁵ Интересантно је да УН тек 1960. године, доносећи Декларацију о независности колонијалним земљама и народима¹²⁶ практично започињу деколонизациону политику. Последица такве политике је енормно повећање броја чланова ГСО, и на пример у погледу FIFA у периоду од оснивања 1904. до 1944. године имала је 60 националних асоцијација а у периоду од 1945. до 1964. године број је порастао на 123, што је повећање од 103%.¹²⁷

Политика дарежљивог чланства односно настојање да се чланство омогући и ентитетима различитим од суверених држава, ГСО наставља се оквирно до краја XX века. Решење је нађено у коришћењу термина „земља“ (цоунтру) уместо термина држава. Тако на пример ИОС све до Олимпијске повеље из 1995. године користи појам „земља“ и дефинише га као земља, држава, територија или део територије која представља надлежност датог признатог Националног олимпијског комитета.¹²⁸ Прекретницу у ставу ГСО према систему чланства и у политици ширења чланства, представља Олимпијска Повеља из 1996. године која чланом 30. дефинише „земљу“ као независну државу признату од међународне заједнице.¹²⁹ FIFA данас користи појам „земља“ у истом значењу као и ИОС и дефинише га као независна држава призната од међународне заједнице.¹³⁰ Слично решење прихвата и IAAF која паралелно користи

¹²⁵ Члан 1. Статута FIFA из 1937. године предвиђао је да асоцијације у колонијама или доминионима могу у сарадњи са Националном асоцијацијом матичне државе да остану у субординираном положају у оквиру дате Националне асоцијације или да се придруже директно Федерацији. Исти принцип је важио и за територије под протекторатом друге државе. Наведено у: Н. Homburg, "FIFA and the "Chinese Question", 1954-1980: an Exercise of Statutes ", *Historical Social Research*, 31/1, 2006. 71.

¹²⁶ Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, A/RES/1514(xv), United Nations, 1960.

¹²⁷ C. Eisenberg, 2006, *op.cit.*, 56.

¹²⁸ Olympic Charter, IOC, 1995. члан 34.

¹²⁹ Olympic Charter, IOC, 1996. члан 30.

¹³⁰ Statutes, FIFA, 2012, 10.1.

изразе земља и територија. Појам земље дефинише као самоуправну географску област признату као независна држава у међународном праву и од стране међународних владиних организација.¹³¹ Под појмом територија посматра географску територију или регион која није држава али има јасне одлике самоуправе.¹³² Начелно правило је да чланице организације могу бити атлетска спортска тела и земље и територије. Ипак, преломни тренутак је 31. децембар 2005. године, након кога атлетска спортска тела нових територија више нису погодна за стицања чланства у IAAF и то право имају само земље.¹³³

Формална последица такве политике ГСО је бројност њихових чланица која превазилази број чланица универзалних међународних организација или број држава потписница универзалних међународних конвенција. УН данас имају 193 чланице. Све чланице представљају суверене државе односно самим чланством у УН испуњавају четврти услов Конвенције из Монтевидеа – капацитет ступања у међународне односе са другим државама. Женевске конвенције, које имају епитет универзалне конвенције у међународном праву, имају 196 држава чланица (разлику представљају: Кукова Острва, Ватикан и Палестина). Насупрот њима најзначајније ГСО, ИОС и FIFA, имају 204 односно 209 чланице. Промене политике признавања чланства уз истовремено задржавање стечених права чланства под ранијим критеријумима довело је до постојања различитих статуса територија које контролишу признате чланице. Истовремено чланство у обе организације има 196 чланица. Од 193 чланице УН чланство у ИОС има 192. Само Јужни Судан који је стекао независност 2011. године још нема признати НОЦ. Осим наведених суверених држава НОЦ признат од стране ИОС има још 12 ентитета који нису чланице УН. У питању су: Америчка Самоа, Гвам, Порторико, Америчка Девичанска Острва, Бермуди, Британска Девичанска Острва, Кајманска Острва, Аруба, Хонгконг, Палестина, Кукова Острва и Тајван.

У погледу FIFA заједничко чланство са УН деле само 185 чланица. Разлика је у овом случају 24 ентитета и то: Енглеска, Северна Ирска, Шкотска, Велс, Америчка Самоа, Ангвила, Аруба, Бермуди, Британска Девичанска Острва, Кајманска Острва, Тајван, Кукова Острва, Курасао, Фарска Острва, Гвам, Хонгконг, Макао, Монтсерат, Нова Каледонија, Палестина, Порторико, Тахити, Туркс и Кајкос острва и Америчка

¹³¹ Constitution, IAAF, 2011, члан 2.

¹³² *Ibid.*

¹³³ *Ibid.*, члан 4.2.

Девичанска Острва. За разлику од ИОС, чак осам чланица УН немају чланство у FIFA, што даје додатну потврду ставу да данас ИОС има улогу „Уједињених нација“ у спорту.¹³⁴

Наведена формулација чланства националних асоцијација у Статуту IAAF довела је до ситуације да та организација данас има 212 чланица. Ипак, данас најбројнија ГСО је Међународна одбојкашка федерација (ФИБВ) са 220 чланица. Формулација Статута ФИБВ у погледу „националног признавања“ не садржи поменути заокрет у политици признавања чланства односно и данас познаје могућност признања спортских асоцијација земаља или територија.¹³⁵

Први закључак који би се могао наметнути, на основу већег броја чланица ГСО од броја данас признатих и суверених држава, је превага принципа универзалности. Ипак, анализом међународног статуса таквих ентитета можемо закључити да су у питању у највећем броју аутономне прекоморске територије развијених држава, за чије чланство не постоји оспоравање матичне државе. Потврду преваге принципа немешања у унутрашње ствари суверених држава видимо у погледу територија око чијег међународног статуса не постоји јединствени став међународне заједнице. Тако на пример, ГСО не прихватају чланство територија као што су Абхазија, Каталонија, Гибралтар,¹³⁶ Јужна Осетија, Нагорно-Карабах, Северни Кипар, Сомалиленд или Западна Сахара.

По питању Косова тренутна ситуација има бројне специфичности. Од проглашења независности 2008. године Косово је уложило знатне међународне напоре за добијањем чланства у међународним спортским организацијама. Још 2008. године одбијен је пријем у чланство од стране низа значајних међународних федерација као на пример: FIFA, UEFA, FIBA или FIS. Образложење је углавном било у вези непостојања чланства у УН. Протеком времена долази до ублажавања става и постепеног приближавања Косова статусу члана. Преломни тренутак за још бројније чланство у ГСО, представља пријем Косова у чланство ИОС-а у децембру 2014. године. У образложењу пријема Косова као пуноправног члана на 127. Седници ИОС-а у Монаку

¹³⁴ У питању су две европске државе и то Монако и Уједињено краљевство Велике Британије и Северне Ирске (из разлога што има четири представника), као и Кирибати, Маршалска острва, Микронезија, Науру, Палау и Тувалу. Ипак, FIFA на својој званичној интернет страници себе описује као „Уједињене нације у фудбалу“.

¹³⁵ Constitution, FIBV, 2012, члан 2.2.1.

¹³⁶ Изузетак представља FIBV која је омогућила чланство Гибралтару.

истакнуто је да је Национални олимпијски комитет Косова установљен 1992. године и да обухвата више од 30 националних федерација од којих су 13 олимпијске спортске федерације. Од њих осам су пуноправни чланови својих Међународних федерација а осталих пет имају привремено или придружено чланство. Посебно је важан наведени став да: „НОК Косова је испунио захтеве за признање наведене у Олимпијској повељи. Они укључују спортске и техничке захтеве као и дефиницију „земље“ из члана 30.1 – независна држава призната од стране међународне заједнице. Косово је признато као држава од стране 108 од 193 чланице УН.“¹³⁷ Може се поставити питање да ли наведени став представља трећу фазу развоја института признавања земаља од стране ИОС-а. Да ли се критеријум признавања од стране међународне заједнице, своди само на већинско признавање државности и без обавезности пријема у УН

Преглед чланица појединих ГСО у односу на државе чланице УН и потписнице Женевских конвенција¹³⁸

	ТЕРИТОРИЈА	Чланство у УН	Потписник Женевске конвенције	Чланство у ИОС	Чланство у FIFA	Чланство у IAAF	Чланство у FIVB
1.	Авганистан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2.	Албанија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3.	Алжир	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4.	Америчка Девичанска Острва			✓	✓	✓	✓
5.	Америчка Самоа			✓	✓	✓	✓
6.	Ангвила				✓	✓	✓
7.	Ангола	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8.	Андора	✓	✓	✓	✓	✓	✓
9.	Антигва и Барбуда	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10.	Аргентина	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11.	Арзербејџан	✓	✓	✓	✓	✓	✓

¹³⁷ 127th IOC Session comes to close in Monaco, IOC Latest News, 9.12.2014, <http://www.olympic.org/news/127th-IOC-session-comes-to-close-in-monaco/242155>, 15.2.2015

¹³⁸ Подаци преузети са званичних интернет презентација

	ТЕРИТОРИЈА	Чланство у УН	Потписник Женевске конвенције	Чланство у ИОС	Чланство у FIFA	Чланство у IAAF	Чланство у FIBV
12.	Аруба			✓	✓	✓	✓
13.	Аустирија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
14.	Аустралија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15.	Бангладеш	✓	✓	✓	✓	✓	✓
16.	Барбадос	✓	✓	✓	✓	✓	✓
17.	Бахами	✓	✓	✓	✓	✓	✓
18.	Бахреин	✓	✓	✓	✓	✓	✓
19.	Белгија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
20.	Белизе	✓	✓	✓	✓	✓	✓
21.	Белорусија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
22.	Бенин	✓	✓	✓	✓	✓	✓
23.	Бермуди			✓	✓	✓	✓
24.	Боливија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
25.	Босна и Херцеговина	✓	✓	✓	✓	✓	✓
26.	Боцвана	✓	✓	✓	✓	✓	✓
27.	Бразил	✓	✓	✓	✓	✓	✓
28.	Британска Девичанска Острва			✓	✓	✓	✓
29.	Брунеј	✓	✓	✓	✓	✓	✓
30.	Бугарска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
31.	Буркина Фасо	✓	✓	✓	✓	✓	✓
32.	Бурунди	✓	✓	✓	✓	✓	✓
33.	Бутан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
34.	Вануату	✓	✓	✓	✓	✓	✓
35.	Ватикан		✓				
36.	Велс				✓		✓
37.	Венецуела	✓	✓	✓	✓	✓	✓
38.	Вијетнам	✓	✓	✓	✓	✓	✓
39.	Габон	✓	✓	✓	✓	✓	✓
40.	Гамбија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
41.	Гана	✓	✓	✓	✓	✓	✓
42.	Гваделуп						✓
43.	Гвајана	✓	✓	✓	✓	✓	✓
44.	Гвам			✓	✓	✓	✓

	ТЕРИТОРИЈА	Чланство у УН	Потписник Женевске конвенције	Чланство у ИОС	Чланство у FIFA	Чланство у IAAF	Чланство у FIBV
45.	Гватемала	✓	✓	✓	✓	✓	✓
46.	Гвинеја	✓	✓	✓	✓	✓	✓
47.	Гвинеја Бисао	✓	✓	✓	✓	✓	✓
48.	Гибралтар					✓	✓
49.	Гренада	✓	✓	✓	✓	✓	✓
50.	Гренланд						✓
51.	Грузија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
52.	Грчка	✓	✓	✓	✓	✓	✓
53.	Данска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
54.	Доминиканска Република	✓	✓	✓	✓	✓	✓
55.	Домоника	✓	✓	✓	✓	✓	✓
56.	ДР Конго	✓	✓	✓	✓	✓	✓
57.	Египат	✓	✓	✓	✓	✓	✓
58.	Еквадор	✓	✓	✓	✓	✓	✓
59.	Екваторијална Гвинеја	✓	✓	✓	✓	✓	✓
60.	Елсаладор	✓	✓	✓	✓	✓	✓
61.	Енглеска				✓	✓	✓
62.	Еритреја	✓	✓	✓	✓	✓	✓
63.	Естонија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
64.	Етиопија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
65.	Замбија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
66.	Зеленортска Острва	✓	✓	✓	✓	✓	✓
67.	Зимбабве	✓	✓	✓	✓	✓	✓
68.	Израел	✓	✓	✓	✓	✓	✓
69.	Индија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
70.	Индонезија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
71.	Ирак	✓	✓	✓	✓	✓	✓
72.	Иран	✓	✓	✓	✓	✓	✓
73.	Ирска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
74.	Исланд	✓	✓	✓	✓	✓	✓
75.	Источни Тимор	✓	✓	✓	✓	✓	✓
76.	Италија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
77.	Јамајка	✓	✓	✓	✓	✓	✓

	ТЕРИТОРИЈА	Чланство У УН	Потписник Женевске конвенције	Чланство У ИОС	Чланство У FIFA	Чланство У IAAF	Чланство У FIBV
78.	Јапан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
79.	Јемен	✓	✓	✓	✓	✓	✓
80.	Јерменија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
81.	Јордан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
82.	Јужна Африка	✓	✓	✓	✓	✓	✓
83.	Јужна Кореја	✓	✓	✓	✓	✓	✓
84.	Јужни Судан	✓	✓		✓		
85.	Казахстан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
86.	Кајманска Острва			✓	✓	✓	✓
87.	Камбоџа	✓	✓	✓	✓	✓	✓
88.	Камерун	✓	✓	✓	✓	✓	✓
89.	Канада	✓	✓	✓	✓	✓	✓
90.	Катар	✓	✓	✓	✓	✓	✓
91.	Кенија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
92.	Кина	✓	✓	✓	✓	✓	✓
93.	Кипар	✓	✓	✓	✓	✓	✓
94.	Киргистан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
95.	Кирибати	✓	✓	✓		✓	✓
96.	Колумбија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
97.	Комори	✓	✓	✓	✓	✓	✓
98.	Конго	✓	✓	✓	✓	✓	✓
99.	Костарика	✓	✓	✓	✓	✓	✓
100.	Куба	✓	✓	✓	✓	✓	✓
101.	Кувајт	✓	✓	✓	✓	✓	✓
102.	Кукова Острва		✓	✓	✓	✓	✓
103.	Курасао				✓		
104.	Лаос	✓	✓	✓	✓	✓	✓
105.	Лесото	✓	✓	✓	✓	✓	✓
106.	Летонија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
107.	Либан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
108.	Либеија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
109.	Либија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
110.	Линхејштајн	✓	✓	✓	✓	✓	✓
111.	Литванија	✓	✓	✓	✓	✓	✓

	ТЕРИТОРИЈА	Чланство У УН	Потписник Женевске конвенције	Чланство У ИОС	Чланство У FIFA	Чланство У IAAF	Чланство У FIBV
112.	Луксембург	✓	✓	✓	✓	✓	✓
113.	Мадагаскар	✓	✓	✓	✓	✓	✓
114.	Мађарска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
115.	Макао				✓	✓	✓
116.	Македонија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
117.	Малави	✓	✓	✓	✓	✓	✓
118.	Малдиви	✓	✓	✓	✓	✓	✓
119.	Малезија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
120.	Мали	✓	✓	✓	✓	✓	✓
121.	Малта	✓	✓	✓	✓	✓	✓
122.	Мароко	✓	✓	✓	✓	✓	✓
123.	Мартиник						✓
124.	Маршалска Острва	✓	✓	✓		✓	✓
125.	Мауританија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
126.	Маурицијус	✓	✓	✓	✓	✓	✓
127.	Мексико	✓	✓	✓	✓	✓	✓
128.	Микронезија	✓	✓	✓		✓	✓
129.	Мјанмар	✓	✓	✓	✓	✓	✓
130.	Мозамбик	✓	✓	✓	✓	✓	✓
131.	Молдавија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
132.	Монако	✓	✓	✓		✓	✓
133.	Монголија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
134.	Монтсерат				✓	✓	✓
135.	Намибија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
136.	Науру	✓	✓	✓		✓	✓
137.	Немачка	✓	✓	✓	✓	✓	✓
138.	Непал	✓	✓	✓	✓	✓	✓
139.	Нигер	✓	✓	✓	✓	✓	✓
140.	Нигерија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
141.	Нијеуе						✓
142.	Никарагва	✓	✓	✓	✓	✓	✓
143.	Нова Каледонија				✓		
144.	Нови Зеланд	✓	✓	✓	✓	✓	✓
145.	Норвешка	✓	✓	✓	✓	✓	✓

	ТЕРИТОРИЈА	Чланство у УН	Потписник Женевске конвенције	Чланство у ИОС	Чланство у FIFA	Чланство у IAAF	Чланство у FIBV
146.	Норфок					✓	
147.	Обала Слоноваче	✓	✓	✓	✓	✓	✓
148.	Оман	✓	✓	✓	✓	✓	✓
149.	Пакистан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
150.	Палау	✓	✓	✓		✓	✓
151.	Палестина		✓	✓	✓	✓	✓
152.	панама	✓	✓	✓	✓	✓	✓
153.	Папуа Нова Гвинеја	✓	✓	✓	✓	✓	✓
154.	Парагвај	✓	✓	✓	✓	✓	✓
155.	Перу	✓	✓	✓	✓	✓	✓
156.	Пољска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
157.	Порторико			✓	✓	✓	✓
158.	Португалија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
159.	Руанда	✓	✓	✓	✓	✓	✓
160.	Румунија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
161.	Русија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
162.	Самоа	✓	✓	✓	✓	✓	✓
163.	Санмарино	✓	✓	✓	✓	✓	✓
164.	Сао Томе и Принсипе	✓	✓	✓	✓	✓	✓
165.	Саудијска Арабија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
166.	Свазиленд	✓	✓	✓	✓	✓	✓
167.	Света Луција	✓	✓	✓	✓	✓	✓
168.	Северна Ирска				✓		✓
169.	Северна Кореја	✓	✓	✓	✓	✓	✓
170.	Северна Маријанска Острва					✓	✓
171.	Сејшели	✓	✓	✓	✓	✓	✓
172.	Сенегал	✓	✓	✓	✓	✓	✓
173.	Сент Винсент и Гренадини	✓	✓	✓	✓	✓	✓
174.	Сент Китс и Невис	✓	✓	✓	✓	✓	✓
175.	Сијера Леоне	✓	✓	✓	✓	✓	✓
176.	Сингапур	✓	✓	✓	✓	✓	✓
177.	Сирија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
178.	Сједињене Америчке	✓	✓	✓	✓	✓	✓

	ТЕРИТОРИЈА	Чланство у УН	Потписник Женевске конвенције	Чланство у ИОС	Чланство у FIFA	Чланство у IAAF	Чланство у FIBV
	државе						
179.	Словачка	✓	✓	✓	✓	✓	✓
180.	Словенија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
181.	Соломонова Острва	✓	✓	✓	✓	✓	✓
182.	Сомалија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
183.	Србија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
184.	Судан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
185.	Суринаме	✓	✓	✓	✓	✓	✓
186.	Тајван			✓	✓	✓	✓
187.	Тајланд	✓	✓	✓	✓	✓	✓
188.	Танзанија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
189.	Тахити				✓		
190.	Таџикистан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
191.	Того	✓	✓	✓	✓	✓	✓
192.	Тонга	✓	✓	✓	✓	✓	✓
193.	Тринидад и Тобаго	✓	✓	✓	✓	✓	✓
194.	Тувалу	✓	✓	✓		✓	✓
195.	Тунис	✓	✓	✓	✓	✓	✓
196.	Туркменистан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
197.	Туркс и Кајкос острва				✓	✓	
198.	Турска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
199.	Уганда	✓	✓	✓	✓	✓	✓
200.	Узбекистан	✓	✓	✓	✓	✓	✓
201.	Уједињени Арапски Емирати	✓	✓	✓	✓	✓	✓
202.	Уједињено Краљевство	✓	✓	✓			
203.	Украјина	✓	✓	✓	✓	✓	✓
204.	Уругвај	✓	✓	✓	✓	✓	✓
205.	Фарска Острва				✓		✓
206.	Филипини	✓	✓	✓	✓	✓	✓
207.	Финска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
208.	Фиџи	✓	✓	✓	✓	✓	✓
209.	Француска	✓	✓	✓	✓	✓	✓

	ТЕРИТОРИЈА	Чланство у УН	Потписник Женевске конвенције	Чланство у ИОС	Чланство у FIFA	Чланство у IAAF	Чланство у FIBV
210.	Француска Гвајана						✓
211.	Француска Полинезија					✓	✓
212.	Хаити	✓	✓	✓	✓	✓	✓
213.	Холандија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
214.	Холандски Антили						✓
215.	Хонг Конг			✓	✓	✓	✓
216.	Хондурас	✓	✓	✓	✓	✓	✓
217.	Хрватска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
218.	Централноафричка Република	✓	✓	✓	✓	✓	✓
219.	Црна Гора	✓	✓	✓	✓	✓	✓
220.	Чад	✓	✓	✓	✓	✓	✓
221.	Чешка	✓	✓	✓	✓	✓	✓
222.	Чиле	✓	✓	✓	✓	✓	✓
223.	Џибути	✓	✓	✓	✓	✓	✓
224.	Швајцарска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
225.	Шведска	✓	✓	✓	✓	✓	✓
226.	Шкотска				✓		✓
227.	Шпанија	✓	✓	✓	✓	✓	✓
228.	Шри Ланка	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	УКУПНО:	193	196	204	209	212	220

1) Једна чланица – једна асоцијација (монопол представљања)

ГСО су једне од првих међународних организација уопште. У времену њиховог настанка, крајем XIX и почетком XX века основни субјект међународног права и међународних односа су државе. Такву организациону праксу прихватају и ГСО уз ретке изузетке. Практично гледано, тешко је и замислити другачије решење. На нивоу државе, прихваћено је најједноставније ефикасно решење које подразумева јасну ситуацију, односно познато је која национална спортска организација има монопол представљања на међународном нивоу. Тако на пример FIFA изричито одређује чланом

10. став 1 Статута,¹³⁹ да само једна организација може бити призната на територији једне асоцијације, уз услов да је дата организација одговорна за организовање и надзор над фудбалом на својој територији. Сличан изричит став има и IAAF у свом Статуту¹⁴⁰ у члану 4. Ставу 2.

Монопол права представљања спорта на међународном нивоу има вишеструке последице. Видели смо да епитет „глобалне“ има само она међународна спортска организација која једно и самостално регулише дати спорт. Последица је да ван „пирамиде“ дате ГСО не постоји предметни спорт. На тај начин ГСО пружа заштиту изабраној националној спортској организацији од евентуалних конкурентских организација. Следећа последица је жељено или нежељено утицање на развој спорта избором једне од више конкурентских организација односно спречавање постизања квалитета путем конкуренције.

Почетком XX века у оквиру европских држава постојало више организација које су се надметале за примат у популарним спортовима тога времена. Конкурентске организације су често имала јасно политичко, идеолошко или верско опредељење. То су углавном биле спортске организације блиске Католичкој цркви или радничким партијама или покретима. Тако на пример Радничка Олимпијада, замишљена као супротност Олимпијским играма, имала је у време свог трајања¹⁴¹ много напредније идеје. Почивала је на идејама интернационализма, радничке солидарности, и против свих облика шовинизма, расизма, полне дискриминације и социјалних искључивања. Схватање аматеризма било је ближе данашњем и битно се разликовало од тадашњег олимпијског спорта за синове богатих и привилеговане.¹⁴² Историјску илустрацију потенцијалне конфузије приликом примене начела монопола репрезентације представља неодржана Радничка Олимпијада у Барселони 1936. године, која је иначе била предвиђена као супротност Олимпијским играма у Берлину исте године. Поједини такмичари који су отпутовали у Шпанију, остали су да се боре у оквиру Интернационалних бригада, а поједини такмичари који су се вратили били су санкционисани од стране својих националних федерација. Такмичари који су

¹³⁹ Statutes, FIFA, 2012.

¹⁴⁰ Constitution, IAAF, 2011.

¹⁴¹ Прва званична Радничка Олимпијада одржана је 1925. године у Франкфурту, друга 1931. године у Бечу, трећа и последња, одржана је у Антверперу 1937. године. Радничка Олимпијада у Хелсинкију 1943. године, није одржана.

¹⁴² J. Riordan, "Worker Sport", in *Encyclopedia of world sport* eds. D. Levinson, K. Christensen), Oxford University Press, New York, 1999, 458.

учествовали на Олимпијади у Берлину, враћали су се у домовину као хероји.¹⁴³ После II светског рата раднички спортски покрет доживљава трансформацију и практично се утапа у признате националне спортске федерације.

2) Једна чланица - један глас

Настанак ГСО почетком двадесетог века није био једноставан процес. Оснивачи првих ГСО биле су европске државе са дугом традицијом међусобних односа који нису били увек односи сарадње. Сваки покушај давања привилегија појединим државама на уштрб других био је осуђен на неуспех и једино могуће решење је било усвајање демократског принципа „једна држава један глас“. Поменули смо изузетак у фудбалу где је Велика Британија имала пионирску улогу у настанку фудбала¹⁴⁴ и сами тим без већег противљења је добила специјални статус односно привилегију да је представљају четири асоцијације. Наведени принцип је задржан до данас у већини ГСО. Ретки су случајеви да се појединим државама дају већа права, и то на основу међународног доприноса у датом спорту.¹⁴⁵ Постоје и поједина хибридна решења као што је примењено у случају IAAF где је исто основно правило али са корекцијом да дата чланица има право гласа на Конгресу ако је у периоду од задњег Конгреса учествовала на одређеним такмичењима.¹⁴⁶

Колико год принцип делује као демократски он је већ у прошлости а нарочито данас узрок многих проблема. Први проблем је везан за поменуто тумачење појма државе и који има за последицу да извесни број територија које немају универзално признање међународне заједнице као на пример Палестина или територије које су део других суверених држава, на пример Самоа и Гуам који су део САД, имају признате Националне олимпијске комитете и своје представнике на Олимпијади. Насупрот њима у складу са новом политиком ГСО, ново настале независне државе које су раније у зависном статусу имале признати НОЦ од стране ИОС, губе право на представљање на Олимпијским играма. Пример за такво поступање су Холандски Антили, којима је након стицања независности као држава Курасао у оквиру Краљевине Холандије 2010.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ Значај Енглеске у фудбалу одражава и званична терминологија FIFA. Свака национална фудбалска асоцијација има и национални префикс, као на пример Фудбалска асоцијација Србије, осим енглеске која носи само назив Фудбалска асоцијација (а не Фудбалска асоцијација Енглеске). Видети: Statutes, FIFA, 2012, члан 4.

¹⁴⁵ Тако на пример у Међународном крикет савету (ИЦЦ) и у Међународној лакрос федерацији (ИЛФ) чланство је рангирано на пуноправно, придружено и партнерско чланство.

¹⁴⁶ Constitution, IAAF, 2011, 11a.

године, од стране ИОС 2011. године повучено признање и остављен избор приступања Националном олимпијском комитету Холандије или Арубе.¹⁴⁷ Повлачење права чланства извршила је и IAAF. FIFA је примила у чланство ново насталу државу Курасао. Посебно је интересно да Холандски Антили и даље имају чланство у FIBV.

Важна последица наглог повећања броја чланова ГСО, уз правило једна држава један глас, је стварање поларизације међу чланицама. Најбољи пример је опет FIFA где европску надмоћ у почетку оспоравају само чланице Јужне Америке¹⁴⁸ а са великим бројем нових чланица из Африке и Азије, у другој половини XX европске државе века постају мањина. Велики број нових чланица имао је миноран спортски утицај и допринос организацији али зато су заједно располагали одлучујућом количином гласова. Већ 1950. године предузети су први покушаји да се укине наведено правило и да се тежиште односа пренесе са националних асоцијација на њихове континенталне асоцијације. Већ тада, са далеко мањим бројем националних асоцијација – чланица FIFA, постојала је бојазан да би афричке и азијске чланице могле оформити групацију која би имала примат у доношењу одлука.¹⁴⁹ На Конгресу у Рио де Жанеиру делегати Аргентине и Велике Британије поднели су предлог за измену FIFA Статута у правцу укидања директног односа FIFA са Националним асоцијацијама и формирање континенталних асоцијација са FIFA на челу. Тадашњи Председник FIFA Римет (Rimet) сматрао је да тај предлог води ка дезинтеграцији организације.¹⁵⁰ Исти предлог поднео је и Оторино Бараси (Ottorino Barassi) 1960. године. Оторино Бараси био је те године један од потпредседника FIFA и сматра се „оцем“ UEFA.¹⁵¹ Као разлог иницијативе навео је енормно повећање броја чланица и да зато директна релација између FIFA и појединачних националних асоцијација изазива бројне тешкоће. Посебно је истакао да је „незамисливо да Енглеска које је предводник и најмоћнија национална асоцијација вреди исто као и најмлађа и најмања чланица.“¹⁵² Иницијатива није наишла на позитиван пријем ни код колега функционера а поготово код чланица из Африке и

¹⁴⁷ Withdraw IOC recognition from the Netherlands Antilles NOC, IOC. [www.fie.ch/download/letters/2011/info/14/fr/17_AHO - Decision of the IOC Session - 8 July 2011.pdf](http://www.fie.ch/download/letters/2011/info/14/fr/17_AHO_-_Decision_of_the_IOC_Session_-_8_July_2011.pdf), 22.04.2014

¹⁴⁸ Прва конфедерација која је основана у оквиру FIFA је јужноамеричка CONMEBOL 1916. године, док је европска конфедерација UEFA основана тек 1954. године.

¹⁴⁹ O. Barassi, "The World Organisation Urgently Requires Modernising", *Themenportal Europäische Geschichte*, 1960. http://www.europa.clio-online.de/site/lang_de-DE/ItemID__71/mid__11373/40208215/Default.aspx, 20.6.2012

¹⁵⁰ *Ibid.*, 1.

¹⁵¹ C. Eisenberg, "Europäische interessenpolitik im weltfußball", *Themenportal Europäische Geschichte*, 2005. 1. http://www.europa.clio-online.de/site/lang_de-DE/ItemID__112/mid__12205/40208771/Default.aspx, 02.10.2011

¹⁵² O. Barassi, 1960, *op.cit.*, 2.

Азије које су чиниле већину у Скупштини.¹⁵³ Тренд јачања ваневропских чланица је настављен и кулминира 1974. године избором бразилског бизнисмена Жоао Авеланжа (João Havelange) за председника FIFA уместо Енглеза Стенлиа Роуса (Stanley Rous).

3) Политичка неутралност

Трећи суштински принцип међународног спорта и ГСО је политичка неутралност. Може се рећи да наведени принцип произилази из саме суштине спорта као културне активности која повезује људе. Принцип има директну заслугу за брзо ширење међународног спорта и развој ГСО. Примена је везана како за понашање у оквиру једне државе, тако и на међународном нивоу. Аполитичност је неопходна јер је тешко замислити другачије окупљање чланица оптерећених политичким тензијама. Након завршетка II светског рата постојали су захтеви Велике Британије да се Аустрија и Немачка искључе из међународних такмичења као земље агресори. Између таквог захтева и претњом изласка Британије из организације, FIFA је изабрала другу опцију. ИОС и FIFA су имали спортску сарадњу са Немачком и Италијом уочи II светског рата, која је кулминирала одржавањем Олимпијских игара у Берлину 1936. године. Колико год је принцип политичке неутралност неопходан у току почетног развоја ГСО, временом са порастом броја чланова, јачањем положаја у међународној заједници, доводи се у питање његова примена. Политичка неутралност је у неким ситуацијама доводила до „политичког банкротства“.¹⁵⁴

Три околности доводе до промене принципа политичке неутралности. Прва је да током шездесетих и седамдесетих година XX века међународно јавно мњење се окреће против ауторитативних режима и све већа пажња се посвећује људским правима. Јавно се осуђују диктаторски режими у Бразилу, Аргентини, Уругвају, Чилеу, апартхејд у Јужноафричкој Републици. Пажња међународне јавности је уперена на ГСО, а нарочито на ИОС и FIFA, као организације које заузимају тих година све важније место у међународној заједници и од којих се очекује деловање у правцу решавања актуелних проблема. Друга чињеница је да од осамдесетих година ГСО све више придају важност комерцијалним активностима које дају све већу самосталност међународном спорту. Поједине ГСО а нарочито ИОС и FIFA су довољно снажне да постављају захтеве државама. ГСО не могу да директно санкционишу државе, али располажу разноврсним

¹⁵³ Ц. Eisenberg, 2005, *op.cit.*, 3-4.

¹⁵⁴ С. Eisenberg, "The Development of a Transnational Soccer Community in a Changing Global Environment", *DAAD-Vortrag Durban*, 2010. 5.

санкцијама упереним ка националним спортским асоцијацијама. Крајње санкције су искључење националних асоцијација а самим тим и спортиста дате државе из међународних такмичења, што државе ретко желе да провоцирају. Трећа околност, је специфични систем развојне помоћи чланицама ГСО. ГСО су организације са пирамидалном структуром где темељ пирамиде чине чланице - националне спортске асоцијације. Таква организација по својој суштини даје право чланицама да одлучују о судбини дате ГСО. Наведена структура је заједничка и осталим МНВО, и које се финансирају на класични начин путем чланарина и повремених донација. Специфичност појединих ГСО, оних које имају могућност да остварују приходе од комерцијалних делатности, је да су чланице директни корисници развојне помоћи.¹⁵⁵ На тај начин доводи се у питање независност чланица у погледу ГСО, односно постоји могућност утицаја на чланице, као што је јасно указано поводом FIFA у Извештају организације Transparency International.¹⁵⁶

VI. Функције ГСО

Функције ГСО можемо поделити на основне и изведене. Основне функције су регулаторно-управљачке, организација такмичења и развојна функција. Оне постоје практично од самог настанка организације и представљају основни разлог оснивања међународне организације од стране националних спортских асоцијација. Изведене функције су релативно нове функције и оне се односе пре свега на комерцијалне делатности ГСО. Оне нису разлог њиховог оснивања нити су услов њиховог постојања, а ни све ГСО немају исте потенцијалне могућности њиховог коришћења.

1. Основне функције

1) Легислативно управљачка

Основна функција од самог настанка ГСО је прописивање правила понашања у спорту као делу друштвене заједнице. Основна одлика наведене функције, од самог почетка па до данашњих дана, је њено константно ширење односно обухватање све већег броја друштвених односа у области спорта. На самом почетку било је нужно дефинисати правила игре. Видели смо да је спорт, у складу са наведеном дефиницијом, организована игра. Организована игра значи да постоје правила понашања у датом игра

¹⁵⁵ У случају FIFA у току 2011. године, 183.000.000 \$ или око 18% од укупних трошкова организације, је распоређено чланицама у оквиру више развојних програма. Financial Report 2011, FIFA, 2012.

¹⁵⁶ Safe Hands - Building Integrity And Transparency At FIFA, Transparency International, 2011. 2.

односно правила игре. Правила су заједничка за све играче и независна од њих. Националне спортске асоцијације су могле стандардизовати правила игре на нивоу своје државе али на међународном нивоу то је морала учинити међународна федерација, што је био и један од разлога њеног основања. Интересантно је да је еволуција правила игре за већину спортова практично завршена почетком XX века и да се до данашњих дана врше само мање измене. То значи да једна од главних и оригиналних функција ГСО полако нестаје.¹⁵⁷ Све присутнија комерцијализација спорта доноси промене и у овој традиционалној функцији. Правила игре се сада мењају из разлога повећања атрактивности датог спорта за гледаоце. На пример у одбојци промене начина рачунања поена, додира мреже од стране играча, у хокеју промене правила у правцу дозвољавања грубљих контаката играча и сл. Некада се правила мењају из „објективних“ разлога, као на пример у бацању копља где се тежиште копља помера у правцу мањег избачаја, да би се омогућила безбедност гледалаца на атлетским стадионима који имају своје стандардне „непроменљиве“ димензије.

Временом, са јачањем ГСО – међународне федерације, и њеним осамостаљивањем у односу на осниваче – националне асоцијације, проширује садржај легислативне функције, тачније преузима у целости управљање датим спортом. Своју управљачку функцију ГСО остварује на два начина. Прво, путем општих аката (статута, повеља, правилника и сл.) утврђује примарна правила понашања. Свака ГСО познаје институт признавања организација чланица који је условљен претходним прихватањем поменутих правила понашања. Као друго, ГСО утврђује и секундарна правила понашања, која се примењују у случајевима кршења примарних правила понашања. ГСО оснивају посебне организације, у свом саставу или самосталне, коме се поверава решавање спорова између чланица или чланица и ГСО. Прихватање решавање спорова преко наведених организација, а не преко редовних судова је такође условљено институтом признавања од стране ГСО. На тај начин постоји један релативно аутономан систем у коме ГСО има врховну управљачку улогу и који је, осим у ретким случајевима, одвојен од поступања држава.

2) Организација такмичења

Следећа основна функција сваке ГСО је организовање међународних такмичења. Спорт је осим организоване игре и такмичарски орјентисана игра. У самој

¹⁵⁷ J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*, 28.

природи спорта је постојање такмичење на највишем нивоу и добијања победника. Овај задатак националне спортске асоцијације такође нису могле саме да испуне и зато оснивају међународну спортску федерацију. Изузетак међу ГСО представља ИОС, коме је првенствена функција организација Олимпијских игара као врсте најважнијег спортског такмичења. Већина ГСО овај задатак врло успешно испуњава и већ током прве половине XX века њихова такмичења постају њихов основни производ и добијају светски значај. Заједно са очвршћивањем монопола у организацији светских такмичења јача значај и улога ГСО. Поједине ГСО, као организатори Олимпијских игара или Светског купа у фудбалу остварују постепено све значајније приходе, чиме добијају све већу независност како од држава, тако и од чланица.

Такмичења се одржавају на територијама држава чланица. Избор места такмичења одређује ГСО. Државе настоје да добију организацију датих такмичења нарочито оних најпознатијих. У доба модерног спорта, са великим бројем гледалаца и постојањем масовних медија, државе су схватиле да је то један од најбољих начина сопствене промоције. Избор места одигравања спортских догађаја је данас врло моћно средство ГСО у односима са државама чланицама.¹⁵⁸

3) Развојна функција

Развој датог спорта је од самог оснивања задатак сваке ГСО. Како је и сам спорт динамичка категорија и приступ развоју спорта је имао своју еволуцију.

Немају све ГСО једнак поглед на методе развоја спорта и данас постоје два приступа. Први је постизање масовности односно пораст партиципације у спорту, на свим нивоима од такмичара до гледаоца.¹⁵⁹ Тежиште датог приступа је на појединцу и његовом учешћу спорту. Од настанка па до шездесетих година XX века тачка неслагања између ГСО била је подела спортиста на аматере и професионалце. Поједине

¹⁵⁸ Старо грчке олимпијске игре су се одржавале увек на истом месту у оквиру града државе Елис. Елис је одабрана између осталог и због чињенице свог скромног значаја и спречавања стварање ривалитета у случају избора снажне државе. Приликом оснивања модерних Олимпијских игара, Кубертен је инсистирао на њиховој промени места одржавања. Такав став је бранио великим трошковима Игара само за једну државу која би се прихватила њиховог редовног одржавања. Систем ротације није био једногласно прихваћен у Олимпијском покрету, и Грчка је још 1896. године лобирала Атину као места сталног одржавања Игара. Кубертенев разлог за ротациони избор места одржавања Игара био је боља контрола, јачање и консолидација моћи Олимпијског комитета. F. C. Rich, "The Legal Regime for a Permanent Olympic Site ", *New York University Journal of International Law and Politics*, 15/1, 1982., in *The International Sports Law Journal*, 3-4, 2009. 148.

¹⁵⁹ J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*, 28.

ГСО као IAAF на пример дуго су инсистирале на аматеризму спортиста.¹⁶⁰ Са даљом професионализацијом и комерцијализацијом спорта наведена подела више није предмет расправе, али настају нови проблеми и јасно се развија други приступ који тежиште ставља на саму форму спорта и његова врхунска остварења, односно више пажње се обраћа на елитни спорт. Сада се прави разлика између самих професионалаца односно посебна пажња се придаје врхунским спортистима или њиховим клубовима који имају статус „звезда“.¹⁶¹ Већина ГСО настоји да помири оба приступа, макар декларативно кроз своје опште акте, али поједине ГСО примат дају елитном спорту што је нарочито видљиво у појединачним спортовима као на пример тенис или голф.

ГСО су у складу са својим циљевима и могућностима настојале да помогну чланицама у развоју свог спорта још од свог оснивања. Та помоћ се углавном сводила на курсеве везане за административне послове, спортске медицине, суђења или тренерских активности. Тек крајем XX века поједине ГСО које су искористиле своје комерцијалне могућности, уводе нове видове помоћи чланицама. FIFA на пример уводи 1999. године два развојна програма који својом суштином представљају прекретницу у свету МНВО и ГСО. Први, ГОАЛ Програм представља класични развојни програм финансирања пројеката у областима од администрације, тренирања, фудбала младих, па до инфраструктуре. Максимални износ по пројекту је 500.000 УСД. Његова специфичност је што је везан искључиво за дате потребе дате чланице.¹⁶² Од оснивања па до данас Програмом је обухваћено око 500 развојних пројеката широм света, већином усмерено ка земљама у развоју, на шта је утрошено око 200.000.000 УСД.¹⁶³ Другим развојним програмом предвиђена је директна финансијска подршка чланицама. У питању је Програм финансијске помоћи чланицама са циљем да помогну чланицама у извршавању задатака FIFA на промоцији и развоју фудбала у свету. На тај начин се појачава одговорност чланица које постају свесније своје улоге.¹⁶⁴ Програмом је

¹⁶⁰ Од оснивања 1912. године па до 2001. године скраћеница IAAF је значила Међународна аматерска атлетска федерација, када је добила значење Међународна асоцијација атлетских федерација. Тек амандманима усвојеним на Конгресу 1982. године у Атини и 1999. године у Севиљи дозвољено је спортистима да примају накнаде за учешће на међународним такмичењима. Constitution, IAAF, 2011, 87.

¹⁶¹ J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*, 29.

¹⁶² Finacial Report 2011, FIFA, 2012, 70.

¹⁶³ Распоред средстава по областима је следећи: Азија-124, Африка-143, Северна и Централна Америка и Кариби- 79, Јужна Америка-29, Океанија- 36 и Европа- 93. www.FIFA.com 11.11.2012

¹⁶⁴ С. Eisenberg, 2006, *op.cit.*, 66.; Такође У уводу Правила програма о финансијској помоћи, истичу се предности директне финансијске помоћи чланицама и конфедерацијама и то: унапређење транспарентности и имиџа организације, јачање веза између чланица и њихових партнера, повећање ефикасности фондова везујући их за дугорочне развојне идеје и што је од посебног значаја - унапређење

предвиђено да чланица асоцијација може добити 1.000.000 УСД, а конфедерација 10.000.000 УСД у четворогодишњем периоду за унапређење административне или техничке структуре.

Наведена специфичност развојне улоге ГСО – расподела према потребама је без премца у свету МНВО. Поједине ГСО, а пре свега FIFA и ИОС преузимају улогу значајних развојних МНВО. На тај начин чланице које највише доприносе развоју спорта (највише тимова, спортиста, дуга традиција и сл.) не добијају, или добијају најмања финансијска средства. Не сме се заобићи чињеница да чак и линеарна расподела средстава свим чланицама нема једнаке последице на све чланице. Појединим чланицама то су некад једини извори прихода. Ова специфичност нарочито раздваја ГСО од мултинационалних компанија где се расподела профита врши према висини улагања. Колико год овакав облик правичне расподеле погодује развоју спорта, носи и потенцијални проблем. На овај начин обезбеђује се не само независност ГСО у односу на чланице, него се ствара и зависност неразвијених чланице од ГСО, што може бити озбиљан проблем у процесу доношења важних одлука где свака чланица има једнако право гласа.

Процес професионализације и комерцијализације спорта крајем XX века доводи до мешања надлежности ГСО и држава. Све већи економски значај спорта, појединих ГСО и њихових такмичења доводи до промена на тржишту рада, које традиционално искључиво сфера интереса државе. ГСО својим правилима игре, која су иначе традиционално призната надлежност ГСО, утичу на саставе спортских клубова у погледу националности спортиста. Државе самостално не предузимају акције којима би сузбиле такво мешање, пре свега јер поједине ГСО, као на пример FIFA, имају довољно јаке механизме да спрече њихов утицај. Знатно другачија ситуација је са државним творевинама као што је Европска унија. Европска унија са елементима надржавности и својим ограничењима суверенитета држава чланица, разликује се од држава по томе што она не учествује активно у међународном спорту. Она нема своје представнике, појединце или тимове, у међународним такмичењима. На тај начин она није погођена монополским положајем ГСО у датом спорту и механизми које имају ГСО не утичу на ЕУ на исти начин као на државе. Напротив ЕУ има механизме које могу да спрече ГСО у обављању својих функција на њеној територији. У случају фудбала, након неколико

књиговодствених стандарда на нивоу чланица. FIFA financial assistance programme regulations, FIFA, 2009.

интервенција Европског суда правде, FIFA била принуђена на промену својих правила игре јер су она дошла у сукоб са правилима ЕУ.

2. Изведене функције – комерцијална функција

Најважнија изведена функција ГСО је комерцијална функција. Једна од основних карактеристика МНВО је непрофитни карактер. То је уједно и основна разлика од мултинационалних компанија. Ипак свака организација ради успешног деловања и остваривања својих циљева мора имати извор финансирања који ће покрити неопходне трошкове. Опште је правило да се МНВО финансирају из чланарина и повремених донација. Од количине финансијских средстава зависе две ствари. Прво у питању је поменута успешност деловања и остваривања постављених циљева. Друго, не мање важно, је питање самосталности деловања. Самосталност се може посматрати у односу на чланице и у односу на донаторе. Самосталност у погледу чланица је посебно питање, јер чланице и оснивају МНВО ради остваривања одређених циљева и самим тим требало би да имају важну улогу у политици организације. Самосталност у односу на донаторе, били они државе, међународне владине организације или мултинационалне корпорације, је од суштинске важности за постојање МНВО и независно деловање.

Поставља се питање као објединити успешност и независност деловања. Крајем прошлог века велики број МНВО у циљу самоодрживости организације постепено прихвата стицање прихода из комерцијалних делатности.¹⁶⁵ Најчешћи облик комерцијалних активности МНВО је штампање публикација или производња предмета са знаком организације. Код ГСО случај је другачији, јер оне од самог настанка имају производ за који постоји тржиште. Производ је спортски догађај а његово конзумирање је плаћено гледање (непосредно или посредно преко медија) или продаја одређених права у вези са догађајем (концесије, лиценце, спонзорство). Крајем XX века поједине ГСО као FIFA и ИОС својим комерцијалним активностима остварују до тада незабележене приходе за МНВО, које се могу мерити само са мултинационалним компанијама. Као пример прихода и расхода једне успешне ГСО, можемо анализирати Финансијски извештај FIFA за 2013. годину¹⁶⁶ у коме она остварује приход од 1.386.000.000 УСД од чега је 88% или 1.220.000.000 УСД остварено од спортских

¹⁶⁵ F. Pinter. "Funding Global Civil Society Organisations", in *Global Civil Society Yearbook 2001*, (eds. M. Glasius, M. Kaldor, H. K. Anheier), Oxford University Press, Oxford, 2001, 213.

¹⁶⁶ Financial Report, FIFA, 2014.

такмичења, 6% или 83.000.000 УСД представљају финансијски приходи (приходи од камата, курсних разлика страних валута, и финансијских средстава) и 6% или 83.000.000 УСД других оперативних прихода. Трошкови самог постојања међународне организације (од трошкова за запослене па до трошкова рада тела организације) износили су 276.000.000¹⁶⁷ или око 21% прихода. Очигледно је да се у случају FIFA не ради о бављењу комерцијалним делатностима ради „преживљавања“ него о систематском стварању прихода. У том правцу FIFA исте године улаже 757.000.000 УСД или 58% прихода у организовање међународних такмичења (пре свега Светског купа у фудбалу у Бразилу 2014. године и то 560.000.000 УСД), и на тај начин обнавља приходовни циклус. FIFA је непрофитна организација и као таква је регистрована у Швајцарској у форми удружења у складу са швајцарским прописима. Сву разлику између прихода и расхода FIFA је дужна да утроши у остваривање својих основних циљева. Ради наведеног предузимају се две активности. Прва је установљавања развојних пројеката који предвиђају финансијску помоћ чланицама. У 2013. години за те намене је потрошено 183.000.000 УСД или 14% прихода. Друго преусмеравање остварене добити врши се кроз стварање резерви за покривање финансијских ризика услед евентуалног отказивања спортских догађаја. Овде је реч пре свега о Светском купу, од чијег одржавања и његових прихода зависи цела међународна организација. FIFA на овај начин уводи осигурање из својих сопствених средстава јер је практично немогуће обезбедити редовно осигурање за догађај таквог значаја.¹⁶⁸ У 2013. години издвојено је 72.000.000 УСД за потребе резерви, које су на дан 31.12.2012. године износиле 1.432.000.000 УСД, што представља повећање у односу на прошлу годину од 6%.

Успешност комерцијалне функције доводи и до специфичности ретке код осталих МНВО па чак и код међународних владиних организација. У случају појединих ГСО чланарина је занемарљива категорија. Тако на пример FIFA прописује Статутом

¹⁶⁷ Спецификација наведених трошкова је следећа: за функцију управљања фудбалом (рад органа и правне активности) 60.000.000 УСД или 5%, за примања запослених 102.000.000 УСД, за потребе комуникација 31.000.000 УСД, за зграде и одржавање 22.000.000 УСД, за таксе 17.000.000 УСД, за амортизацију 12.000.000 УСД и за остале трошкове (на пример информационе технологије, путовања, логистику, пријеме) 32.000.000 УСД *Ibid.*, 19.

¹⁶⁸ Потребне стварања финансијске резерве, су од посебног значаја за финансијску независност организације као и за могућност реаговања у непредвиђеним околностима, поготово у вези са светском финансијском кризом. *Ibid.*, 20.

обавезу плаћања чланарине у једнаком износу за све чланице и право Конгреса да утврђивање износ чланарине, који неће бити виши од 1.000 УСД на годишњем нивоу.¹⁶⁹

VII. Финансирање ГСО

ГСО од самог настанка су имале могућност комерцијалних делатности али на много нижем нивоу него данас. Такмичења која су организовале ГСО су већ на самом почетку постала „роба“ за коју је постојало тржиште и само је требало одабрати начин њене испоруке. Маркетиншки посматрано играчи су представљали „улаз“ а „излаз“ је била игра коју је требало испоручити потрошачима – гледаоцима путем плаћеног гледања. Основи начин конзумирања игре је непосредна присутност догађају уз претходно плаћање улазнице, али он има просторно-временска ограничења. Други начин је виртуална присутност спортском догађају која се постиже путем продаје права преноса датом медију.

Прве модерне организоване дистрибуције спорта почињу у XVIII веку. Тако на пример 1719. године, Ђејмс Фиг (James Figg) отвара свој амфитеатар, затворени простор у Лондону, где организује такмичења у мачевању и боксу. Фиг је успео да привуче знатан број гледаоца на своја такмичења што му је омогућило уносно пословање. Истовремено врши и обуку племства у „племенитој вештини одбране“.¹⁷⁰ Тимски спортови своју плаћену дистрибуцију остварују знатно касније. У Великој Британији рагби и фудбал тек осамдесетих година XIX века постижу довољну популарност да би гледаоци платили гледање организованих надметања.¹⁷¹

Све до шездесетих година XX века, приходи од продатих карата за организоване спортске догађаје су били главни извор финансирања ГСО.¹⁷² Поред плаћеног гледања извори прихода тога времена су биле и концесије (нпр. право продаје хране и пића на утакмицама) и лиценце на права коришћења (нпр. лого тима). Приходи остварени на овај начин су имали много мањи финансијски ефекат.

¹⁶⁹ Statutes, FIFA, 2012, čl. 75.

¹⁷⁰ E. CASHmore, *Making sense of sports*, Routledge, London, New York, 2010, 82. ; N. Wigglesworth, *The story of sport in England*, Routledge, London, 2007, 20. ; K. Boddy, *Boxing : a cultural history*, Reaktion, London, 2008, 26.

¹⁷¹ E. CASHmore, 2010, *op.cit.*, 388.

¹⁷² 1950. године 92% прихода тимова у УСА спорту потицало је од продаје карата и концесија. Горман Ј., Кирк Ц. Тхе Наме оф тхе Гаме, Нев Јорк, 1994. Цитирано у J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*, 46.

Штампани медији већ почетком XIX века посвећују пажњу спорту. Њихова улога у почетној афирмацији спорта је била велика али због своје природе они нису доносили директне приходе. Са појавом радија и првим преносима уживо двадесетих година XX века, ствара се потпуно ново тржиште конзумента спорта. Почетна бојазан да би радио преноси могли да утичу на смањење броја посетилаца, и самим тим смањењу главног извора прихода, брзо се показала као неоснована. Радио је први медиј који је препознао могућност стварања профита у вези са спортом. Спонзори радио емисија су биле прве комерцијалне компаније које су виделе финансијску корист повезивања својих производа са спортом. На тај начин први пут се ствара економски однос између спортских организација и медија, који у будућности добија на све већем значају. Радио је припремио терен на коме је нови медиј - телевизија наставила започет процес на обострану корист. Телевизија је медиј који је имао изузетно брз продор у домове људи. Тако на пример у УСА 1946. године било је продато 5.000 ТВ апарата а десет година касније 75% домаћинства је имало ТВ апарат.¹⁷³ Тако широка заступљеност телевизије дала је основа ГСО да траже све веће накнаде за права преноса али и да своје догађаје прилагођавају новом медију. Са друге стране за успон телевизијске индустрије и њену организацију, директно је био заслужан спорт и његови спортски догађаји.¹⁷⁴

Једна од специфичности спорта је спонзорство. Предности спонзорства су откривене врло рано, још у старој Грчкој и Риму, где су богати појединци материјално подржавали спортисте и уметнике а за узврат јачали свој друштвени положај. Данас спонзорство представља комерцијални однос у коме обе стране имају узајамне користи. Међународна трговачка комора дефинише спонзорство као било који комерцијални однос којим спонзор, за обострану корист спонзора и спонзорисаног, уговорно пружа финансијску или другу подршку како би се успоставила веза између спонзоровог имица, марке или производа са носиоцем спонзорских права у замену за право на стицање унапред уговорених одређених користи.¹⁷⁵ Поједини аутори сврставају спонзорство између корпоративне филантропије и рекламирања.¹⁷⁶ Неопходно је разликовати спонзорство од рекламирања и покровитељства. У начелу спонзорство је присутно у области целокупне културе али у спорту је нашло своју највећу примену.

¹⁷³ E. CASHmore, 2010, *op.cit.*, 362.

¹⁷⁴ J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*, 50.

¹⁷⁵ ICC International Code on Sponsorship, International Chamber of Commerce, 2003.

¹⁷⁶ H. K. Anheier, R. List, *A dictionary of civil society, philanthropy and the non-profit sector*, Routledge, London, 2005, 245.

Један од разлог зашто мултинационалне компаније прибегавају спонзорисању спорта јесу и пореске олакшице које већина држава познаје, али основи разлог је избегавање негативних последица директног само-рекламирања компанија, и приказивања себе као добротвора спорта.¹⁷⁷

Модерно спонзорство у спорту почиње крајем XIX века. Тако на пример магазин L'auto финансирао је бициклическе трке Тур де Франс (Tour de France).¹⁷⁸ Разлог опредељивања компанија у избору спортских догађаја је његова популарност и гледаност. Зато не изненађује да нагли развој спонзорства поклапа са омасовљењем ТВ преноса. Прве компаније које су увиделе предност ТВ преноса биле су пиваре и то већ током педесетих година XX века.¹⁷⁹

Почетком друге половине XX века наступа преокрет у структури финансирања ГСО и коришћења комерцијалних потенцијала спорта. Продаја права преноса и спонзорства постепено преузимају примат у структури финансирања. ГСО су принуђене да прилагоде своју структуру све важнијој комерцијалној функцији. Основни задатак је био да се уведе финансијска стабилност и да се у највећој могућој мери смањи ризик од евентуалног неуспелог спортског догађаја. Тако на пример FIFA 1961. године у склопу реформи јача и професионализује Генерални секретаријат, врши централизацију маркетиншких активности и преноси надлежности са Конгреса на Извршни одбор у погледу избора места одржавања такмичења.¹⁸⁰ Нови маркетиншки уговори које склапају ГСО са представницима медија предвиђају годишње авансне уплате за добијање одређених права поводом датог такмичења.

Обим комерцијалних активности ГСО дуго није био доступан јавности јер ГСО као и друге МНВО немају формалну обавезу јавног објављивања завршних рачуна и других финансијских докумената. С обзиром да већина МНВО, па и ГСО не располажу знатнијим финансијским средствима, недостатак наведене обавезе и није стварао већи проблем. Јачање комерцијалних делатности појединих ГСО окреће ка њима пажњу међународне јавности. Једна од главних замерки је био недостатак транспарентност у расподели тих средстава. Бројни финансијски скандали у вези ИОС и FIFA створили су снажан притисак међународне јавности, што је довело до постепеног јавног

¹⁷⁷ E. CASHmore, 2010, *op.cit.*, 394.

¹⁷⁸ *Ibid.*

¹⁷⁹ *Ibid.*

¹⁸⁰ M. Pieth, *Governing FIFA, Concept Paper and Report*, Universität Basel, Basel, 2011, 11.

објављивања финансијских извештаја од стране ГСО. Поједине ГСО објављују поједине финансијске податке али не на начине предвиђене међународним стандардима, него кроз своје маркетиншке извештаје, као на пример ИОС. FIFA своје Консолидоване финансијске извештаје рађене на бази Међународних стандарда за финансијске извештаје (IRFS), објављује на свој сајту почев од извештаја за 2002. годину. Извештај за 2011. и 2012. и 2013. годину, били су предмет и ревизије од стране независне ревизорске компаније KPMG.¹⁸¹

На основу доступних података може се закључити да су приходи у вези међународних спортских такмичења и то од продаје права преноса и спонзорства, најважнији извор финансирања ГСО. У случају FIFA у току 2013. године остварен је приход од 1.386.000.000 УСД. Од те суме 1.220.000.000 УСД или 88%, остварено је у вези спортских догађаја и то 630.000.000¹⁸² УСД од продаје права ТВ преноса и 413.000.000 од продаје маркетиншких права.¹⁸³ У случају ИОС 47% прихода потиче од права преноса, 45% од спонзорства, 5% од продаје карата и 3% од лиценци.¹⁸⁴

¹⁸¹ На Конгресу FIFA у Цириху 2011. године донета је одлука да се познатој ревизорској фирми KPMG повери ревизија финансијских извештаја за период од 2011. до 2014. године. Financial Report, FIFA, 2014, 16.

¹⁸² Од наведеног износа FIFA Светски куп 2014. обезбеђује 601.000.000 УСД а сви остали спортски догађаји заједно само 4,8% или 29.000.000 УСД *Ibid.*, 17.

¹⁸³ Од наведеног износа FIFA Светски куп 2014. обезбеђује 404.000.000 УСД а сви остали спортски догађаји заједно само 2.2% или 9.000.000 УСД *Ibid.*

¹⁸⁴ Подаци преузети са Интернет странице ИОС-а. За разлику од FIFA, финансијски извештаји ИОС-а нису доступни. Наведени подаци нису имали промене задњих неколико година. www.olympic.org/IOC-financing-revenue-sources-distribution?tab=source 09.03.2015

Д Е О Ч Е Т В Р Т И

ПРАВНИ СТАТУС ГЛОБАЛНИХ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

І. Увод

Правном статусу ГСО у правној литератури се не посвећује довољна пажња. Та чињеница не изненађује из више разлога. Пре свега, ГСО су врста МНВО коју аутори пропуштају и да подведу под МНВО а поготово се не упуштају у дубље правне анализе. Анализама ГСО више пажње посвећују историчари, социолози и економисти. Следећи разлог правног занемаривања ГСО је чињеница да и самим МНВО није посвећена пажња који заслужују сразмерно своме значају на међународној сцени. У радовима посвећеним МНВО мало аутора се упушта у разматрања њиховог правног статуса већ радије прихвата устаљење дефиниције субјеката међународног права, које изостављају МНВО са листе субјеката. Поједини аутори као на пример Џаџ (Judge), истичу да са гледишта међународног права МНВО и не постоје, и да су оне међународни „одметници“.¹⁸⁵ Сличан став износи и Черновиц (Charnovitz) који сматра да МНВО имају статус субјекта права само у унутрашњем праву држава, а не и у међународном.¹⁸⁶ У најбољем случају, аутори након истицања значаја МНВО у међународним односима, наводе појединачне случајеве, (на пример ИОС) и приписују им парцијални субјективитет.¹⁸⁷ Поједини аутори и само питање субјективитета доводе у питање, односно сматрају да је непотребно водити полемике око тога јер је то у основи теоретско питање. По њима је важније практично деловање појединих МНВО.¹⁸⁸ Поједини аутори, као на пример Шо (Shaw),¹⁸⁹ настоје да питање субјективитета поставе на мање теоретским основама путем чињенице партиципације у међународном праву и чињенице друштвене прихваћености дате партиципације. На тај начин имамо већи број партиципаната, међу којим су и МНВО.

¹⁸⁵ A. Judge, "Legal Status of International NGOs: Overview and Options", *International Associations Statutes Series, Union of International Associations (Munich: K G Saur Verlag)*, Appendix 1, 1988. Introduction. ; A. Judge, 1995, *op.cit.*, 176.

¹⁸⁶ S. Charnovitz, 2006, *op.cit.*, 355.

¹⁸⁷ P. Willetts, 2011, *op.cit.*, 81; D. J. Ettinger, "The Legal Status of the International Olympic Committee", *Pace International Law Review*, 4, 1992. 121. ;

¹⁸⁸ S. Charnovitz, 2006, *op.cit.*, 355.

¹⁸⁹ M. N. Shaw, *International law, 6th edition*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2008, 196-97.

Да би се разумео правни статус ГСО неопходно је прво анализирати правни статус МНВО као ширег скупа међународних организација, а затим указати на специфичности које поседују ГСО.

II. Правни статус МНВО

Слично разматрању термина и функција МНВО, и у случају разматрања њиховог правног статуса, полазну тачку представља држава. Смисао и сврха МНВО се не може разумети без државе. Задњих три и по века, након Вестфалског мира, међународна заједница је састављена од суверених држава. МНВО своје активности спроводе на територијама држава. Свака МНВО мора изабрати једну од 193 суверене државе¹⁹⁰ по чијем ће се праву основати и где ће бити њено седиште. У тој држави дата МНВО има својство субјекта права односно она је носилац одређених права и обавеза. Правни основ за њихово оснивање је право на удруживање појединаца, што је по правилу предвиђено највишим правним актима држава. Њено оснивање, регистрација, делатност обим права и обавеза регулисани су правним поретком дате државе и морају бити у складу са њим. Држава у случају непоштовања својих прописа има врло ефикасне механизме којим обезбеђује њихову примену на својој територији.

У решењима постојећих националних законодавства могуће је издвојити три приступа¹⁹¹ националном статусу МНВО и то дискриминаторски, примена општих правила и привилеговани.

Дискриминаторски приступ

Оснивање и деловање МНВО је подвргнуто рестриктивнијим прописима него оснивање и деловање националних удружења. Као пример се наводи Француска до 1981. године до када је био на снази Декрет из 1939. године, донет у време уочи II Светског рата. „Страна“ дружења (критеријум је била националност управљачког тела) морала су имати приликом оснивања претходно одобрење и оно је могло бити повучено одлуком извршних органа. У каснијој пракси Декрет је имао либералну примену, а најбољи доказ је чињеница да је Француска држава са великим бројем седишта МНВО.

192 193

¹⁹⁰ United Nations member States - General Information, UN, <http://www.un.org>, 01.06.2013

¹⁹¹ Анализу постојећих решења националних законодавстава у виду Извештаја извршио је професор париског универзитета Мерл (Merle) за потребе Скупштине Савета Европе која је организовала конференцију под називом „Colloquy on the role of international non-governmental organisations in contemporary society“, одржаној у Strazburu од 23-24 фебруара 1983. године. M. Merle, 1986, *op.cit.*, 134.

¹⁹² *Ibid.*

Примена општих правила

Примењују се исти прописи на МНВО као и на остала национална удружења. Једном када се изврши регистрација, по националним прописима, МНВО ужива исти статус као и остала национална удружења. Овде нема дискриминације, али проблем МНВО није решен. Пре свега честа је појава да су национална удружења у извесном погледу правни субјекти „другог“ реда у односу на комерцијалне правне субјекте. Такође остаје проблем „посебних потреба“ МНВО, који се првенствено одражава у посебним везама чланства организације ван државних граница. Тако на пример, рестриктивне мере при девизном пословању неће на исти начин погодити национална удружења као што су удружења риболоваца и једну МНВО.

Привилеговани статус

Привилеговани статус за МНВО у односу на остала национална удружења прописује само белгијски правни систем, чак и у погледу МНВО чије је седиште ван Белгије.¹⁹⁴ Белгија још 1919. године са јасним циљем да подстакне оснивање НВО на својој територији, доноси Закон којима регулише положај међународних асоцијација са научним циљевима,¹⁹⁵ који је практично учинио белгијски приступ јединственим у националном решавању правног статуса МНВО. Чланом 8. омогућено је да међународна асоцијација која има седиште у другој држави, ако има бар једног члана администрације држављана Белгије, потпада под право државе седишта. Наведено правило не значи нарушавање територијалног суверенитета Белгије јер све активности МНВО морају бити у складу са јавним поретком и државним интересима.¹⁹⁶

Овакав приступ признавања права екстериторијалном приватном субјекту је један од начина решавања проблема МНВО. Ако би се таква једнострана мера примењивала од стране осталих држава довела би до мултилатералног признавања и без потребе за утврђивања универзалног међународног статуса. Ипак, пример Белгије је остао усамљен и свео се само на изузетак од општег поступања.

¹⁹³ Уставни Савет Француске 1971. године је прогласио неуставним одредбу којом је Министарство унутрашњих послова давало претходну сагласност за оснивање „страних“ удружења, а 1981. године обнавља се пуна слобода удруживања. *Freedom of Association: Proceedings*, Council of Europe, Strasbourg, 1994, 49.

¹⁹⁴ K. Martens, "Examining the (Non-)Status of NGOs in International Law", *Indiana Global Legal Studies Journal*, 10/2, 2003., 20.

¹⁹⁵ Закон је измењен 1954. године тако што је прецизирано да се закон односи не само на међународна удружења са научним циљевима него и са филантропским, религиозним, уметничким или образовним циљевима. "International Associations Under Belgian Law", Appendix 6.1 of the International Associations Statutes Series vol 1, UIA eds, 1988. <http://www.uia.org/belgianlaw>, 11.05.2013

¹⁹⁶ *Ibid.*

Можемо закључити да национално право и принцип суверености држава представља и у свом „најразвијенијим“ облику, као што је присутан у Белгији, препреку даљем развоју МНВО. Дефинисање шта је МНВО и начин регулисања њихових активности поверено је свакој држави домаћину засебно, што је велика тешкоћа у функционисању МНВО.

МНВО делују на територијама више држава. Свој правни субјективитет правног поретка државе седишта не могу преносити ван ње. Могућност деловања МНВО на територијама држава ван седишта препуштено је одлуци сваке дате државе понаособ. Свако јединствено решавање питања правног статуса МНВО неминовно води до смањења јурисдикције држава, увек је то „политичко“ питање и њему се прилази крајње рестриктивно и обазриво. Проблем вестфалског система суверених држава, негирање субјективитета осталих недржавних актера на међународној сцени у правној литератури уочен је још крајем XIX века. Пасквале Фијор (Pasquale Fiore) у књизи „International Law Codified and Its Legal Sanction“ из 1918. године,¹⁹⁷ критикује став да је међународно друштво састављено само од држава, и „да ван држава нема никога ко може да поседује и користи међународна права.“¹⁹⁸ Као посебну групу ентитета који по њему требају да имају „међународна права“ и да буду подвргнута међународном праву су „удружења која су креирана ради међународних потреба,“ јер у супротном „таква удружења не могу остварити своје функције у страним државама.“¹⁹⁹ Фијор посебно критикује термин Међународно право и предлаже коришћење адекватнијег, „Право човечанства.“²⁰⁰

Постоји више могућих начина решавања проблема деловања МНВО у државама ван седишта. Најједноставнији, али практично неспроводљив, би био да МНВО изврши правну регистрацију у оквиру правног поретка сваке државе у којој жели да оствари активности. Ово решење је повезано са огромним трошковима административне природе што је недостижно већини МНВО. Такође у том случају би се могло поставити питање спојивости такве организације са самом природом МНВО.

Следећи начин би могао бити доношење међународних прописа које би регулисали дато питање. Поједини аутори предлажу доношења универзалног „Кодекса

¹⁹⁷ P. Fiore, *International Law Codified and its legal sanction; or, the legal organization of the society of states* (Translation from the fifth Italian edition with an introduction by Edwin M. Borchard), Baker, New York, 1918.

¹⁹⁸ *Ibid.*, 32.

¹⁹⁹ *Ibid.*, 34.

²⁰⁰ *Ibid.*, 35.

понашања, у форми међународног уговора.²⁰¹ Несумњиво је да такав облик доношења правила понашања допринео јаснијем правном положају МНВО. Поред бројних покушаја доношења универзалних правила везаних за МНВО, која датирају још од почетка XX века, она још увек нису донета.²⁰² Данас, међународно правни акти не садрже чак ни јединствену дефиницију МНВО.

Трећи могући начин решавања положаја МНВО је признавање њиховог међународно правног субјективитета. На изглед теоријски врло једноставан начин регулисања правила понашања међународних актера, у пракси се показао дуготрајним поступком а за неке чак и недостижним. Основна суштина вестфалског система суверених држава је да је држава основни и једини субјект међународног права. Остали актери на међународној сцени могу бити само објекти међународног права. Међународно право је дефинисано као право које регулише односе између држава. Међународна заједница је функционисала као заједница искључиво држава практично све до краја II светског рата, када улога недржавних актера постаје све значајнија и присутнија. Прво попуштање држава, изазвано нужношћу регулисања друштвених односа који превазилазе границе и суверенитет једне државе и захтевају заједничку активност више држава, било је признавање међународног субјективитета МВО. Посебно индикативан пример који говори колико се тешко у пракси признавао међународни субјективитет недржавним актерима, па чак и универзалним МВО, је био пример УН. Државе оснивачи УН, чак и при оснивању организације, нису предвиделе постојање њеног међународног субјективитета. Члан 104. предвиђа само обавезу држава чланица да омогуће УН на својој територији правни капацитет неопходан за обављање своје функције.²⁰³ Тек 1946. године усваја се Конвенција о привилегијама и имунитету УН,²⁰⁴ којом је у члану 1. предвиђено да УН поседују правни субјективитет. Доказ да су у то време постојала подељена мишљења чак и око међународно правног субјективитета УН, представља тражење мишљења од Међународног суда правде (МСП) 1948. године. Суд је поднето питање, да ли УН могу поднети одштетни захтев по међународном праву због смрти свог представника, преформулисао у питање: да ли

²⁰¹ N. Karsten, "Legal Consequences of Globalization: The Status of Non-Governmental Organizations Under International Law", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 6/2, 1999. 635.

²⁰² Институт за међународно право (UIA) и Међународна правна асоцијација још током 1910. године почињу рад на промоцији потребе међународне конвенције која би регулисала правни субјективитет међународних невладиних организација. Интересантно је да и после једног века активности није се пуно учинило на том плану. S. Charnovitz, 2006, *op.cit.*, 356.

²⁰³ United Nations, Charter of the United Nations, 1 UNTS XVI, 1945.

²⁰⁴ Convention On The Privileges And Immunities Of The United Nations, UN, 1946. <http://www.un.org/ar/ethics/pdf/convention.pdf>, 12.04.2011

УН имају међународни субјективитет? МСП је констатовао да Повеља не садржи одговор, али Суд сматра да је битно које је карактеристике Повеља хтела дати Организацији. Подвукао је важне политичке циљеве УН, односно одржавање међународног мира и сигурности, и на основу тога закључио „да је било предвиђено да УН извршава и поседује, и да она извршава и поседује функције и права која могу бити једино објашњена поседовањем у великој мери међународног субјективитета, и капацитета да делује на међународном плану.“²⁰⁵ Интересантно је да је Суд ово питање решавао апстрактно, односно дато мишљење није се везивало за случај смрти Бернадота (Bernadotte) мировног посредника УН. Последица је да УН су могле поднети одштетни захтев, али не испред Међународног суда правде чији Статут је дозвољавао само државама да буду странке у његовим поступцима.²⁰⁶

Развој међународне заједнице показао је да државе више не могу бити једини субјекти међународног права као и да односи у међународној заједници више нису односи само између држава. Државе су и данас као и раније доминантни субјект али не и једини. Данас практично постоји сагласност око субјективитета МВО и појединаца, а недоумице постоје око МНК и МНВО.

Данас у међународној теорији постоји и другачије виђење међународног правног субјективитета. У питању је покушај рангирања субјективитета у зависности од датог међународног ентитета. Као што правни субјективитет у унутрашњем праву не садржи исти обим права и обавеза тако и у међународном праву субјективитет не мора бити једнак.²⁰⁷ Са становишта потребе проширења броја субјеката међународног права могуће је извршити категоризацију статуса субјекта. На тај начин, државе су изворни или првобитни субјекти. Такође су и универзални субјекти међународног права односно њихов субјективитет је у функцији ерга омнес. Њихов субјективитет је и неограниченог, то јест максималног капацитета. Такав субјективитет може се назвати објективни субјективитет.²⁰⁸

Остали евентуални субјекти би могли имати субјективитет условно речено нижег ранга. Њихов субјективитет би пре свега био „квалификовани“²⁰⁹ субјективитет, насупрот „објективном“ које поседују државе, и заснивао би се пре свега на правима и

²⁰⁵ *Reparation For Injuries Suffered In The Service Of The United Nations* (Advisory Opinion: I.C. J. Reports 1949, p. 174), ICJ, 1949. 9.

²⁰⁶ P. Malanczuk, *Akehurst's modern introduction to international law*, Routledge, London, New York, 1997, 93.

²⁰⁷ „Субјекти права у сваком правном систему нису идентични у погледу њихове природе и обиму права и њихова природа зависи од потреба друштва“ *Reparation For Injuries Suffered In The Service Of The United Nations* (Advisory Opinion: I.C. J. Reports 1949, p. 174), ICJ, 1949, 8.

²⁰⁸ M. N. Shaw, 2008, *op.cit.*, 260.

²⁰⁹ *Ibid.*, 261.

обавезама које дати актери практично поседују и врше. Он делује само *in personam*. Такав међународни субјективитет настаје путем међународних уговора између држава, којим се прописују одређена права и обавезе других недржавних актера. Тако на пример Женевским конвенцијама државе су предвиделе специјалне функције Црвеног крста. Извор квалификованог субјективитета могу бити и уговори између препознатих субјеката међународног права и других недржавних актера.

Увођење квалификованог међународног субјективитета помирило би централистички став да само држава може бити субјект међународног права и постојећу праксу све већег утицаја и деловања недржавних актера на међународној сцени а нарочито МНВО.

1. Традиционални облици деловања МНВО у међународној заједници

Без обзира на теоријске поставке међународно правног субјективитета битно је извршити анализу деловања МНВО у међународном систему и односа са другим субјектима међународног права. У међународно правној теорији као облици деловања МНВО у међународној заједници углавном се наводи: учешће у међународном процесу одлучивања, као и у учешће у поступку примене међународног права односно надгледању поступања држава у примени међународног права. ГСО, као и њихово аутономно регулисање одређених друштвених односа, готово се и не помиње у радовима посвећеним МНВО, а у ретким другачијим случајевима, такве активности третирају се као изузетак и изостаје свака даља анализа.²¹⁰

1) Учесће у међународном процесу одлучивања

Видели смо да је основни задатак МНВО регулисање одређених друштвених односа. Ту своју функцију најбоље могу остварити учествовањем у међународном процесу доношења одлука, којима ће се регулисати и предметни друштвени односи. Основни актери, а често и једини, наведеног процеса су „владини“ субјекти, то јест државе и МВО. Улога МНВО се своди на предлагање нових међународних конвенција, учествовање у преговарању и изради нацрта међународних уговора или у чланству у званичним државним делегацијама. Наведено учешће је највише заступљено у областима заштите животне средине и људских права. Посебно је значајан консултативни статус МНВО при УН. Консултативни статус омогућава

²¹⁰ Р. Willetts, 2011, *op.cit.*, 125.; В. Димитријевић, Р. Стојановић, 1996, *op.cit.*, 107-8.; О. Рачић, В. Димитријевић, 1988, *op.cit.*, 15.

представницима МНВО учешће на свим састанцима ECOSOC и његовим органима. Прописи који регулишу квалитет консултативног статуса непрекидно својим изменама проширују учешће МНВО, и то у правцу интензивирања сарадње као и у погледу увођења нових метода званичних и „полу званичних“ међусобних односа. Такође традиционалне социјалне и економске области које је покривао статус сада су проширене на практично све области деловања УН. Почев од седамдесетих година XX века МНВО имају значајно присуство на конференцијама под окриљем УН. Од деведесетих година све је веће присуство и на Генералној скупштини па чак и при Савету безбедности²¹¹, али без формалног прописивања таквог права. Консултативни статус данас представља стандард за учешће МНВО у раду и других МВО, ван система УН. Важно је напоменути да и поред значајног практичног учешћа МНВО у процесу међународног одлучивања не постоје јасна формална правила која би то учешће довела на ниво права. На тај начин се отвара могућност државног волунтаризма и поделе МНВО на подобне и неподобне.²¹²

2) Учесће у примени међународног јавног права

Задњих деценија све је значајнија улога МНВО у примени норми међународног права. Међународне конвенције и уговори предвиђају одређене обавезе држава. Када се обавезе држава односе на друштвене односе које дате МНВО настоје да регулишу, јасан је интерес МНВО да државе испуне своју обавезу. Честа активност многих МНВО, нарочито у области људских права и заштите животне средине, је праћење активности држава и указивање на непоштовање међународних обавеза. Тако на пример примена Женевских конвенција је условљена активностима Међународног комитета Црвеног крста (ICRC). Женевске конвенције предвиђају значајна овлашћења за ICRC, која ограничавају чак и суверенитет држава, које су између осталог и у обавези да омогуће приступ његовим представницима свим местима “интернације,

²¹¹ Пример неформалног обраћања представника МНВО Савету Безбедности представља примена *Арриа формуле*. У марту 1992. године, током распада Југославије, амбасадор Венецуеле Diego Arria као председавајући Савета, омогућио је свештенику из Босне да се обрати члановима Савета. Обраћање није изведено на званичном састанку него у делегатској ложи на паузи за кафу. Од 2000. године наведена формула доживљава озбиљнију примену и сваке године се на њеној основи одржи три до четири састанка. P. Willetts, 2011, *op.cit.*, 60-61.

²¹² Државе у недостатку правила о правима учешћа МНВО у процесу одлучивања имају снажна неформална средства којима могу да онемогуће учешће непожељне МНВО. Нека од њих су проглашавање званичних састанака неформалним, приватно састајање представника држава, одлагања издавања виза, па до подизања безбедносних мера и увођења посебних сигурносних мера у згради УН, која ће онемогућити присуство на тренутном састанку. *Ibid.*, 63.

притвора или рада“ ратних заробљеника.²¹³ Поједине МНВО располажу потребним знањем, искуством и ресурсима који су од великог значаја за успешне примене међународних норми, што посебно долази до изражаја у наведеним областима.

2. Еволуција међународно правног статуса МНВО

Данас не постоји сагласност око међународно правног субјективитета МНВО. Преовлађује став да МНВО не поседују међународно правни субјективитет, поготово не истог квалитета као и државе. Такође постоји и сагласност о значајној улози МНВО у међународном праву и бројним случајевима где су МНВО носиоци међународних права и обавеза. Процес проширења броја међународних субјеката и напуштања идеје да је држава једини субјекат међународног права је дуг процес који има своју еволуцију. Еволутивни процес се може посматрати и у случају МНВО и из њега се могу извести одређени закључци. Процес започиње са појединим историјским изузецима-аномалијама, развија се појавом УН и њених органа и њиховог односа према МНВО, као и све чешћом праксом увођења права и обавеза МНВО путем међународних уговора. Врхунац, процес доживљава стварањем хибридних међународних организација (ХМО), преко којих невладини ентитети добијају на значају и лакше се укључују у процесе међународног одлучивања који су до тада били резервисани за државе и међународне владине организације. Посебан случај представља аутономно регулисање одређених друштвених односа од стране појединих МНВО, а пре свега ГСО, који на питање међународно правног субјективитета МНВО баца другачије светло.

1) Специјални случајеви статуса МНВО

Пре свега неопходно је уочити постојање одређених аномалија. Чак и у време неприкосновености државног централизма, постојале су поједине МНВО које су у одређеним ситуацијама имале правни статус једнак државама. Пре свега ту је реч о Светој столици и Сувереном малтешком реду. У питању су организације које су имале значајну историјску улогу а у појединим временима су имале и територије под својом влашћу. Данас то није случај, јер и Света столица поседује само симболичних 44 хектара територије, али у међународном праву се у многим погледима изједначавају са државама. Обе организације одржавају дипломатске односе и имају акредитована

²¹³ Женевска конвенција о заштити грађанских лица за време рата (ИВ), 1949. чл. 30. и 143. http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/zen_konvencija_4_lat.pdf, 23.11.2012

представништва у већем броју држава. Организације нису никад биле чланице УН али зато имају статус посматрача на заседањима Генералне Скупштине УН и имају право на сталне посматрачке мисије у седишту УН.²¹⁴ Такво право традиционално је признавано само државама и појединим МВО. Такође обе организације су пуноправне чланице појединих међународних организација.

Временом наведени изузетак се проширује и на друге МНВО. Прво је начињен изузетак у погледу Међународног комитета Црвеног крста (ICRC). У питању је једна од првих модерних МНВО. Организација има историјски значај у оснивању Покрета Црвеног крста и сматра се једним од најзначајнијих иницијатора у стварању тада новог подручја међународног права – хуманитарног права. Организација има значајну формалну улогу у међународном праву предвиђену Женевским конвенцијама из 1949. године. ICRC је 1990. године добио статус посматрача на заседањима Генералне скупштине УН²¹⁵, што је знатно изнад уобичајеног статуса МНВО при УН. Истоветан статус добија и Међународна федерација црвеног крста и Црвеног полумесеца (IFCR) 1994. године. Док се за прве три МНВО може претпоставити да новодобијене привилегије дугују њиховом у пракси доказаном посебном статусу, то се већ не може рећи и за задње наведену организацију. Наведено давање привилегија појединим МНВО није наишло на одобравање појединих држава. Тако на пример, САД су изразиле противљење даљем ширењу броја привилегованих МНВО.²¹⁶ Ипак пракса се наставља и истоветан статус добија и Међународна унија за заштиту природе (IUCN) (1999), Интерпаламентарна унија (2002), као и Међународни олимпијски комитет (2009).²¹⁷

2) УН и консултативни статус

УН од свог оснивања предвиђају посебан правни статус за МНВО. Члан 71. Повеље и касније резолуције формално уводе МНВО у међународно право путем давања консултативног статуса. Може се рећи да све МНВО путем акредитације при

²¹⁴ Света столица, заједно са Палестином чак припада групи „држава нечланица УН које имају стални позив за присуствовању заседањима и раду Генералне Скупштине УН у својству посматрача, и имају право на сталну посматрачку мисију у седишту УН. Permanent Missions to the UN, UN, ST/PLS/SER.A/302, 2012. 326-327.

²¹⁵ ICRC, али и IFCR припадају групи ентитета „који имају стални позив за присуствовању заседањима и раду Генералне Скупштине УН у својству посматрача, и имају право на сталну посматрачку мисију у седишту УН“. У истој групи налази се и ИОС и Суверени малтешки ред (1994). *Ibid.*, 355-360.

²¹⁶ P. Willetts, 2011, *op.cit.*, 68.

²¹⁷ Permanent Missions to the UN, UN, 2012.

ECOSOC путем консултативних аранжмана стичу извесне елементе правног субјективитета у међународној заједници.

Осим ECOSOC, сличан статус се уводи и код других органа УН, као што су Високи комесаријат УН за избеглице (UNHCR), Дечији фонд УН (UNICEF), Програм УН за развој (UNDP).²¹⁸ Данас варијанте консултативног статуса излазе ван оквира УН и уобичајене су и у односима са другим МВО као што су Савет Европе или WTO.²¹⁹

3) Међународни уговори

Задњих деценија присутна је пракса увођења права и обавеза МНВО путем међународних уговора. Европска Конвенција о признавању правног субјективитета међународним невладиним организацијама²²⁰ из 1986. године усвојена од стране Савета Европе представља један од таквих покушаја. Ипак њена примена се односи пре свега на признавање статуса у оквиру унутрашњег права држава чланица.

Већи обим права и обавеза предвиђен је билатералним уговорима које поједине МНВО склапају са појединим државама у погледу седишта или појединих питања. Уговори склопљени између МНВО и држава посебан значај имају у погледу ГСО. За ГСО, с обзиром да највећи њихов број има седишта на територији Швајцарске, од посебног значаја су уговори склопљени са том државом. У случају ИОС, који има седиште у Швајцарској од 1915. године, добијање посебног статуса је само део напора за унапређење свог међународног статуса, који трају још од седамдесетих година. Тих година, од швајцарске владе тражено је добијање посебног статуса међународне институције и одговарајућих привилегија од којих су биле најважније изузимање од директних пореза на приходе које оствари, и изузимање од строгих националних прописа у вези радног ангажовања стране радне снаге. Наведено је постигнуто 1981. године. Ипак, ИОС све до краја 2000. године нема уговор о седишту организације. Такве уговоре су већ оствариле поједине МНВО као ICRC и Међународна асоцијација за ваздушни превоз (IATA). Могући разлог за такав став, је бојазан тражења сличних услова и од других међународних спортских федерација са седиштем у Швајцарској, којих има око тридесет.²²¹ Између Владе Швајцарске и ИОС, Уговор о статусу ИОС у

²¹⁸ N. Karsten, 1999, *op.cit.*, 625.

²¹⁹ *Ibid.*, 626-627.

²²⁰ European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations, Council of Europe, ETS No. 124, 1986.

²²¹ J. L. Chappelet, B. Kubler-Mabbott, 2008, *op.cit.*, 108.

Швајцарској потписан је 1.11.2000. године, када је и ступио на снагу.²²² Уговор предвиђа наведене пореске и радно правне изузетке од националних прописа али их проширује и на Олимпијску музејску фондацију, Међународну Фондацију олимпијског примирја као и на Пензиони фонд, али и друге привилегије као што су царинске привилегије, слободно располагање свим типовима фондова (новац, стране валуте, злато), заштита олимпијских симбола, постојање акредитационих картица запослених, одобрених од стране Министарстава иностраних послова ради лакшег примене одредби Уговора од стране државних ауторитета, могућности коришћења помоћи швајцарских дипломатских представништва и конзулата у иностранству.²²³ Уговор у члану 15. предвиђа значајан изузетак у погледу односа држава и МНВО, односно евентуални спорови око тумачења или примене Уговора биће решени преговорима страна. На овај начин искључена је надлежност швајцарског суда.

Позитиван став Швајцарске према оснивању седишта међународних организација на својој територији настављен је и касније. Током 2001. године Кантон Ву (Vaud) и град Лозана у сарадњи са Конфедерацијом омогућиле су поједине привилеговане услове и за друге међународне спортске федерације са седиштем у Швајцарској, у вези пореских олакшица, улазака у земљу, боравишних и радних дозвола, стицања имовине и сл. На обали Женевског језера изграђен је комплекс намењен седишту међународних спортских федерација које нису имале своје некретнине.²²⁴ Током 2007. године Швајцарска даље прилагођава своје законодавство међународним организацијама које имају седишта на њеној територији. ГСО, односно ИОС и међународне спортске федерације законодавство сврстава у посебну категорију. Такође, надлежност за закључивање будућих уговора о седишту припада Влади а не Парламенту, што значајно поједностављује процедуру.²²⁵

Од посебног значаја су уговори које закључују ГСО у погледу места одржавања датог спортског догађаја. Свака ГСО је власник датог спортског догађаја. На тај начин обезбеђује себи повољан положај у будућем уговору, али она пре свега нема своју територију на којој би се дати догађај одвијао. ГСО нема ни финансијске ресурсе који могу да подрже спортску инфраструктуру неопходну за одржавање датих догађаја. ГСО, као МНВО, нема ни правне ресурсе којима би могла да обезбеди одржавање

²²² Agreement between Switzerland and the International Olympic Committee regarding the statute of the International Olympic Committee in Switzerland, Swiss Federal Council, 2000.

²²³ *Ibid.*, Art.3-12.

²²⁴ J. L. Chappelet, B. Kubler-Mabbott, 2008, *op.cit.*, 109.

²²⁵ *Ibid.*

догађаја на територији суверене државе. Последица је чињеница да ГСО не може самостално да организује спортске догађаје. Из тог разлога закључују се посебни уговори са градом домаћином и одговарајућом спортском организацијом. ГСО мора имати гаранције да ће се дати догађај одржати и да ће се одржати у складу са правилима која она прописује. Зато се траже и гаранције од дате државе.

Сам поступак избора града и државе домаћина спортског догађаја је различит код појединих ГСО. У случају FIFA у питању је сложен изборни процес чији су детаљи у задње време у великој мери доступни јавности. Кандидати за одржавање спортског догађаја попуњавају низ типских пријава, које касније посебно тело процењује и резултате процене јавно објављује. Посебан значај имају одредбе под називом „правне и државне гаранције“ којима се држава домаћин прихвата низ обавеза као што су: право приступа спортистима и представницима организације (улазно излазна одобрења и царинске процедуре), сигурност учесника (и искључење сваке одговорности FIFA по том питању), радна одобрења, пореска изузећа, банкарске и валутне процедуре, заштита и коришћење комерцијалних права, коришћења националних симбола или обавезе у погледу стављања на располагање укупних телекомуникационе инфраструктуре.²²⁶

У погледу ИОС и одржавања олимпијских игара потписнице уговора су град домаћин и Национални олимпијски комитет. Наведене потписнице, заједно са Организационим комитетом олимпијских игара, су дужне да обезбеде поштовање преузетих обавеза од стране државе. Санкција за неизвршавање наведене обавезе је прекид Уговора.²²⁷

4) Хибридне међународне организације

Израз међународне организације традиционално је обухватао само организације које су оснивале државе. Тек после 1945. године, са оснивањем УН, израз постепено обухвата и међународне невладине организације. Класичан вестфалски систем држава почива на принципу да су државе основни и једини субјекти међународног права. Државе су суверене и њима се начелно могу наметати обавезе само уз њихов пристанак. У таквом систему нема места за МНВО као субјекта у процесу доношења међународних одлука. На снази је строга подела на владине и невладине организације, при чему су владине међународне организације уз државе основни субјекти у процесу

²²⁶ 2018 and 2022 FIFA World Cups Bid Evaluation Report, FIFA, 2010. art. 4.19. <http://www.FIFA.com/mm/document/tournament/competition/01/33/74/56/b9qate.pdf>, 23.08.2012

²²⁷ Видети на пример: Host City Contract for the Games of the XXX Olympiad in 2012, IOC, 2005. art. 5, 64. <http://www.gamesmonitor.org.uk/files/Host%20City%20Contract.pdf>, 21.12.2012

доношења одлука. У таквом светлу функционално је незамисливо постојање међународних субјеката који се састоје од представника држава и невладиних организација. Ипак са ерозијом вестфалског система постепено се јављају примери хибридних организација у којима су заступљена оба сектора. Колико је наведена појава неуобичајена, говори и податак да за такве организације и не постоји посебна енглеска реч,²²⁸ а колико је аутору познато ни у другим језицима је слична ситуација. Таквим организацијама ни научна литература готово и не посвећује пажњу, што није изненађење. Настанак хибридних међународних организација је пре свега последица немогућности државе да самостално или заједно са другим државама регулише дате друштвене односе. Решавање одређених међународних проблема захтева ангажовање обе врсте субјеката којима је сврха постојања регулисање датих друштвених односа, државе и невладиних организација. Најстарије ХМО имају дугу историјску традицију и производ су специфичних историјских околности као што је завршетак II светског рата и питање радничких права и ангажовања радне снаге или великих људских страдања у оружаним сукобима.

Настанак прве ХМО је био условљен нужности регулисања друштвених односа рада чија је проблематика након завршетка II Светског рата превазишла границе држава и довела до озбиљних радничких протеста. Као саставни део Версајског мировног уговора било предвиђено оснивање Међународне организације рада (ILO). Трипартитна структура ILO, која је и данас изузетна у свету међународних организација, предвиђа начин доношења обавезујућих одлука од стране два представника државе, једног представника радника и једног представника послодаваца исте државе. Одлуке се доносе већином на једнодомној основи. У теорији то може значити да скоро већина држава буде против одлуке али да она ипак буде донета. Иако у пракси се то није десило, наведени изузетак представља потенцијално значајно ограничење суверенитета држава чланица а практично значајну улогу невладиног сектора у доношењу међународних одлука и потврду међународног правног субјективитета.

Следећи специфични пример ХМО, такође са значајном традицијом је Покрет Црвеног крста и Црвеног полумесеца. Поред Међународног комитета Црвеног крста (ICRC) и Међународне федерације црвеног крста и Црвеног полумесеца (IFCR) значајно место заузима и Скупштина Црвеног крста и Црвеног полумесеца. Скупштина

²²⁸ P. Willetts, 1996, *op.cit.*, 6.

је врховно политичко и управљачко тело, које заседа редовно сваке четири године и у којој по један глас имају ICRC, Националне комитети, државе чланице Женевских конвенција и Међународна федерација. Одлуке се доносе простом већином у једном дому. Основне функције Скупштине су измене Статута и Правила процедуре, као и доношење коначних одлука у погледу тумачења и примене Статута и Правила процедуре Покрета.²²⁹

Области научно-техничке природе, су области у којима је у новије доба присутно оснивање и деловање ХМО. Савремен развој науке захтева сарадњу свих држава и економично коришћење научних ресурса и што је најважније успостављање заједничких техничких стандарда. Државе су много мање осетљиве на ограничење суверенитета када је наука и техника у питању. Примери таквих организација су Међународни савет за науку (ICSU) и Међународна организација за стандардизацију (ISO).

Заштита природе је такође једа од области где је лако постигнут консензус око потребе сарадње владиног и невладиног сектора. Од свог оснивања 1948. године под покровитељством UNESCO-а, Међународна унија за заштиту природе (IUCN) је главна снага у обликовању међународног права околине. Начин доношења одлука је посебно сложен, и представља дводомни квалификовани систем гласања простом већином. Право гласања имају представници две од три групе, а гласови су различите тежине а одлучују се простом већином у обе групе. Последица је да је за одлуку потребна већина и владиних представника и НВО.

Посебан пример ХМО је Светска антидопинг агенција (WADA). О поменутој организацији, као врсти ХМО, осим саме организације,²³⁰ пишу само поједини аутори спортског права²³¹ и глобалног управног права²³² и може се рећи да у међународно правној теорији није добила одговарајуће место.

²²⁹ Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement, International Conference of the Red Cross, 1986 amended in 1995, 2006. para. 8-11.

²³⁰ Директор WADA, описује организацију као „јединствено хибридно тело спорта и влада...“.

"International Experts Tackle the Trafficking of Doping Substances", *Play true*, 3, 2006. 12.

²³¹ K. Foster. "Lex Sportiva: Transnational Law in Action", in *Lex sportiva : what is sports law?*, (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012, 247, 249; F. Latty. "Transnational Sports Law", in *Lex sportiva : what is sports law?*, (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012, 279; A. Geeraert. "Good governance in International Non-Governmental Sport Organisations: an empirical study on accountability, participation and executive body members in Sport Governing Bodies", in *Action for Good Governance in International Sports Organisations. Final report*, (ed. J. Alm), Play the Game/Danish Institute for Sports Studies, Copenhagen, 2013, 57; R. Siekmann, *Introduction to international and European sports law : capita selecta*, T.M.C. Asser Press ; Springer, The Hague, Berlin, 2012, 318.

²³² L. CASini. "Hybrid Public-Private Bodies within Global Private Regimes: The World Anti-Doping Agency (WADA) ", in *Global administrative law CASes, materials, issues, Second Edition*, (eds. S. CASese, et al.),

ХМО су данас малобројне, али то не значи да су оне без значаја. У својим областима оне су главни политички и одлучујући фактор. Развој хуманитарног, еколошког, права радника, и питања стандардизације био би знатно успорен без њиховог постојања. Начин доношења њихових одлука обавезујућих за државе представљају битан изузетак у савременом међународном праву. Њихово постојање, иако ограничено само на неке специфичне области, представља потврду да су и МНВО, преко своје заступљености у ХМО, субјекти међународног права који равноправно учествују у регулисању одређених друштвених односа и носиоци су одређених права и обавеза.

ХМО су по својој суштини посебна врста међународних организација, настала комбинацијом елемената владиних и невладиних организација. Њихову организациону самосталност не угрожава ни чињеница да УН дозвољавају могућност да такве међународне организације буду сматране као МНВО. Резолуција 1296²³³ у члану 7. одређује да ће се невладином организацијом сматрати и организација која обухвата и чланове изабране од стране влада, уколико такво чланство није у сукобу са слободом изражавања ставова организације. У супротном такве организације угрожавају саму суштину МНВО, или стварају тзв. „сервилно друштво“.²³⁴ Наведени члан мора се посматрати пре свега у светлу заштите аутономног одлучивања НВО. Битно је разликовати ХМО од појединих облика злоупотреба статуса МНВО где су МНВО прикривено финансиране и контролисане од стране влада.

Потребно је разликовати ХМО и од „међународних квази аутономних невладиних организација“ (IQUANGO). Термин настаје седамдесетих година прошлог века да би се означила поједина јавна тела која врше јавне функције а не налазе се под директном контролом државе. Њихова сврха је да омогући стручњацима да директно контролишу или врше поједине јавне функције. Данас је приметно њихово присуство, чак оне постају и део политике *новог јавног менаџмента*, али праћено је и бројним недоумицама. У употреби су бројни називи као на пример: независна административна тела, федералне агенције, независне агенције или регулаторна тела. Основна предност и разлог њиховог увођења је флексибилније вршење појединих извршних функција. Из тог разлога и основни приговор се односе на недостатак одговорности таквих

Institute for Research on Public Administration ; Institute for International Law and Justice, Rome, New York, 2008.

²³³ The Economic and Social Council (ECOSOC), Arrangements For Consultation With Non-Governmental Organizations, Resolution 1296 (XLIV), 1968.

²³⁴ O. D. Frouville. "Domesticating civil society at the United Nations", in *NGOs in International Law, Efficiency in Flexibility?*, (eds. P. M. Dupuy, L. Vierucci), Edward Elgar, Cheltenham - Northampton, 2008, 73.

организација јер оне су некад ван редовних државних контролних механизма. У вршењу својих функција оне су корисници знатних средстава буџета и зато носе потенцијални ризик злоупотреба.²³⁵

3. Специфичности ГСО као МНВО

1) Аутономија регулисања друштвених односа

ГСО су по својој суштини припадају породици МНВО али имају низ специфичности које проузрокују другачији међународно правни положај. Видели смо да ГСО спадају у подврсту МНВО коју смо назвали изведене или секундарне МНВО. Задатак ГСО је исти као и других МНВО, регулисање одређених друштвених односа, али суштинска разлика је непостојање конкурентских односа са државом, односно ГСО традиционално уживају аутономију у датом регулисању. Аутономија у регулисању друштвених односа у области спорта је присутна од самог настанка спортских организација. Она је последица суштинских карактеристика спорта као друштвене појаве. Видели смо да је модерни спорт по дефиницији организована такмичарска игра, која се обавља у слободно време и која се предузима ради саме себе и не служи за задовољавање материјалних потреба. Последица је да модерни спорт у својој суштини није економска активност и спада у „неозбиљне активности“ које се обављају у слободно време. За такве друштвене односе држава није пронашла интерес регулисања и препустила је самој друштвеној заједници њихово организовање. Појавом постмодерног спорта, односно његовом наглом комерцијализацијом и професионализацијом, средином друге половине XX века, државе настоје да преузму улогу у регулисању спорта. Ипак ГСО тада са већ вековном традицијом постојања успоставиле су систем регулисања спорта који садржи прописивање норми понашања, надгледање њихове примене као и санкционисање евентуалних повреда норми.

2) Монопол спортског догађаја

ГСО у односу према државама и у својој борби за очување стечене аутономије имају одлучујућу предност, тачније једну специфичност до сада незабележену у свету МНВО. У питању је монопол одржавања спортског догађаја. ГСО су потпуни

²³⁵ М. Ј. Smith, "Quangos", in *The encyclopedia of political science* (ed. G. T. Kurian), CQ Press, Washington, D.C., 2011, 1405-1406. ; H. K. Anheier, *Nonprofit organizations : theory, management, policy*, Routledge, London ; New York, 2005, 48; A. Florini. "International NGOS", in *Oxford handbooks of political science*, (eds. R. a. W. Rhodes, S. A. Binder, B. A. Rockman), Oxford University Press, Oxford, New York, 2006, 677.

господари одржавања датог спортског догађаја. У њихову искључиву надлежност спадају питања од правила такмичења па до тога ко може да учествује и где ће се такмичење одиграти. Од самог почетка међународног спорта, питање учествовања било је важно за државе, јер су државе виделе у спорту прилику сопствене промоције некада ефикасније и од дипломатије. Са развојем постмодерног спорта економски значај спорта све више долази до изражаја. Од посебног значаја је место одржавања спортског догађаја, за које увек постоји надметање држава.

Као саставни елемент или последица аутономије регулисања и монопола одржавања спортског догађаја произилази и могућност ГСО на индиректно регулисање понашања држава у датим друштвеним односима у спорту. Крајња санкција за непоштовање правила понашања од стране државе које прописује ГСО је елиминисање представника дате државе из спортског догађаја као и учешћа у раду ГСО. Примери таквих санкционисања нису честа појава и увек се завршавају прихватањем прописаних правила од стране дате државе. Мора се напоменути да ГСО временом су постале и значајна политичка снага у међународној заједници и да су забележени случајеви санкционисања понашања држава која и нису имала директне везе са спортом него са заштитом људских права, као на пример санкционисање спортских представника Јужноафричке републике у доба апартхејда.

Једни пример делимичног нарушавања аутономије спорта представља ЕУ, као наднационална творевина европских држава која сама по себи представља ограничење суверенитета држава. ЕУ нема своје сопствене представнике у спортским такмичењима тако да она није директно погођена монополом ГСО. ЕУ представља до данашњих дана најозбиљнијег конкурента у регулисању спорта, нарочито када је у питању спорт као економска активност.

Посебна последица монопола спортског догађаја је могућност стицања значајних прихода од стране ГСО. Ово је посебно значајно за најпопуларније спортове и Олимпијаду. Приходи појединих ГСО су незабележени у свету МНВО. У питању је значајни изузетак од правила да се МНВО финансирају од чланарина, донација и понекад од економских активности. Значајни приходи доводе и до следеће специфичности, такође непознате у свету МНВО, а то је да поједине ГСО имају институт редовне финансијско-материјалне помоћи чланству, што их према величини средстава сврстава у највеће развојне МНВО.

Између МНВО и ГСО могуће је утврдити још једну разлику, наизглед формалне природе. МНВО не може имати хибридную структуру, јер тада добија и „владин“

квалитет и прелази у други организациони облик, без обзира што поменути члан 7. ECOSOC Резолуције 1296 признаје невладин статус и хибридним организацијама. ГСО може имати хибридну структуру као што је у случају WADA. Иако се ГСО традиционално сврставају у МНВО, што оне и јесу по својој суштини, наведена разлика указује на значајан потенцијал њиховог даљег развоја. МВО и МНВО, са својим строгим разграничењима на приватни и јавни сектор, су близу свог еволутивног завршетка и досезања својих крајних граница ефективности. ХМО обухватају предности обе врсте и што је најважније уживају висок степен поверења оба сектора. Наведена разлика, која иде у прилог ГСО и њихове будућности, указује на неопходност њиховог даљег проучавања и посвећивања знатно веће пажње од стране стручне јавности.

III. Закључак

Укупност наведених специфичности, аутономије регулисања датих друштвених односа, монопол спортског догађаја, индиректно санкционисање понашања држава и нарочито могућност стицања знатних финансијских средстава дају основ да се питању међународно правног положаја ГСО приступи са другачијих позиција. Класично схватање међународно правног субјективитета и државе као јединог изворног носиоца истог, колико год је у случају МНВО применљиво, у случају ГСО је далеко од мањег значаја. Крајњи домет МНВО уопште, учествовање у доношењу међународних одлука, надгледање њиховог спровођења, консултативни статус, учешће у телима МО или ХМО, ГСО далеко превазилазе својим аутономним регулисањем спортских друштвених односа.

Класични приступ би се евентуално могао посматрати на примеру ИОС-а, који је чак у једном тренутку преузео међународну иницијативу за признање међународно правног субјективитета, али је касније од тога одустао.²³⁶ Практично посматрано, ИОС и има поједина својства класичног субјекта међународног права, уколико би се

²³⁶ Током 1982. године ИОС је настојао да оствари своје глобално признање тражећи од УН доношење декларације којом би био потврђен његов правни субјективитет. Непосредни повод је била серија бојкота Олимпијских игара 1976. и 1980. године. Основна сврха декларације би била „потврда међународног правног карактера Олимпијске Повеље, као и међународно правног субјективитета ИОС као МНВО са капацитетом да доноси правне норме међународног права.“ Ипак, током 1983. године ИОС одустаје од иницијативе за наведеном декларацијом, због процене да није прави тренутак за такав захтев. D. J. Ettinger, 1992, *op.cit.*, 108-109.

анализирале привилегије које има предвиђене Уговором о седишту са Швајцарском и уговорима о месту одржавања Олимпијаде са појединачним државама.²³⁷

Анализа специфичности ГСО као МНВО нас одвраћа од испитивања да ли ГСО има или у којој мери има међународни правни субјективитет и упућује на потребу анализе сличности или разлика ГСО и државе. Задатак обе творевине је регулисање друштвених односа. Нема сумње да постоји разлика у обиму предметних односа у корист државе. Видели смо да начелно не постоји ни конкуренција у предмету регулисања. Друштвени односи спорта захтевају организовано регулисање, што произилази из саме природе спорта. Пошто држава није показала интересовање за регулисање датих односа ГСО су преузеле њену улогу. Већ на први поглед ГСО се разликује од државе у немању кључног елемента државе – монопола физичке принуде. Основни кохезивни елемент ГСО је нужност организовања спорта, прописивања правила игре и одржавања такмичења. ГСО настају на принципу добровољности и заједничких интереса чланства. На тај начин ГСО се може сматрати и вишим нивоом успешне организације за регулисање датих друштвених односа на бази добровољности и заједничких интереса. Ипак постмодерни спорт уводи монопол и на страни ГСО. Данас се и добровољност доводи у питање јер дати спорт не постоји ван дате ГСО.

²³⁷ Посебно интересно питање субјективитета и међународног положаја ИОС се може се отворити у случају установљивања сталног места одржавања Олимпијских игара на територији једне од постојећих држава. Такви захтеви постоје још од оснивања модерних Игара, по угледу на старо грчке Олимпијске игре. Као основни разлог за такав приступ заговорници идеје истичу енормне трошкове изградње спортске инфраструктуре за сваки циклус Игара. У случају реализације такве идеје ИОС као врховно управљачко тело Игара би морао имати одређена права (на пример неутралност и суверенитет) на датој Олимпијској територији, у ком случају би представљао нови преседан на међународној сцени, по свом положају најближи Ватикану или УН са својом територијом. F. C. Rich, 2009, *op.cit.*

Д Е О П Е Т И

ПРАВИЛА КОЈИМА СЕ РЕГУЛИШУ ДРУШТВЕНИ ОДНОСИ У СПОРТУ

Да би се разумео правни положај и улога ГСО у међународној заједници неопходно је извршити и анализу правила којима се регулишу друштвени односи у спорту. Спорт као део ширих друштвених односа регулисан је низом правила понашања донетих од стране различитих субјеката. Највећи број правила доносе ГСО и њих можемо сврстати у приватни сегмент спортских правила. Извесна правила доносе и државе и међународне владине организације и њих можемо сврстати у јавни сегмент спортских правила. За сада ћемо користити израз „спортска правила“ док даљом анализом не утврдимо њихову правну природу.

I. Приватни сегмент спортских правила

1. Опште одлике прописа које доносе ГСО

1) Саморегулација

Основни задатак ГСО је регулисање друштвених односа у области спорта. Крајем XIX и почетком XX века националне државе, као најорганизованији део друштвене заједнице који прописује правила понашања у друштву, нису сматрале потребним да приступе посебном регулисању друштвених односа у спорту. Развој међународног спорта тога времена створио је потребу јасног и јединственог регулисања правила понашања у спорту и организовања међународних такмичења. Решење датог проблема је пронађено у оснивању међународних спортских организација које су аутономно, независно од држава, преузеле улогу доношења правила понашања. Данас, после више од једног века, ГСО и даље су основни управљачки фактор регулисања спорта али је дошло и до извесних промена. Сфера друштвених односа у области спорта није као некада релативно одвојена целина од друштвених односа које држава регулише. Изразита комерцијализација спорта, нарочито у другој половини XX века доводи до појаве преплитања друштвених односа обе сфере и настојања обе стране да самостално регулишу такве односе. Снажни медијски одјаци појединих спорова из области спорта, пред судовима држава и нарочито Европске уније у којима су донете одлуке другачије од одлука ГСО и њених органа, понекад стварају утисак о

непостојању аутономије ГСО. Стварна слика је знатно другачија, јер у највећем броју случајева се примењује правило понашања које је прописала ГСО, односно у случају спора коначну одлуку доносе органи ГСО, односно тела надлежна за алтернативно решавање спорова.

Интерни правни основ или овлашћење за доношење правила од стране ГСО налази се у општим актима – Статутима, који су донети на скупштинском телу ГСО од стране чланица организација и који предвиђају права и обавезе кровне организације, њених тела и чланица. Та овлашћења и обавезе садржане су и у општим актима организација чланица. Може се и речи и да је услов чланства у ГСО прихватање свих прописаних права и обавеза.

Екстерни правни основ за доношење правила од стране ГСО налази се у општим правним принципима аутономије удружења да у оквиру својих правних овлашћења самостално регулишу унутрашње односе а у складу са унутрашњим јавним поретком.

2) Системска целовитост – заокруженост система правила понашања

Доношење правила понашања само по себи није довољно. Неопходно је обезбедити и поштовање донетих правила, односно створити систем санкционисања у случају непоштовања и обезбедити начин решавања спорова који могу настати применом датих правила. На тај начин се постиже заокруженост система управљања спортом и по правилу се избегава уплитање других субјеката ван система.

ГСО предвиђају начин решавања спорова који могу настати применом спортских правила. Предвиђени су дисциплински поступци у оквиру самих спортских организација, а затим и финални арбитражни поступак који се по правилу поверава посебној ГСО, то јест CAS-у. У почетку међународне федерације су имале своја посебна арбитражна тела, али их временом укидају и њихову надлежност предају CAS-у, чиме додатно јачају његову позицију. Данас је надлежност CAS-а практично општег карактера²³⁸, нарочито за међународне и допинг спорове, и предвиђена је Олимпијском Повељом, чије је прихватање услов да би поједини спорт и његова међународна федерација могли да учествују на Олимпијади. На тај начин решавања спорова остаје у надлежности ГСО.

²³⁸ Поједине међународне спортске федерације изузетно искључују надлежност CAS за поједине спорове мање важности, као на пример FIFA за случајеве повреде Правила Игре или за суспензије до 4 утакмице или три месеца (осим за допинг случајеве). Statutes, FIFA, 2012, чл. 67.

Друштвени односи у спорту који су предмет регулисања од стране ГСО увек се одвијају на територији неке од држава. Учесници тих односа су и држављани дате државе. Уколико држављанин дате државе сматра да му је повређено неко право основни пут његове заштите је путем редовних судова дате државе. Један од разлога поверавања решавања спорова арбитражним телима је жеља да се државе и њени органи искључе из процеса доношења правила понашања у спорту. Спортски арбитражни суд носи назив суд, али то у основи није суд, иако има многе практичне сличности. Правни основ надлежности CAS према странкама у спору је сагласност учесника. Сагласност учесника се постиже путем уговора, статута или арбитражним клаузулама. Статути националних асоцијација и спортских клубова предвиђају такав начин решавања спорова, што је иначе и услов за чланство у ГСО. Сами спортисти изражавају сагласност пре свега путем приступања спортском клубу прихватањем свих одредби статута клуба, а касније и приликом пријаве на међународна такмичења од спортиста се захтева прихватање клаузуле о начину решавања спорова.

Одлуке CAS изузетно се ретко могу даље оспоравати.²³⁹ Одлука CAS има карактер стране арбитражне одлуке у свим државама, осим у Швајцарској, где се налази седиште CAS. То значи да одлуке CAS, са изузетком Швајцарске, да би биле извршне, морају бити признате од стране надлежног суда дате државе. Конвенција УН о признавању и извршењу страних арбитражних одлука²⁴⁰ донета 1958. године, предвиђа да национални суд може одбити признање и извршење стране арбитражне одлуке само у прописаним случајевима постојања извесних доказаних недостатака арбитражног уговора, одлуке или поступка и у случају супротности арбитражне одлуке са јавном политиком државе. Конвенција је до данас на снази у 148 држава, међу којима су и све значајније државе.²⁴¹ У пракси државе ретко приступају непризнавању одлука CAS. Тако на пример судови САД готово униформно признају валидност страних спортских арбитражних одлука, укључујући и одлуке CAS, нарочито у погледу сагласности са „јавном политиком државе“.²⁴²

²³⁹ Детаљније о CAS-у и његовим одлукама видети напред

²⁴⁰ Закон о ратификацији Конвенције о признању и извршењу иностраних арбитражних одлука, (Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори бр. 11/81), 1981. чл.5.

²⁴¹ Списак држава потписница видети на: http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-1&chapter=22&lang=en

²⁴² M. J. Mitten, H. Opie, "“Sports Law”: Implications for the Development of International, Comparative, and National Law and Global Dispute Resolution", *Tulane Law Review*, 85, 2010. 201.

Седиште CAS и сваког његовог арбитражног панела је у Лозани у Швајцарској.²⁴³ Наведено правило не угрожава чињеница је да поједина рочишта могу бити одржана и ван Швајцарске, нарочито у случајевима децентрализованих канцеларија у Њујорку и Сиднеју као и *ad hoc* већа при значајнијим спортским догађајима. Последица таквог правила је да CAS одлуке само у Швајцарској имају третман домаће арбитражне одлуке. То практично значи да је крајња правна инстанца или „последња капија“²⁴⁴ за све CAS одлуке швајцарски Врховни савезни суд у складу са Савезним законом о међународном приватном праву²⁴⁵ и поглављем 12 који говори о међународним арбитражама. Наведени пропис је прилагођен постојању бројних арбитражних тела на тлу Швајцарске и може се рећи да је „пријатељски настројен арбитражама“.²⁴⁶ Одлуке међународних арбитража се могу поништавати само у малом броју случајева. То је могуће из процедуралних разлога као што су нерегуларни састав трибунала, питања надлежности, решавање ван навода жалбе или не решавања навода жалбе, и ускраћивања права на саслушање, као и у случају некомпатибилност арбитражне пресуде са јавном политиком Швајцарске. Став Врховног суда је да одбрана јавног интереса мора бити универзалног карактера а не строго националног и да треба да „санкционише неспојивости са основним правним или моралним принципима признатим у свим цивилизованим државама“, и зато не изненађује чињеница неефикасности досадашњих позивања на наведени аргумент у жалбама против CAS пресуда.²⁴⁷ Такође је чињеница да досадашња пракса Врховног суда указује на начелно одбијање упуштања у меритум пресуде CAS.²⁴⁸

3) *Приватни уговорни поредак у основи*

Од настанка модерног спорта у XVIII и почетком XIX века правила понашања су доносиле спортске организације. У почетку на локалном, затим националном а касније

²⁴³ Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013. Art. 28.

²⁴⁴ L. CASini, "The Making of a Lex Sportiva by the Court of Arbitration for Sport", German Law Journal, 12/5, 2011. 1337.

²⁴⁵ Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL), Umbricht Attorneys Zurich, 1987. Изузетак од примене наведеног савезног прописа је само у случајевима када обе стране у спору имају седиште или пребивалиште у Швајцарској. У таквим случајевима CAS у оквиру правног система Швајцарске има статус домаће арбитраже и надлежност за преиспитивање одлука CAS-а има суд надлежног Кантона. У пракси постоји мали број таквих случајева и они су углавном у вези уговора преласка играча између швајцарских спортских клубова. О наведеном изузетку видети напред.

²⁴⁶ *The international comparative legal guide to: international arbitration*, Global Legal Group, London, 2009, 278.

²⁴⁷ M. J. Mitten, "Judicial Review of Olympic and International Sports Arbitration Awards: Trends and Observations", *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, 10/1, 2009. 58.

²⁴⁸ *Ibid.*

и међународном нивоу. Држава је признавала аутономију спортских организација пре свега из разлога примене општег правила да приватна удружења грађана имају аутономију регулисања међусобних односа у оквиру своје надлежности све док то није у супротности са јавном политиком или интересима државе. Такође држава није сматрала потребним да регулише дате односе. Приватна спортска удружења грађана а касније ГСО нису никада располагала монополом физичке принуде који би служио као кохезивни фактор чланства. Основни мотив је био доношење правила понашања у спорту и организација међународних такмичења односно заједнички интерес. Правни основ таквог повезивања и прихватања постојања међусобних права и обавеза је уговор односно сагласност воља чланица и организације као правног лица. Тако на пример спортиста као појединац потписује уговор о приступању датом клубу, чиме се обавезује да ће поштовати све обавезе предвиђене статутом клуба. Сам клуб као група појединаца прихватањем статута удружења клубова прихвата све статутом предвиђене обавезе. На врху спортске пирамиде налази се ГСО чија је се правила понашања, скуп права и обавеза чланица, прописују статутом ГСО и сви статuti чланица морају бити у сагласности са њим.

Са развојем спорта и његовом комерцијализацијом и професионализацијом поједини друштвени односи у спорту добијају на значају и држава настоји да преузме њихово регулисање. Појединачно гледано државе немају већег успеха у угрожавању аутономије ГСО. ГСО иако немају монопол физичке принуде, од средине XX века добијају монопол спортског догађаја. ИОС као власник Олимпијаде и FIFA као власник Светског првенства у фудбалу стекли су знатну моћ у међународним односима. Учествовање националних спортских тимова на светским спортским догађајима или добијање организације истих је суштинско питање за државе. Данас је практично незамислива ситуација конфронтације појединачне државе и ГСО као што су ИОС или FIFA. Поједини примери из прошлости, као што је био неуспешни случај издвајања Енглеске²⁴⁹, из времена када су ГСО биле још у развојној фази, говоре о неодрживости и непожељности таквих сукоба. Потпуно другачија ситуација је у погледу појединих наднационалних облика организација држава као што је ЕУ. ЕУ начелно прихвата аутономију спорта и ГСО али уколико поједини друштвени односи у спорту имају економске последице они морају бити у сагласности са правом ЕУ, поготово са прописима који регулишу материју слободом кретања радне снаге и конкуренције. ЕУ

²⁴⁹ Детаљније видети напред.

својим актима је указала на значај спорта и његове специфичности захваљујући којима се не сматра као чиста економска активност али чињеница је да ЕУ представља најнефективнију конкуренцију ГСО. Монопол одржавања спортских догађаја нема ефекта на организације као што су ЕУ јер она не учествује директно у тим догађајима.

За разлику од нежељеног утицаја на друштвене односе у спорту, као што је правна регулатива ЕУ, постоји и свесно и жељено преношење надлежности за регулисање појединих друштвених односа у спорту ван искључиве јурисдикције ГСО. У питању је регулисање употреба недозвољених супстанци – допинга. Схватајући значај борбе против допинга ГСО су основале посебну ГСО чија је искључива надлежност борба против допинга – WADA и која обједињује представнике приватног и јавног сектора.

Сам појам недозвољених супстанци у спорту је знатно шири од појма у употреби на националном нивоу. Ипак постоји низ супстанци који су забрањени у оба света. Такође допинг прати и значајна медијска пажња држава. Оба разлога су била пресудна у прихватању чињенице од стране ГСО да је то питање које превазилази спортску заједницу, као и да уколико га саме ГСО успешно не реше, државе ће морати да се позабаве њиме. Решење је нађено у предлагању и каснијем доношењу међународне конвенције о борби против допинга под окриљем УН и UNESCO. На овај начин успостављено је партнерство приватног и јавног сектора у борби против допинга.

Слично поступање и проналажење партнера у јавном сектору учињено је и у области борбе против насиља у фудбалу, где је партнер пронађен у ЕУ и њеним прописима.

Можемо закључити да регулисање спорта у својој основи је приватног (недржавног) карактера али да развој спорта неминовно захтева укључивање и јавног сектора (државног) кроз партнерски однос у појединим областима регулисања спорта.

4) Транснационални карактер

Једна од најважнијих специфичности спорта је такмичарски карактер. У спорту мора постојати противник и међусобно директно или индиректно надметање. Проналажење противника је објективно условљено, на пример могућношћу путовања или комуникације. Систем такмичења је пирамидално постављен тако да у основи има максималан могући број такмичара. Данас такмичарску основу практично представља цела планета. Државне границе су још крајем XIX века постале небитне, односно

амбиције спорта су биле знатно ван граница држава. Правила понашања у спорту није било довољно регулисати само у границама једне државе, па чак ни у границама више држава. Правила понашања у спорту не само да немају национални (државни) карактер него немају ни међународни (међудржавни) карактер. Сами друштвени односи у спорту, већина правила која га регулишу као и тела која их доносе имају транснационални (надржавни) карактер.

Транснационални карактер правила понашања у спорту која доносе ГСО не нарушава чињеница да постоје и поједина правила која су прописана од стране појединачних држава, некад и кроз посебне законе о спорту (на пример дефинисање појма спорта, ближе одређивање конституисања спортских организација, давање одређених бенефиција спортским организацијама и спортистима, и сл). Суштинско задирање у спортску регулацију у појединим областима, за сада једино успешно врши ЕУ, тако да поједини аутори заступају и идеју о постојању европског спортског права. Међународна заједница преко УН и UNESCO у задње време даје међународни карактер појединим системским спортским правилима, као на пример у борби против допинга, уз напомену да се тај процес врши на иницијативу и активно учествовање ГСО.

5) *Значајне економске импликације*

Један од разлога постојања аутономије спорта у односу на државно регулисање је чињеница да друштвени односи у спорту дуго нису имали значајнији економски утицај. Прве комерцијализације и професионализације у спорту јављају се још у развојној фази у XVIII веку, али то су били појединачни примери а и сам спорт као друштвена делатност није био развијен. Једна од суштинских одлика у развоју спорта је била аматеризам, односно идеја да је спорт искључиво у функцији коришћена слободног времена и телесног вежбања. Спорт тога времена бавили су се „центлмени“, економски самостална аристократија, и свако везивање спорта за материјалну корист сматрано је негацијом спорта. Колико се тадашњи спорт разликовао од данашњег говори чињеница да је и само тренирање схватано као недозвољена и неморална предност.²⁵⁰ Грађанство је у спорту видело могућност радног ангажовања. У почетку су то била занимања учитеља појединих спортова, и касније

²⁵⁰ Тако на пример, став британских фудбалских асоцијација, још током тридесетих година XX века, био је да аматеризам подразумева само плаћања неопходних трошкова смештаја и путовања спортиста, као и да је било забрањено такмичење за било какве награде и нису биле дозвољене накнаде за играње. Свако озбиљно тренирање сматрано је за облик „светогрђа“. Б. Murray. "FIFA", in *The international politics of sport in the twentieth century*, (eds. J. Riordan, A. Kruger), Spon, London, 1999, 33.

бављење самим спортом као основним занимањем. Сукоби аматерског и професионалног приступа, у својој основи класни сукоб, постојали су до шездесетих година XX века, када са масовном комерцијализацијом и глобализацијом спорта долази до брисања разлика.

Крајем XX века спорт је значајна привредна грана. Као последицу имамо са једне стране све већу потребу за постојањем јасно дефинисаних правила понашања у спорту, јер сада одлуке спортских организација често имају далекосежне материјалне последице, а са друге стране мења се инертни став држава у погледу регулисања друштвених односа у спорту.

6) Интердисциплинарни карактер

Друштвени односи који су предмет регулисања у спорту су по својој природи врло разноврсни, односно обухватају разне сфере друштвеног живота. Ту су пре свега сама правила игре, која је у основи сваког спорта. Затим ту су правила која имају додира са радним односима, антимонополским понашањима, интелектуалном својином, правима медијских преноса па чак и заштитом људских права. Нагла комерцијализација и професионализација спорта повезала је спорт са свим сферама друштвеног живота. Последица је да данас доношење таквих правила, њихово извршавање и праћење, решавање спорова у њиховој примени, представља изузетно сложен и стручан посао. За извршење таквог задатка неопходна је сложена специјализована администрација и низ нових процедуралних правила.

2. Врсте правила

Овде је реч о правилима понашања које прописују ГСО у оквиру аутономије спорта. Та правила је потребно разликовати од правила понашања која прописују држава или од правила међународног јавног права. Правила понашања које прописују ГСО имају транснационални карактер. Правила имају и универзални карактер, односно примењују се свуда где се дати спорт одвија и у вези са њим.

У најужем смислу речи то су пре свега правила игре по којима се сам спорт одвија. Таква правила понашања су најсличнија техничким правилима и њихова основна сврха је обезбеђивање једнообразне „игре“. Као допуна правилима игре постоје и правила фер-плеја која су знатно општијег карактера и најближа су моралним правилима. Фер-плеј допуњује техничку структуру правила игре и омогућује санкционисање одређених граничних понашања. Задњих деценија фер-плеј излази из

искључивог и првобитног домена игре и проширује се и на друге области у вези са спортом, па чак се уводи и финансијски фер-плеј.

Насупрот наведеним правилима, која се везују пре свега за спорт као манифестацију игре, у надлежности ГСО је и доношење правила понашања у вези других спортских активности. У питању су пре свега правила понашања која регулишу статусно-организациона питања, као и административна правила која регулишу активности спортских субјеката. Посебна правила понашања се прописују и за поједине тематске области деловања у спорту као на пример за лиценцирања спортиста, преласке спортиста из клубова, агенте спортиста, изборна правила, решавања спорова и сл.

Посебну групу правила понашања које прописују ГСО су одлуке CAS. CAS је такође врста ГСО, која представља судску функцију у свету спорта. CAS је по својој форми арбитражно тело коме је поверена улога решавања спорова у примени прописаних правила понашања у спорту. Формално гледано одлуке CAS немају снагу прецедента, односно нису извор нових правила понашања, али у пракси готово да је немогуће наћи одлуку CAS која се не позива на једну или више ранијих одлука. Постојање такве праксе представља значајан утицај на процес доношења правила понашања.²⁵¹

1) Правила игре

Основа сваког спорта је игра. Видели смо да је спорт у својој суштини организована игра. Термин „организована“, значи да постоје правила која регулишу како се дата игра одвија, и која морају да поштују сви играчи. Правила морају бити позната пре одвијања игре. Постојање јединствених унапред познатих правила омогућава одржавање такмичења у датој игри. Правила фудбала или кошарке (или било ког другог спорта који има ГСО) јединствена су на свим такмичењима било где на планети. Такав степен унификације и универзалности правила понашања није остварен ни у једној другој области друштвених односа. Једини пример потпуне истоветности поступања људи, постоји код техничких правила понашања, односно код примене закона природе на понашања људи. Пример није идеалан, јер код техничких норми људи и углавном и не могу да се понашају другачије због деловања закона природе,²⁵² али је илустративан у приказу поређења закона природе са основним елементом спорта

²⁵¹ L. CASini, 2012, *op.cit.*, 1331.

²⁵² Објекат се може саградити и против техничких норми (природни закон гравитације је преточен у друштвену норму), али санкција ће неминовно наступити у виду саморужења објекта.

- игре, која је по појединим ауторима не само основни покретач људског деловања уопште него и да је старија и од самог људског друштва.²⁵³

Сваки спорт има своја правила игре. У фудбалу се доносе под називом „Правила игре“.²⁵⁴ По правилу их доносе посебни стручни органи који су задужени за ту област. У фудбалу је то специфични орган - Међународни Одбор фудбалских асоцијација (IFAB). Основна садржина свих правила игре је везана за сам терен где се одвија такмичење, за опрему коју играчи користе, број такмичара, време одигравања такмичења, судије које прате такмичење, садржину саме игре, начин бројања поена као и за детаљну разраду појединих спортских ситуација специфичних за сваки спорт посебно (нпр. у фудбалу офсајд, пенал, слободни ударац, фаул и сл.). Слободно можемо рећи да су питању техничка правила која захтевају посебну стручност специфичну за сваки спорт посебно.

Као што сама игра има бројне специфичности у односу на остале друштвене односе, тако и спортска правила игре имају многе специфичности које изискују прописивање другачијих правила понашања од оних у редовном животу. Одређена понашања људи некада се потпуно другачије третирају ако су у складу са правилима игре.

А. Специфичности правила игре у односу на друга правила понашања

а) Просторно временска примена правила игре

Спортска правила игре су правила понашања чија је примена строго просторно временски ограничена. Дата правила се примењују само на одређеном простору и само у одређеном временском периоду. Оба услова морају бити испуњена кумулативно. Тако на пример наношење телесне повреде (и добијање спортских поена за такво понашање), начелно је некажњиво само када се одвија у посебном простору (нпр. рингу) и само у посебном временским тренутку (нпр. док траје рунда у боксу). Правила о начину извођења пенала или размак између статива у фудбалу немају никакву примену ван спорта, тачније фудбала.

²⁵³ J. Huizinga, 1980, *op.cit.*, 1.

²⁵⁴ Laws of the Game 2013/2014, FIFA.

b) Аутономија спортских судија

Видели смо да се правила игре примењују у складу са строгим просторно временским ограничењем. Природа такмичења и постојање супротних интереса међу играчима налажу постојање независног лица на самом такмичењу (у датом простору и времену), чији је задатак надзирања примене датих правила игре. То лице се назива спортски судија. Одлуке које доноси спортски судија током одржавања такмичења су непроменљиве уз ретке изузетке.²⁵⁵ Скоро апсолутна претпоставка тачности судијске одлуке, као и јасно одсуство општег начела двостепености одлучивања, произилази из саме природе спортских такмичења. Пре свега судије су стручна лица која добро познају дата правила игре и они се налазе непосредно на месту одржавања такмичења.²⁵⁶ Сигурно је да судије могу погрешити, и у пракси чине грешке у одлучивању али то је подношљив ризик у односу на могућност непрекидног преиспитивања судијских одлука. Динамика спортског догађаја и системи спортских такмичења намећу обавезу непроменљивости резултата такмичења. У спорту је практично немогуће ретроактивно мењање резултата, нарочито у системима елиминације.

Чињеница да је данас лакше путем накнадних медијских снимака проверавати одлуке судија на терену, није изменила традиционални приступ о коначности судских одлука. Не само национални судови него и CAS у својим одлукама заузима став да није у његовој надлежности преиспитивање одлука спортских судија уз изузетке у случајевима као што су нпр. супротност одлука са законом, друштвеним нормама или општим начелима права,²⁵⁷ или у случајевима зле намере или корупције.²⁵⁸

c) Аутономија правила игре од судског преиспитивања

Известан број правила игре је производ договора и као такав нема посебан смисао или логику. Тако на пример да ли ће се сваки погодак у датом спорту вредновати један или два бода, само по себи има значаја само за дати спорт и тешко да може бити предмет екстерних преиспитивања. Други, значајно већи број правила игре, је превасходно техничке природе, и он по оцени креатора правила игре најбоље

²⁵⁵ K. Foster, 2012, *op.cit.*, 128. ; J. Nafziger, "Lex Sportiva", *The international Sports Law Journal*, 1-2, 2004. 61. ; M. J. Beloff, T. Kerr, M. Demetriou, *Sports law*, Hart Pub., Oxford, Portland, 1999, 217.

²⁵⁶ Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Sydney) 00/013, Court of Arbitration for Sport, 2000. para.17.

²⁵⁷ Videti: Arbitrage Chambre ad hoc du TAS (J.O. Atlanta) - 96/006, Court of Arbitration for Sport, 1996. para.13.

²⁵⁸ Videti: Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Sydney) 00/013, Court of Arbitration for Sport, 2000, para.17.

тренутно служи самој игри. Примери су број играча на терену, растојање између статива у фудбалу, обим, тежина или боја лопте у одбојци и сл. Постоји и низ техничких правила игре који се доноси ради безбедности играча или публике. Примери су прописивање дозвољених удараца у борилачким спортовима или правила која померају тежиште копља у циљу смањења даљине избачаја односно спречавање избачаја копља ван стандардних димензија атлетских стадиона. Сва наведена правила у тесној су вези са природом спорта и представљају услов за његово одвијање.

Наведена специфичност подразумева претпоставку да су правила игре пре свега техничке природе, унутрашња ствар самог спорта, и да доношење таквих одлука треба препустити експертима у тим областима. Даља је претпоставка да надлежне међународне федерације располажу адекватним техничким знањем и да су зато њихове одлуке везане за правила игре имуне од судског преиспитивања. Пример таквог приступа од стране CAS-а представља случај давања саветодавног мишљења у вези примене комплетних пливачких одела која су знатно смањивала отпор пливача у води и на тај начин повећавала брзину пливања. Међународна пливачка федерација (FINA) као ГСО у пливању одобрила је таква одела за Олимпијске игре 2000. године уз образложење да она не стварају недозвољену предност. Пре почетка Олимпијских игара Аустралијски олимпијски комитет из предострожности затражио је саветодавно мишљење од CAS-а. У свом одговору CAS је нагласио да је FINA „одговарајуће тело које је у најбољем положају да одлучује о тумачењу своји правила игре и њиховој примени на развоју пливачких одела.“²⁵⁹

Као евентуално ограничење имунитета правила игре од судског преиспитивања CAS наводи супротност општим правним принципима или принципима природне правде, или да је одлука донета произвољно, или неразумно.²⁶⁰ Посебно је интересантан став CAS у случају Менду в. ИАБА на Олимпијским играма у Атланти 1996. године, који јасно истиче разлику између правних правила која подлежу судском преиспитивању и правила игре која не подлежу, али коју није лако начинити у пракси. Суд такође истиче да постоје модерне теорије које настоје да и правила игре у вези са врхунским спортом, подвргну судском преиспитивању а пре свега због значајног

²⁵⁹ Australian Olympic Committee (AOC), Advisory Opinion CAS 2000/C/267, 2000. čl.67.

²⁶⁰ *Ibid.*, čl. 60.,67.

економског утицаја. Ипак у својој одлуци CAS је одбио преиспитивање одлуке о дисквалификацији боксера због недозвољеног ниског ударца.²⁶¹

2) Фер-плеј

Спортски друштвени односи су део укупних друштвених односа, који захтевају друштвено регулисање. Како „најорганизованији“ део друштва – држава, није показала интерес за њихово регулисање, ту улогу су преузеле невладине организације. Регулисање је изведено пре свега путем прописивања правила понашања. Слично као и код друштвених односа које регулише држава, осим правних правила, понашање људи регулишу и моралне норме. Морал, за потребе овог рада, можемо дефинисати као свест људи о томе да ли је неко понашање добро или лоше. У свету спорта фер-плеј је појава најближа моралу.

Фер-плеј који је поникао из спорта и чини његов битан део, временом је превазишао његове границе и данас је опште признати концепт. Он обухвата начелне ставове о поштовању других и прописа уопште не само у спорту, него и у пословању и другим друштвеним односима где постоји конкуренција. Који значај има фер-плеј понашање у друштвеној заједници, можемо пратити по честим доделама признања из ове области, као и по оснивањима разних тела за праћење ове појаве, на националном и међународном нивоу.

Настанак фер-плеја се везује за настанак модерног спорта у Великој Британији у току XVIII века.²⁶² Може се рећи да је фер-плеј први модерни организовани облик регулисања друштвених односа у спорту. Он је производ британске образовне и политичке елите које су настојале да уведу моралну и грађанску едукацију у бављење спортом као и да створе јасну разлику између спорта и појединих облика неетичких облика понашања као што је клађење, варање и слично.²⁶³

Од свог настанка па до данас фер-плеј је доживео доста измена, које су као у случају морала пратиле развој друштва односно спорта. Основна одлика претеча модерног спорта, традиционалних игара и рекреационих активности, била је значајна доза насиља и неорганизованости. Модерни спорт прво се развија у британским јавним

²⁶¹ Arbitrage Chambre ad hoc du TAS (J.O. Atlanta) - 96/006, Court of Arbitration for Sport, 1996, чл. 7,8,9,13,14.

²⁶² Постоје и теорије да је фер-плеј настао у доба старе Грчке. Главни аргумент у оспоравању таквих теорија је чињеница да су древне олимпијске игре у суштини представљале бруталну имитацију рата уместо поштовања правила и да уместо правичности приоритет је имала „част“. R. Renson, "Fair Play: Its Origins And Meanings In Sport", *Kinesiology* 41, 2009. 6.

²⁶³ O. O. Olatawura, "Fundamental Doctrines of International Sport Law", *The international sports law journal*, 3-4, 2008. 134.

школама, где и поред постојања надзора над спортским активностима, спортске игре су биле грубе и повреде су биле честе. Реинсон (Renson) износи теорију да је првобитна намера фер-плеја била обично преживљавање у грубим играма тога времена.²⁶⁴ У току свог развоја игре су се стандаризовале и кодификовале и фер-плеј добија ново значење. Главни пропагатори су били представници енглеске високе и више средње класе и главни циљ игре постаје сама игра. На овај начин фер-плеј се тесно везује за идеју аматеризма. Фер плеј XIX века је био парола „дентлмен аматера“ који су сматрали професионалце као нешто штетно за спорт. Суштина тадашњег фер-плеја се доводи у питање са појавом ширења популарних спортова тога времена, рагбија и фудбала, међу радничком класом Енглеске.²⁶⁵ Са временским слабљењем филозофије аматеризма²⁶⁶ суштина фер-плеја се и даље мења и добија модерније значење.

Данас, фер-плеј се најчешће одређује као принцип играња или учествовања у спорту у складу са правилима спорта.²⁶⁷ Фер-плеј је ипак нешто више од поштовања правила. По Фостеру то су „принципи који стоје одмах иза правила“²⁶⁸, а по Гардинеру „додатак правилима“.²⁶⁹

Циљ фер-плеја данас, је елиминација појава које представљају опасност по спорт као што су насиља, дроге, експлоатације младих, превара, корупције и сл. Фер-плеј се не односи само на играче, него и на сва лица која су у додиру са спортом као на пример гледаоце, тренере, менаџере или представнике спортских организација. Једном речју у питању су општа морална правила или начела која заједно са постојећим прописима обликују спорт. Чест назив за фер-плеј је и спортски дух или спортски принципи. У теорији се истичу најмање четири основне групе правила фер-плеја:²⁷⁰

- Правичност – у питању је изразито опште начело које произилази из саме природе спорта и које захтева постојање правичног и једнаког такмичења са неизвесним исходом. Један од примера правичности је и одвајање такмичара по тежинским категоријама у борилачким спортовима или чак и по спортској вештини као на пример употреба хендикепа (давање почетне предности одређеном противнику) у голфу или тркама коња

²⁶⁴ R. Renson, 2009, *op.cit.*, 9.

²⁶⁵ *Ibid.*, 1.

²⁶⁶ Принцип аматеризма је потпуно напуштен на Олимпијским играма 1988, године у Сеулу.

²⁶⁷ A. Room, *Dictionary of sports and games terminology*, McFarland & Co., Jefferson, 2010, 52.

²⁶⁸ K. Foster, "Is There a Global Sports Law?", *Entertainment Law*, 2/1, 2003. 40.

²⁶⁹ S. Gardiner, *Sports law 2nd*, Cavendish Pub., London, Sydney, 2001, 74.

²⁷⁰ K. Foster, 2003, *op.cit.*, 40.

- Интегритет такмичења – спорт као група специфичних друштвених односа не дозвољава неке облике понашања које су дозвољене ван спорта. Тако на пример неспојиво је да се играчи или судије кладе на резултат својих утакмица, примају новац од кладионичара за унутрашње информације. Систем борбе против допинга не дозвољава употребе многих супстанци које су дозвољене у ван спортским активностима.
- Дух игре – у спорту су могуће ситуације које нису директно санкционисане прописаним правилима али нису „у духу игре“ и самим тим нису дозвољене. Из тог разлога играчи су дужни да у доброј вери тумаче правила спорта
- Карактер игре – спорт је у својој суштини игра и као такав би требао и да остане. Сврха овог начела је да под утицајем комерцијализације и боље гледаности спорт задржи своју суштину. Измене правила ради економских последица или превага техничких средстава над људском вештином доводи у питање постојање суштине самог спорта.

Наведени покушај груписања начела фер-плеја показује нам колико је данас сам појам неодређен. Питање је и колико је у пракси спроводљив, поготово у случају елитног спорта. Намеће се закључак да је овакво схватање фер-плеја само једна историјска фаза његовог развоја. Могуће је да данас са појавом постмодерног спорта појам добија ново значење. У прилог тврдње анализираћемо Етички правилник FIFA из 2012. године.²⁷¹ У питању је ГСО која руководи једним од најпопуларнијих и најкомерцијализованих спортова. Већ на први поглед може се уочити терминолошка промена, односно реч фер-плеј се употребљава само на једном месту и то на крају преамбуле. Употреба се своди на наглашавање обавезе свих лица која су обухваћена Правилником, да су дужна да поштују основне вредности фер-плеја у сваком аспекту својих функција. Следећа специфичност Правилника је предмет заштите. Фудбал је наведен на првом месту, али одмах затим је посебно наглашена сама FIFA као организација. Опасности од којих Правилник пружа заштиту су илегални, неморални и неетички методи и пракса. Даља анализа указује да је мали део обавеза упућен играчима на терену или ван терена као на пример обавеза поштовања свих закона и прописа, обавеза достојанственог понашања. Само један члан је посвећен интегритету такмичења. Главни део Правилника посвећен је лицима која доносе одлуке као што су

²⁷¹ FIFA Code of Ethics, FIFA, 2012.

на пример одредбе које се односе на поверљивост, конфликт интереса, поклоне, мито и корупцију, провизије. Цео Правилник подсећа на етичке правилнике државних органа управе или мултинационалних корпорација, односно мало је спортских специфичности. Наведене сличности нису случајне јер је у питању високо комерцијална делатност чије одлуке прате значајни финансијски ефекти.

У погледу прописаних дисциплинских мера²⁷² може се приметити директна веза спортом, као на пример враћање награда, суспензије играња, забране приступа свлачионицама, резервној клупи, стадиону или фудбалским активностима. Посебан куриозитет представља санкција која предвиђа друштвени рад.

Задржаћемо се још мало код FIFA. Видели смо да у свом Етичком правилнику термин фер-плеј користи само на једном месту, али зато UEFA као саставни део пирамиде светског фудбала на регионалном европском нивоу, уводи појам финансијског фер-плеја. Финансијски фер-плеј (ФФП) представља најновију фазу развоја фер-плеја. Није случајно да се јавља прво у Европи. Европске лиге у фудбалу су финансијски најмоћније. Ипак подаци UEFA из 2009. године говоре да половина од 655 европских клубова направило губитке у претходној години, и да само мали број клубова може да опстане захваљујући пре свега богатству својих власника, а да око 20% клубова се практично налази у финансијској опасности. Поједини клубови су трошили знатно више него што су зарађивали. Најчешћи вид трошења је био намењен инвестирању у нове играче и високе плате постојећим играчима. Као пример можемо погледати Извештаји ревизорске куће Деллоите у вези Премијер Лиге, који показују да је Лига имала у сезони 2008-09 нето губитке у износу од £3.1 милијарде, од чега безинтересне позајмице власника клубова су износиле £1.2.²⁷³

Челници UEFA схватили су такав тренд као опасност по европски фудбал у опште и доносе нова правила понашања. Основни циљ ФФП је да:²⁷⁴

- a) Уведе више дисциплине и рационалности у клупске финансије
- b) Смањи притисак на плате и накнаде за пренос и ограничи инфлаторни ефекат
- c) Подстакне клубове да се такмиче у оквирима својих прихода
- d) Подстакне дугорочне инвестиције у омладинском сектору и инфраструктуру

²⁷² *Ibid.*, čl.6.

²⁷³ Annual Review of Football Finance 2009, Deloitte. http://www.deloitte.com/view/en_CL/cl/services/2f5f8dc039f93210VgnVCM100000ba42f00aRCRD.htm#, 13.12.2012

²⁷⁴ Financial fair play, <http://www.uefa.org/protecting-the-game/club-licensingnd-financial-fair-play/index.html>, 14.08.2014

- e) Заштити дугорочну одрживост европског клупског фудбала
- f) Обезбеди да клубови измирују своје обавезе на време

Ради остваривања предвиђеног UEFA оснива посебно контролно тело са задатком праћења остваривања ФФП. За неиспуњавања прописаних правила предвиђене су следеће санкције: упозорење, укор, новчана казна, одузимање бодова, ускраћивање прихода од такмичења, забране регистрације нових играча у UEFA такмичењима, рестрикцији броја играча који се могу пријавити за UEFA такмичење, дисквалификација из тренутног такмичења или забрана учествовања у будућим такмичењима и одузимање титуле или награде.²⁷⁵

За анализу данашње улоге фер-плеја у спорту интересантно је видети актуелну улогу некада великог пројекта оснивања Међународног Комитета за фер-плеј. Комитет је основан 1963. године од стране представника UNESCO, Међународног Комитета за спортску науку и физичку едукацију (ICSSPE), Међународне спортске новинарске асоцијације (AIPS) и Међународних федерација за кошарку, фудбал, рагби и рвање. Задатак Комитета је био заштита и промоција поштовања духа фер-плеја и његових вредности, не само у елитном спорту него и у спорту за све него и у свакодневном животу, и посебно писаних и неписаних правила, поштовање противника и укидање насиља и допинга. Комитет је имао низ успешних активности на том плану све до 1996. године када долази до смрти председника Вилиа Доума (Willi Daume). Тада настаје застој у раду Комитета. Да тај период стагнације није само организационе природе, најбоље говори следећа реченица коме се завршава историјат Комитета на њиховом званичној интернет страници: „нови лидери Комитета морају да схвате да су се времена променила од оснивања организације и да је неопходна комплетна обнова уколико се жели држати корак са променама и да би се испунила очекивања нових генерација. То је на чему Комитет тренутно ради ...“²⁷⁶

Очигледно је да фер-плеј као скуп моралних начела која заједно са актуелним правилима регулишу друштвене односе у фудбалу доживео промене од свог настанка до данас. Наведен промене су пре свега у области садржине регулисања. Са развојем

²⁷⁵ Озбиљност UEFA да уведе финансијски фер-плеј најбоље илуструју следеће речи Председника UEFA Платинија: “У случају да се клубови оглуше о правила UEFA и буду “у црвеном” од сезоне 2014/15 биће избацивани из Лиге шампиона. Биће ми задовољство да казним највеће европске клубове ако не поштују правила. Немојте да бринете. Ова правила су за све нас, за цео фудбалски свет, а клубови су имали четири године да се припреме. Финансијски фер плеј није само то, већ ћемо имати и приступ клупским књигама и видећемо сваки трансфер који није исплаћен. Наравно, биће и других санкција пред искључење, као што је забрана трансфера. Тако нешто је неопходно, јер је у 2009. години фудбал био у финансијској катастрофи, дефицит клубова је био 1,2 милијарде евра.” Блиц, 21. март 2011.

²⁷⁶ <http://www.fairplayinternational.org/cifp/organisation-history> 30.11.2012

спорта мењале су се и вредности које су се морале првенствено штити. Почело се са заштитом физичког интегритета такмичара, борбом против професионализма, очувањем спортског духа, а данас у појединим случајевима приоритет је заштита ГСО као врховне кровне организације или чак и заштита финансијске будућности спортских клубова.

3) *Остала правила која доносе ГСО*

А. Општа правила организационо-административног карактера

У питању су правила понашања која нису у директној вези са датим спортом, тачније њихова потреба доношења нема посебне специфичности у вези одређеног спорта. Потребно је их разликовати од правила игре која произилазе из саме суштине спорта и више су техничког карактера.

Потреба њиховог доношења је везана за само постојање спортских организација и њихово функционисање. Квантитет правила у директној је сразмери са количином функција и надлежности организације. Правила која морају имати све ГСО су пре свега правила везана за статус, организацију и надлежности. Таква правила се налазе у највишим општим актима и углавном носе називе као што је Статут, Повеља и сл. Услов припадања организацији је прихватање таквих правила понашања и њихово уграђивање у сопствене највише акте. На самом крају ланца налази се и појединац – спортиста који такође своје чланство заснива на прихватању наведених правила. На тај начин обезбеђује се једнообразност и прихваћеност датих правила.

Поједина правила понашања су условљена и додатним функцијама које поједине ГСО обављају. Тако на пример, FIFA и IOC имају значајне комерцијалне активности које изискују посебна правила понашања. У њиховом случају донета су правила која регулишу начин стицања прихода, њихову расподелу и контролу.

Посебна правила понашања се прописују за поједина тематска питања у вези са спортом. Пример су посебна правила понашања у вези агената играча или правила која регулишу прелазак играча између клубова у фудбалу које прописује FIFA. Последњих деценија поједина тематска општа правила понашања имају универзални карактер за практично све спортове. Њихова универзалност и општа прихваћеност у међународној спортској заједници представљају појаву незабележену у свету међународних невладиних организација. Реч је пре свега о правилима која прописује WADA у области сузбијања и санкционисања допинга.

Основна карактеристика наведених правила је не само њихова обавезност него често и дословна примена. Један део норми примењује се директно од стране чланица, као на пример Олимпијска Повеља. Други део норми се практично дословно инкорпорира у опште акте непосредно нижих организација. У случају Светског антидопинг кодекса члан 23.2.2 прописује које одредбе Кодекса морају бити имплементирани од стране потписника, без значајних промена.²⁷⁷ Као примере дозвољених промена наводе се само промена које не мењају суштину, као што су оне које се односе на назив организације, спорт, бројеви одељака и слично.

В. Одлуке арбитражних тела

Систем решавања спорова насталих у примени правила понашања донетих у оквиру аутономије ГСО се састоји од више нивоа. Први ниво решавања спорова у спорту, ако се изузму теренски спорови због својих специфичности, представља дисциплинско решавање у оквирима спортске организације надлежне за његово решавање. Такав облик решавања спорова по својој суштини представља редовни начин решавања спорова у оквирима удружења грађана и он не садржи значајне специфичности. У питању је поступак који се води у надлежности органа спортске организације која је и прописала правила понашања због којег је спор настао. Надлежност је поверена органима дате спортске организације у оквиру двостепеног поступка. Основна карактеристика таквог решавања спора је да одлуке које су донете нису финалне и даља надлежност излази из оквира дате спортске организације. Да би се спречила интервенција редовног судства, након другостепене одлуке а некад и у оквиру жалбеног поступка, надлежност по правилу прелази на следећи ниво одлучивања – арбитражу. Арбитражни поступак решавања спорова у спорту има све одлике редовног арбитражног поступка у националним и међународним правним системима а нарочито одлику да арбитражна одлука има правну снагу судске пресуде а дати спор има квалитет пресуђене ствари – *res judicata*. Одлуке донете у поступку финалног решавања спорова у спорту од стране арбитражних тела имају посебан значај за развој спортског права и регулисање друштвених односа у спорту.

²⁷⁷ Реч је о одредбама у вези дефиниција допинга, повреда антидопинг правила, доказивање допинга, специфичне супстанце, одлучивање ВАДА о листи забрањених средстава, повлачење из спорта, аутоматска дисквалификација појединачних резултата, казне за појединце, мере у тимским спортовима, жалбе (са изузетком од 13.2.2, 13.6. и 13.7), примена и признавање одлука, застарелост, тумачење Кодекса, Додатак 1 - дефиниције. World Anti-Doping Code, WADA, 2015. члан 23.2.2.

Редовни поступак подразумева одлучивање арбитражног тела при националној спортској асоцијацији за националне спорове а за међународне спорове по правилу посебног арбитражног тела – CAS-а чија је одлука задњи ниво одлучивања у оквиру аутономије спорта. CAS је основан 1984. године са циљем да постане „врховни суд у спорту“ по идеји Хуана Антонија Самарана (Juan Antonio Samaranch),²⁷⁸ тадашњег председника ИОС. Оснивање CAS је била последица потребе за стварањем специјализованог тела које ће решавати спорове у међународном спорту по флексибилној, брзој и новчано приступачној процедури. Све до реформе 1994. године ИОС задржава значајну улогу у раду CAS-а, као што су финансирање и значајна права Председника ИОС у избору арбитра, тако да се независност тела могла довести у питање. Такву ситуацију констатује и Савезни врховни суд Швајцарске у својој пресуди Гундел в. FEI и CAS из 1993. године, када поред осталог, истиче постојање независности CAS-а у односу на Светску јахачку федерацију (Федеративн Екуестре Интернационале - FEI), али зато доводи у питање независност у евентуалним споровима у којима је једна од страна ИОС, односно да CAS не испуњава све стандарде који се траже за међународно арбитражно тело.²⁷⁹ Најважнија промена реформи из 1994. године је стварање тела – Међународног Савета за арбитражу у спорту (ICAS), које преузима дотадашњу улогу ИОС-а у финансијско административном организовању судске функције CAS-а.²⁸⁰ На тај начин и сам CAS остаје без извршне функције и постаје само судско тело. Реформа је довела и до структуралних промене самог CAS-а, јер се уводи подела Одељења на редовно (за решавање у првом степену) и жалбено (за решавања по жалбама на одлуке других спортских тела). Касније пресуде Савезног врховног суда Швајцарске потврђују независност CAS-а чак и у случајевима где је ИОС странака у спору.²⁸¹ Поред обезбеђења независности одлучивања CAS је морао постићи и универзалност у свету спорта, пре свега олимпијског спорта. Велике међународне спортске федерација као на пример IAAF и FIFA су са подозрењем²⁸² гледале на CAS, с

²⁷⁸ L. CASini, 2012, *op.cit.*, 1321.

²⁷⁹ G. Jarvie, *Sport, culture and society : an introduction*, Routledge, London, 2006, 161.

²⁸⁰ J. L. Chappelet, B. Kubler-Mabbott, 2008, *op.cit.*, 130.; Најближа паралела између ICAS и CAS је однос и улога министарства правде и судова у државним правним системима.

²⁸¹ Видети на пример пресуду Лазутине и Данилове против ИОС-а, FIS-а и CAS-а у којој Суд истиче у члану 3.3.4 „јасно је да је CAS довољно независан у погледу ИОС, као и у погледу свих осталих странака које могу тражити његове услуге, као и да се његове одлуке, у случајевима где је странка ИОС, сматрају правим одлукама једнаким пресудама државних судова.“ Евентуалну даљу дилему око независности CAS-а Суд закључује ставом у члану 3.3.3.3 да „се стиче утисак да нема поуздане алтернативе овој институцији, која може брзо и економично решавати међународне спорове.“ 4P.267/2002, Arrêt du 27 mai 2003, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2003.

²⁸² L. CASini, 2012, *op.cit.*, 1321-1322.

обзиром да су имале своја арбитражна тела. Њиховим приступањем 2001. (IAAF) и 2002. године (FIFA) CAS заокружује своју улогу у свету спорта и већ од 2003. године нагло расте број покренутих спорова испред CAS.²⁸³ Утицај на наведени пораст има и оснивање WADA и усвајање Светског антидопинг кодекса, којим је CAS предвиђен као врховно судско тело у систему борбе против допинга.

Надлежност CAS и обавезност његових одлука произилази из општих аката спортских организација али и из арбитражних клаузула које се налазе у сваком уговору спортисте, као и у приступницина за учествовање на значајнијим такмичењима. Одлуке CAS-а имају велики значај у два смера. У унутрашњем смеру, у оквиру аутономије спорта одлуке CAS представљају битан елемент заокружености система који подразумева самостално доношење правила понашања, њихову примену и решавање спорова насталих у примени донетих правила. Иако формално одлуке немају обавезујућу снагу прецедента, у пракси CAS константно прати своју јуриспруденцију²⁸⁴ и на тај начин врши хармонизацију спортских правила. Иако су одлуке CAS биле доступне јавности и раније, у задње време знатно је олакшан приступ путем њиховог објављивања на интернет страници Суда. На тај начин омогућено је њихово праћење и анализирање не само од стране стручне јавности него и самих спортиста.

У спољном смеру, одлуке CAS имају посебну тежину јер представљају коначан начин решавања конкретног спора. Један од најважнијих разлога оснивања CAS је искључивање националних судова из решавања спорова насталих применом прописаних правила понашања у оквиру аутономије спорта. На тај начин коначно решавање наведених спорова је поверено самосталној и независној ГСО.

Однос одлука CAS-а и националних судова мора се посматрати у светлу њихове аутономије у односу на националне судове, у смислу да се национални судови не могу упуштати у њихово решавање у меритуму, што пре свега обезбеђују норме међународног јавног права, садржане у Конвенцији УН о признавању и извршењу страних арбитражних пресуда²⁸⁵ из 1958. године. Одлуке CAS-а за националне судове држава потписница Конвенције, осим државе седишта CAS - Швајцарске, представљају стране арбитражне одлуке, које да би биле извршене, морају бити признате од стране

²⁸³ Од оснивања CAS, 1984. па до краја 2002. године поднето је 398 захтева за арбитражно решавање спорова, а од 2003. па до краја 2012. године поднето је укупно 2646 захтева. Court of Arbitration for Sport - CAS, Statistic, 2012. <http://www.tas-CAS.org/d2wfiles/document/437/5048/0/stat2012.pdf>, 12.12.2013

²⁸⁴ J. Nafziger, "The Principle of Fairness in the Lex Sportiva of CAS Awards and Beyond", *The International Sports Law Journal (ISLJ)*, 2010. 3.

²⁸⁵ Закон о ратификацији Конвенције о признању и извршењу иностраних арбитражних одлука, 1981, чл.5.

надлежног суда дате државе.²⁸⁶ Конвенција предвиђа да национални суд може одбити признање и извршење стране арбитражне пресуде само у прописаним случајевима постојања извесних доказаних недостатака арбитражног уговора, пресуде или поступка и у случају супротности арбитражне пресуде са јавном политиком државе. Конвенција је до данас на снази у 148 држава, међу којима су и све значајније државе.²⁸⁷ У пракси државе ретко приступају непризнавању пресуда CAS-а. Тако на пример судови САД готово униформно признају валидност страних спортских арбитражних пресуда, укључујући и CAS пресуде, нарочито у погледу сагласности са „јавном политиком државе“.²⁸⁸

Стране у спору могу бити спортске организације али и физичка лица - спортисти. Спортске организације као саставни делови спортских пирамида немају недоумица око обавезности одлука CAS-а јер супротно њихово чланство може бити доведено у питање. Физичка лица, чија су права и обавезе предмет спора такође су у обавези прихватања одлуке CAS али они као држављани дате државе могу сматрати да имају право на заштиту од стране своје државе, иако је таква могућност често искључена путем општих акта спортских организација и арбитражним клаузулама.

CAS иако носи назив суд, по својој суштини представља арбитражно тело надлежно за решавање спорова који своју надлежност заснива на споразуму странака. Решавање спорова путем арбитража а не путем државних судова је један од алтернативних начина решавања спорова. Предности арбитражног решавања спорова над редовним судовима су стручност изабраних арбитра у датој области, ефикасност, поверење странака и мањи трошкови. CAS чланом P59 Правилника²⁸⁹ предвиђа да су његове одлуке коначне и обавезујуће за странке у спору. Ипак, последица арбитражног решавања спорова у складу са начелом *lex loci arbitri*, је да је сама арбитража и њена одлука подвргнута праву државе на чијој се територији налази. Без обзира на арбитражна правила и опште акте у којима може постојати одредба да је дата арбитражна одлука коначна, свака арбитражна одлука је подложна преиспитивању судова државе седишта арбитраже у складу са датим прописима. У случају CAS-а, члан P28 Правилника одређује да је седиште CAS као и сваког арбитражног панела увек у

²⁸⁶ Битно је напоменути да највећи број одлука CAS и не захтева институт признања и извршења предвиђен поменутом Конвенцијом, као што су на пример одлуке спортских организација поводом временских суспензија или квалификовања спортиста за одговарајућа такмичења.

²⁸⁷ Списак држава потписница видети на: http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtldsg_no=XXII-1&chapter=22&lang=en, 12.12.2013

²⁸⁸ M. J. Mitten, H. Opie, 2010, *op.cit.*, 201.

²⁸⁹ Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013.

Лозани и на тај начин *lex arbitri* је швајцарско право. Правни акт Швајцарске који садржи најважније норме које се примењују на арбитраже је Закон о међународном приватном праву из 1987. године.²⁹⁰

Швајцарски правни систем предвиђа две групе правила у зависности да ли је у питању међународна или домаћа арбитража. Све до 1989. године обе групе правила су се налазиле у Конкордату из 1969. године сачињеном између свих 26 кантона.²⁹¹ Изменама савезног Закона о међународном приватном праву из 1987. године, које су ступиле на снагу 1989. године уведено је 12. поглавље, које се односи на међународне арбитраже. Добијен је кратак и концизан арбитражни пропис који предвиђа висок степен аутономије странака, са свега неколико мандаторних правила у вези обезбеђења правила правичног поступка и који своди интервенцију државног суда на минимум.²⁹² Закон дефинише постојање међународне арбитраже у случајевима када је седиште арбитраже у Швајцарској и једна страна у спору нема пребивалиште или седиште у Швајцарској.²⁹³ У случају међународне арбитраже, захтев за поништење одлуке, дозвољен само у малом и ограниченом броју случајева,²⁹⁴ подноси се директно највишем судском органу – Савезном врховном суду.²⁹⁵ У 2011. години ступа на снагу савезни Закон о грађанском поступку²⁹⁶ који 3. поглављем (чланови 353-399) прописује регулисање домаће арбитраже и који дефинише домаћу арбитражу као арбитражу која има седиште у Швајцарској и да не постоје услови за примену 12. поглавља Закона о међународном приватном праву. У случају домаће арбитраже, предвиђено је да одлука може бити оспорена и испред суда надлежног кантона, који у извесним случајевима може донети финалну одлуку.²⁹⁷

Закон о међународном приватном праву оставља мало простора за могућност поништавања арбитражних одлука. То је могуће учинити само у случајевима нерегуларног конституисања арбитражног панела, погрешног прихватања или одбијања надлежности, решавање ван навода жалбе или не решавање по наводима жалбе,

²⁹⁰ Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL), Umbricht Attorneys Zurich, 1987.

²⁹¹ C. Jermini, N. Bernardoni. "Domestic Arbitration under the New Swiss Code of Civil Procedure", in *Arbitration in Switzerland : the practitioner's guide*, (ed. M. Arroyo), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2013, 19.

²⁹² G. V. Segesser, D. Schramm. "Swiss Private International Law Act 1989", in *Concise International Arbitration*, (ed. L. A. Mistelis), 2010, 911.

²⁹³ Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL), Umbricht Attorneys Zurich, 1987, члан 176.

²⁹⁴ *Ibid.*, члан 190.

²⁹⁵ *Ibid.*, члан 191.

²⁹⁶ Swiss Civil Procedure Code, 2008. <http://www.admin.ch/ch/e/rs/2/272.en.pdf>, 15.02.2015

²⁹⁷ *Ibid.*, члан 390.

непоштовање начела једнакости или права саслушања странке и због супротности са швајцарском јавном политиком. Наведеним условима судског преиспитивања Савезни врховни суд прилази крајње рестриктивно и у периоду од 1989. до средине 2009. године у 229 случаја решавања у меритуму, по захтевима за поништавање међународне арбитражне одлуке усвојено је само 15 захтева или другачије речено, успешност оспоравања међународних арбитражних одлука је била само 6,5%.²⁹⁸ На основу изнетог можемо закључити да је швајцарско право изузетно наклоњено арбитражном начину решавању спорова. Пракса Савезног врховног суда је показала да се у обзир могу узети само повреде правила које су основне за обезбеђивање правичности поступка.²⁹⁹ Посебна пажња се мора обратити услову о супротности јавној политици државе која потенцијално даје пуно простора за непризнавање или поништавање одлуке CAS. Ипак, и у том правцу пракса Савезног врховног суда је показала да одбрана јавне политике државе мора бити схваћена као универзална а не као национални концепт, са намером да санкционише кршење основних правних и моралних принципа заједничких за све цивилизоване државе.³⁰⁰

Интересантно је да пракса Савезног врховног суда у случајевима захтева за преиспитивање одлука CAS-а, услед специфичности спорта, одступа од појединих редовних решења у погледу третирања арбитражних одлука. Чланом 192. став 1. Закона о међународном приватном праву предвиђена је могућност, да уколико ни једна страна нема пребивалиште или место пословања у Швајцарској, да странке предвиде одрицања од права жалбе на одлуку међународне арбитраже. Одрицање може да обухвати све или само неке од предвиђених случајева за поништавање. У том случају поступа се по Међународној конвенцији о признању и извршењу страних арбитражних одлука. Ова могућност је доживела пуно критика у погледу CAS одлука. Први разлог је могућност прављење разлика између швајцарских и страних спортиста, што је неприхватљиво у систему јединственог регулisaња спорта. Други разлог је постојање обавезних арбитражних клаузула, у општим актима спортских организација или у приступницама за значајна међународна такмичења, којима се спортисти одричу националне судске заштите и које су предуслов учествовања у датом спорту. Свој став о примени поменутог члана у споровима поводом CAS одлука, Федерални врховни суд је изнео у

²⁹⁸ F. Dasser, "International Arbitration and Setting Aside Proceedings in Switzerland – An Updated Statistical Analysis ", *ASA bulletin*, 28/1, 2010. 85.

²⁹⁹ M. J. Mitten, 2009, *op.cit.*, 55.

³⁰⁰ *Ibid.*, 58.

случају *Canas v. ATP Tour* 2007. године.³⁰¹ Суд је истакао да је разлог постојања наведеног члана његова примена у погледу класичних комерцијалних арбитража и да законодавац сигурно није имао на уму његову примену у случају међународних спортских арбитража а посебно не за случајеве спортских временских суспензија.³⁰² Суд оправдано указује и на чињеницу да спортисти најчешће немају преговарачку снагу у односу на спортске организације и да су приморани да прихвате арбитражну клаузулу и зато заузима начелан став да не би требало користити наведени члан о одрицању права жалбе чак и када су формално испуњени услови за његову примену.³⁰³ Са оваквим поступањем Федерални суд укида могућност „добровољног“ искључивања своје надлежности у преиспитивања одлука CAS.³⁰⁴

CAS представља само једно од више арбитражних тела које има седиште у Швајцарској. Поред ње заступљене су и друге комерцијалне арбитраже. Традиционално посматрано одлуке CAS су ретко биле предмет разматрања Савезног врховног суда и све до 2005. године примат су држале комерцијалне арбитраже. У периоду од 2006. до половине 2009. године одлуке CAS постају најчешћи предмет преиспитивања у односу на остале комерцијалне арбитраже са седиштем у Швајцарској.³⁰⁵

Третирање одлука CAS као домаће арбитражне одлуке у швајцарском правном систему је изузетно ретко. То је једини случај када се одлука CAS може преиспитивати пред националним судом по редовној процедури и потенцијални извор мешања држава, тачније само једне државе - Швајцарске. Ипак у питању је занемарљиво мали број случајева у пракси.³⁰⁶ То су најчешће случајеви трансфера играча између швајцарских клубова.

³⁰¹ 4P.172/2006, Arrêt du 22 mars 2007, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2007.

³⁰² *Ibid.*, para. 4.3.2.1.

³⁰³ *Ibid.*, para. 4.3.2.2.

³⁰⁴ Поменуто клаузулу садржавала су правила FIBA. FIBA је основала 2007. године своје тело за решавање спорова под називом Арбитражни трибунал (FAT) са седиштем у Женеви. На његове одлуке жалба је могла бити упућена само у правцу CAS а не и швајцарског федералног суда, уз позивање на члан 192. став 1. Савезног закона о међународном приватном праву. Наведено одрицање од права жалбе налазило се и у стандардној форми арбитражне клаузуле. I. Blackshaw, "The FIBA Arbitral Tribunal (FAT)", *The International Sports Law Journal*, 1-2, 2009. FIBA Internal Regulations од 2010. године не садрже више поменуто одрицање од права жалбе.

³⁰⁵ У периоду од 2006. до половине 2009. године проценти заступљености арбитражних одлука међународних арбитражних тела са седиштем у Швајцарској, испред Савезног врховног суда су следећи: CAS (23%), ICC (22%), Комора Швајцарске (7%), UNCITRAL (5) и остали 4%. Ф. Дассер, 2010, *op.cit.*, 94-98; A. Rigozzi, "Challenging Awards of the Court of Arbitration for Sport", *Journal of International Dispute Settlement*, 1/1, 2010. 217.

³⁰⁶ A. Rigozzi, 2010, *op.cit.*, 218; T. Glienke, "The finality of CAS award", *The International Sports Law Journal*, 3-4, 2012. 49.

На основу изнетог можемо закључити да је замисао о CAS као „врховном суду у спорту“ данас постала стварност. Уз мали број изузетака, одлуке CAS су данас финалне не само у свету спорта, него и у свету суверених држава.

II. Јавни сегмент спортских правила

1. Уводна разматрања

Основна карактеристика ГСО је аутономно деловање у регулисању друштвених односа у вези са спортом. Ипак аутономија не значи да не постоје други субјекти који такође могу регулисати поједине наведене друштвене односе. У питању је знатно мањи обим правила понашања, али то никако не значи да су она без значаја, поготово што је приметна тенденција њиховог проширења током задњих деценија. Поменути субјекти су носиоци јавних овлашћења и зато та правила понашања чине јавни сегмент спортских правила.

Пре даље анализе неопходно је указати на постојање знатног броја правила понашања у вези спорта, али оних који су заједнички друштвеној заједници у целини. Велики број таквих односа регулише држава у оквиру својих надлежности. Тако на пример највећи број правила понашања у вези са радом регулише држава, без обзира у којој друштвеној сфери се рад обавља. Такође највећи број правила кривичног права се примењује једнако на друштвене односе било да су у области спорта, културе или било које области живота. ГСО пре свега регулишу оне друштвене односе у вези са спортом који су специфични само за спорт.

Следећу ситуацију имамо код друштвених односа у вези са спортом који нису директно обухваћени регулисањем од стране ГСО. Чињеница њиховог нерегулисања од стране ГСО не умањује њихов значај, него представља превазилажење оквира ефикасног и неопходног регулисања од стране ГСО. Примери таквих односа су пре свега везани за питања политике дате државе према спорту и њеним циљевима који се спортом желе постићи. Најупечатљивији примери таквих друштвених односа су спортске субвенције разних облика, од помоћи клубовима, награда за остварене спортске резултате, пореских ослобађања, заслужних пензија и сл. Држава проналази интерес и потребу и у регулисању и других друштвених односа као што су поједина питања правног статуса и оснивања спортских организација, ремећења јавног реда и мира на спортским догађајима или у вези са њима, или поједина питања у вези коришћења недозвољених супстанци у спорту. ГСО у складу са својом функцијом

организатора међународних спортских такмичења, највећу пажњу посвећују врхунском спорту, док се масовни, школски, или војни спорт налазе претежно у надлежности држава.

Осим ГСО и државе као субјект регулисања друштвених односа у спорту појављује се и међународна заједница. Међународна заједница преко својих тела као што су УН и њени органи, задњих деценија се постепено укључује у регулисање спорта. Посебан субјект у оквиру међународне заједнице који на специфичан начин регулише поједине друштвене односе у спорту је Европска Унија. Њен утицај на регулисање спорта је од изузетног значаја и могуће је поставити и питање да ли у појединим друштвеним односима у спорту ЕУ има одлучујући утицај или ГСО.

2. Национална спортска правила

4) Уводна разматрања

Аутономију ГСО у регулисању друштвених односа у спорту не нарушава чињеница да поједине односе регулишу и други субјекти међународне заједнице. Друштвени односи у спорту као део опште целине друштвених односа морају се одвијати на датој територији. Пошто се развој модерног спорта одвија у оквиру развоја вестфалске државе, субјект који може полагати право на њихово регулисање на датој територији је сама држава. Ипак историјски посматрано ретки су случајеви када је држава преузимала кључну улогу у њиховом регулисању. Као пример можемо узети средњовековну и рану модерну енглеску државу у којој је и настао модерни спорт развојем средњовековних народних игара. Данинг, Малком и Водингтон (Dunning, Malcolm, Waddington), у књизи *Sport Histories : Figurational Studies of the Development of Modern Sport* из 2004. године забележили су у периоду између 1314. и 1667. године 36 случајева државних забрана популарних народних игара, а пре свега игара које су претеча данашњег фудбала, издатих од стране локалних и централних власти.³⁰⁷ Основни мотив за забране већ тада популарне игре и увођење затворске казне као санкције, је било схватање државних представника да се наведене игре негативно одражавају на војну спремност становништва.³⁰⁸

Са настанком модерног спорта став државе према спорту се знатно изменио и држава га више не доживљава као претњу, али не препознаје свој интерес за

³⁰⁷ E. Dunning, D. Malcolm, I. Waddington, *Sport histories : figurational studies of the development of modern sport*, Routledge, London, 2004, 33.

³⁰⁸ *Ibid.*, 32.

преузимање кључне улоге у његовом регулисању и ту улогу препушта самом друштву, тачније невладиним организацијама.

Данас практично и не постоје актуелне компаративне анализе регулисања спорта од стране држава. Аутору су позната три случаја објављених анализа упоредног законодавства већег броја држава из којих можемо извести одређене закључке. У питању су студије из 2004. и 2009. године за потребе ЕУ, и студија из 2005. године за потребе холандског Министарства за спорт. Све наведене студије представљају пресек правних прописа датих држава у тренутку посматрања и нису даље допуњаване. Узимајући у обзир њихово временско ограничење са једне стране а динамичност материје посматрања са друге стране, а нарочито с обзиром на непостојање других сличних анализа, наведене анализе без сумње нам могу послужити у циљу утврђивања општих праваца деловања државе у области регулисања спорта. Као пример динамичности потреба и настојања држава да се регулише материја спорта може послужити Кина, у којој након добијања Олимпијских игара у Пекингу 2008. године нагло расте интересовање за спортско право, и њени универзитети уводе смерове спортског права и предузимају се научна истраживања из области спорта.³⁰⁹ У 1995. години донет је и Закон о спорту републике Кине.³¹⁰

Прву студију наручену од стране Савета Европе под називом „Study on national sports legislation in Europe“ израдио је А.Н. Чејкр (A.N. Chaker) и објављена је 1999. године и допуњена 2004. године.³¹¹ Циљ студије је била анализа прописа везаних за спорт у 20 европских држава и оцена управљања спортом у датим државама. Правни оквир анализе су представљале одреднице устава и закони у области спорта.

Другу, студију израдио је 2009. године Т.М.Ц Ејсер Институт (T.M.C. Asser Instituut) за потребе Европске Комисије под називом „The Role of EU Member States in the Organizing and Functioning of Professional Sport Activities“.³¹² Студија је овог пута имала врло практичан задатак. Већ неколико деценија уназад долазило је до колизије спортских правила и прописа ЕУ. Националне спортске организације као чланице међународних спортских организација су на националном нивоу примењивале прописе донете од стране међународних спортских организација. Поједина спортска правила

³⁰⁹ R. Siekmann, J. Soek. "Towards a Typology of (International) Comparative Sports Law (Research)", in *Lex sportiva : what is sports law?*, (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012, 334.

³¹⁰ G. Xu, *Olympic dreams : China and sports, 1895-2008*, Harvard University Press, Cambridge, London, 2008, 215.

³¹¹ A. N. Chaker, *Good governance in sport : a European survey*, Council of Europe Pub., Strasbourg, 2004.

³¹² The Role Of Member States In The Organizing And Functioning Of Professional Sport Activities - Report For The European Commission (TENDER N° VT/2008/106), T. M. C. A. Instituut, 2009.

као на пример правило о минималном броју „домаћих“ играча су била у сукобу са основним принципима као што је слобода кретања радне снаге држава чланица у оквиру Уније и забрана сваког облика дискриминације на основу националности. У овим случајевима посебно је значајна улога Европског суда правде који је у више наврата потврдио став да су професионални и полу-професионални спортисти радна снага у смислу члана 39. Уговора.³¹³ Суд је посебно подвукао чињеницу да се члан 39. Уговора не односи само на активности јавних власти него и на друга правила која регулишу запослење а произилазе из правне аутономије удружења или организација која нису под јавним ауторитетом.³¹⁴ У наведеним случајевима националне спортске организације су извршиоци активности које су у супротности са правом ЕУ. Судска пракса ЕУ је заузела став да је могуће предузети одговарајући поступак против државе чланице само ако се дате повреде норми могу приписати држави чланици.³¹⁵ У конкретном случају поставља се питање да ли држава чланица има директног или индиректног утицаја на деловање националне спортске организације. Задатак студије је био да се унапреди знање о организовању и функционисању спорта у ЕУ и да се укаже на опште трендове, али и да се одговори на питање колика је мера учешћа држава у организацији спорта на својој територији. На тај начин би се добио и одговор колика је мера одговорности држава за деловање националних спортских организација. Студија је обухватила 27 земаља Европе. На основу анализе добијених података изведен је закључак да у случају 21 земље, државна структура нема ни правног ни финансијског утицаја на функционисање спорта па стога не може ни да сноси евентуалну одговорност за активности спортских организација. Само у случају шест чланица ЕУ остављена је могућност да се „у извесној мери организовање и функционисање професионалних спортских активности могу приписати држави“.³¹⁶

Трећа студија је рађена за потребе холандског министарства за спорт током 2005. Године, такође је поверена Т.М.Ц Ејсер Институту. Разлог израде студије је посебно интересантан са гледишта овог рада, и он одражава постојећу дилему код неких држава да ли постоји потреба да се уводе посебни прописи за материју спорта. Наведена дилема је постојала и у холандском министарству за спорт. Задатак дат Институту је би да изврши анализу прописа који регулишу материју спорта са посебним нагласком на разлозима доношења таквих прописа у државама које имају

³¹³ *Ibid.*, 5.

³¹⁴ *Ibid.*

³¹⁵ *Ibid.*

³¹⁶ У питању су биле Бугарска, Кипар, Грчка, Италија, Румунија и Француска *Ibid.*, 100.

посебан Закон о спорту. Обухваћено је 76 држава са свих континената, од чега 50 је имало посебан Закон о спорту, а код 26 Устави су садржавали одредбе посвећене спорту.³¹⁷

1) Аутономија спортских организација

А. Извори

Основна полазна поставка свих наведених анализа је постојање начелне аутономије спортских организација на територији датих држава. Како Чејкр истиче у својој студији: „све дате државе признају спортским организацијама суштинску слободу у њиховим датим областима.“³¹⁸ Призната аутономија не значи да држава не сме да регулише друштвене односе у спорту него је само питање како, које и у којој мери. За потребе анализе обима и квалитета спортске аутономије као полазна основа може се искористити Олимпијска повеља,³¹⁹ донета од стране Међународног олимпијског комитета, која данас има неспорно велики значај у међународној заједници. Члан 5. Повеље, полазећи од чињенице да спорт постоји у ширем друштвеном оквиру, истиче да спортске организације у оквиру Олимпијског покрета имају права и обавезе аутономије која укључује слободно доношење и контролу правила спорта, одређивање структуре и управљања својим организовањем, право слободних избора независно од било којих спољних утицаја као и одговорност за обезбеђивање принципа доброг управљања.

Основни формално правни извор аутономије спортских организација произилази из права слободе удруживања грађана које садржи право да у оквиру својих надлежности самостално регулишу међусобне односе под условом да је такво регулисање у складу са правним поретком дате државе. Обим „међусобних“ односа грађана које самостално регулише спортска организација, као и свака друго удружење грађана, регулисан је унутрашњим актима организације. Суштински основ аутономије је непостојање интереса или могућности државе да дате друштвене односе регулише, него их препушта друштвеној заједници. Стање непостојање интереса од стране државе, пратилац модерног спорта још од времена самог настанка, током задњих деценија доживљава значајне промене, нарочито са појавом постмодерног спорта.

³¹⁷ J. Soek, "Sport in national sports laws and constitutions: definition, ratio legis and objectives", *The international sports law journal*, 3-4, 2006. 28.

³¹⁸ A. N. Chaker, 2004, *op.cit.*, 9.

³¹⁹ Olympic Charter, IOC, 2011.

Професионализација и комерцијализација спорта, претварају спорт све више у значајну привредну активност са свим својим карактеристикама. Традиционална незаинтересованост државе постаје прошлост али питање колико данас државе саме за себе могу променити угрозити стечену аутономију спорта, пре свега због постојања још једног битног извора аутономије спорта.

Осим наведених унутрашњих извора аутономије спортских организација у оквиру државе, неопходно је навести и постојање значајног извора аутономије, овог пута екстерног и индиректног карактера, на који појединачна држава има мало утицаја. У питању је монопол спортског догађаја. ГСО представљају врховни ауторитет у датом спорту. Одржавање спортских догађаја се у потпуности налази у њиховој надлежности. Једна од последица наведеног монопола је могућност неучествовања на датом такмичењу представника државе која по мишљењу ГСО нарушава аутономију спорта на својој територији. Надлежност ГСО је и да одреди место одржавања датог такмичења. Државама је традиционално у интересу да буду домаћини одржавања спортских догађаја, тако да евентуално нарушавање спортске аутономије није сигурно на листи приоритета држава. Последица наведеног стања је и да државе у поступку избора места одржавања спортског догађаја наступају појединачно и међусобно конкурентски оријентисани, и самим тим ослабљење позиције у односу на дату ГСО.

В. Обим аутономије

Међународни спорт је пирамидално организован. Услов за пријем спортске организације у непосредно виши ниво је прихватање прописаних правила понашања. У пракси то значи да општи акти националних спортских организација садрже правила понашања прописаних од стране ГСО. На први поглед то представља неугодну ситуацију за националну спортску организацију која се налази у својеврсном процепу између правила понашања прописаних од стране ГСО и националних правила понашања. Кршењем правила ГСО, ризикује искључење из система такмичења и организације датог спорта, тачније губи могућност бављења датим спортом јер дати спорт и не постоји ван ГСО. Кршењем националних правила понашања, ризикује санкције државе. Без обзира на наизглед немогућу ситуацију у пракси се ретко појављују сукоби надлежности између ГСО и држава. Поменути извори аутономије, а нарочито монопол спортског догађаја и свест државе о значају њене присутности у датом спорту или догађају дају ГСО значајну предност. У пракси се та предност може видети у „забрањеним“ областима спорта за државну интервенцију. Примери тих

области су унутрашња организација, састави руководећих органа, изборни процеси спортских организација, организација такмичења и сл. Тако на пример студија из 2009. године за потребе Европске комисије показала је да ни једна држава ЕУ нема у свом националном законодавству одредбе које омогућавају органима власти право на постављање или учествовање на било који начин у саставу управљачких тела спортских организација.³²⁰

Можемо закључити да су држави препуштене мање или више логистичке функције регулисања спорта. Националне функције нису никако без значаја за развој спорта али оне не задиру у суштинско управљање. Примери су почев од прописивања правила везаних за спортску организацију као удружења грађана, прописивање улоге државних органа и других носиоца државне власти према спорту до регулисања начина финансирања или опорезивања спортских организација. Свако мешање у аутономију спорта прописану од стране ГСО доводи до санкционисања представника државе у датом спорту или такмичењу.

Као добар пример за анализу односа ГСО и појединачне државе узећемо FIFA као једну од најефикаснијих ГСО и која у својој традицији дужој од сто година настоји да задржи аутономију фудбала и независност својих чланица – националних фудбалских асоцијација. FIFA у својим документима истиче да као управљачко тело које делује на светском нивоу, и од првих година свога постојања има задатак да се бави дешавањима светске историје као и њиховим политичким, економским и социјалним последицама.³²¹ Са поносом истиче да има више чланица од УН, и „да на сличан начин као и УН, FIFA се више пута нашла у обавези да интервенише када се асоцијација не придржава Статута из разлога мешања других тела а нарочито влада.“³²² Независност чланица – фудбалских националних асоцијација FIFA сматра као основни предуслов за успех њених међународних напора за унапређење фудбала и самим тим и подстицање друштвеног напретка у свим секторима.³²³ Председник FIFA Сеп Блатер (Sepp Blatter) је однос државе, њеног националног права и FIFA као ГСО и њених правила понашања описао следећом реченицом:

„FIFA очигледно признаје независност сваке нације и њених закона.

Међутим, то не значи да ми очекујемо да се наши принципи не поштују,

³²⁰ R. Siekmann, J. Soek, "Models of Sport Governance in the European Union: The Relationship between State and Sport Authorities", *The International Sports Law Journal*, 3-4, 2010. 95.

³²¹ Activity Report 2004, FIFA, 2004. 24.

³²² *Ibid.*

³²³ Activity Report 2005, FIFA, 2005. 15.

како од чланова фудбалске породице тако и од оних ван ње. Наши принципи су доказали своју вредност у току последњих сто година и од суштинског су значаја за развој фудбала заснованог на сарадњи и узајамном поштовању.³²⁴

Као највећу опасност по аутономију националних асоцијација FIFA види „недозвољени“ утицај државних структура. Фудбал је задњих деценија стекао важно место у друштву и самим тим његова самосталност у националним оквирима се често доводи у питање. Честа је појава поистовећивање државних структура са спортом и његовим успесима. Такође у случајевима неуспеха и самим тим негативног рејтинга државе, поједине државе преко својих представника, најчешће министара за спорт, настоје да утичу на одређене промене у спортским асоцијацијама. У тим случајевима честе су оптужбе (судске или путем медија) против високих званичника асоцијација, за које се „касније испоставило да нису ништа више него очигледни маневри ради стицања утицаја.“³²⁵ Настојања држава да утичу на изборни процес националних фудбалских асоцијација је такође један од облика недозвољених интервенција. Стављање таквих питања испред националних судова битно успорава или онемогућава изборни процес и доводи до не примене датог Статута. Понекад и само редовно национално или спортско законодавство садржи норме које могу нарушити аутономију спорта. Примери могу бити злоупотребе забране учествовања у изборном процесу лица која имају оптужбе за тежа кривична дела³²⁶ или норме које садрже дискриминације одређених категорија становништва.³²⁷

³²⁴ Ibid.

³²⁵ Activity Report 2008, FIFA, 2008. 16.

³²⁶ Проблем не представља само постојање одредбе о забране учествовања у изборном процесу спортских организација, лица која имају оптужбе за тежа кривична дела. Такве одредбе осим Закона о спорту Грчке, садржи и Закон о спорту Републике Србије. Проблем представља ситуација када се по „мишљењу“ FIFA врши злоупотреба такве одредбе, као што се десило у даље наведеном примеру у случају 2001. године када је FIFA констатовала постојање нарушавања спортске аутономије.

³²⁷ Задњих година посебно је актуелан однос анти-хомосексуалних закона појединих држава и аутономије спорта. У случају фудбала и FIFA, једно од основних начела је слободан приступ спорту. Поједине државе, као на пример Нигерија, имају позитивно правне прописе који кривично кажњавају хомосексуална понашања. World Report Nigeria, Human Rights Watch, 2012. 4. http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/nigeria_2012.pdf, 12.05.2013. Проблем је настао након изјаве председнице Женске фудбалске лиге Нигерије (NWFL) Dilichukwu Onyedinda, да је „лезбијанизам званично забрањен у нигеријанском фудбалу“, „сваки играчица који буде повезана са тим биће дисквалификована“ као и да ће клубови контролисати играчице и свака таква играчица неће моћи наступити за национални тим“. Наведена изјава је била у потпуности у складу са националним прописима Нигерије али супротна анти-дискриминационој политици FIFA. Након дате изјаве и низа приговора невладиних организација (Federation of Gay Games, European Gay and Lesbian Sport Federation), FIFA је званично објавила да је упутила допис Нигеријској фудбалској асоцијацији (NFF) али и да је у питању уводна истрага. "FIFA warns Nigeria over lesbianism", *Nigerian Tribune*, 08 March 2013. <http://tribune.com.ng/news2013/index.php/en/news/sports/item/6886-FIFA-warns-nigeria-over-lesbianism.html>, 11.11.2013; "Nigeria 'lesbian football ban' reports examined by FIFA", *BBC*, 7 March 2013. <http://www.bbc.com/sport/0/football/21702308>, 11.11.2013

Најчешћа оправдања државних структура за интервенције у области спорта је давања финансијске помоћи спортским асоцијацијама и сматрање да се тиме стиче право на утицање. Ипак мора се правити разлика између права на праћење и контролу коришћења добијених средстава и недозвољеног утицаја на активности асоцијације које се састоји у смењивању или избору функционера.

FIFA и њен Комитет асоцијација посебну пажњу посвећују случајевима државног мешања. О таквим случајевима најчешће добијају сазнања од самим асоцијација, али некад и непосредно. Генерални приступ решавању проблема је позитиван дијалог али он никако не спречава примену санкција уколико су неопходне. По правилу организују се трипартитни састанци представника државе, углавном министара за спорт, савеза и надлежне конфедерације. Сама суспензија се примењује само ако све претходне могућности и дата упозорења, нису дали жељени резултат.

Илустративан пример појавних облика мешања државе у аутономију спорта и његовог санкционисања, као и разграничења између аутономије спорта и надлежности државе у регулисању спорта, можемо анализирати на примеру вишегодишњег односа FIFA и Грчке. Тако на пример, сукоб грчке владе и Фудбалског савеза Грчке током 1996. године проузрокован је оспоравањем Статута Савеза и довео је до суспензије Савеза у мају месецу. Суспензија је повучена у јуну, након хитног давања гаранција од стране грчке владе о поштовању Статута Савеза.³²⁸ Следећи случај избио је 2001. године и он је задобио већу медијску пажњу. Разлог сукоба поред осталих питања је била и наводна корупција у врху Савеза. Врхунац је био предлог измена спортског закона Грчке којим би се онемогућило појединцима да буду функционери Савеза уколико су оптужени за тежа кривична дела. У питању је био заменик председника фудбалског Савеза Виктор Митрополос (Victor Mitropoulos), који је био оптужен за малверзације у спорту из 1993. године. Његов став је био да је у питању лична освета министра за спорт и да је због њега вршена измена закона. Савез је изнео став да је у питању непотребно мешање у руковођење спортом што је и FIFA потврдила и запретила суспензијом свих грчких тимова у међународним такмичењима ако влада Грчке не буде дала гаранције да се неће мешати у послове Савеза.³²⁹ Под таквим притиском у року од неколико дана потписана је Заједничка декларација Председника FIFA, грчког министра за спорт и председника фудбалског Савеза Грчке којим је постигнут споразум

³²⁸ "Suspension against Greek Federation lifted", *FIFA - Media Release*, 20 June 1996. <http://www.FIFA.com/aboutFIFA/organisation/news/newsid=70087/index.html>, 12.10.2012

³²⁹ "FIFA v Greece", *BBC Sport Online*, 26 April, 2001. <http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/1298506.stm>, 15.10.2012

да ће бити предузети сви напори у доброј вери ради решавања питања од заједничког интереса чиме је избегнута примена суспензије.³³⁰

Сукоби грчке владе и националног савеза поново кулминирају 2006. године. И овог пута разлог је био несамосталност Фудбалског савеза Грчке. У септембру 2005. године Извршни комитет FIFA је одредио као крајњи рок 15. јули 2006. године за измене националних спортских прописа који би омогућили да Савез може да делује у складу са Статутом FIFA и њеним прописима. Током тог периода представници FIFA су водили дијалог са представницима грчке Владе како би објаснили неопходност поштовања независности националног савеза. Бројна упозорења и поменути дијалози нису уродили плодом, чак је грчка Влада уочи истицања датог рока објавила нацрте нових измена спортских закона који су били још неповољнији и представљали нови пример мешања у управљање фудбалом. FIFA Одбор за хитне случајеве састављен од представника свих шест Конфедерација, закључио је да грчка Влада неће испунити захтеве у траженом року и донео је одлуку 3. јула о суспензији Фудбалског савеза Грчке.³³¹ Наведена одлука је значила да Фудбалски савез Грчке и сви његови чланови (клубови, играчи, функционери) су суспендовани са тренутним дејством, а до даљњег из свих међународних контаката, укључујући учешће у међународним такмичењима на свим нивоима, организовање међународних такмичења у Грчкој и именовање њихових представника на међународном нивоу. Одговор Грчке је и овог пута брзо стигао. Ноћу, између 11. и 12. јула грчки Парламент је изгласао амандман који је омогућио независност деловања националне асоцијације и FIFA Комитет за хитне случајеве 12. јула је повукао суспензију. Текст изгласаног амандмана је посебно интересантан за питање разграничења функције спортских тела од функција државе у спорту. Амандман је одредио да изузетно у фудбалу као спорту, надлежност Фудбалског савеза Грчке и њених органа је функционисање и организовање спорта у складу са својим прописима као и оним које доноси FIFA и UEFA, чак и када су они у супротности са одредбама Закона о спорту из 1999. године. Насупрот томе искључива надлежност државе је ревизија субвенција које фудбалски савез Грчке добија од државе као и контрола законитости, јавног реда и безбедности.³³²

³³⁰ "Suspension of Greek FA averted after signature of Joint Declaration", *FIFA News Centre*, 30 April 2001. <http://www.FIFA.com/newscentre/news/index.page=5296.htm>, 15.10.2012

³³¹ Activity Report 2007, FIFA, 2007. 14.

³³² "FIFA lifts suspension on Hellenic Football Federation", *FIFA - Media Release*, 12 July 2006. <http://www.FIFA.com/worldfootball/releases/newsid=104439.html>, 11.08.2012

С. Примери успешног „нарушавања“ аутономије спорта

Данас најозбиљнију „претњу“ аутономији спорта не представљају државе, него специфична творевина држава – ЕУ. ЕУ и поред свих својих специфичности у односу на државу, поседује још једну битну разлику у погледу односа према спорту. ЕУ нема своје представнике у спортским такмичењима, тако да монопол спортских догађаја нема директног утицаја. Још од друге половине XX века ЕУ односно њени судски органи имају активну улогу у регулисању спорта. ЕУ кроз праксу Европског суда правде а касније и кроз измене својих прописа признаје специфичности спорта чак и када спорт представља економску делатност, и заузима став да правила којима се регулише спорт не смеју бити у супротности са правилима ЕУ.

Д. Модели националног регулисања спорта

По основу наведеног критеријума државе можемо поделити у две групе, на интервенционистичке и неинтервенционистичке.³³³ Интервенционистичке државе су државе које имају посебне правне норме које регулишу битне друштвене односе у оквиру спортског система, а нарочито оне које те норме имају у оквиру посебног Закона о спорту.³³⁴ За разлику од њих у неинтервенционистичким правним системима држава парцијално регулише друштвене односе у спорту и то путем већег броја прописа који се односе на друге области као на пр. удружења грађана, здравство, културу, образовање и сл. У овом случају држава више обавља логистичку функцију за потребе спорта.³³⁵

Битно је нагласити да интервенционизам односно регулисање битних друштвених односа не нарушава постављено начело аутономије спорта. Чејкр у својој студији тај став износи реченицом: „интервенционизам не подразумева непотребну државну контролу или кршење основних слобода спортских НВО.“³³⁶ Такође неинтервенционистички приступ не значи да држава нема интересовања за друштвене односе у спорту и да на том плану постоји правна несигурност. Који ће систем одабрати дата држава питање је и правне технике. Оба система имају своје предности и мане. Главна предност доношења посебног закона о спорту је показивње става државе да је спорт „друштвена делатност која ужива заштиту правног поретка и оличава многе

³³³ Наведену поделу користи Чејкр у поменутој студији из 1999. године.

³³⁴ Термин „Zakon o sportu“ se upotrebljava u generičkom smislu, jer pojedine države koriste i druge nazive

³³⁵ R. Parrish *et al.*, European Parliament, The Lisbon Treaty and EU Sports Policy - Study (IP/B/CULT/IC/2010-028), 2010. 17.

³³⁶ A. N. Chaker, 2004, *op.cit.*, 9.

друштвене вредности.³³⁷ Посебан закон повећава правну сигурност регулисања дате материје. У студији, изнето је да су у Европи оба система готово једнако заступљена уз правилност да су интервенционистички модели заступљени у државама југа и истока Европе а не интервенционистички у државама севера и запада Европе. Поједине државе као што је Швајцарска, Финска и Аустрија имају посебне законе о спорту али спадају у неинтервенционистички модел.³³⁸

Е. Разлози доношења (ratio legis) националних прописа о спорту

Може се поставити и питање зашто је потребно регулисати поједине друштвене односе у спорту посебним правилима понашања. Да ли то значи да за исти облик понашања у различитим животним ситуацијама треба регулисати различито? Да ли исти појавни облик насиља држава треба да посматра различито и санкционише у зависности да ли је насиље учињено на улици, јавном скупу или спортском догађају. Слично питање се може поставити да ли за одређена занимања или професије треба прописивати другачија правила понашања у односу на правила применљива на остали део друштва. У теорији је заступљено мишљење да одређени облици понашања нису ексклузивно везани за спорт него су присутни и у другим сферама живота и да није потребно засебно правно регулисање.³³⁹

Данас, велики број држава доноси посебно спортско законодавство и сматра да постоје специфичности које то захтевају. Одговор на постављену дилему није само питање правне технике него припада сфери државне политике, у овом случају спортској политици. Класични примери појачање државне интервенције у области спорта задњих деценија су насиље на спортским такмичењима и допинг. По тим питањима постигнута је и сагласност са ГСО око важности њиховог решавања и неопходности улоге државе.

Ф. Циљеви доношења

Осим наведених најчешћих примера државне законодавне интервенције у погледу насиља и допинга, држава у оквиру своје спортске политике, путем

³³⁷ Д. Шупут, "Законско уређивање спорта у европским државама", *Страни правни живот*, 3, 2009. 254.

³³⁸ А. N. Chaker, 2004, *op.cit.*, 7-8.

³³⁹ Пример таквог става је заступао Хеико фон Ставрэн (Heiko van Staveren) у свом Мишљењу „Sports legislation at national level appropriate?“ које је урађено на захтев холандског Парламента 2001. године по питању потребе за спортским законодавством у Холандији. Наведено Мишљење са негативним одговором и даља државна правна неактивност по питању спорта, уз нагомилавање проблема у спорту, пре свега у погледу насиља и допинга, довела је до горе поменутог тражења мишљења од Т.М.С. Asser Instituut tokom 2005. godine. J. Soek, 2006, *op.cit.*, 28.

националног законодавства настоји да оствари и друге циљеве који се налазе ван директног домена аутономије спорта. Судећи по Студији из 2005. године³⁴⁰ која је обухватила 76 држава, најчешћи циљеви националног спортског законодавства су били: здравље грађана, организација и доступност бављења физичким активностима и спортом (првенствено аматеризам), успостављање позиције спорта у друштву, пропагирање етичких и едукационих вредности спорта, давање значаја међународном учешћу и националном успеху, а повремено се јављају и идеолошки циљеви.

Важно је напоменути да ГСО у начелу регулишу такмичарски спорт и то најчешће врхунски такмичарски спорт. Такав спорт је без сумње битан за државу, али то није спорт у целини. Постоје и други видови спорта као на пример школски, војни, синдикални спорт. Такви облици спорта, као и аматерски спорт уопште, зависни су од државне помоћи и организације.

Г. Дефиниција спорта у националном законодавству

Национални закони о спорту приступају дефинисању спорта из врло практичних разлога. Основна начела правног система захтевају да правне норме морају бити познате правним и физичким лицима на које се односе. Задатак дефиниције спорта даје оквир друштвених односа и лица на које се односе дата правила понашања. Видели смо колико је тешко дати универзалну теоријску дефиницију спорта. У случају националног законодавства проблем је још већи јер последица лошег дефинисања предмета регулисања се манифестује или у нерегулисању или непотребном регулисању датих друштвених односа. Поједини законодавци преузимају „ризик“ и наводе правни оквир људских активности на које се примењује закон. Такве дефиниције су више описног карактера односно не улазе у суштину појма него набрајају могуће ситуације примене. Други правац је посматрање спорта као социјалног феномена који не захтева дефинисање и у националним законима се не даје дефиниција спорта.

Н. Регулисање финансирања спорта у националним оквирима

Често национална законодавства предвиђају начине финансирања спорта од стране државе. Мало је спортова који захваљујући својој популарности могу да обезбеде стабилан извор само-финансирања. Већина спортова то није у стању и зато у великој мери зависе од средстава добијених од државе. Државно финансирање и њени приоритети у тесној су вези са спортском политиком коју води дата држава. У сваком

³⁴⁰ *Ibid.*, 31-33.

случају чињеница улагања средстава у спорт не даје право држави право његове контроле него само право ревизије утрошених средстава као и у случају сваког другог удружења грађана.

3. Међународно правно регулисање спорта

1) Уводна разматрања

Модерни спорт по својој суштини је наднационалног карактера, односно друштвени односи у вези спорта и њихово регулисање превазилазе границе држава. Превазилажење националних граница само по себи није значило да спорт има међународни карактер, односно постојање посебних норми међународног јавног права које би регулисале односе у спорту. Традиционална незаинтересованост државе за регулисањем спорта на својој сувереној територији пренета је и на међународни терен. Можемо рећи да практично до друге половине XX века није постојала ни потреба за међународно правним регулисањем спорта. Друга половина XX века представља преломну тачку за модерни спорт у многим питањима. Тада наступа нагла и интензивна професионализација и комерцијализација. Код појединих ГСО долази до промена у финансирању како у обиму тако и у структури. По појединим ауторима наступа доба постмодерног спорта. Значајан број ГСО иза себе имају век постојања и стекле су значајно место у међународној заједници. Монопол одржавања спортских догађаја и значај истих у међународној заједници у односима ГСО и држава додатно учвршћује раније постигнут начелни компромис о поштовању аутономије спорта и расподели функција у регулисању спорта у оквиру државних граница.

Постоје два основна разлога увођења правних норми међународног јавног права у области регулисања спорта. Први је производ активности ГСО за њиховим увођењем а услед објективне потребе за заједничким регулисањем одређених друштвених односа у спорту и успостављање хибридног режима регулисања. Други разлог је остваривање одређених циљева међународне заједнице путем спорта, а на основу значаја који спорт има у међународној заједници.

У првом случају ГСО су носиоци иницијативе доношења норми међународног јавног права које би регулисале одређене друштвене односе у спорту. ГСО долазе у сличну ситуацију у којој је била вестфалска држава у моменту када је ефикасно решавање појединих проблема превазилазило њене границе. У случају држава њихово решавање захтевало је два приступа. У погледу регулисање друштвених односа за које

је постојао државни интерес а регулисање је захтевало синхронизовано деловање више држава, одговор је пронађен у оснивању нових субјеката међународне заједнице – међународних владиних организација. Други приступ је обухватао друштвене односе за које државе нису показале постојање интереса или нису биле у могућности да их регулишу. Регулисање тих друштвених односа самоиницијативно преузимају, уз прећутну сагласност држава, нови субјекти међународне заједнице - међународне невладине организације.

У случају ГСО, друга половина XX века доноси кулминацију одређених проблема које ГСО нису биле у стању да саме ефикасно реше у потпуности. Типичан пример представља питање допинга односно узимање недозвољених супстанци. Укључивање држава у регулисања поменутог друштвеног односа била је неминовно због његовог граничног положаја. Узимање недозвољених супстанци није друштвена појава резервисана само за спорт. Поједини њихови појавни облици, и поред постојећих спортских специфичности, су и предмет надлежности правног система сваке државе.³⁴¹ ГСО су биле свесне да у таквим случајевима не могу да спрече активности држава у њиховом регулисању и санкционисању. Посебан проблем представљају и специфичности регулисања и санкционисања допинга. Поједина решења и процедуре драстично одступају од начела националних правних система и често се поставља питање њихове сагласности и усклађености са правним системом државе и начелима људских права. Примери су објективна одговорност, колективна (тимска) одговорност, фиксне санкције, *wхereaбоут* правила (обавеза пријаве боравка и места тренинга за одређене категорије спортиста) и сл. У таквим случајевима ГСО су настојале по сваку цену да се избегне надлежност националних судова односно да се дати спор реши у оквирима ГСО.

Да би спречили урушавање спортске аутономије као и евентуално различите приступе држава, ГСО су приступиле интернационализацији проблема, односно препуштање државама да преко норми међународног јавног права учествују у регулисању појединих друштвених односа у спорту. На тај начин постигнут је јединствен режим регулисања датих друштвених односа који представља хибридную комбинацију невладиног и владиног сектора, а који не нарушавају аутономију спорта.

Други разлог доношења норми међународног јавног права у области спорта је постизање одређених циљева међународне заједнице путем регулисања друштвених

³⁴¹ То су на пример прописи који регулишу увоз добара, продаја медицинских препарата, забрана коришћења и промета наркотика и сл.

односа у спорту. Циљеви које треба постићи нису у директној вези са спортом али се поклапају са начелима на основу којих се регулишу односи у спорту. ГСО су међународне организације које су временом стекле значајан углед и самосталност у међународној заједници. На основу такве позиције чланство ГСО и међународно јавно мњење очекује и одређене политичке одлуке које нису у директној вези са спортом. У току свог развоја ГСО су дуго настојале да се држе даље од политичких одлука и унутрашњих ствари држава. Такав став је разумљив у процесу настанка и привлачења што већег броја чланица. Међутим у току друге половине XX века ситуација се значајно мења и ГСО учествују у активностима међународне заједнице, пре свега у активностима УН. У питању су борба против апартхејда и других облика расизма и дискриминација.

2) *Регулисање спорта путем норми међународног јавног права*

А. Допинг

Допинг³⁴² или узимање одређених супстанци ради постизања бољих резултата у спорту није нова појава. Она прати спорт још од давнина³⁴³. Пажња међународне јавности према допингу се јавља у двадесетим годинама XX века, са комерцијализацијом спорта када питање победе осим славе почиње да прати и материјална корист. Прва међународна спортска федерација која је увела забрану допинга је била IAAF 1928. године. Сличне забране убрзо уводе и остале међународне спортске федерације али без резултата јер нису биле праћене адекватном контролом спортиста.³⁴⁴ У међувремену наука проналази нова стимулативна средства. Тако на пример синтетички хормони су пронађени тридесетих година а у масовну употребу улазе током педесетих година XX века. Прекретницу у пажњи јавности представља смрт данског бициклисте Кнуд Инмарк Јенсен (Knud Enemark Jensen) током такмичења на Олимпијским играма у Риму 1960. године.³⁴⁵ Прве тестове на присуство

³⁴² Реч допинг највероватније води порекло од холандске речи *dop* која је означавала алкохолно пиће добијено од опне грожђа и које су користили афрички Зулу ратници ради повећања снаге у борбама. На почетку XX века реч улази у употребу у енглеском језику и у почетку означава недозвољено дрогирање тркачких коња. Д. М. Rosen, *Dope : a history of performance enhancement in sports from the nineteenth century to today*, Praeger, Westport, 2008, viii.

³⁴³ Забележено је да су стари Грци користили стимулативне напитке ради јачања. Током XIX века честа је употреба стрихина, кофеина, кокаина и алкохола од стране бициклиста. Thomas Hicks је победио на маратону на Олимпијским играма у Сент Луису 1904. године уз употребу живих јаја, инекција стрихина и алкохола током трке. www.wadama.org 15.10.2013

³⁴⁴ D. M. Rosen, 2008, *op.cit.*, 10.

³⁴⁵ P. Dimeo, *A history of drug use in sport, 1876-1976 : beyond good and evil*, Routledge, London, New York, 2007, 13.

недозвољених супстанци 1966. године уводи UCIу бициклизму и FIFA у фудбалу на Светском првенству.³⁴⁶ Следеће године ИОС образује Медицинску комисију и сачињава прву листу недозвољених супстанци.³⁴⁷ Допинг тестови уводе се на зимским Олимпијским играма у Греноблу и Олимпијским играма у Мексику 1968. године. Прва држава која уводи анти-допинг прописе је Француска 1963. године.³⁴⁸ Следе је и друге државе али без јединственог и организованог приступа. Прву заједнички организовану борбу против допинга више држава, представља усвајање Нордијске антидопинг конвенције из 1985. године.³⁴⁹ Конвенција је посвећена тестирању спортиста на присуство допинга за време тренинга и одржавања такмичења у нордијским земљама односно хармонизацији борбе против допинга. Потписнице су Норвешка, Данска, Финска, Шведска и Исланд. Примена Конвенције довела је до значајних резултата нарочито у погледу размене искустава, научних сазнања и механизма обавештавања у борби против допинга. Учињени су значајни напори за проширење броја држава потписница али без успеха тако да је примена Конвенције остала регионалног карактера. О значају државне сарадње на пољу борбе против допинга и свести која је постојала код појединих држава говори и склапање билатералног Уговора између САД и СССР 1988. године.³⁵⁰ Садржина Уговора била је посвећена утврђивању и реципрочној важности општег поступка спровођења допинг контроле спортиста за време процеса тренинга. Наведени споразуми држава регионалног карактера нису имали пресудан значај за хармонизацију борбе против допинга али су били јасан знак за ГСО да државе све више придају пажњу датом проблему и да је питање времена када ће приступити његовом регулисању на међународном нивоу. Током 1989. године усвојена је и Конвенција против допинга Савета Европе³⁵¹ која иако регионалног карактера све до 2005. године, када је под окриљем UNESCO донета Међународна конвенција против допинга у спорту, је била једини правно обавезујући документ међународног јавног права који се односио на материју допинга.

Главну улогу у борби против допинга имао је ИОС, који је настојао да уведе јединствени анти-допинг режим који подразумева јединствена правила понашања и јединствене санкције као и искључивање утицаја националних судова у регулисању

³⁴⁶ D. M. Rosen, 2008, *op.cit.*, 29.

³⁴⁷ www.wadama.org 15.10.2013

³⁴⁸ K. Toohey, A. J. Veal, *The Olympic Games : a social science perspective*, CABI, Wallingford, 2007, 179.

³⁴⁹ Meeting of experts for the drafting of an international instrument against doping in sport - working document, UNESCO, 2003. 5. <http://unesdoc.unesco.org>, 15.07.2013

³⁵⁰ *Ibid.*

³⁵¹ Anti-Doping Convention (ETS 135), Council of Europe, 1989.

допинга. Од седамдесетих година већина спортских тела на националном и међународном нивоу имала су прописана правила којима се регулишу тестирања и санкционише употреба допинга.³⁵² Поједина спортске организације су имале и своја судска тела. Таква децентрализација и одсуство хармонизације имало је за последицу неједнако поступање међународних спортских федерација и што је био већи проблем, отвореност система регулисања допинга односно постојање могућности преиспитивања спортских судских одлука од стране националних судова. Таква преиспитивања са обзиром на специфичност правила и санкција у материји допинга нису била пожељна.

Насталу ситуацију IOC у прво време настоји да реши самосталним прописивањем правила понашања која би била универзално прихваћена. У том правцу 1999. године IOC доноси Анти-допинг кодекс олимпијског покрета (OMADC).³⁵³ Усвајањем OMADC постигнут је квалитетан ниво регулисања борбе против допинга. Као илустрацију наведеног може послужити чињеница да је OMADC био претходник и основа доношења каснијег Светског антидопинг кодекса под покровитељством WADA. OMADC је био обавезан само за међународне спортске федерације и националне олимпијске комитете као делове Олимпијског покрета. И поред прихватања и ван Олимпијског покрета OMADC није никада постигао жељену универзалност.

Даљу борбу за хармонизацију борбе против допинга IOC врши путем постојећег Суда CAS-а и оснивањем друге независне невладине организације - Међународне антидопинг агенције (WADA), такође ГСО. Задатак CAS је доношења финалних одлука у споровима поводом примене спортских правила, а задатак WADA је преузимање водеће улоге од IOC у борби против допинга и то путем откривања и кажњавања допинга, утврђивањем листи забрањених супстанци и метода као и даљим развојем усвојених анти-допинг правила. На тај начин IOC је настојао да заокружи систем у коме би спортске организације аутономно прописивале правила понашања и решавале проистекле спорове из њихове примене.

Борба IOC за успостављање јединственог режима регулисања допинга наилазила је снажан отпор како у међународној спортској заједници тако и међу државама и зато се морала кретати у два смера.

Први, унутрашњи смер био је уперен на добијање сагласности међународних спортских федерација (МCF) за прихватање CAS и WADA. То није био ни мало лак

³⁵² P. David, *A guide to the World Anti-Doping Code : a fight for the spirit of sport*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, 12.

³⁵³ Olympic movement anti-doping code (OMADC), IOC, 1999.

задатак поготово када су у питању биле велике међународне спортске федерације које су самостално регулисале популарне спортове као што је била на пример FIFA или IAAF. Њихово мишљење је било да ИОС потцењује њихова светска такмичења и да је циљ ИОС мешање у њихово организовање датих спортова и да се „ИОС понаша као светска влада.“³⁵⁴ Прихватање наведених организација имало је негативне и позитивне стране за МСФ. На тај начин ограничавала се аутономија МСФ у регулисању датог спорта јер правила понашања у области допинга као и финалне одлуке о евентуалним сукобима организације и чланства доносило тело ван датог спорта и организације. Важно је констатовати да је ИОС временом стекао монопол спортског догађаја светског значаја – Олимпијаде, и могао је да прописује његова правила понашања. Свим МСФ, без обзира на величину, прворазредни интерес је био укључење свог спорта на олимпијску листу. Свака несугласица са ИОС могла је коштати дату МСФ изостављањем са Олимпијаде што би се неповољно одразило на развој датог спорта. Ипак највећа предност прихватања наведених организација а нарочито CAS је била укључивање МСФ и њеног регулисања датог спорта у аутономни затворени спортски систем имун на утицаје државних судова. CAS је самостална и независна ГСО чији је основни задатак доношење финалних одлука у споровима поводом примене спортски правила. Одлуке CAS као арбитражног тела са седиштем у Швајцарској представљају у свим државама осим у Швајцарској страну арбитражну одлуку и оне се у складу са међународним нормама јавног права могу оспоравати пред националним судовима само у изузетним околностима, што је у пракси занемарљива појава. Само у Швајцарској CAS одлука представља домаћу арбитражну одлуку и може се оспоравати пред Врховним судом који опет изузетно рестриктивно приступа таквим споровима. Последица таквог приступа је чињеница да је данас клаузула о обавезном прихватању искључиве надлежности CAS саставни део статута свих олимпијских и великог броја неолимпијских МСФ. Арбитражне клаузуле саставни су део и свих статута чланица МСФ и услов њиховог пријема у организацију. Обавезност арбитражне клаузуле протеже се и на спортисте и њихове уговоре о приступању спортским клубовима као и учествовању на значајним спортским такмичењима.

Други, спољашњи смер деловања ИОС је био обезбеђивање подршке и прихватања јединствених правила понашања у регулисању допинга од стране држава и искључивању њихових судова из регулисање дате материје. Посебно подозрење ИОС-а

³⁵⁴ B. Houlihan. "The world anti-doping agency: Prospects for success", in *Drugs and Doping in Sport - Socio-legal perspectives*, (ed. J. O'leary), Cavendish, London, 2001, 134,137.

је било уперено на ЕУ која је након познатих судских случајева као што је Walrave and Koch, Bosman, Deliége, Меса- Medina, показала снажан интерес за међународни спорт а што је још важније и капацитет за директно мешање у интересе великих спортова и њихових ГСО. Критике ЕУ према ИОС-у су биле много оштрије од појединих држава које су свесне да их критиковање ИОС између осталог, може и удаљити од добијања места одржавања Игара.³⁵⁵

Снажно неповерење је владало међу државама према ИОС-у што се неповољно одражавало и на његову борбу против допинга. Основни разлог је била свест држава о стеченом монопољу спортског догађаја и надмоћном понашању ИОС према државама. Неповерење су будили и случајеви корупције и подмићивања нарочито на летњим Олимпијским играма 1996. године у Атланти и зимским у Солт Лејку 2002. године. Ипак, ефикасно решавање питање допинга било у обостраном интересу. ИОС и међународна спортска заједница су желели да ставе под контролу проблем који је евидентно био у порасту и који је нарушавао основна начела и суштину спорта. Са друге стране ни државе нису могле да допусте да ова гранична материја буде решавана без њиховог присуства. Обострано прихватљиво решење је нађено у специфичној хибридној структури WADA и посебним нормама међународног јавног права у погледу допинга.

У атмосфери општег неповерења, ИОС у фебруару 1999. године организује Међународну конференцију о допингу у спорту у Лозани.³⁵⁶ Учесници конференције су представници спортских тела и представници држава. Основни циљ конференције је био разматрање и усвајање мера које омогућавају унапређење борбе против допинга. У том правцу ИОС је предложио оснивање посебног тела које ће имати водећу улогу у антидопинг кампањи. Општа сагласност је постојала око неопходности стварања таквог тела али је основно питање било ко ће контролисати такво тело. То и слична питања радне групе су разматрале следећих шест месеци. На крају постигнута је сагласност између држава и спортских организација и 10. новембра 1999. године основана је WADA са седиштем у Швајцарској. WADA преузима место ИОС као носиоца борбе против допинга са задатком промоције, координације и надгледања борбе против допинга. По први пут једно такво тело је независно како од спортских организација тако и од држава, а истовремено ужива подршку обе стране. „Једнако партнерство

³⁵⁵ *Ibid.*, 134.

³⁵⁶ *Ibid.*, 137; J. L. Chappelet, B. Kubler-Mabbott, 2008, *op.cit.*, 135.

Олимпијског покрета и јавних власти³⁵⁷ присутно је у саставу управљачких органа, начину доношења одлука и финансирању WADA.³⁵⁸

У складу са својом специфичном хибридном структуром WADA има две групе функција. Права група функција, у складу са приватном, класичном невладином структуром је везана за остваривање општих циљева и обухвата: промоцију и координацију на националном и међународном нивоу борбе против допинга; јачање етичких принципа; осмишљавање и развој едукација и слично. Друга група функција је јавног карактера и она одражава суштину њеног постојања и нормативне улоге. Задатак WADA је: установљавање, адаптирање, измене и усклађивање Листе забрањених супстанци и метода у спорту; развој и хармонизација узимања узорак и процедура анализа и стварање референтних лабораторија и промоција правила, дисциплинске процедуре и санкција и других облика борбе против допинга. Посебан задатак представља развој Светског антидопинг кодекса (WADAC).³⁵⁹

Израда нацрта, прихватање и примена Кодекса као хармонизованог скупа антидопинг правила представља највећи успех у борби против допинга. Кодекс је главни документ који обезбеђује оквир за уједначену антидопинг политику и правила понашања која доносе спортске организације и представници власти. Кодекс је производ обимних претходних припрема а усвојен је једногласно на Другој Светској конференцији о допингу у спорту одржаној у Коперхагену 2003. године. Потписнице Кодекса могу бити само спортске организације³⁶⁰ односно Кодекс има обавезујући карактер само према спортским организацијама. Државе иако учеснице Конференције не могу бити потписнице Кодекса.

Оснивање WADA и доношењем Кодекса утврђени су темељи система борбе против допинга у спорту. Ипак то није било довољно јер у систем нису укључене државе. Чак и јединствена хибридна структура WADA и „партнерско“ доношење одлука није сама по себи гаранција јединственог поступања држава у борби против допинга. Формално обавезивање држава могло се остварити само нормама

³⁵⁷ Constitutive instrument of foundation World Anti-Doping Agency, 1999. art.7.

³⁵⁸ *Ibid.*, art.6-8.

³⁵⁹ World Anti-Doping Code, WADA, 2003.

³⁶⁰ Светски антидопинг правилник користи заједнички израз „антидопинг организације“ за следеће организације: IOC, Национални олимпијски комитети, Међународни параолимпијски комитети, Национални параолимпијски комитети, МСФ, националне антидопинг организације и главне спортске организације које организују спортске догађаје

међународног јавног права.³⁶¹ Први корак је био омогућавање државама да буду потписнице Коперхагенске декларације о допингу у спорту³⁶² из 2003. године. Декларација је била политички документ (облик *меког права*) чијим потписивањем државе су показале намеру да препознају и подржавају WADA, да признају Кодекс и подржавају процес који ће довести међународне конвенције којом би се и формално прихватиле обавезе држава у борби против допинга.³⁶³ Позитиван став према новом организовању борбе против допинга одражавала је и снажна подршка Европске уније, Савета Европе и што је посебно важно САД.³⁶⁴

Међународна конвенција против допинга у спорту, усвојена једногласно од стране 191 државе, на 33. Генералној конференцији UNESCO 2005. године (ступила на снагу 2007. године) је прва међународна конвенција у вези борбе против допинга, која има универзуални карактер. Основна сврха Конвенције је да омогући државама примену Кодекса и његових принципа и да се на тај начин постигне хармонизација деловања држава у борби против допинга. Директно преузимање норми понашања из Кодекса од стране међународног јавног права у форми међународне конвенције није учињено. Специфичности регулисања спорта и правна природа Кодекса као правила понашања које прописују МНВО, у овом случају ГСО, долазе до изражаја и Конвенција није се могла свести на обично прихватање обавеза од стране држава потписница. Конвенција чак и изричито наводи да Кодекс који је приложен као додатак Конвенцији није њен саставни део и да је репродукован ради информисања. Посебно наглашава и да „додаци као такви не стварају никакве обавезе по међународном праву за државе чланице.“³⁶⁵ Закључак је да Кодекс није део међународног јавног права.

Модалитет обавезивања држава садржан је у формулацији члана 4. који говори о односу Конвенције и Кодекса. Државе потписнице се обавезују да ће принципи Кодекса бити основа за њихове активности у борби против допинга. Члан 5. прецизира обавезу држава да ради поштовања преузетих обавеза треба да предузме одговарајуће мере које могу укључивати доношење одговарајућег „законодавства, прописа, процедура и управне праксе“. Важно је напоменути да Конвенција не спречава државе потписнице да предузимају и друге додатне мере које су комплементарне Кодексу.

³⁶¹ Коментар уз члан 22. Правилника јасно указује да већина држава не може бити потписница или бити обавезана приватним невладиним инструментом као што је Правилник и зато се од држава и не тражи потписивање Правилника него Коперхагенске декларације и UNESCO конвенције

³⁶² Copenhagen Declaration on Anti-Doping in Sport, 2003. Декларацију је потписало 193 државе. <http://www.wadama.org> 22.05.2013.

³⁶³ *Ibid.*, Art.2.

³⁶⁴ Н. Ђурђевић, *Коментар закона о спречавању допинга у спорту*, Крагујевац, 2008, 16.

³⁶⁵ International Convention Against Doping In Sport, UNESCO, 2005. 4.2.

Сама Конвенција и њен однос према Кодексу наишли су на широко прихватање од стране држава.³⁶⁶ Ово специфично увођење Кодекса у међународно јавно право није изменило правну природу Кодекса. Основ његовог прихватања и извршавања није у обавезивању држава, међународном јавном праву, или националним законодавствима него се и даље налази у добровољном уговорном односу између спортских организација, њених чланица и учесника у спорту. Додатна специфичност односа Кодекса и Конвенције односно међународног јавног права је да Конвенција не садржи санкције уколико државе не поштују преузете обавезе. Санкције постоје али су прописане Кодексом. Посебан значај Кодекса, чије потписнице нису државе, је чињеница да он садржи „очекивања“³⁶⁷ које државе морају да испуне. У члану 22. под насловом - Улога држава - набројане су следећа очекивања:

1. Свака држава ће предузети све акције и мере неопходне за примену Конвенције
2. Свака држава ће успоставити законске оквире, прописе, процедуре или административну праксу за сарадњу и размену информација са антидопинг организацијама и размену информација између антидопинг организација како је прописано у Кодексу
3. Свака држава ће охрабрити сарадњу између свих јавних служби или агенција и антидопинг организација у циљу благовремене размене информација са антидопинг организацијама, када су те информације корисне у борби против допинга и где то не представља повреду закона
4. Свака држава ће поштовати арбитражу, као преферирани начин решавања спорова везаних за допинг, у складу са принципима заштите основних људских права и важећим националним законима
5. Свака држава која нема националну антидопинг агенцију у својој земљи ће сарађивати са својим националним олимпијским комитетом на успостављању исте

³⁶⁶ До 11.02.2015 године 177 државе су ратификовале Конвенцију. Конвенција има примат најуспешније у погледу ритма ратификације након усвајања, а такође је и други UNESCO уговор са највећим бројем ратификација. <http://www.unesco.org/new/en/socialnd-human-sciences/themes/anti-doping/international-conventionagainst-doping-in-sport/> 11.02.2015

³⁶⁷ Коментар уз члан 22. даје тумачење израза очекивања, односно да се на тај начин јасно прописује шта потписнице очекују од влада. У питању су једноставно "очекивања", јер су владе само "у обавези" да се придржавају услова UNESCO конвенције.

6. Свака држава ће поштовати аутономију националне антидопинг организације у својој земљи, и неће утицати на њене оперативне одлуке и активности.
7. Свака држава треба да испуни очекивања из става 2. најкасније до 1. јануара 2016. године. Остали делови овог члана би требало да су већ испуњени.
8. Пропуштање државе да потпише, прихвати, одобри или пристане на UNESCO конвенцију или да се усагласи са UNESCO конвенцијом, резултираће забраном да се пријаве за организовање спортских приредби и може довести до додатних последица, на пример: губљење права на просторије и позиције унутар WADA-е, забрана или неприхватање било какве кандидатуре за било које интернационално такмичење у земљи, отказивање интернационалних такмичења, симболичне последице и друге последице из Олимпијске повеље.

Иако Кодекс користи израз очекивања а не обавезе, он ипак садржи специфичне санкције према државама прописане у члану 22.8 и практично врши специфичан и значајан притисак у правцу прихватања правила међународне заједнице у борби против допинга.

Посебна пажња мора се обратити и на начин измена Кодекса. WADA је надлежна за праћење развоја и измене Кодекса. За измене неопходна је двотрећинска већина Оснивачког одбора укључујући већину одлучујућих гласова чланова јавног сектора и Олимпијског покрета.

Можемо закључити да је регулисање допинга у спорту јединствен процес чак и у области регулисања друштвених односа у спорту. Специфичности постоје у организационом делу као и у правилима понашања. Прва специфичност је постизање апсолутне централизације управљања процесом која је обухватила целу међународну спортску заједницу са једне стране и практично све државе са друге стране. У том процесу централно место има WADA као управљачко регулаторно тело. WADA је ГСО која има хибридную структуру која обухвата представнике обе стране – спортску заједницу и државе. Обе стране равноправно доносе одлуке у организацији. У овој области регулисања спортских друштвених односа државе имају значајну улогу, која је регулисана пре свега нормама међународног јавног права. Парадокс представља чињеница да кодификована правила понашања која надгледа и мења WADA (која је

ГСО али и међународна организација хибридног типа), садрже обавезе и санкције које се односе директно на државе. Остала спортска правила не регулишу понашања држава него спортских представника држава и никада не прописују санкције према државама.

Могуће је наведену ситуацију посматрати на два начина. Први, наведени, је да норме међународног јавног права, које у начелу стварају државе, регулишу поједине друштвене односе у спорту. Други, који представља новину у развоју међународне заједнице, је да норме донете од стране ГСО, регулишу поједина деловања држава, тачније стварају обавезе државама и санкционишу њихово непоштовање.

В. Олимпијски симболи

Заштита употребе олимпијских симбола, као облика интелектуалне својине, је још један од проблема који ГСО у оквиру аутономне међународне спортске заједнице нису могле ефикасно решити. Олимпијски кругови су данас један од најпознатијих светских симбола. Они представљају повезане континенте и симболизују олимпијске вредности. Може се рећи да њихова вредност далеко превазилази уобичајене симболе.

Када су званично прихваћени од стране ИОС-а 1914. године није се могло претпоставити какав ће значај они имати у будућности. У свом развоју од „утопије до прагматизма“³⁶⁸ ИОС и Олимпијски покрет су временом наилазили на бројне проблеме. Један од њих је питање заштите олимпијских симбола као облика интелектуалне својине. Десетинама година сама Олимпијска Повеља била је довољан степен заштите. Повеља дефинише олимпијске симболе као што су застава, слоган, химна, идентификације (нпр. реч Олимпијске игре), амблеми, олимпијска ватра и бакља и даје им збирни назив олимпијска имовина. Сва права на олимпијском имовином припадају искључиво ИОС, укључујући сваку употребу ради стицања профита или ради комерцијално рекламне сврхе. Такође ИОС може лиценцирати сва или делимична права.³⁶⁹

Развој средстава комуникације а нарочито телевизије у другој половини XX века знатно увећава позитивну репутацију Олимпијских игара и ствара прилике за њену злоупотребу. Одржавање Олимпијских игара је изузетно сложен и скуп процес али зато је и комерцијални потенцијал велики. Анализа прихода ИОС нам говори да 47% прихода потиче од права преноса, 45% од спонзорства, 5% од продаје карата и 3% од

³⁶⁸ A. Mestre, "The Legal Basis of the Olympic Charter", *The international sports law journal*, 1-2, 2008. 101.

³⁶⁹ Olympic Charter, ИОС, 2011, чл.7.4, и чл. 8.

лиценци.³⁷⁰ Приходи од уступања права интелектуалне својине путем давања лиценци за коришћење олимпијских симбола на први поглед представљају сразмерно безначајан део прихода. Ипак мора се водити рачуна да осталих 97% прихода ИОС директно зависе од позитивне репутације Олимпијских игара, која се не сме нарушити неконтролисаним употребом њених симбола.

Без обзира на углед који Повеља има у међународној заједници, правно посматрано она је по својој суштини акт који доноси међународна невладина организација – ИОС и она нема снагу извора међународног јавног права, односно државе нити учествују у његовом доношењу нити су његове потписнице. Повеља садржи правила понашања која регулишу организацију и деловање Олимпијског покрета и одржавање Олимпијских игара. Она обавезује пре свега чланице Олимпијског покрета као што су ИОС, МСФ и НОК а преко њих и све остале учеснике Олимпијског покрета као што су организациони комитети, националне спортске асоцијације, националне клубове, спортисте, судије, тренере. Сви остали ентитети представљају трећа лица на које се Повеља не односи. Иако се Повеља не односи директно на државе оне су у посебној позицији, јер ИОС располаже монополом одржавања спортског догађаја. Кршење правила Повеље, односно мешање у аутономију Олимпијског покрета даје право ИОС на индиректно санкционисање државе путем искључења њених националних спортских представника са Олимпијаде а директно ускраћивањем права на одржавање Олимпијских игара на њеној територији. На тај начин државе нису претња злоупотребе олимпијских симбола. Реалну опасност могу представљати на пример национални привредни субјекти који могу злоупотребити симболе ради боље продаје својих производа, уколико тако нешто није санкционисано националним законодавством.

ИОС је још 1922. године предвидео потенцијалну опасност злоупотребе речи *Олимпиц* а 1923. године и олимпијског знака. У том правцу доноси и одговарајуће резолуције и налаже да НОК и МСФ предузму одговарајуће мере против лица која користе олимпијске симболе ради сопственог рекламирања у контексту међународног спорта. Резолуције су се показале као празне претње јер није постојао правни ауторитет који наведене забране спровео.³⁷¹

³⁷⁰ <http://www.olympic.org/IOC-financing-revenue-sources-distribution?tab=sources> 12.02.2015

³⁷¹ R. K. Barney, "An Olympian Dilemma: Protection Of Olympic Symbols", *Journal of Olympic History*, 10, 2002. 7.

Прву озбиљну претњу и лекцију о рањивости олимпијских симбола ИОС је доживео на тлу САД. У питању је био дугогодишњи сукоб између компаније Хелмс Бејкерис (Helms Bakeries) и Олимпијске асоцијације САД (USOA) поводом комерцијалне употребе олимпијских симбола који је трајао од 1932. до 1950. године. Компанија Хелмс Бакерис, власника Пола Х. Хелмса (Paul H. Helms), је на Олимпијским играма у Лос Анђелесу снабдевала хлебом спортисте у Олимпијском селу. Сви уговори везани за снабдевање садржавали су клаузулу о забрани јавног оглашавања предметних производа уз коришћење олимпијских симбола. Једино уговор Хелмс Бакерис такву клаузулу није имао. Хелмс је за рекламирање свог хлеба користио олимпијске кругове, слоган, реч *olimpic* па чак и амерички олимпијски штит. Поред тога у рекламама је писало и „званични олимпијски производ“. Поред рекламирања Хелмс је учинио и још нешто што још нико раније није учинио, па чак ни ИОС односно USOA. Хелмс је поднео захтев за регистрацију свих наведених олимпијских симбола 1932. године у свим државама САД. У САД није постојао прецедент или пропис који би то онемогућио. Своју намеру је и јавно објавио. Обавестио је и Организациони комитет у Лос Анђелесу који није уложио приговор. На дати захтев за регистрацијом добио је привремену лиценцу а 1939. године и коначно одобрење. Рекламну активност је временом са новина проширио и на радио и паное уз коришћење свих наведених обележја.³⁷²

Борба за враћање симбола и забрана њиховог неовлашћеног коришћења у случају Хелмс трајала је све до 1950. године када је Конгрес донео Акт којим је USOA добио искључиву надлежност на олимпијским пословима унутар САД, укључујући ауторска права односно заштитни знак власништва над олимпијским симболима. Посебно је интересно да се поменути Акт Конгреса не односи на лица која су пре ступања на снагу користила наведена права и она могу да наставе коришћење на исти начин.³⁷³ Случај „олимпијског хлеба“ је показао немоћ ИОС у заштити олимпијских симбола и пуно непознаница у погледу њихове заштите.

ИОС је морао да чека практично један век да би извршио прву регистрацију симбола на своје име. Све до 1993. године велики број националних законодавстава, укључујући и Швајцарску где је седиште ИОС, право регистровања заштитног знака резервисало је искључиво за комерцијалне компаније. ИОС као МНВО морала је да

³⁷² Ibid., 8-15.

³⁷³ Ibid., 23-24.

сачека хармонизацију Европског права и модификацију швајцарског права да би регистровала заштитни знак на своје име.³⁷⁴

ИОС охрабрен одлуком америчког Конгреса из 1950. године да пропише националну заштиту олимпијских симбола, настоји да такво поступање пренесе и на друге државе, по могућству све. Тих година рађа се и прва идеја о организовању међународне конференције која би окупила државе ради потписивања међународног уговора којим би државе прихватиле обавезу националне заштите олимпијских симбола. Држава домаћин је требала да буде Швајцарска. Упркос почетном оптимизму мало држава је показало интересовање и послератни проблеми тих година одложили су идеју. Идеја није одбачена и седамдесетих година је поново активирана али овај пут фокус је пребачен на посебну међународну владину организацију - Светску организацију за интелектуалну својину (WIPO). Задатак WIPO, као агенције УН, је стварање уравнотеженог и стабилног система интелектуалне својине у свету.³⁷⁵ Активност ИОС да преко WIPO изврши регистрацију симбола је још једна од далековидих активности. Седамдесетих година XX века WIPO систем регистрације вршен је у оквиру Мадридског уговора о међународној регистрацији који је оригинално састављен 1891. године али који се непрекидно мењао и прилагођавао насталим променама. Ипак, 1978. године када је одобрена регистрација на захтев поднет путем Швајцарске, Уговор је обухватао само 20 држава потписница. Већ 1989. године донет је Протокол са циљем да постојећи Мадридски систем учини флексибилнији и компактибилнијим са националним законодавствима. Данас WIPO мадридског систем регистрације робних знакова има 90 чланица.

Добијањем регистрације симбола путем мадридског система ИОС је сматрао само делимичним решењем, не само због малог броја држава потписница, него и због чињенице да мадридски систем не даје право заштите симбола ИОС, него држави потписници у којој се налази дати НОЦ. Из тих разлога активности ИОС се настављају на ранијој идеји о доношењу међународне конвенције, овог пута у оквиру WIPO, која ће обезбедити искључиво право ИОС на употребу олимпијских симбола на територији државе потписнице. По статуту WIPO носилац петиције за доношење такве конвенције мора бити држава. У овом случају Влада Кеније је преузела иницијативу и 1981. године у Најробију донет је Уговор о заштити олимпијских симбола (Најроби уговор). Уговор штити симболе од комерцијалне употребе без добијене ауторизације од стране ИОС што

³⁷⁴ M. Chappuis, "The Olympic Properties", *WIPO Magazine*, 3, 2012. 4.

³⁷⁵ WIPO има 186 држава чланица www.wipo.int 7.6.2013

је и био његов крајњи циљ. Супротно очекивањима ИОС државе нису подржале Најробе уговор. У првих пет година било је само 31 потписница а до данашњег дана укупно 50. Још је значајније да међу њима нема ни једне светске индустријске силе.

Државе као што су САД, Француска, Немачка и Велика Британија нису потписнице Најробе уговора. Све наведене државе јесу потписнице у оквиру ВИПО мадридског система. Такође све наведене државе имају сопствено законодавство којим су заштитиле олимпијске симболе. Основни разлог таквог поступања развијених индустријских сила је извесна доза неповерења према ИОС и која се одражава у избегавању давања директних права коришћења симбола ИОС на својој територији путем Најробе уговора. Државе су по правилу спремније да путем националних законодавстава дају овлашћења националним олимпијским комитетима, иако су они у суштини представници ИОС а не дате државе.

Очигледно је да ИОС путем међународног јавног права није успео да обезбеди ефикасно и свеобухватно решавање питања заштите олимпијских симбола као што је то урађено у случају борбе против допинга. Хибридни систем, односно комбинација невладиног сектора и држава у процесу прописивања правила понашања у борби против допинга донела је далеко веће резултате. У својој борби против злоупотребе олимпијских симбола ИОС није тражио равноправне савезнике у државама а монопол спортског догађаја није био ефикасан начин због постојања трећих лица који не би били погођени санкционисањем државе и њених спортских представника.

Осим заштите путем међународних уговора ИОС примењује и друге методе. ИОС је стално настојао да путем НОЦ врши притисак на државе да донесу одговарајућа законска решења у оквиру свог националног законодавства. Најбољи пример је поменути случај USOC и „олимпијског хлеба“. Интересантан је метод који уводи 1996. године путем измена Олимпијске повеље. Измене су учињене у правцу обавезе државе да приликом пријема у олимпијску фамилију, мора прилагодити своје законодавство заштити симбола. Учинак овог метода је више симболичан са обзиром на број садашњих чланица олимпијског покрета.

Заштита олимпијске имовне у задње време наилази и на нове изазове који захтевају модерније приступе и доношење нових правних норми националног законодавства. Један од њих је *ambush marketing* који доживљава све већу популарност са развојем спонзорства у спорту. Поједини привредни субјекти настоје да се њихов производ повеже са датим спортским догађајем, а без статуса званичног спонзора и без плаћања одговарајућих накнада. Стриктно посматрано *амбусх* маркетинг и не припада

праву интелектуалне својине, али сигурно захтева одговарајућу реакцију. У првој половини XX века водиле су расправе да ли је потребно а и могуће заштити речи као што су на пример олимпијада, олимпијски и сл. Данас ИОС предузима све кораке како би заштитио тзв. робну марку „град + година“, односно име града и годину одржавања Олимпијских игара. Од 1993. године имамо нову појаву да пре избора града домаћина Игара, трећа лица изврше регистрација имена свих градова кандидата и године одржавања Игара у бројним државама. Следећи корак је упозорење свим званичним партнерима ИОС да ће се користити правна средства уколико користе заштићене одреднице. Иако је таква пракса спорна код неких судова, ИОС предузима мере да би он први извршио регистрације датих референци.³⁷⁶

С. Легислативне активности Европске Уније

а) Уводна разматрања

ЕУ је данас један од утицајних међународних чинилаца у развоју и регулисању друштвених односа у спорту. Своје организационо-функционалне јединствености преноси и на свој положај у међународној спортској заједници. ЕУ по својој суштини представља специфичну наднационалну заједницу 27 држава и као таква је данас најмоћнија регионална организација. У погледу овлашћења пренетих од стране држава на ЕУ, она се не може јединствено сврстати ни у федерацију, конфедерацију или међународну организацију већ представља *sui generis*. Осим својих међународно правних специфичности и у међународној спортској заједници ЕУ представља јединствену творевину. Постојећа спортска пирамида регулисања спорта, која на врху има ГСО а у својој основи спортске организације које припадају датим државама, не обухвата ЕУ. ЕУ као заједница више држава нема представнике у спорту. Интерес ЕУ поводом спорта није идентичан интересима сваке државе чланице. Без обзира што је развој спорта као културне творевине прихваћен од стране ЕУ, очекивања и однос према ГСО су знатно другачији. ЕУ, са својим задатком заштите интереса чланица и прокламованих циљева, пре свега заједничког тржишта и слободног кретања, налази се у знатно другачијој позицији према ГСО. Један од битних аргумената ГСО, монопол спортског догађаја, директно нема утицаја на ЕУ.

³⁷⁶ М. Chappuis, 2012, *op.cit.*, 5.

Прописи које доноси ЕУ су саставни део јавног сегмента спортских правила. Због својих специфичности правила ЕУ имају дејство у два смера. У првом случају ЕУ наступа као заједница држава чланица и прописује правила која регулишу пре свега развој спорта као културне активности и заштите интереса држава чланица као и прописаних циљева заједнице. У другом случају ЕУ наступа као субјект међународног јавног права и настоји да пропише норме међународног јавног права које регулишу одређене друштвене односе у спорту.

b) Прописи ЕУ као заједнице држава

Систем аутономног регулисања спорта од стране ГСО није имао конкуренцију све до друге половине XX века. Појединачне државе у почетку нису имале интерес регулисања спорта а касније са развојем ГСО нису имале могућности угрожавања постигнуте аутономије. Прописи националних држава у области спорта нису били претња аутономији спорта, чак можемо рећи да су они били логистичка подршка за развој спорта што је био циљ и ГСО и држава. Ретка нарушавања аутономије спорта ГСО су врло успешно превазилазила. Оснивањем и јачањем ЕУ, као специфичне заједнице држава, ситуација се знатно мења. Основни разлози сарадње држава са ГСО као што су учествовање представника држава у међународним такмичењима, односно монопол одржавања и регулисања спортског догађаја, нису постојали на исти начин код новонастале заједнице држава. Интерес ЕУ је сигурно обухватао и спортске интересе држава чланица али постојали су и други интереси вишег приоритета. Основни задатак ЕУ је стварања јединственог тржишта путем система закона који се примењују у свим државама чланицама и на тај начин постизање слободног протока људи, роба, услуга и капитала.

Први случај „мешања“ у аутономију спорта од стране ЕУ, тачније Европског суда правде представља случај *Walrave and Koch* из 1974. године. Убрзо затим следе и други случајеви и низ познатих одлука Европског суда правде као што су *Bosman*, *Deliège*, *Меса- Медина* и низ других. Одлуке Суда по наведеним предметима створиле су јасан став ЕУ, да ако спорт представља економску активност обухваћен је прописима ЕУ, и самим тим пракса спортских организација мора бити у складу са прописима ЕУ. Ипак, наведени став не значи да се спорт сматра обичном привредном активношћу. Давањем „специјалног статуса“ спорту, ЕУ почиње обликовање својих прописа у односу на спорт. Почев од Декларације о спорту из Амстердама 1997., Нице 2000. и Белог Папира о спорту из 2007. године, без обавезујућег дејства, потврђује се

дотадашња пракса да се води рачуна о специфичној природи спорта и његовој социјалној и образовној функцији. Специјални статус спорта дозвољава низ активности и правила која су у редовним ситуацијама неспојива са прописима ЕУ и то нарочито са прописима о слободном кретању и конкуренцији, али у функцији спорта су прихватљиви. Примери таквих активности и правила су: одвојено такмичење мушкараца и жена, лимитирање броја учесника у такмичењу, потреба да се обезбеди неизвесан исход такмичења и такмичарски баланс између клубова, правила против власништва више клубова, системи селекција за међународна такмичења, колективна продаја права преноса, пирамидална структура такмичења, механизми солидарности, организација спорта на националној основи, принцип једне федерације по спорту и др.

Лисабонски Уговор који је ступио на снагу 2009. године уводи спорт по први пут изричито у оснивачки уговор ЕУ³⁷⁷. На тај начин спорт добија признат формалан статус, који потврђују прописи и утврђени буџет. У суштинском и практичном погледу не доноси промене јер потврђује дотадашњу праксу. ЕУ сада има и формално праву улогу у регулисању спорта, уз признату аутономију ГСО и специфичну природу спорта. Лисабонски Уговор препознаје спорт као изричито наведену област у којој ЕУ има право деловања. Та промена проузрокује да ГСО сада више не могу тврдити да регулисање спорта није у надлежности ЕУ.

Сама јединственост начина регулисања спорта се није променила. Врло мало прописа ЕУ директно се односи на регулисање спорта и они су фокусирани на „негативни ефект“ деловања спорта – спречавање конкуренције и слободно кретања радне снаге. На тај начин регулисање спорта од стране ЕУ је потпуно другачије од регулисања спорта на националном нивоу. Постојећим одредбама Лисабонског уговора још једном је потврђен став да ЕУ као заједница држава не инсистира на општем усклађивању националних прописа о спорту држава чланица него се зауставља на заштити основних вредности Уније.

Основни закључак је да ЕУ признаје аутономију спорта али под њеним условима. ГСО јесу најпозваније да регулишу правила понашања у спорту и то јесте њихова главна улога, али поступања против општих правила ЕУ су могућа само када специфична природа спорта то захтева. Оцену када постоје те специфичности доносе

³⁷⁷ У поглављу XII под насловом Образовање, радно оспособљавање, омладина и спорт, у члану 165. ставу 1. наводи се да ће Унија допринети промоцији европског спорта, водећи рачуна о специфичној природи спорта, његовој структури заснованој на добровољној активности и његовој друштвеној и образовној функцији. Treaty on the Functioning of the EU (TFEU), 6655/7/08 REV 7, Council of Europe Union, 2012.

органи ЕУ. Основни приговори ГСО упућени ЕУ базирају се на две чињенице. Прва, да спорт има специфичности које понекад не дозвољавају остварење суштине спорта по правилима понашања прописним од стране субјекта ван спорта. Та примедба је углавном и усвојена. Друга примедба, односи се на нејасноћу и непрецизност постојећих правила и праксе која улива правну несигурност за деловање ГСО. Одговор на другу примедбу за сада је једино одржавања сталне комуникације ГСО и органа ЕУ у којој ће се постићи хармонизација деловања и прописа.

Извесну недоумицу изазива члан 165. став 2. Лисабонског уговора, у коме се наводи да ће акције Уније бити усмерене на развој европске димензије у спорту, путем промоције „правичности“ и „отворености“ у спортским такмичењима и сарадњи између тела одговорних за спорт. Остаје отворено питање тумачења наведених општих појмова и њихове усклађености са активностима ГСО. Правичност и отвореност излазе из обима до сада признате надлежности ЕУ у области слободе кретања и конкуренције где се спорт посматра као економска активност. Време ће показати да ли њихово тумачење може временом довести до нових неслагања на релацији ГСО – ЕУ и даљих ограничавања аутономије спорта.

Европска унија је један од субјекта међународне заједнице који учествује у прописивању правила понашања у области спорта. ЕУ као данас најмоћнија регионална организација своју регулаторну функцију у спорту начелно остварује преко Европског суда правде и Савета Европе.

Европски суд правде је највиши суд Европске Уније у области права Уније, односно води рачуна да су правила Уније адекватно протумачени и примењени. Има судску надлежност у споровима између држава чланица, институција ЕУ и појединаца. Надлежност Суда није примена националног законодавства. Предмет надлежности Суда нису правила понашања којима ГСО регулишу друштвене односе у спорту, али уколико примена таквих правила од стране спортских организација држава чланица ЕУ доведе до сукоба са правилима Уније, тада су и она предмет надлежности. Традиционално Суд у својим пресудама признаје аутономију спортских организација у доношењу правила понашања у спорту. Сличан став се може наћи и у бројним актима ЕУ и Савета Европе. Ипак, уколико предметни односи у спорту се могу окарактерисати и као економски односи онда долази до сукоба надлежности и право ЕУ преузима примат. У таквим ситуацијама ГСО су приморане на измене својих правила и на тај начин пресуде Суда утичу на регулисање појединих односа у спорту.

с) Прописи Савета Европе као извори међународног јавног права у спорту

СЕ као наднационална и европска међународна организација формално не припада организационој структури ЕУ. Чланство у СЕ није условљено чланством у ЕУ, мада су све чланице ЕУ истовремено и чланице СЕ, што даје посебну тежину и специфичност организацији. За разлику од ЕУ, тежиште активности СЕ своди се на остварење основних личних и демократских права и слобода у Европи. Издавањем посебне организације из формалног организационог склопа ЕУ, учињено је пре свега због специфичности наведеног поља деловања, и на тај начин постигнуто је јединствено регулисање материје и ван формалног чланства ЕУ – у односу на државе потписнице које не испуњавају услове за пријем у ЕУ.

а. Насиље

Насиље у спорту није непозната појава. Употреба физичке силе и свесно наношење телесних повреда и данас је саставни део многих спортова. Такве активности нису дозвољене ван спорта и њихова „спортска легализација“ представља само једну од бројних специфичности спортских друштвених односа. У прошлости, пре настанка модерног спорта насиље је било редовни елемент спорта. Са развојем модерног спорта уводе се правила понашања са циљем да се наношење телесних повреда сведе на најмању могућу меру. Тако на пример, и правила фер-плеја у свом изворном облику су имале за основни циљ заштиту спортиста од насиља.

За разлику од насиља у самом спорту, насиље од стране гледаоца спортског догађаја је далеко новија појава. Строго посматрано такво насиље и није у директној вези са спортом. Његови узроци се налазе у другим друштвеним појавама, али испољавање се одвија у вези са спортским догађајима, односно пре, за време и након спортског догађаја. Деловање против насиља уколико би било ограничено само на ГСО не би било ефикасно, јер би се свело пре свега на кажњавање спортских организација које организују спортске догађаје а због активности њихових навијача. Ефикасно деловање на саме узроке појаве првенствено се налази у делокругу надлежности државе.³⁷⁸ Додатни проблем представља и покретљивост навијача ван граница држава, што отежава улогу органа унутрашње безбедности државе домаћина у превенцији и

³⁷⁸ FIFA Правила сигурности у члану 2. указују на неопходност сарадње са надлежним ауторитетима државе, Safety Regulations, FIFA, 2008.

ефикасном сузбијању ремећења јавног реда. Очигледно је у питању појава која се мора решавати сарадњом држава и ГСО.

На тлу Европе све до 1985. године када се десила трагедија на стадиону Хејсел у Бриселу насиље од стране гледалаца било је релативно напознат феномен. Те године пре почетка финалне утакмице UEFA Купа енглески навијачи напали су италијанске навијаче што је довело до смрти 39 особа и повреда 670 особа. Интересантно је да је финална утакмица и поред претходне трагедије ипак одржана. Реакција међународне спортске заједнице у се свела на петогодишњу забрану учествовања британским фудбалским клубовима у Европском купу донету од стране UEFA-е.³⁷⁹

Европска унија, преко Савета Европе, је препознала своју обавезу реаговања у складу са својим задатком да обезбеди слободу, сигурност и правду за грађане држава чланица. Исте године када се десила и трагедија на стадиону Хејсел, Савет Европе доноси Конвенцију о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама.³⁸⁰ Конвенција представља први свеобухватни извор међународног јавног права у области регулисања насиља у спорту. У Преамбули Конвенције савет Европе је препознао комплементарну одговорност представника власти и „независних спортских организација“ у борби против насиља и недоличног понашања гледаоца, посебно наглашавајући да спортске организације такође имају одговорност у питањима безбедности и да начелно оне требају да обезбеде уредно одвијање догађаја које организују. Основна намера Конвенције је да обавезе државе уговорнице да у оквиру својим уставних овлашћења предузму потребне мере за њено спровођење. Под наведеним мерама Конвенција посебно издваја:

- обезбеђења употребе адекватних средстава јавног реда против избијања нереда и недоличног понашања, како у непосредној близини и унутар стадиона, тако и на прилазним путевима које користе гледаоци
- олакшавање блиске сарадње и размене одговарајућих информација између полицијских снага
- примену или, ако је то потребно, усвајање закона којима се предвиђа да они за које се утврди да су криви за преступе у вези са насиљем или недоличним понашањем гледалаца буду адекватно кажњени или, дођу под удар одговарајућих административних мера

³⁷⁹ Football hooliganism with an EU dimension: Towards an international legal framework, Project JAI/203/AGIS/138, T. M. C. A. Instituut, 2004, 18.

³⁸⁰ European Convention on Spectator Violence and Misbehaviour at Sports Events and in Particular at Football Matches (ETS 120), Council of Europe, 1985.

Примена Конвенције и поред њеног наслова није ограничена само на фудбалске утакмице, него се може применити и на друге спортове и спортске манифестације где постоји страх од насиља или недоличног понашања гледалаца.

Конвенције се не упушта у конкретне детаље како би национално законодавство држава уговорница требало да изгледа, односно не садржи таксативно наведене називе кривичних дела и прекршаја који се морају прописати националним законодавством као ни бића кривичних дела, него намеће обавезу њиховог прописивања и успостављање ефикасног система кажњавања учиниоца. На тај начин постигнута је широка прихваћеност Конвенције,³⁸¹ али је цена плаћена на пољу изостанка једнообразног поступања држава потписница. Чак и у државама ЕУ постоје суштинске разлике у регулисању материје. Акције у борби против насиља су сведене често на *ad hoc* аранжмане између појединачних држава чланица о полицијској сарадњи у вези конкретних спортских догађаја. На тај начин се остварује „привремени координирани приступ“ уместо „трајне координиране основе“.³⁸² Иако су државе чланице поступиле по Конвенцији и прописале одговарајућа кривична дела и прекршаје и тако створиле основ за борбу против насиља на спортским догађајима, успешност борбе се огледала и у квалитетној примени донетих прописа. Највећи успех су имале Велика Британија, Италија и Пољска. Поједине државе, као Србија на пример, и поред високих прописаних казни, захваљујући благој казненој политици судова нису остварили значајне резултате.³⁸³

Можемо закључити да у области борбе против насиља на спортским такмичењима у оквиру међународног јавног права постоји само један извор регионалног карактера и чија примена није резултирала јединственом приступу држава потписница. ГСО наведеној материји не приступају директно, свесне да је то материја првенствено у рукама држава и регулишу је првенствено својим генералним правилима понашања као на пример прописима о фер-плеју. Кодификована правила понашања су ређа и као пример може послужити Обавезујући прописи о сигурности и безбедности³⁸⁴ која UEFA доноси тек 2004. године.

³⁸¹ До 25.04.2013. године Конвенцију су ратификовале 42 државе. www.coe.org

³⁸² Football hooliganism with an EU dimension: Towards an international legal framework, Project JAI/2003/AGIS/138, Т. М. С. А. Instituut, 2004, 9.

³⁸³ Д. Шупут, "Правни оквир који уређује борбу против насиља на спортским приредбама у европским државама", *Страни правни живот*, 1, 2010. 247-255.

³⁸⁴ Safety and Security Regulations, UEFA, 2006.

b. Допинг

Савет Европе од почетка шездесетих година почиње борбу против допинга. У почетку доноси низ необавезујућих препорука и резолуција (меко право) а 1989. године доноси Конвенцију против допинга.³⁸⁵ Циљ Конвенције није прописивање јединственог модела антидопинга, него установљавање заједничких стандарда и прописа путем обавезивања држава да усвоје законске, техничке, образовне и друге мере у борби против допинга. Конвенција понавља приступ Конвенције о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама и препушта државама чланицама слободу у избору начина против допинга. Резултат је исти као и код претходне Конвенције, односно постигнут је различит приступ држава потписница како у погледу регулисања тако и у погледу санкционисања допинга. Такође, Конвенција није наишла на широко прихватање држава ван СЕ и остала је на регионалном нивоу.³⁸⁶ Током 2002. године СЕ усваја Додатни протокол³⁸⁷ којим настоји да обезбеди узајамно признавање метода антидопинг контрола од стране држава потписница и да ојача примену Конвенције користећи обавезујући систем контроле. Сам Протокол ратификовале су само 26 државе.³⁸⁸ Оснивањем WADA 1999. године и доношењем WADC 2003. године, Конвенција губи на значају. Ипак, Додатни протокол има посебан значај, јер је био први међународни обавезујући документ који је изричито препознао надлежности WADA.³⁸⁹

D. Регулисање спорта путем норми међународног јавног права ради остваривања циљева међународне заједнице

d) Апартхејд

По завршетку III светског рата међународна заједница се сусрела са специфичним проблемом – апартхејдом. Апартхејд је систем расне сегрегације спроведен путем законодавства у Јужној Африци у периоду од 1948. до 1994. године, којим се врши политичка и економска дискриминација не-беле већине. Расизам никако није био нова појава за међународну заједницу, поготово не на просторима Јужне

³⁸⁵ Anti-Doping Convention (ETS 135), Council of Europe, 1989.

³⁸⁶ До 24.5.2013. године 51 држава је ратификовала Конвенцију. Ван Савета Европе Конвенцију су ратификовале само Аустралија, Белорусија, Канада и Тунис. www.coe.org 27.05.2013

³⁸⁷ Additional Protocol to the Anti-Doping Convention (ETS 188), Council of Europe, 2002.

³⁸⁸ Од држава ван ЕУ Протокол су ратификовале само Канада и Тунис. Република Србија такође није ратификовала протокол. www.coe.org 27.02.2015

³⁸⁹ Additional Protocol to the Anti-Doping Convention (ETS 188), Council of Europe, 2002, Article 1.3.

Африке под влашћу Холанђана и Енглеца, али после избора 1948. године победом Националне партије постаје званична политика државе. Становништво је новим законодавством подељено у четири расне групе: белце, црнце, обојене и Индијце. Расна подељеност постојала је у свим сферама живота па и у спорту, где је на пример још од 1930. године Фудбалска асоцијација била састављена од више делова заснована на расном принципу.

Међународна спортска заједница, тачније ГСО нису обраћале посебну пажњу на питање апартејда све до шездесетих година XX века, у складу са политиком немешања у унутрашње ствари држава. Од свог оснивања Конфедерација Афричког фудбала 1957. године наилазила је на проблеме колонијализма и апартејда, а FIFA, под руководством Стенлиа Роуза (Stanley Rous), од 1962. до 1974. године настојала је да не види проблем и поред очигледне супротности између правила фер-плеја и апартејда. Повремене суспензије коначно је заменила санкција искључења 1976. године, када је место председника преузео Бразилац Жоао Авеланж (João Havelange).³⁹⁰

Реакције ИОС на питање апартејда поклапају се са његовом одлуком о прилазу УН у правцу побољшања свог међународног признања почетком шездесетих година XX века. Истовремено то је доба када УН у својој борби против апартејда показују интересовање за спорт као вид додатног притиска. Резултат такве сарадње је искључивање Јужне Африке са Олимпијских игара почев од Токија 1964. године. Тим Родезије је искључен са Игара у Минхену 1972. године. Међународне федерације су такође биле у обавези искључивања из својих система такмичења тимова те две државе. Изузетак су представљали само два спорта и то рагби и крикет који су се најдуже опирали искључењу али уз бројне бојкоте и притиске медија.³⁹¹ Усвајањем међународне Конвенције против апартејда у спорту 1985. године од стране УН, престају сви међународни спортски односи са Јужном Африком.

За разлику од спортске, међународна заједница уочава проблем апартејда знатно раније. УН од самог оснивања су суочене са питањем апартејда. Представници Индије су поднели захтев да се питање положаја њихове мањине у Јужној Африци стави на дневни ред другог дела првог заседања Генералне скупштине УН. Од самог почетка борба против апартејда је била суочена са проблемом отпора западних сила осуђивању или кажњавању режима у Преторији. Тек шездесетих година ствара се

³⁹⁰ J. Riordan, A. Kruger, eds., *"The international politics of sport in the twentieth century"*, Spon, London, 1999, 39.

³⁹¹ J. L. Chappelet, B. Kubler-Mabbott, 2008, *op.cit.*, 109-110.

повољна клима за борбу против апартхејда у међународној заједници. Томе су узроковали акти репресије и отпор у самој Јужној Африци. Масакр у месту Схарпевилле 1960. године са 69 убијених и преко 180 рањених припадника црне расе, скренуо је пажњу јавности и у западним државама. Допринос даје и антиколонијална револуција и формирање Организације афричког јединства.

Интересантна је процена УН о важности спорта у животу једне државе и њених грађана. Још од 1968. године Генерална скупштина УН доноси низ резолуција посвећених борби против апартхејда у спорту и настоји да државе изврше бојкот Јужноафричке републике и њених спортиста.³⁹² Колико је процена УН била тачна, говори истраживање које је извршено 1977. године међу белом популацијом Јужноафричке републике. Задатак истраживања је био рангирање најтежих последица примена апартхејда. Недостатак међународног спорта је био рангиран у првих три места, што сигурно не би био случај да су анкетирани припадници црне популације.³⁹³

У области *меког права* од посебног је значаја Међународна декларација против апартхејда у спорту³⁹⁴ донета 1977. године од стране Генералне скупштине УН. Њен задатак је био „откривање“ спортиста који су ангажовани у спортским односима са Јужном Африком. УН центар против апартхејда под надзором Специјалног комитета против апартхејда објављивао је такозвану „црну листу“ наведених спортиста. У 1998. години листа је садржавала имена преко 3.000 спортиста из 56 држава.³⁹⁵ Улогу у борби против апартхејда преузели су и Савет безбедности и UNESCO, такође путем правно необавезујућих одлука.

Први и једини обавезујући акт међународног јавног права у област борбе против апартхејда је Међународна конвенција против апартхејда у спорту³⁹⁶ донета 1985. године на 40. заседању Генералне скупштине УН и која је ступила на снагу 1988. године. Истовремено, Конвенција је, заједно са неколико месеци раније донетом регионалном европском Конвенцијом о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама³⁹⁷ и први извор међународног јавног права у погледу регулисања друштвених односа у спорту. Посебно је значајно да Конвенција прописује обавезе држава чланица које озбиљно нарушавају спортску аутономију ГСО.

³⁹² A. Wax. "Public International Sports Law: A 'Forgotten' Discipline?", in *Lex sportiva : what is sports law?*, (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012, 289.

³⁹³ R. Nixon, "Apartheid On The Run: The South African Sports Boycott ", *Transition*, 58, 1992. 75-76.

³⁹⁴ International Declaration against Apartheid in Sports, General Assembly UN, A/RES/32/105M, 1977.

³⁹⁵ A. Wax, 2012, *op.cit.*, 289.

³⁹⁶ International Convention against Apartheid in Sports, General Assembly UN, Res. 40/64 G, 1985.

³⁹⁷ European Convention on Spectator Violence and Misbehaviour at Sports Events and in Particular at Football Matches (ETS 120), Council of Europe, 1985.

Конвенција као обавезе држава прописује из ускраћивање финансијске подршке спорским клубовима, тимовима или спортистима, као и употребе спортских објеката, не спровођење спортских уговора, не додељивање или одузимање националних признања или награда, ускраћивање виза и уласка у државу. У случају да национална спортска асоцијација одржава спортску размену са државом која примењује апартејд, дата држава мора применити санкције против ње, и да ако је неопходно ишчлани је из дате међународне спортске организације и искључи своје представнике са међународних такмичења. Наведена обавеза државе директно задире у надлежност ГСО односно доводи у питање аутономију спорта. Формално правно гледано Конвенција је доживела неуспех јер је наишла на општу неприхваћеност држава. Конвенцију је ратификовало само 60 држава,³⁹⁸ од којих ниједна западно европска држава. Већина држава није пристала на формално обавезивање путем норми међународног јавног права, али већина држава својим поступањем изразила политичку сагласност и жељу за окончањем апартејда. Сама Конвенција јесте саставни део међународног јавног права и садржи правила понашања у спорту, али врло ограниченог дејства, с обзиром да обавезује мали број држава потписница. Међутим, у пракси Конвенција представља значајан тренутак у понашању Јужноафричке републике, јер већ и пре њеног ступања на снагу Јужноафричка република чини прве уступке у спорту и 1986. године дозвољава да спортске тимове, као и гледаоце чине припадници различитих раса.³⁹⁹ Током 1990. године Председник Фредерик Вилем де Клерк (Frederik Willem de Klerk) започиње преговоре за окончање апартејда који кулминирају демократским изборима 1994. године. По окончању апартејда Јужноафричка република враћа се у међународну спортску заједницу. FIFA то чини 1992. године а ИОС 1991. године.⁴⁰⁰

³⁹⁸ www.treaties.un.org 5.6.2013

³⁹⁹ A. Wax, 2012, *op.cit.*, 290.

⁴⁰⁰ "South Africa Readmitted to Olympics Competition", *Los Angeles Times*, July 10, 1991. <http://articles.latimes.com>, 14.08.2013

Д Е О Ш Е С Т И

РЕШАВАЊЕ СПОРОВА У СПОРТУ

І. Увод

Спорт као друштвена појава је саставни део друштва у целини. Основне карактеристике друштва и његове промене преносе се и на спорт. Једна од неминовних последица интеракције односа људи у друштву је постојање сукоба. За потребе рада, сукоб можемо одредити као истовремено постојање међусобно различитих приступа регулисању одређеног друштвеног односа. Постојање сукоба, само по себи, није ни неуобичајена ни негативна појава и представља само последицу постојећих друштвених различитости појединаца и група. Различити приступи регулисању истих друштвених односа су у својој основи фактор напретка друштва. Улога сукоба је да идентификује проблем у друштву а решавање сукоба је саставни део развоја друштва.⁴⁰¹ Сукоби су дакле неизбежни, али то не можемо рећи и за спорове. Сукоб прераста у спор онда када се не може квалитетно решити настали сукоб.⁴⁰² Тада настаје ситуација у којој је потребно ускладити међусобно различите приступе регулисања датог друштвеног односа односно одредити како ће бити регулисан дати друштвени однос или једноставније речено: како ће бити решен постојећи спор?

Најшире посматрано спорови се могу решавати уз сагласност страна у спору или без сагласности једне стране. У првом случају спор више не постоји јер је спор решен уз учешће обе стране. У погледу другог случаја ситуација је другачија. Када решавање спора подразумева одсуство добровољности једне од страна и постојање „победника“ и „губитника“ може се рећи да је само првобитни или иницијални спор решен али такво решавање спора често има своје рецидиве а понекад ствара нове спорове и неслагања. Код таквог приступа решавању спорова неопходно је обезбедити посебне механизме његовог спровођења и извршења, који у себи увек садрже или активну или потенцијалну претњу употребе принуде. Несумњиво је јасно да је први метод најприхватљивији и најефикаснији. Ипак, који ће се метод решавања спорова

⁴⁰¹ Г. Кнежевић, "Право и промене: АДР - промена у праву", *Анали Правног факултета у Београду*, 54/2, 2006. 130.

⁴⁰² А. К. Fiadjoe, *Alternative dispute resolution : a developing world perspective*, Cavendish, London, 2004, 8.; По Кнежевићу сукоб прераста у спор када из обичног живота пређе на терен права. Г. Кнежевић, 2006, *op.cit.*, 132.

применити зависи од више фактора, од којих су најзначајнији природа спора и начин организовања друштва у коме спор настаје.

Данас, када се у свакодневном говору користи термин решавање спорова, углавном се мисли на судско решавање спорова. Сам појам правде често се повезује искључиво са државним судовима (богиња правде као заштитни знак, палата правде и сл.). У питању је механизам решавања спорова којим држава путем посебних органа обезбеђује регулисање за њу битних друштвених односа а код којих постоје различити приступи и интереси страна у спору. Држава као најорганизованији део друштвене заједнице не може дозволити постојање нерегулисања или различитих приступа регулисању одређених друштвених односа. Ту су у питању пре свега друштвени односи за које држава сама доноси правила понашања и који морају бити регулисани на прописани начин добровољно или под претњом принуде. Ипак, држава није једини организовани део друштва који прописује правила понашања. Чињеница је и да је друштво постојало и пре настанка државе. Како је постојање спорова саставни део друштва још од његовог постанка, јасно је да постоје и други начини решавања спорова осим судског решавања.

У првобитним друштвима решавање спорова поверено је најстаријим припадницима или старешинама заједнице. Спорови у оквиру породице решавани су од стране родитеља. Поједине цивилизацијски изоловане друштвене заједнице и данас имају своје начине решавања спорова. Слична је ситуација и са мађинским етничким заједницама. Професионална и друга удружења грађана решавају спорове својих чланова унутар заједнице. Као заједнички назив за такве облике решавања спорова данас се углавном користи термин *алтернативно решавање спорова* (alternative dispute resolution – ADR). Најчешћа дефинисање АДР обухвата облике решавања спорова различите од судског решавања спорова. Традиционално, основ таквог дефинисања заснива се на носиоцу решавања спора, односно анализи да ли је носилац различит од државе. Данас такво искључиво посматрање може бити доведено у питање, јер су све чешће ситуације да сама држава прописује као обавезне поједине облике АДР као степене финалног решавања спорова. Разлози за такво деловање држава у задњим деценијама су пре свега економске и организационе природе. Класично државно судство је преоптерећено бројем предмета што за последицу има повећано незадовољство грађана. На тај начин у интересу државе да одређене врсте спорова оконча пре судског одлучивања.

Основни облици АДР су посредовање, медиација и арбитража. У теорији се могу наћи и многи други облици али они настају комбинацијама наведених облика. Разликовање наведених облика може се извршити по степену добровољности и формалности. На самом почетку листе стране у спору имају највеће слободе у одређивању да ли ће и како решавати спор, око избора правила решавања спора, избора лица која ће то радити, око обавезности одлуке којим се решава спор. На супротном крају листе постоје облици који су врло блиски судском решавању спорова и где су слободе страна у спору минималне.

Основни фактор начина решавања спора је сама природа спора. Поједини друштвени односи захтевају специфични приступ. Класични начин решавања спора који увек даје победника није прикладан њиховој природи. Међусобни односи чланова породице или пословни односи привредних субјеката, који су и који ће и у будућности бити у међусобним контактима, захтевају решавање међусобних сукоба и спорова у својој суштини и на знатно флексибилнији начин. Сам спор најбоље познају стране у сукобу, нарочито ако је реч о високо специјализованим друштвеним односима. Понекад је поверљивост садржине међусобних односа важнија од решавања актуелног спора. Не сме се занемарити ни економска страна традиционалног решавања спорова путем државних судова где су често једини прави „победници“ стручни посредници између странака и суда. Брзина решавања спора је некад од пресудног значаја, јер колико год праведна или квалитетна судска пресуда, неће имати жељеног ефекта ако је поступак њеног доношења спорији од динамике датих друштвених односа. На основу изнетог можемо закључити да судско решавање спорова није једини начин решавања спорова а често ни најефикаснији.

II. Анализа сукоба и спорова у спорту

Специфичности друштвених односа у спорту доводе до специфичности и у начину решавања спорова у спорту. Суштинска такмичарска природа спорта и неопходност постојања победника има снажан утицај на начине решавања спорова у спорту. У питању је постојање посебне равни сукоба који не постоје у обичном животу, односно ван спортског терена и ван оквира времена трајања спортског догађаја. Спортска заједница је и део укупне друштвене заједнице, у којој настају уобичајени сукоби организационе, административне и дисциплинске природе. Задњих деценија под утицајем професионализације и комерцијализације спорт постаје и значајна привредна

делатност тако да су комерцијални спорови редовна појава. Посебан печат наведеним равнима даје традиционална аутономија спорта у односу на државно регулисање.

1. Теренски спорови

Прва раван сукоба у спорту везана је за саму природу спорта – такмичење. Такмичења за потребе овог рада можемо одредити као скуп просторно-временски одређених друштвених односа, регулисаних правилима игре датог спорта. Правила игре су специфична правила понашања прописана од стране спортских организација неопходна да би се дати спорт и дато такмичење одвијало на јединствен начин. Примери таквих правила су димензије гола у фудбалу, димензије терена за одбојку, начин бодовања постигнутих резултата у кошарци, шта се сматра недозвољеним ударцем у боксу или како се изводи слободан ударац у фудбалу. Правила игре су најбројнија правила понашања у спорту. Из тог разлога и спорови на терену поводом примене правила игре су најбројнији спорови у спорту. Њихово решавање се не може препустити супротстављеним странама тако да сукоб прераста у спор. Наведена искључивост је неопходна због саме временске природе спортског догађаја који се не може успешно завршити уколико постоји нерешени сукоб. Не сме се занемарити ни пристрасност супротстављених страна. Наведене специфичности теренских спорова решавају се увођењем трећег лица – спортског судије, са задатком решавања насталих спорова одмах након њиховог настанка. Одлуке таквог лица, су без права приговора и извршност настаје одмах по саопштењу. На тај начин спортски догађај се несметано одвија и успешно приводи крају. Битно је нагласити да спортисти учесници у такмичењу немају право избора судија већ се његово присуство одређује од стране надлежне спортске организације. Судије су посебно квалификована лица за решавање теренских спорова, што је такође регулисано посебним правилима спортских организација.

Одлуке које доноси спортски судија током одржавања такмичења су непроменљиве уз ретке изузетке.⁴⁰³ Скоро апсолутна претпоставка тачности судијске одлуке, као и јасно одсуство општег начела двостепености одлучивања, произилази из саме природе спортских такмичења. Пре свега судије су стручна лица која добро познају дата правила игре и они се налазе непосредно на месту одржавања

⁴⁰³ K. Foster, 2012, *op.cit.*, 128. ; J. Nafziger, 2004, *op.cit.*, 61. ; M. J. Beloff, T. Kerr, M. Demetriou, 1999, *op.cit.*, 217.

такмичења.⁴⁰⁴ Сигурно је да судије могу погрешити, и у пракси чине грешке у одлучивању али то је подношљив ризик у односу на могућност непрекидног преиспитивања судијских одлука. Динамика спортског догађаја и системи спортских такмичења намећу обавезу непроменљивости резултата такмичења. У спорту је практично немогуће ретроактивно мењање резултата, нарочито у системима елиминације.

Чињеница да је данас лакше путем накнадних медијских снимака проверавати одлуке судија на терену, није изменила традиционални приступ о коначности судских одлука. Не само национални судови него и CAS у својим одлукама заузима став да није у његовој надлежности преиспитивање одлука спортских судија уз изузетке у случајевима као што су нпр. супротност одлука са законом, друштвеним нормама или општим начелима права,⁴⁰⁵ или у случајевима зле намере или корупције.⁴⁰⁶ Коришћење савремених техничких достигнућа, иако има значајно место у регулисању спорта, нема увек пресудни утицај. Тако на пример телевизијски преноси спортских манифестација нису пресудни за доношење одлука у теренским споровима него посебна службена опрема намењена тој сврси.⁴⁰⁷ У ситуацијама када службена опрема не може да искључиво одреди победника, теренски арбитар доноси коначну одлуку.⁴⁰⁸

Важно је указати и на специфичности правила игре која не постоје у свакодневном животу. Известан број правила игре је производ договора и као такав нема посебан смисао или логику. Тако на пример да ли ће се сваки погодак у датом спорту вредновати један или два бода, само по себи има значаја само за дати спорт и тешко да може бити предмет екстерних преиспитивања. Затим, највећи број правила игре је превасходно техничке природе, и он по оцени креатора правила игре најбоље тренутно служи самој игри. Примери су број играча на терену, растојање између статива у фудбалу, обим, тежина или боја лопте у одбојци и сл. Постоји и низ техничких правила игре који се доноси ради безбедности играча или публике. Примери су прописивање дозвољених удараца у борилачким спортовима или правила која померају тежиште копља у циљу смањења даљине избачаја односно спречавање

⁴⁰⁴ Videti: Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Sydney) 00/013, Court of Arbitration for Sport, 2000, para.17.

⁴⁰⁵ Videti: Arbitrage Chambre ad hoc du TAS (J.O. Atlanta) - 96/006, Court of Arbitration for Sport, 1996, para.13.

⁴⁰⁶ Videti: Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Sydney) 00/013, Court of Arbitration for Sport, 2000, para.17.

⁴⁰⁷ Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Sydney) 00/012, Court of Arbitration for Sport, 2000. чланови 16.-21.

⁴⁰⁸ Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. London) 12/10, Court of Arbitration for Sport, 2012. члан 8.1.

избачаја копља ван стандардних димензија атлетских стадиона. Сва наведена правила у тесној су вези са природом спорта и представљају услов за његово одвијање.

Наведена специфичност подразумева претпоставку да су правила игре пре свега техничке природе, унутрашња ствар самог спорта, и да доношење таквих одлука треба препустити експертима у тим областима. Даља је претпоставка да надлежне међународне федерације располажу адекватним техничким знањем и да су зато њихове одлуке везане за правила игре имуне од судског преиспитивања. Пример таквог приступа од стране CAS представља случај давања саветодавног мишљења у вези примене комплетних пливачких одела која су знатно смањивала отпор пливача у води и на тај начин повећавала брзину пливања. Међународна пливачка федерација (Fédération Internationale de Natation - FINA) као ГСО у пливачким спортовима одобрила је таква одела за Олимпијске игре 2000. године уз образложење да она не стварају недозвољену предност. Пре почетка Олимпијских игара Аустралијски олимпијски комитет из предострожности затражио је саветодавно мишљење од CAS. У свом одговору CAS је нагласио да је FINA „одговарајуће тело које је у најбољем положају да одлучује о тумачењу својих правила игре и њиховој примени на развоју пливачких одела.“⁴⁰⁹

Као евентуално ограничење имунитета правила игре од судског преиспитивања арбитражна пракса CAS наводи супротност општим правним принципима или принципима природне правде, или да је одлука донета произвољно, или неразумно,⁴¹⁰ или услед примене правила игре у лошој намери.⁴¹¹ У погледу изузетака од правила ненадлежности у теренским споровима, CAS прихвата и случајеве када је резултат такмичења заснован на неисправној техничкој опреми, уз услов постајања доказа о неисправности исте.⁴¹²

Посебно је индикативан став CAS у случају *Mendy v. IABA* на Олимпијским играма у Атланти 1996. године, који јасно истиче разлику између правних правила која подлежу судском преиспитивању и правила игре која не подлежу, али коју није лако начинити у пракси. Суд је истакао да постоје модерне теорије које настоје да и правила игре у вези са врхунским спортом подвргну судском преиспитивању а пре свега због

⁴⁰⁹ Australian Olympic Committee (AOC), Advisory Opinion CAS 2000/C/267, 2000, чл.67.

⁴¹⁰ *Ibid.*, чл. 60.,67.

⁴¹¹ Arbitration CAS Ad Hoc Division (O.G. Sydney) 00/013, Court of Arbitration for Sport, 2000. члан 17.

⁴¹² Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Sydney) 00/012, Court of Arbitration for Sport, 2000, члан 13.

значајног економског утицаја. Ипак у својој одлуци CAS је одбио преиспитивање одлуке о дисквалификацији боксера због недозвољеног ниског удараца.⁴¹³

Можемо закључити да у погледу теренских спорова начин њиховог решавања представља заокружену целину у смислу да спортска организација доноси правила понашања а истовремено и ефикасно решава настале спорове непосредно по њиховом настанку, одлукама које су финалне и практично без могућности преиспитивања како у оквиру самог система спорта тако ни у оквиру националних државних судова.

2. Дисциплински спорови

Следећа раван сукоба у спорту је последица организационе структуре спорта и постојања правила понашања које аутономно прописује саме спортске организације. Организациона шема датог спорта представља пирамиду у којој се на врху налази међународна спортска федерација, у средини регионалне спортске асоцијације а на самом дну националне спортске асоцијације, које су састављене од спортских клубова и спортиста. Међународна спортска федерација прописује правила понашања за све елементе спортске пирамиде и њихово прихватање је предуслов за чланство у датој спортској пирамиди. Додатну специфичност представља организација Олимпијског покрета где су међународне федерације део пирамиде на чијем врху се налази Олимпијски комитет који прописује правила понашања у Олимпијском покрету и чије прихватање је услов за такмичење на Олимпијским играма. Правила понашања у спорту која у оквиру аутономије спорта доносе спортске организације предвиђају и начине решавања сукоба око њихове примене између чланица дате спортске пирамиде. У питању су пре свега дисциплински поступци које предузимају оне спортске организације поводом чијих правила понашања је настао сукоб. Надлежност је поверена телу предвиђеном општим актом дате спортске организације. У питању је класични дисциплински поступак у коме стране у спору немају утицаја на избор лица која доносе одлуку и на остале елементе поступка решавања спора а одлуку доноси иста организација која је и прописала правила понашања. У дисциплинском поступку обезбеђен је систем двостепености. Одлучивање у другом степену најчешће је поверено другом органу у оквиру исте спортске организације али понекад се поверава и органу непосредно хијерархијски више спортске организације.

⁴¹³ Arbitrage Chambre ad hoc du TAS (J.O. Atlanta) - 96/006, Court of Arbitration for Sport, 1996, čl. 7,8,9,13,14.

Традиционална аутономија спорта дозвољава спортским организацијама регулисање одређених друштвених односа независно од државе. Квалитетно регулисање обухвата осим доношења правила понашања и санкционисање непоштовања истих. У погледу аутономног доношења правила понашања (у случају појединих ГСО у трајању дужем од једног века), не постоје значајнији проблеми. Ситуација је другачија у погледу санкционисања спортских организација и спортиста од стране самих спортских организација. Спортске организације су пре свега облици организовања грађана дате државе. На територији дате државе они имају права и обавезе утврђене правним прописима дате државе. С обзиром да су националне спортске организације и спортисти делови хијерархијске спортске пирамиде, дужни су да своје понашање ускладе како са спортским правилима тако и са националним прописима дате државе. Једно од зајамчених права путем националних прописа је и право на судску заштиту. Оправдано се може поставити питање да ли финално решавање спора у оквиру спортске пирамиде искључује националну судску заштиту. Видели смо да у случају решавања теренских спорова, с обзиром на специфичности такмичења и природе пратећих правила игре, практично је искључена могућност судског преиспитивања одлука донетих од стране спортских теренских судија. Сада је ситуација знатно другачија, с обзиром да дисциплинске одлуке спортских организација могу бити и резултат одсуства правичног поступка. Такође, санкције поводом дисциплинских спорова, нарочито у допинг материји, по правилу имају значајније економске последице, било у виду пропуштених знатних финансијских добити или ускраћивања права на рад – бављења спортом.

Задњих деценија примат најбројнијих дисциплинских спорова припада допинг споровима. Допинг спорови по својој суштини су дисциплински спорови, али због својих бројних специфичности заслужују посебан третман. Најважнија специфичност спорова произашлих из повреда антидопинг правила је висок степен сарадње приватног и државног сектора међународне заједнице. Резултат такве једногласне сарадње, ретке на нивоу међународне заједнице, је централизована борба против допинга која је поверена хибридној међународној организацији WADA, која је прописала универзална правила понашања, садржана у Светском антидопинг кодексу. На тај начин и решавање допинг спорова је постигло универзалност на међународном нивоу и висок степен уједначености на националном нивоу.

Спортске организације, у својој суштини, у односу на национално право не представљају изузетак у односу на остале облике удруживања грађана. Начелно је правило да дисциплинске одлуке удружења грађана подлежу судском преиспитивању дате државе по захтеву заинтересоване стране у спору и када се искористе сва друга интерна правна средства. Ипак, традиционално посматрано, национални судови нису се упуштали у преиспитивање дисциплинских одлука спортских организација све до друге половине XX века из више разлога. Пре свега државе нису показале намеру регулисања друштвених односа у спорту, почев од оснивања првих спортских организација крајем XIX века. У пракси, аутономија спорта је обухватала и право спортских организација на финално решавање спорова својих чланова, насталих увези примене правила које су саме донеле.⁴¹⁴ Ситуација се знатно мења од друге половине XX века када наступа нагла професионализација и комерцијализација спорта. Спорт постаје значајна привредна делатност и државе настоје да добију своје место у његовом регулисању. Такође битан разлог државног немешања у регулисање друштвених односа у спорту је чињеница да су временом ГСО су стекле значајно место у међународној заједници, нарочито путем монопола спортског догађаја, који је дозвољавао ГСО да самостално регулише сва питања везана за дати спортски догађај, почев од правила понашања, одабира учесника, па до одређивања места његовог одржавања. Неслагања појединачних држава и ГСО су врло ретка појава и до сада су се увек завршавала поновним укључивањем спортских представника дате државе у активности ГСО.

Прва значајна „нарушавања“ аутономије спорта у другој половини XX века не долазе од стране појединачних држава него од стране Европске Уније, наднационална творевине европских држава. Први случај „мешања“ у аутономију спорта од стране ЕУ, тачније Европског суда правде учињени су фудбалу, спорту који је налази под ингеренцијом једне од најмоћнијих ГСО – FIFA. У питању је случај Валраве анд Коцх из 1974. године. Убрзо затим следе и други случајеви и низ познатих одлука Европског суда правде као што су Bosman, Deliége, Meca-Medina и низ других. Одлуке Суда по наведеним предметима створиле су јасан став ЕУ, да ако спорт представља економску активност обухваћен је прописима ЕУ, и самим тим пракса спортских организација мора бити у складу са прописима ЕУ. Можемо рећи да и данас ЕУ представља

⁴¹⁴ Тако на пример Нафziger наводи да енглески и амерички судови су невољни да интервенишу по одлукама спортских организација, осим када је реч о примени јавног права, као на пример интелектуалној својини. J. Nafziger, "Resolving Disputes over Financial Management of Athletes: English and American Experiences", *Jeffrey S. Moorad Sports Law Journal*, 3/2, 1996. 419-422.

најозбиљнијег конкурента у регулисању спорта, нарочито када је у питању спорт као економска активност.

Наведени случајеви отворили су питање судског преиспитивања одлука ГСО⁴¹⁵ и могућност наметања промене постојећих правила које прописују ГСО. Међународној спортској заједници никако није одговарала могућност преиспитивања њихових одлука и правила од стране државних судова. Основни разлог за такав став представља специфичност друштвених односа у спорту које захтевају између осталог стручно познавање проблематике као и специфичне флексибилне процедуре решавања спорова, нарочито у погледу брзине решавања, које државно судство нема. Не сме се занемарити ни чињеница да универзално и јединствено организован међународни спорт захтева и универзално и јединствено решавање његових спорова, што је немогуће у случају мноштва потенцијално надлежних националних судова. С друге стране, представницима ГСО било је јасно да ће се тренд уплива државе и њених судова наставити с обзиром на све веће финансијске ефекте спортских спорова. Било је време за проналажење формуле по којој би одлуке спортских организација биле финалне и ван домашаја државног судства у погледу преиспитивања.

Прве кораке у том правцу на међународном плану предузима ИОС, као ГСО која се налази на врху олимпијске пирамиде и који је врховни регулатор Олимпијских игара, најважнијег светског спортског догађаја. У његовом окриљу формира се CAS са јединственим задатком „врховног спортског суда“ који ће доносити финалне одлуке о решавању спорова који настају у оквиру аутономије спорта, а пре свега у оквиру Олимпијског покрета. Оснивачи CAS, свесни да је немогућа апсолутна елиминација државних судова одабрали су посебан приступ који је такву нежељену интервенцију сводио на најмању могућу меру. Такво решење је пронађено у систему алтернативног решавања спорова, пре свега арбитражи, који је међународном спорту омогућио више значајних погодности. Прва је флексибилност система и могућност његовог прилагођавања интересу страна у спору, нешто што је неоствариво у класичном државном судству. Друга погодност, никако мање важна, је значајно ограничавање могућности преиспитивања одлука CAS од стране националних судова. Предност, која се никако не сме занемарити, је и постојање државне санкције арбитражних одлука која је захваљујући нормама међународног јавног права постигла степен опште

⁴¹⁵ *Ibid.*, 416.

прихваћености у међународној заједници. Данас је значајно лакше остварити извршење стране арбитражне одлуке него стране судске пресуде.

На националном нивоу арбитражно решавање спорова у спорту такође је наишло на повољан пријем од стране националних спортских организација тако и од стране државе. У појединим државама арбитражно решавање спорова има дужу традицију, било у комерцијалним односима или у спорту, тако да је спортска заједница лакше увела начин алтернативног решавања спорова и остварила висок степен његове централизације. У другим случајевима арбитражно решавање је представљало новину, и основана су многа појединачна арбитражна тела, од којих нека имају заједничке особине са арбитражама само у имену.

3. Комерцијални спорови

Од самог настанка модерног спорта средином XIX века спорт има и повремену пратећу комерцијалну функцију. Ипак, тек у другој половини XX века долази до нагле професионализације спорта. Врхунски спорт прате значајна финансијска средства тако да су и евентуални спорови праћени значајним финансијским интересима. Комерцијални спорови у спорту, за разлику од претходне две врсте, немају значајне специфичности у односу на комерцијалне спорове у другим деловима друштва. У питању су углавном спорови настали из уговорних односа у областима као што су спонзорства, права преноса, права интелектуалне својине, трансфера играча или запошљавања. Пошто они начелно не одражавају спортске специфичности које захтевају посебан третман, њихово решавање од стране тела ван света спорта (државни судови или класичних комерцијалних арбитража) не представља посебан проблем. Ипак, у оквиру организације CAS, оформљено је посебно Редовно одељење, у чијој су надлежности комерцијални спорови, са задатком да у оквиру спортске фамилије обезбеди решавање и таквих спорова. Арбитражна процедура која се примењује од стране Редовног одељења такође нема значајних специфичности у односу на традиционалне арбитраже.

III. Спортски арбитражни суд - CAS

Идеал међународне спортске заједнице представља апсолутна аутономија у односу на државе. Од настанка модерног спорта па све до друге половине XX века, строга аматерска основа спорта је регулисање друштвених односа у спорту чинила

непривлачним за државу. Питање извршења дисциплинских одлука није представљало тешкоћу спорским организацијама. Строга хијерархијска структура и монопол спортског догађаја и бављења датим спортом су сасвим довољна средства којима су спортске организације могле остварити извршење дисциплинских одлука. У том погледу није неопходна државно-судска заштита. Поготово што за дисциплинске одлуке територијално извршење често није од значаја. Данас, с обзиром на висок степен комерцијализације и професионализације спорта, наведени идеал је немогуће постићи и зато је било потребно пронаћи модел решавања спорова у спорту чија примена треба да постигне два циља: први, да обезбедити што је могуће мањи утицај државних судова и други, да утицај који се не може избећи треба да буде централизован и јединствен. Наизглед немогуће решење је ипак постојало. Налазило се у алтернативном решавању спорова, тачније његовој најкомплекснијем делу – арбитражи, која је своје постојање доказала у области решавања комерцијалних спорова. Уз примену класичних принципа арбитраже, са извесним степеном корекције услед специфичности спорта (поготово за некомерцијалне аспекте), као и применом одговарајућих норми међународног права, добијен је прилично задовољавајући резултат. Основе наведеног система у кратким цртама би биле следеће. Правни основ за арбитражно решавање спора је претходни обавезни арбитражни уговор између страна у спору којим су се стране обавезале на арбитражно решавање спора од стране CAS и на поштовање његове обавезне одлуке. Арбитражни споразум је предуслов за чланство у непосредној вишој спортској организацији као и за најзначајнија такмичења. CAS је организован на начин да испуњава све услове класичне међународне арбитраже. На тај начин постигнута је ситуација да спор за који је донета арбитражна одлука CAS-а има статус *res judicata* или пресуђене ствари и њено дејство се изједначава се са дејством одлуке државног суда. Одлука CAS-а за државе представља међународну арбитражну одлуку и ингеренције државе се свде само на њено признање и извршење у складу са широко прихваћеном Конвенцијом о признању и извршењу међународних арбитражних одлука, односно одбијање признања и извршења али у само у оквиру знатно рестриктивних услова. Право на преиспитивање одлуке CAS има само држава седишта CAS. Седиште CAS је у Лозани у Швајцарској и њени прописи, са епитетом „пријатељски настројени арбитражама“, дозвољавају преиспитивање одлуке CAS под врло рестриктивним условима. Практична последица наведеног приступа је релативно мали број оспоравања одлука CAS-а испред Врховног федералног суда у Швајцарској

као и занемарљив број успешних оспоравања. На тај начин постигнут је циљ – скоро апсолутни број одлука CAS је коначан и финалан.

1. CAS као међународно арбитражно тело

Први неопходан услов да одлука о решавању спора у оквиру спортске аутономије има статус *res judicata* у међународној заједници је да је донесена од стране арбитраже. Државе су путем норми међународног права одредиле да у одређеним областима уговорне стране могу поверити решавање одређених спорова посебним телима за решавање спорова а који нису државни судови. У питању је Конвенција о признању и извршењу међународних арбитражних одлука из 1958. године позната као Њујоршка конвенција.⁴¹⁶ Разлог доношења поменуте Конвенције, како је изнето у њеном уводном делу, је препознавања све већег значаја међународних арбитража као средства решавања међународних комерцијалних спорова, и обезбеђивање правних стандарда ради признавања и извршења страних и не-домаћих арбитражних одлука. Основни циљ Конвенције је признање и извршење свих међународних арбитражних одлука и њихово недискриминисање у односу на домаће арбитражне одлуке као и онемогућавање приступа суду стране у спору за који је предвиђено арбитражно решавање. Конвенција је наишла на значајан пријем у међународној заједници и данас имамо 154 држава потписница, међу којима су све значајније државе.⁴¹⁷

Конвенција се не упушта у питање шта се сматра арбитражом, осим што у члану И ставу 2. истиче да се арбитражним одлукама сматрају одлуке које су донели арбитри не само *ad hoc* арбитража него и сталних арбитража. У правној теорији и пракси у погледу питања шта је међународна арбитража не постоје несугласице. Најкраће речено, арбитража представља алтернативни начин решавања спорова у коме се неутралној трећој страни поверава финално решавање спора.⁴¹⁸ Арбитража се разликује од осталих облика АДР по својој природи која је врло слична судској. Поступак у својој суштини има парничне елементе и арбитар организује рочишта на коме стране у спору износе своје аргументе, доказе па чак и унакрсно испитују сведоке. Ипак арбитража садржи елементе по којима се битно разликује од судског процеса и који представљају основне разлоге за избор арбитражног решавања појединих спорова. У питању су

⁴¹⁶ Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, UN, 1958.

⁴¹⁷ Videti: <https://treaties.un.org> 25.01.2015

⁴¹⁸ A. Epstein, "Alternative Dispute Resolution in Sport Management and the Sport Management Curriculum", *Journal of legal aspects of sport*, 12/3, 2002. 157. ; A. K. Fiadjoe, 2004, *op.cit.*, 27; R. E. Hartley, *Alternative dispute resolution in civil justice systems*, LFB Scholarly Pub., New York, 2002, 21.

поверљивост, слобода странака на избор арбитражних судија, стручност арбитражних судија у датој материји спора, избор материјалног права по коме ће се решавати спор, избор правила арбитражног поступка, брзина и ефикасност као и финалност арбитражних одлука. Традиционална ефикасна примена арбитраже је заступљена у области комерцијалних спорова где она представља несумњиву предност у односу на класичне државне судове, с обзиром на специфичности комерцијалних спорова.

CAS испуњава класичне особине међународних арбитража али поседује и бројне специфичности које настају услед прилагођавању друштвеним односима у спорту. Не сме се изгубити из вида да класична арбитража је пре свега намењена комерцијалним споровима, а да већину спорова, ако се изузму теренски спорови због своје изузетно специфичне природе, у спорту представљају дисциплински спорови. Постојање Редовног одељења, са својом првенственом надлежношћу за комерцијалне спорове, не оправдава посебност постојања CAS, јер дата правила не одступају значајно од правила која регулишу рад редовних комерцијалних међународних арбитража. Изузимајући питање седишта, следеће наведене специфичности односе се пре свега на Жалбено одељење и Ad hoc одељења.

1) Седиште

Седиште CAS је у Швајцарској у Лозани. У Лозани се налазе просторије суда, Секретаријат, административна и финансијска тела. С обзиром на територијалну универзалност спорта као друштвене активности, активности CAS се не одвијају само у месту формалног седишта. CAS има две сталне испоставе – децентрализоване канцеларије, од којих је једна у Аустралији, Сиднеју, а друга у САД, Њујорку. Разлог оснивања наведених испостава је лакши приступ странкама из Океаније и Северне Америке. Почев од Олимпијских игара у Атланти 1996. године, CAS организује и Ad hoc Одељења при значајним спортских догађајима.⁴¹⁹ Ad hoc одељења можемо описати као мобилне правне јединице CAS које су физички непрекидно доступне за време трајања спортског догађаја. Последица такве организационе шеме је да активности

⁴¹⁹ У питању су најпознатији светски спортски догађаји као што су летње и зимске Олимпијске игре, Игре Комонвелта од 1998. године, UEFA Шампионат Европе од 2000. године, и FIFA Светски куп од 2006. године. <http://www.tas-CAS.org> 16.10.2014. Најновији спортски догађај на коме је организовано Ad hoc одељење су Азијске Олимпијске игре у 2014. години, а на основу Уговора из 2010. године између Олимпијског Савета Азије (Olympic Council of Asia - OCA) и Међународног Савета за арбитражу у спорту (International Council of Arbitration for Sport - ICAS). Media release - first Ad Hoc division of the Court of arbitration for sport at the Asian Games, <http://www.tas-CAS.org/d2wfiles/document/7746/5048/0/CAS20Ad20hoc20Division20Media20Release20-20General20-20201420%28English%29.pdf>. 16.10.2014

арбитражног панела као што су пријем поднесака, именовање панела, одржавање рочишта па и доношење одлуке, могу бити предузете на географским локацијама различитим од Лозане и под државно правним суверенитетом више држава.

Разликовање правног седишта или места арбитраже и места одржавања рочишта није непознато у прописима и пракси међународних арбитража. Тако на пример чланом 18. Арбитражних правила⁴²⁰ Међународне трговачке коморе (International Chamber of Commerce - ICC) прописано је да место арбитраже одређује Међународни арбитражни суд уколико не постоји другачија сагласност страна у спору. Арбитражни трибунал може, после консултација са странкама, обавити рочишта и састанке на било којој другој локацији, односно арбитражни трибунал може расправљати на било којој локацији коју сматра прикладном. У члану 31. ставу 3. изричито се наводи да се под местом доношења одлуке сматра место арбитраже. Као пример још детаљнијих правила око места седишта арбитраже и последица таквог избора представљају Арбитражна правила⁴²¹ Лондонског Суда за међународну арбитражу (London Court of International Arbitration - LCIA). Наведена Правила изричито наводе разликовање место седишта арбитраже или правног места и места одржавања рочишта које може бити одржано на било којој погодној географској локацији. Седиште арбитраже одређују стране у спору, а у супротном седиште арбитраже је у Лондону, осим ако Арбитражни трибунал не одреди другачије. Ради избегавања сваког неспоразума посебно се наводи да ако су предузимане радње било где ван седишта арбитраже, сама арбитража и све њене наредбе и одлуке бити ће третиране у свим погледима као да су одржане и донете у седишту арбитраже. Такође, право применљиво на Арбитражни споразум и на арбитражу је право по седишту арбитраже, осим ако се другачије стране писмено не сагласе и под условом да је таква сагласност могућа по праву седишта арбитраже.

Наведени географски дуализам и фикција правног седишта посебно долази до изражаја у решавању спорова у спорту. Ради неопходне универзалности и јединствености, односно обезбеђења примене швајцарског права као места пресуђивања, Статутом CAS-а прописано је да је седиште Суда и сваког његовог арбитражног панела у Лозани, а да се поједина рочишта могу одржавати по потреби и на другим локацијама.⁴²² У случају Ad hoc одељења, посебним Арбитражним

⁴²⁰ Arbitration Rules, International Chamber of Commerce (ICC), 2012.

⁴²¹ Arbitration Rules, London Court of International Arbitration (LCIA), 2014.

⁴²² Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013, члан R28.

правилима за Олимпијске игре наглашено је да је седиште без обзира на локацију панела увек у Лозани, а да је Арбитража регулисана поглављем 12. Закона о међународном приватном праву државе Швајцарске.⁴²³ Видимо да стране у спору немају могућност избора места арбитраже а самим тим и избора државе која може третирати одлуку CAS као домаћу арбитражну одлуку и имати могућност њеног преиспитивању у меритуму.

Правна основаност такве формулације, стављена је на пробу током 2000. године у оквиру аустралијског законодавства. Пред аустралијским Апелационим Судом Новог Јужног Велса⁴²⁴ поднет је захтев за преиспитивање одлуке CAS којом је решен спор поводом избора за чудо селекцију Аустралије.⁴²⁵ У својој пресуди аустралијски суд у навођењу чињеница везаних за оспорену одлуку истакао је да је жалба поднета Одељењу CAS у Сиднеју, да је прелиминарно рочиште одржано у Сиднеју, као материјално право у спору одређено је право Новог Јужног Велса, рочиште је одржано у Сиднеју, на коме је објављена и одлука. Наведеном треба додати и чињеницу да је арбитражни панел CAS био састављен од тројице судије држављана Аустралије, као и да су обе стране у спору биле држављани Аустралије. Аргумент одбране је био непостојање надлежности аустралијског суда услед постојања арбитражног споразума који искључује надлежност националних судова. Аустралијски суд је у потпуности подржао став одбране и одбацио захтев за укидање одлуке CAS. Суд је констатовао постојање арбитражног споразума.⁴²⁶ Као правни основ за одбијање наведеног захтева Суд није користио Њујоршку Конвенцију чији је потписник Аустралија, или федералне прописе који су имплементирали дату Конвенцију, него националне прописе Аустралије посвећене арбитражним поступцима.⁴²⁷ Суд је у образложењу одлуке посебно подвукао потребу разликовања правног места или седишта арбитраже од физичког места арбитраже и потребу давања предности правном седишту.⁴²⁸ У случају CAS, Суд је истакао је да: „Без обзира где је физичко место CAS арбитраже, она увек има правно место или седиште у Лозани.“⁴²⁹ Изнет става Суд заснива и на правном

⁴²³ Arbitration rules for the Olympic Games, ICAS, 2003. члан. 7.

⁴²⁴ Нови Јужни Велс је држава Комонвелта Аустралије на чијој је територији било место одржавања Олимпијских игара у 2000. години

⁴²⁵ Arbitration CAS 2000/A/284, Court of Arbitration for Sport, 2000.

⁴²⁶ Angela Raguz v Rebecca Sullivan & Ors [2000] NSWCA 240, Supreme Court of New South Wales - Court of Appeal, 2000. члан 111. <http://www.austlii.edu.au/au/CASes/nsw/NWCA/2000/240.html>, 11.08.2013

⁴²⁷ M. J. Mitten, H. Opie, 2010, *op.cit.*, 306.

⁴²⁸ Angela Raguz v Rebecca Sullivan & Ors [2000] NSWCA 240, Supreme Court of New South Wales - Court of Appeal, 2000, члан. 103.

⁴²⁹ *Ibid.*, члан 99.

мишљењу професора међународног приватног права и Председника Ad hoc Одељења Олимпијских игара у Атланти, Нагану и Сиднеју, Кауфман-Колер (Kaufman-Kohler), који најбоље карактерише реченица: „Игре се крећу, али правни оквир је стабилан“.⁴³⁰

2) Арбитражни споразум – арбитражна клаузула

Једно од основних начела арбитражног решавања спорова је постојање сагласности страна у спору да се решавање спора повери арбитражи. Истовремено таква сагласност је и правни основ за арбитражно решавање. Уобичајено је правило међународних арбитража да таква сагласност мора бити исказана писменим путем и у пракси она је део арбитражног споразума. Национални судови имају исти став. Тако на пример, да би арбитража на тлу Швајцарске имала надлежност у датом спору, члан 178. Став 1. Федералног закона о међународном приватном праву Швајцарске захтева постојање писменог споразума или било ког облика који обезбеђује текстуалну сагласност као што је на пример телеграм, телекс, телепринтер или други начин комуникације.⁴³¹ Њујоршка Конвенција дефинише термин писани споразум као арбитражну клаузулу у арбитражном уговору или арбитражни уговор потписан од стране странака или садржан у размењеним писмима или телеграмима.⁴³²

Арбитражна клаузула на којој се заснива надлежност CAS појављује се у два облика. Први, уобичајени за арбитражне поступке, представља писани уговор који се закључује између учесника спортског догађаја и спортске организације која организује спортски догађај. Други, специфичнији, представља укључивање арбитражне клаузуле у опште акте спортских организација, као услов њиховог чланства у спортској пирамиди. До наглог повећања таквих арбитражних клаузула долази након спроведених реформи CAS у 1994. години у погледу раздвајања од IOC и формирања ICAS. Данас такве арбитражне клаузуле имају општи акти свих међународних спортских организација олимпијских спортова као и других спортова, нарочито оних признатих од стране IOC и оних који настоје да буду део олимпијског покрета. Оба наведена облика имају једну заједничку карактеристику која представља специфичност у односу на класичне арбитраже. У питању је обавезност прихватања арбитражне клаузуле односно њено прихватања представља услов за бављење датим спортом или за присуство на датом спортском догађају. Једно од основних начела арбитражног

⁴³⁰ *Ibid.*, члан 99.

⁴³¹ Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL), Umbricht Attorneys Zurich, 1987.

⁴³² Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, UN, 1958, члан II stav 2.

решавања спорова је добровољност страна око избора арбитраже и добровољност одрицања од права редовне судске заштите. Посебну тежину датом проблему представља чињеница да за разлику од класичних комерцијалних спорова где су стране у спору по правилу привредна друштва, у спорту честа страна спора су спортисти наспрам међународних спортских организација. Спортисти наступају као појединци, без пратеће финансијске и стручне логистике које имају привредна друштва односно међународне спортске организације. Још већи проблем представља монопол спортског догађаја међународних спортских организација. Прихватање арбитражне клаузуле је услов за приступ такмичењима односно бављење датим спортом.

У правној теорији повремено се поставља питање валидности уговора са обавезним прихватањем арбитражне клаузуле као основа за одрицање од права редовне судске заштите.⁴³³ Обавезно одрицање од судске заштите није производ међународних спортских организација. Најчешћи корисници такве клаузуле су привредна друштва са значајном тржишном позицијом у својим уговорим односима према потрошачима или у својим уговорним односима према запосленима.^{434 435} Национална законодавства, с обзиром на квантитет потенцијалних спорова те врсте и с обзиром на оптерећеност редовних судова, подстичу њихово решавање путем арбитража.

У уговорном праву као основ за непризнавање и поништавање уговора могу представљати неједнаке преговарачке снаге уговорних страна, разни облици притисака који произилазе из монополског положаја једне од уговорних страна или другачије речено - непостојање могућности избора једне уговорне стране. Данас није тешко бранити став да спортиста који жели да учествује на такмичењима и да се бави датим спортом у оквиру дате међународне спортске федерације нема слободу избора при закључивању арбитражног споразума, односно њено неприхватање практично значи престанак бављења датим спортом. Ипак, данас тежиште наведеног проблема у његовој практичној примени се помера на поље постојање једног другог битног начела

⁴³³ Тако на пример у правној теорији и пракси САД валидност обавезне арбитражне клаузуле у односу према „слабијој“ уговорној страни је једно од најспорнијих питања. A. Pinna, "The Trials and Tribulations of the Court of Arbitration for Sport - Contribution to the Study of the Arbitration of Disputes concerning Disciplinary Sanctions", *The International Sports Law Journal*, 1-2, 2005.

⁴³⁴ J. R. Sternlight, "Panacea or Corporate Tool? Debunking the Supreme Court's Preference for Binding Arbitration", *Washington University Law Review*, 74/3, 1996. 637.

⁴³⁵ Тако на пример Епштајн (Epstein) констатује да у САД у области радног законодавства уговори који садрже обавезну арбитражну клаузулу нису неубичајена појава. Анализирајући могућност да таква клаузула може представљати повреду права радника и евентуалну повреду уставног права на судску заштиту, аутор истиче став праксе Врховног суда да се појединац моће одрећи својих уставних права. A. Epstein, 2002, *op.cit.*, 161.

арбитражног поступка – независности арбитраже. Прихвата се чињеница да је једна страна у спору „слабија“ страна, да практично нема могућност суштинског избора, али њен пристанак на одрицање од права редовне судске заштите мора бити праћен постојањем независног тела које ће решити дати спор. Разлози и интереси државе за такво поступање су првенствено оптерећеност судова али и свест да за поједине специјализоване спорове редовни судски пут није најефикасније решење.

У погледу одлука CAS-а најбитнија је пракса Врховног Савезног суда Швајцарске као суда седишта арбитраже. Швајцарско арбитражно право, које се традиционално сматра пријатељски наклоњено арбитражама, усваја и низ другачијих поступања у односу на одлуке CAS-а. Једно од таквих приступа је прихватање валидности такозване „арбитражне клаузуле по позиву“. Тако на пример, Суд у пресуди из 2012. године истиче да арбитражни споразум мора бити у форми која је прописана чланом 178. Став 1. Федералног закона о међународном приватном праву, „али да Суд са ‘благонаклоношћу’ разматра уговорну природу спортске арбитраже у правцу убрзавања решавања спора од стране специјализованог арбитражног трибунала који даје довољне гаранције независности и непристрасности, као што је случај са CAS.“⁴³⁶ У пресуди из 2009. године јасно се наводи да „Федерални Суд сматра валидним опште позивање на арбитражну клаузулу садржану у Статуту Федерације“.⁴³⁷

Једна од специфичности друштвених односа у спорту је старосно доба учесника у спорту. Честа је појава да такмичарско бављење појединим спортовима обухвата спортисте који нису пунолетни, односно имају своје законске заступнике. У појединим спортовима са стицањем година пунолетства престаје и активно такмичарско доба. На тај начин малолетни спортисти располажу са значајно већим корпусом права и обавеза у односу на своје вршњаке. С обзиром на комерцијализацију модерног спорта малолетни спортисти имају начелно иста права и обавезе као и пунолетни спортисти. Из тих разлога посебно је битна улога законских заступника малолетника. Код свих уговорних обавеза потпис малолетника мора да прати и потпис законског заступника. У правној теорији и пракси потпис заступника сам по себи не ограничава право малолетника на поништење датих уговорних обавеза. Овакав став, пренет на терен

⁴³⁶ 4A_428/2011, Arrêt du 13 février 2012, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2012. art. 3.2.3.

⁴³⁷ 4A_358/2009, Urteil vom 6. November 2009, Bundesgericht - I. Zivilabteilung, 2009. Navedena presuda navodi i više drugih presuda sa istim stavom.

обавезне арбитражне клаузуле отвара могућност малолетника да са стицањем пунолетства поново отвори питање одрицања права на судску заштиту.

3) Избор арбитра

Аутономија страна у спору класичних арбитража подразумева право страна на предлагање заједничког или свог арбитра у зависности од бројности предвиђеног панела. Такво предлагање подлеже и одобравању од стране надлежног органа арбитражног тела. Приликом одобравања односно бирања арбитра у случају када не постоји сагласност страна око избора арбитра или у случају избора трећег арбитра код трочланих панела, надлежни орган арбитражног тела узима у обзир држављанство, боравиште и друге односе у погледу држава странака, као и доступност и способност арбитра да спроведе арбитражни поступак у складу са прописаним правилима.⁴³⁸

Арбитражни поступак испред CAS поседује извесне специфичности. Пре свега избор страна у спору који је поверен Редовном или Жалбеном већу је сведен на затворену листу арбитра, у смислу да стране не могу предлагати лица ван дате листе. Сачињавање листе је у надлежности ICAS.⁴³⁹ Основни критеријуми за избор арбитра су правно образовање, призната компетентност у области спортског права или међународних арбитража, генерално познавање спорта, знање најмање једног службеног језика.⁴⁴⁰ ICAS је дужан при избору арбитра води рачуна о континенталној заступљености арбитра као и о заступљености различитих правних култура.⁴⁴¹ Актуелна листа броји 299 арбитра и то 23 из Африке, 43 из Северне Америке, 6 из Централне Америке и Кариба, 15 из Јужне Америке, 29 из Азије, 27 из Океаније и 156 из Европе.⁴⁴²

Разлог наведене специфичности је произилази из специфичности спорта и његовог непознавања од стране опште правне популације. Видели смо да је идеална комбинација арбитра знање спортског права и међународне арбитраже, што је данас тешко постићи. У пракси приметна је ситуација преовлађивања афирмисаних стручњака арбитражног права или судија редовних државних судова који се у току

⁴³⁸ Видети на пример: Arbitration Rules, International Chamber of Commerce (ICC), 2012, чланови 12. и 13.

⁴³⁹ Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013, члан S6.

⁴⁴⁰ *Ibid.*, члан S14.

⁴⁴¹ *Ibid.*, члан S16.

⁴⁴² List of CAS Arbitrators per nationality, <http://www.tas-CAS.org/arbitrators> 20.10.2014

своје каријере окрећу ка спортском праву. Биографија првог и дугогодишњег председника CAS-а Kéba Mbaye говори у прилог наведене ситуације.⁴⁴³

Основна предност оваквог начина избора арбитра је стварање униформности решавања спорова у спорту, поготово у времену док спортско право не добије значајније место у правничком едукативном процесу. Примедбе против таквог приступа, у правцу стварања елитне групе правника који могу решавати дате спорове⁴⁴⁴ и евентуалних злоупотреба, не треба занемарити. Улога ICAS је и праћење рада арбитра и право њихове замене услед активности супротних постојећим прописима.

Наведена специфичност практично посматрана у својој завршници не представља суштинску разлику у односу на класичне арбитраже, јер се и код њих слобода странака у предлагању арбитра подвргава одобрењу од стране надлежног тела. Много је важнија следећа специфичност која може довести у питање и саму природу арбитражног процеса CAS. У случају Ad hoc Одељења при значајним спортским догађајима стране у спору не могу бирати арбитра, него то чини Председник Ad hoc Одељења са Специјалне листе арбитра која представља ужи скуп Опште листе арбитра.⁴⁴⁵ Наведена проблематика била је предмет разматрања и Врховног суда Швајцарске као крајње инстанце у решавању спорова у спорту. У пресуди из 2003. године⁴⁴⁶ Суд је истакао да је наведено решење уобичајено за корпоративне институције и које оправдава изразита техничка природа спора и потреба специјализације арбитра. Суд је посебно нагласио да је досадашња пракса суда суочавања са датим проблемом увек водила његовом неосуђивању и да је потребно наставити са таквом праксом.⁴⁴⁷

4) Поверљивост

Једна од значајних предности класичних арбитража је поверљивост која се гарантује странама у спору осим ако се не усагласи другачије. Сама природа комерцијалних спорова, који настају из пословних односа, налаже потребу тајности и

⁴⁴³ Kéba Mbaye (1924-2007) је био Председник CAS од оснивања 1984. године до своје смрти. Био је члан ИОС скоро тридесет година и његов Потпредседник у два мандата. Kéba Mbaye је био судија Међународног суда правде од 1982. до 1991. године и његов Потпредседник од 1987. до 1991. године. Такође је био први председник Врховног суда Сенегала, током осамнаест година. Након пензионисања у ICJ, изабран је за председника Уставног савета Сенегала. Press Release 2007/15, ICJ, 2007 <http://www.icj-cij.org/presscom/index.php?pr=1915&pt=1&p1=6&p2=1> 27.11.2013

⁴⁴⁴ L. Reilly, "Introduction to the Court of Arbitration for Sport (CAS) & the Role of National Courts in International Sports Disputes", *Journal of Dispute Resolution*, 1, 2012. 65.

⁴⁴⁵ Arbitration rules for the Olympic Games, ICAS, 2003, чланови 2. и 11.

⁴⁴⁶ 4P.267/2002, Arrêt du 27 mai 2003, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2003.

⁴⁴⁷ *Ibid.*, таčka 3.3.3.2.

решавања спора у уском кругу без уплитања јавности. Критичари арбитражног решавања спорова као последицу таквог поступања наводе непостојање јавне арбитражне праксе и могуће различито решавање истих врста спорова.

CAS наведеном питању приступа у два нивоа. На првом, у односу на Редовно одељење, прописује се опште правило да стране у спору и арбитри не смеју открити чињенице и друге информације у вези датог спора без дозволе CAS. Сама одлука неће бити објављена осим ако другачије не одлуче све стране у спору или Председник одељења.⁴⁴⁸ Овакво решење подудара се намером да Редовно одељење има улогу класичне арбитраже у чијој су надлежности комерцијални спорови. На другом нивоу, у погледу Жалбеног одељења и Ad hoc Одељења, CAS усваја другачије решење. Одлука у целини или у виду саопштења за јавност може бити публикована осим ако стране у спору одлуче другачије. У том случају и остали елементи судског досијеа остају поверљиви.⁴⁴⁹ Последица оваквог решења је знатан број објављених одлука CAS. Сама природа спорова у спорту условљава постојање интереса јавности бар за једну страну у спору. На тај начин задњих деценија ствара се значајан извор спортског права који доводи до даље хармонизације друштвених односа у спорту.

5) Привремене мере

Могућност одређивања привремених мера којима би се привремено регулисали спорни друштвени односи до момента доношења одлуке поводом датог спора заједничка је карактеристика редовног судства и арбитражног начина решавања спорова. Основна разлика је у брзини реаговања, и то у корист арбитражног решавања, чија флексибилна природа омогућава испуњење специфичних интереса страна у спору. Основна функција привремених мера је оправдано одржавање постојећег стања, односно спречавање наношења неповратне штете за једну од страна у спору до момента доношења одлуке у спору.

Специфичност CAS, која битно доприноси ефикасности и квалитету решавања спора је рана могућност употребе привремених мера у односу на класичне арбитраже. Најчешћа опција у погледу класичних арбитража је могућност одређивања привремених мера тек након формирања арбитражног панела.⁴⁵⁰ Један од разлога за

⁴⁴⁸ Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013, члан R43.

⁴⁴⁹ *Ibid.*, члан 59.

⁴⁵⁰ Видети на пример: Arbitration Rules, London Court of International Arbitration (LCIA), 2014, члан 25; Закон о arbitraži, (Sl. glasnik RS br.46/06), 2006. члан 31.

поменуто поступање је дозвољавање странама у спору обраћања надлежним редовним судовима за установљаване привремених мера.⁴⁵¹ У случају CAS-а, Статутом је посебно наглашено да су стране у спору постизањем сагласност око арбитражног решавања спора одrekli права тражења привремених мера од стране државних тела или трибунала.⁴⁵² У погледу CAS-а, предвиђени су механизми примене привремених мера и пре него што је дати панел оформљен. Чланом 37. Статута предвиђено је да захтев за привременим мерама може бити поднет практично већ онда када су сви унутрашњи правни лекови против дате одлуке исцрпљени. Наредбу о привременим мерама може донети Председник надлежног Одељења, пре него што захтев упути Панелу, или сам Панел након пријема захтева.⁴⁵³ За поступање по захтеву за установљаване привремених мера предуслов је да дата материја припада надлежности CAS.⁴⁵⁴ Уколико тражилац привремених мера не поднесе захтев за покретање арбитражног поступка у року од десет дана од дана подношења захтева, процедура за доношење привремених мера се прекида односно већ установљена мера се поништава.⁴⁵⁵

Битно је напоменути да је поступање по наложеним мерама од стране спортских организација готово апсолутно и на тај начин спортиста који сматра да му је неко право повређено оспореном одлуком не мора такву заштиту да тражи од редовних судова. Основни разлог обезбеђивања раног механизма заштите интереса страна у спору је спречавање њиховог обраћања националним судовима. Повремени случајеви интервенција локалних националних судова битно нарушавају аутономију и универзалност спортских правила. Познати случај ФЦ Сион, у коме је дати фудбалски клуб искључен из такмичења због кршења забране трансфера, довео је до привремене мере наложене од стране кантоналног суда (Tribunal Cantonal de Vaud) за враћање датог клуба у систем такмичења у октобру 2011. године. UEFA је одбила извршење наредбе локалног суда, уз образложење да за то нема статутарна овлашћења и инсистирала на

⁴⁵¹ Arbitration Rules, International Chamber of Commerce (ICC), 2012, члан 28. stav 2; Arbitration Rules, London Court of International Arbitration (LCIA), 2014, члан 25.3; Zakon o arbitraži, 2006, члан 15. stav 1.

⁴⁵² Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013, члан 37. stav 3.

⁴⁵³ Слична, али ипак потенцијално спорија решења, су позната и код других класичних арбитража. Тако на пример у случају ИЦЦ уколико страна у спору не жели да чека формирање арбитражног панела може да поднесе захтев за именовање посебног арбитра за решавање искључиво по захтеву за привременим мерама. Председник Суда именује датог арбитра у што је могуће крајем року а који би у уобичајеним условима требао да буде најдуже два дана. Arbitration Rules, International Chamber of Commerce (ICC), 2012, члан 28. i 29., као и Appendix V члан 2.

⁴⁵⁴ Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013, члан R37. stav 4.

⁴⁵⁵ Ibid., члан R37 stav 6.

поштовању арбитражног решавања спора од стране CAS-а.⁴⁵⁶ Након подржане одлуке UEFA од стране CAS-а у децембру месецу, FIFA је покренула питање искључења фудбалске репрезентације и тимова Швајцарске из међународних такмичења, уколико Фудбалска асоцијација Швајцарске не санкционише ФЦ Сион.⁴⁵⁷ Крајем децембра Асоцијација је казнила ФЦ Сион са одузимањем 36 бодова, након чега је FIFA повукла претњу санкционисања.

Правилном и правовременом применом привремених мера CAS је у стању да спречи наступање штетних последица које се касније не могу адекватно исправити. Природа спортских такмичења не дозвољава дуготрајна одлагања, и привремене мере имају за функцију омогућавање арбитрама да несметано спроведу прописану процедуру. Статут CAS-а не одређује врсте привремених мера али зато јасно прописује критеријуме за њихово доношење.⁴⁵⁸ Пре свега је у питању неопходност њиховог доношења из разлога да тражилац може претрпети ненадокнадиву штету, вероватноћа за решавање спора у његову корист тражиоца и да његови интереси превазилазе противникове. Ближе дефинисање наведених критеријума се може наћи у арбитражној пракси CAS.⁴⁵⁹ Терет доказивања наведеног је на страни тражиоца привремених мера.⁴⁶⁰ Анализирајући праксу CAS можемо уочити да су најчешће привремене мере које се захтевају од суда одлагање извршења оспорених одлука.⁴⁶¹ Одлагање извршења је практично једини облик који Статут индиректно помиње и то у оквиру могућих елемената жалбе,⁴⁶² док арбитражна пракса CAS одлагање извршења изричито подводи

⁴⁵⁶ UEFA statement regarding the CASe FC Sion/OLA, UEFA Media Release, 11 October 2011, <http://m.uefa.com/news/1694952/> 12.05.2014.

⁴⁵⁷ FIFA Emergency Committee directs Swiss FA to execute decision related to transfer ban on FC Sion/OLA, FIFA Media Release, 5 October 2011, www.FIFA.com/aboutFIFA/organisation/news/newsid=1522313/ 12.05.2014

⁴⁵⁸ Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013, члан R37 stav 5.

⁴⁵⁹ Арбитражна пракса даје ближе одређивање наведених критеријума у виду такозваних „тестова“ чији се захтеви морају испунити да би дошло до установљавања привремених мера од стране CAS. *Тест ненадокнадиве штете* представља обавезу подносиоца да демонстрира да тражене мере су неопходне ради његовог обезбеђења од штете или ризика које је немогуће или врло отежано уклонити или исправити у каснијој фази. *Тест изгледа на успех* захтева обавезу подносиоца да демонстрира своје разумне изгледе на успех у спору. *Тест баланса погодности* захтева обавезу подносиоца да демонстрира да ће штета или непогодности које ће претрпети од одбијања тражених привремених мера бити веће него штета или непогодности друге стране уколико се усвоје привремене мере. Код поменутог баланса погодности арбитражна пракса захтева да у случају антидопинг спорова CAS Веће мора водити рачуна и о јавном интересу у борби против допинга. Arbitration CAS 2007/A/1370 Order, Court of Arbitration for Sport, 2007. 3.

⁴⁶⁰ Видети на пример Arbitration CAS 2008/A/1621, Order, Court of Arbitration for Sport, 2008. члан 2.

⁴⁶¹ Видети на пример одлуке: CAS 2008/A/1602, CAS 2009/A/1909, CAS 2009/A/1918, CAS 2002/A/378

⁴⁶² Одлагање извршења одлуке против које је изјављена жалба, са наведеним разлозима може се предати Суду заједно са самом жалбом. Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013, члан R48.

под привремене мере.⁴⁶³ Од осталих облика изречених привремених мера посебну пажњу привлачи Наредба Ad hoc Одељења на Олимпијским играма у Солт Лејку у циљу обезбеђења доказа. Наредба Одељења се састојала у обавезивању одређених лица (спортских судија) да не смеју напустити Олимпијско насеље пре него што Одељење не утврди потребне чињенице у вези спорне доделе медаља.⁴⁶⁴

Битно је напоменути да CAS као облик међународне арбитраже може тражити од националних судова извршење својих привремених мера. У питању су мере које не могу извршити саме међународне спортске организације или се не могу извршити добровољно. CAS неће имати тешкоћа за извршење привремених мера на територији државе седишта јер Савезни закон о приватном међународном праву Швајцарске предвиђа такву могућност.⁴⁶⁵ Извршења ван територије Швајцарске су условљена надлежним националним законодавствима. Тако на пример законодавство Немачке овлашћује домаће судове да извршавају наредбе за спровођење привремених мера арбитражних тела чак и кад имају седишта ван Немачке,⁴⁶⁶ а такво решење је предвиђено је и Законом о арбитражи Републике Србије.⁴⁶⁷

6) Временски лимит

Једна од основних предности класичног арбитражног решавања спорова је брзина доношења одлуке. У погледу спортских спорова такмичарска природа и динамика друштвених односа намећу кратке временске периоде за поједине процесне радње. У погледу класичних комерцијалних спорова, односно Редовног одељења, нису прописани посебни временски лимити. У погледу Жалбеног одељења и Ad hoc одељења ситуација је другачија и прописани су рокови за поједине процесне радње. Рок за подношење жалбе странке Жалбеном одељењу је 21 дан од дана пријема одлуке спортског органа.⁴⁶⁸ У наредних 10 дана жалилац има рок за подношење одговарајућих изјава, чињеница и доказа.⁴⁶⁹ Друга страна у спору има рок од 20 дана за одговор.⁴⁷⁰ Рок

⁴⁶³ Arbitration CAS 2003/O/486, Court of Arbitration for Sport, 2003.

⁴⁶⁴ Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Salt Lake City) 02/004, Order, Court of Arbitration for Sport, 2002.

⁴⁶⁵ Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL), Umbricht Attorneys Zurich, 1987, члан 183. став 2.

⁴⁶⁶ I. Blackshaw, "ADR and Sport: Settling Disputes Through the Court of Arbitration for Sport, the FIFA Dispute Resolution Chamber, and the WIPO Arbitration & Mediation Center", *Marquette Sports Law Review*, 24/1, 2013. 13.

⁴⁶⁷ Закон о арбитражи, 2006, члан 15. став 2.

⁴⁶⁸ Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013, члан R49.

⁴⁶⁹ *Ibid.*, члан R51.

⁴⁷⁰ *Ibid.*, члан R55.

трајања решавања спора је одређен одредбом да се странама у спору саопштава одлука у року од три месеца од дана пријема жалбе од стране панела. Наведени рок може продужити Председник редовног одељења на захтев Председника панела.⁴⁷¹ Ad hoc одељења, оформљена поводом значајних спортских догађаја, имају још специфичније рокове. Редовни рок за решавање спора је 24 часа од пријема захтева. Тај рок може бити продужен у изузетним околностима од стране Председника Ad hoc одељења.⁴⁷² У случају Светског првенства у фудбалу рок за решавање спора је 48 сати од пријема захтева.⁴⁷³

Може се поставити питање оправданости строгих временских лимита у погледу процедуре CAS и могућности страна у спору да квалитетно припреме своје активности. Наведене рестрикције права обе стране у спору учињене су због специфичности и потреба брзине решавања спортских спорова нарочито када је питању узастопни временски континуитет одржавања такмичења, као што је случај са Олимпијским играма.

7) Мирење и медиација

Осим основног начина решавања спорова путем арбитраже, странама у спору испред CAS-а стоје на располагању још два класична облика алтернативног решавања спорова. У питању су мирење и медиација. Функција мирења и медиације у односу на арбитражно решавање спорова у случају CAS-а је иста као и у случају редовног судства. У питању је покушај решавања датог спора на једноставнији, јефтинији и флексибилнији начин пре покретања основног облика решавања спора. Као и у случају редовног судства, и у случају CAS наведени облици АДР нису предвиђени за све врсте спорова и њихова првенствена намена је за комерцијалне спорове.

Првенствена пажња се обраћа на медиацију, која је и у Статуту CAS наведена заједно са арбитражом као примарни начин решавања спорова.⁴⁷⁴ Такође, Статут предвиђа и Листу медиатора паралелно са Листом арбитра.⁴⁷⁵ ICAS доноси посебну кодификацију правила посвећеним медиацији.⁴⁷⁶ Насупрот томе, мирењу су посвећена само два члана Статута. Члан Р42 Статута предвиђа да Председник Редовног већа пре

⁴⁷¹ *Ibid.*, члан R59. stav 5.

⁴⁷² Arbitration rules for the Olympic Games, ICAS, 2003, члан 18.

⁴⁷³ Arbitration rules for the 2014 FIFA World Cup Brazil - final round, ICAS, 2014. члан 19.

⁴⁷⁴ Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013, члан S1.

⁴⁷⁵ *Ibid.*, члан S3. Trenutno se na Listi nalazi 66 mediatora. <http://www.tas-CAS.org> 11.10.2014.

⁴⁷⁶ Mediation Rules, International Council of Arbitration for Sport, 2013.

него што преда предмет Панелу, односно касније Панел, могу да у сваком тренутку настоје да реше спор путем мирења. Чланом P56, предвиђено је да Панел Апелационог већа може да настоји да у сваком тренутку реши спор путем мирења.

Медиације у оквиру CAS не представља значајнија одступања од класичних облика медиације. Статут CAS дефинише медиацију као необавезујућу и неформалну процедуру, засновану на споразуму којим се уговорне стране обавезују на покушај преговарања у доброј вери са другом страном у правцу решавања спора из области спорта. Странама у спору помаже у њиховим преговорима CAS медијатор.⁴⁷⁷ Првенствена намена медиације у спорту је намењена решавању спорова пре почетка редовне арбитражне процедуре. Спорови у вези допинга, намештање резултата такмичења или корупције изричито су изузети, али други дисциплински спорови могу бити предмет медиације ако околности то дозвољавају.⁴⁷⁸ Улога CAS медиатора садржи класична ограничења и своди се на идентификацију суштине спора, усмеравање и олакшавање дискусије и предлагање решења. Посебно се наглашава немогућност наметања предложеног решења спора.⁴⁷⁹

Медиација као облик решавања спорова у спорту од стране CAS-а уведена је 1999. године. Данас се не може рећи да је у питању често коришћени облик решавања спорова. С обзиром на посебан нагласак медиације на поверљивости и непостојању објављене медиаторске праксе, данас нема пуно података о њеном квантитету и квалитету. Кеин (Kane) наводи да је само један случај захтева за медиацију поднет до 2001. године, и који је решен пре саслушања.⁴⁸⁰ Раили (Reilly) износи податак да од оснивања до 2012. године CAS је спровео око 30 медиација.⁴⁸¹ Блекшоу (Blackshaw) наводи да је успешност медиације у поступцима где је прикладна, око 85%.⁴⁸² Битно је нагласити да је медиација подобна само за оне спорове где постоје интереси и жеље страна за таквим решењем. Из тих разлога медиација је предвиђена као једна од

⁴⁷⁷ *Ibid.*, члан 1.

⁴⁷⁸ *Ibid.* У Упутству за медиацију ближе се одређују неподобне врсте спорова за медиацију, са знатно практичнијим приступом. У питању су осим допинг спорова и дисциплински спорови уопште, као и спорови поводом одлука спортских организација као што су национални олимпијски комитети, националне спортске федерације и међународне спортске федерације. Као примери подобних спорова у вези спорта наводе се спонзорски уговори или друге уговорне обавезе спортиста. Mediation Guidelines, Court of Arbitration for Sport. члан 3. <http://www.tas-CAS.org>, 11.10.2014

⁴⁷⁹ Mediation Rules, International Council of Arbitration for Sport, 2013, члан 9.

⁴⁸⁰ D. Kane, "Twenty years on: An evaluation of the court of arbitration for sport", *Melbourne Journal of International Law*, 4/2, 2003. 617.

⁴⁸¹ L. Reilly, 2012, *op.cit.*, 65.

⁴⁸² I. Blackshaw, "Settling Sports Disputes by CAS Mediation", *CAS Bulletin*, 1, 2014. 65.

ступеница ка решавању спора, уз могућност њене трансформације у редовни арбитражни поступак у случају неуспеха медиације. На тај начин уводи се такозвани *мед-арб* облик алтернативног решавања спорова, односно хибрид медиације и арбитраже.⁴⁸³ Основно правило да у таквом случају медијатор се не може појавити у каснијој улози арбитра, осим ако око његовог избора стране не постигну сагласност.

Правила медиације CAS посебну пажњу посвећују поверљивости као једној од битних карактеристика медиације. Основно је правило да сва лица која учествују у медиацији не смеју откривати трећој страни никакве информације добијене у поступку медиације осим ако не постоји законски разлог за другачије поступање. На самим састанцима се не праве записници. Уколико не постоји законски основ или сагласност страна, стране у спору не смеју користити документа, белешке, изјаве или друге информације добијене у поступку медиације у каснијим арбитражним или судским поступцима.⁴⁸⁴ Тек у случају постизања решења спора, сачињава се споразум, потписан од страна у спору и медиатора и који се може користити испред арбитража и судова као валидан начин решавања спора. Један примерак се доставља Канцеларији CAS-а.⁴⁸⁵

8) Саветодавна мишљења

У складу са својим прокламованим задатком представљања врховног суда у спорту CAS је почев од оснивања у скуп својих активности укључио и постојање услуге давања саветодавних мишљења. Такве услуге су пружали и други значајни међународни судови као што су Међународни суд правде и Европски суд правде. Давање саветодавних мишљења или поступак консултација представља облик активности CAS који је претрпео највише промена за релативно кратко време, укључујући и укидање 2012. године. У време његовог увођења наведени институт је био предвиђен за најшири круг корисника – спортисте и спортске организације, да би реформом 1994. године свео само на одређен круг који је обухватао Међународни олимпијски комитет, међународне спортске федерације, Националне олимпијске комитете, Светску антидопинг агенцију, организације признате од стране ИОС и Организационе комитете олимпијских игара.

⁴⁸³ Mediation Rules, International Council of Arbitration for Sport, 2013, члан 13.

⁴⁸⁴ *Ibid.*, члан 10.

⁴⁸⁵ *Ibid.*, члан 12.

Предмет саветодавних мишљења је могло бити било које правно питање у вези праксе или развоја спорта или друге активности у вези са спортом. У надлежност Председника CAS-а је била одлука о подобности материје за садржину питања, ближа формулација питања као и формирање панела од три судије за доношење саветодавног мишљења. Мишљење је могло бити објављено уз сагласност подносиоца. Посебно је наглашено да мишљење не представља обавезујућу арбитражну одлуку. Ипак, и поред необавезујућег дејства, саветодавно мишљење је имало значајан морални ауторитет с обзиром на орган који га је доносио. Поједини аутори га пореде са активностима државних савета у појединим државама, који поред функције управног суда имају и саветодавну улогу извршних органа државе.⁴⁸⁶

Као пример значаја наведеног института можемо узети једно од најпознатијих саветодавних мишљења које је донето 2006. године у време установљевања WADA и њеног Кодекса као универзалне основе за борбу против допинга у спорту. Поједине значајне међународне федерације настојале су да издејствују посебан положај услед својих „посебности“. WADA је сматрала антидопинг прописи FIFA нису у појединим питањима сагласни са Кодексом, а морали би бити. Између осталог, FIFA се посебно није слагала са фиксном двогодишњом казном суспензије за први допинг прекршај, сматрајући да она није у сразмери са степеном кривице и да не може да примењује такво правило јер је оно у супротности са правом Швајцарске, по чијем је праву она основана. CAS је оба захтева објединио у једно саветодавно мишљење у коме је констатовао да постоји више случајева неслагања прописа FIFA са Кодексом.⁴⁸⁷ У свом саветодавном мишљењу Суд је проблематику разложио у два нивоа. У првом, Суд је истакао да је FIFA као швајцарско удружење основано по праву Швајцарске и у чијим границама може самостално да регулише своје активности. Такође по праву Швајцарске удружење је овлашћено да примењује дисциплинске санкције према својим члановима. У датом случају FIFA је слободна да примењује антидопинг санкције које сматра потребним и када се оне разликују од санкција прописаних Кодексом.⁴⁸⁸ Суд је посебно нагласио да поменуте санкције имају карактер дисциплинских санкција и да су оне предмет цивилног права и да немају карактер кривичних санкција.⁴⁸⁹ Такође Кодекс

⁴⁸⁶ Na primer francuski *Conseil d'État* или italijanski *Consiglio di Stato*. L. CASini, 2012, *op.cit.*, 1331.

⁴⁸⁷ Advisory opinion - CAS 2005/C/976 & 986, Court of Arbitration for Sport, 2005. члан 2.

⁴⁸⁸ *Ibid.*, чланови 1. и 3.

⁴⁸⁹ *Ibid.*, члан 127.

сам по себи нема обавезујуће дејство за FIFA.⁴⁹⁰ У другом нивоу, Суд је констатовао да је обавеза примене Кодекса од стране FIFA, као чланице Олимпијског покрета признате од стране ИОС, садржана у Олимпијској Повељи. Непримењивање Кодекса може довести до примене санкција предвиђених Повељом.⁴⁹¹ Наведено мишљење је имало велики утицај на даљи развој универзалне борбе против допинга. Мишљење је представљало основ за будуће поступање најзначајнијих актера међународне спортске заједнице. Направљен је компромис и WADA је изменама Кодекса 2009. године обезбедила тражену већу флексибилност санкција а FIFA као најмоћнија међународна спортска федерација прихватила је Кодекс.⁴⁹²

Поред несумњивог потенцијног значаја института саветодавних мишљења, његова примена није била без проблема. Први проблем је представљала релативно мала прихваћеност од стране спортске заједнице. Томе је допринео и сам CAS изменама 1994. године са поменутиим ограничењем овлашћених подносиоца захтева. Као илустрацију можемо погледати статистику Суда⁴⁹³ и податак да је од 1986. до 1994. године поднето 55 захтева, а након 1994. до 2012. године поднето је само 20 захтева за давање саветодавног мишљења. Највећи број захтева је поднет 1993. године и то 14. Почев од 2010. године није поднет ни један захтев. Други проблем је суштинске природе. Издавање саветодавних мишљења од стране судског тела представља својеврсни парадокс. Њихов необавезни карактер има дејство како према странкама тако и према суду. Могуће је поставити питање како би изгледало решавање евентуалног каснијег арбитражног спора по истом питању, с обзиром на могући субјективни правно-теоријски приступ датих арбитра. Из тих разлога Суд је настојао да не издаје саветодавна мишљења у ситуацијама у којима је изгледан арбитражни спор.⁴⁹⁴ Потенцијални сукоб функција CAS као примарног судског тела и саветодавног органа, решен је изменама Статута CAS у 2012. години и то укидањем одредби посвећеним давању саветодавних мишљења.⁴⁹⁵

На овај начин CAS више не може давати саветодавна мишљења. Данас, најближи институт саветодавним мишљењима је могућност тражења тумачења

⁴⁹⁰ *Ibid.*, члан 15.

⁴⁹¹ *Ibid.*, чланови 1. и 3.

⁴⁹² R. H. McLaren, "Twenty-five Years of the Court of Arbitration for Sport: A Look in the Rear-view Mirror", *Marquette Sports Law Review*, 20/2, 2010. 323.

⁴⁹³ Court of Arbitration for Sport - CAS, 2012, 1.

⁴⁹⁴ D. Kane, 2003, *op.cit.*, 617.

⁴⁹⁵ L. Reilly, 2012, *op.cit.*, 64.

арбитражне одлуке редовног или жалбеног већа CAS. Наведено тумачење, стране у спору могу тражити у року од 45 дана од дана објављивања одлуке, уколико је одлука нејасна, некомплетна, противречна, контрадикторна или ако садржи техничке или бројчане грешке. Тумачење арбитражне одлуке с обзиром на наведена ограничења у погледу овлашћених лица и разлога тумачења, не представља ни приближну замену амбициозном увођењу саветодавних мишљења.

9) *Ad hoc одељења*

Правила понашања којима је регулисано образовање и деловање *Ad hoc* одељења CAS пре свега су садржана у Арбитражним правилима Олимпијских игара.⁴⁹⁶ Наведена правила се у својој основи примењују и на друге значајне спортске догађаје али у форми посебно донетог прописа за дати догађај, са извесним изменама.⁴⁹⁷ Осим Олимпијских игара (од 1996.) *Ad hoc* одељења CAS формирају се и за Игре Комонвелта (од 1998.), UEFA европски Куп (од 2000.), FIFA Светски Куп (од 2006.) и Азијске игре (од 2014. године).

Ad hoc одељење које ће решавати спорове у вези датог спортског догађаја образује ICAS. Одељење се образује за период од десет дана уочи датог спортског догађаја. ICAS формира и објављује Специјалну листу арбитра *Ad hoc* одељења а на основу опште Листе арбитра. Председника и заменика председника бира ICAS у оквиру својих чланова. Канцеларије *Ad hoc* одељења се налазе у месту одржавања спортског догађаја. За настале спорове Председник формира Већа, у чијем саставу се налазе по три арбитра, или њихово решавање поверава арбитру појединцу. Председник, Заменик председника и сви арбитри су дужни да буди непрекидно доступни и присутни за време трајања спортског догађаја.

Основна разлика између Редовног и Жалбеног одељења у односу на *Ad hoc* одељење је у погледу надлежности и поступка. Надлежност *Ad hoc* одељења је

⁴⁹⁶ Arbitration rules for the Olympic Games, ICAS, 2003.

⁴⁹⁷ Тако на пример у погледу Азијских олимпијских игара разлика у односу на поменута Арбитражна правила Олимпијских игара је у погледу надлежности *Ad hoc* одељења, јер покрива само спорове које настану на територији државе места одржавања и у временском периоду одржавања Игара. Arbitration rules for the XVII Asian Games in Incheon, ICAS, 2014. У погледу FIFA Светског купа разлика постоји и у погледу правила да је поступак испред *Ad hoc* одељења већа ослобођен трошкова. Ослобађање је предвиђено само за жалбени поступак против одлука FIFA. (члан 23. став е.) Такође, и временски лимит за доношење одлуке је померен са 24 часа на 48 часова. (члан 19.) Најважнија разлика је у погледу надлежности *Ad hoc* одељења, јер она обухвата само спорове који су произашли из финалног дела такмичења у складу са ограничењима FIFA Статуа у погледу надлежности CAS-а (члан 1.) Arbitration rules for the 2014 FIFA World Cup Brazil - final round, ICAS, 2014.

одређена чланом 61. став 2. Олимпијске повеље – сваки спор који настане поводом или у вези са Олимпијским играма, и чланом 1. Арбитражних правила Олимпијских игара – сваки спор који настане током Олимпијских игара или у периоду од десет дана пре свечаног отварања Игара. На овај начин редукован је број потенцијалних спорова. Наведена правила на први поглед не изазивају недоумице, али у пракси су постојале одређене дилеме. Увођење поменутог елиминаторног временског критеријума отворило је питање тачног датума настанка датог спора. Значајно је погледати став арбитражне праксе CAS, која је временом претрпела суштинске измене. Све до 2014. године Ad hoc одељења су заступале став да је време настанка спора датум подношења захтева за решавање спора испред Ad hoc одељења а у периоду од десет дана пре свечаног отварања Игара и пре истека рока од 21 дан за подношење захтева предвиђеног процедуром испред Жалбеног одељења. Такав став је посебно изнет у одлуци Ad hoc одељења за Зимске Олимпијске игре у Турину речима да: „чак и када је оспорена одлука донета и пре периода од десет дана пре Свечаног отварања, немогуће је рећи да је спор настао пре него што је жалилац одлучио да се жали и да попуни обавештење о жалби.“⁴⁹⁸ Ad hoc одељење за Зимске Олимпијске игре у Сочију 2014. године прави заокрет у погледу датог питања и истиче да: „Датум настанка спора не може бити, сам за себе, датум подношења захтева за решавање спора. Јасно је да спор настаје пре формалног подношења захтева трибуналу. Другачије, сваки захтевани временски оквир за време настанка спора неће имати корисно значење.“⁴⁹⁹ Ad hoc одељење иде и корак даље, и истиче да није уверено правним резонавањем усвојеним у Шулер случају, и сматра да такво закључивање води проширењу надлежности Одељења ван прецизних временских оквира прописаних Арбитражним правилима.⁵⁰⁰ По мишљењу Одељења спор настаје датумом доношења одлуке којом је страна у спору незадовољна.⁵⁰¹

Најчешћи предмети спора су селекција за учествовање на датом спортском догађају, допинг и правила игре. Највише недоумица изазивају селекциони спорови. Први проблем наведених спорова је формалне природе, односно питање надлежности Ad hoc одељења. Једна од додатних специфичности Ad hoc одељења огледа се у додатном начину установљивања његове искључиве надлежности, поред члана 61. Олимпијске повеље. Услов учествовања на Олимпијским играма је потписивање

⁴⁹⁸ Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Turin) 06/002, Court of Arbitration for Sport, 2006. tačka 1. Odluka je poznata kao Šuler slučaj.

⁴⁹⁹ Arbitration CAS Ad Hoc Division (O.G. Sochi) OG 14/03, Court of Arbitration for Sport, 2014. tačka 5.21.

⁵⁰⁰ Ibid., tačka 5.26 i 5.27.

⁵⁰¹ Ibid., tačka 5.28.

приступнице, која у себи садржи арбитражну клаузулу. На тај начин избегнута је евентуална дилема да ли је дати спортиста прихватио надлежност CAS као арбитражног тела. У случају селекционих спорова, страна у спору је спортиста који оспорава свој неизбор на датом такмичењу и сами тим није ни потписник приступнице. Арбитражна пракса CAS у таквим случајевима заузима став да су стране у спору на рочишту потврдиле јурисдикцију CAS.⁵⁰²

Следећа дилема у вези селекционих спорова је везана за садржину надлежности Ad hoc одељења. С обзиром да члан 61. Повеље јасно указује да је предмет CAS-а сваки спор који је настао поводом или у вези са Олимпијских играма, неучествовање спортисте на датим Играма налази се у оквиру надлежности. Постојећа дилема је више у вези са природом таквог спора односно његовим решавањем на основу објективних критеријума или дискреционе оцене дате спортске организације. Уколико је оспорена одлука заснована на објективним критеријумима надлежност CAS је неспорна и панел може извршити преиспитивање дате одлуке. У случају прописаног права дискреционог одлучивања надлежне спортске организације CAS нема директну надлежност, односно не може дискрециону одлуку спортске организације заменити својом дискреционом одлуком.⁵⁰³ Надлежност CAS се састоји само у преиспитивању постојања евентуалног прекорачења дискреционих права, или када да је оспорена одлука донета на нерационалан, неправичан, у лошој намери или на дискриминаторски начин, уз напомену да је терет доказивања таквог одлучивања на жалиоцу.⁵⁰⁴ Арбитражна пракса Суда прихвата да је мањи или већи степен постојања дискреционе оцене при селекцијама спортиста неминован, и да је такво одлучивање у искључивој надлежности спортске организације.⁵⁰⁵

Раније наведене карактеристике поступка испред CAS-а као арбитражног тела представљају мање или веће специфичности у односу на класичне арбитражне поступке. Карактеристике поступка испред Ad hoc одељења знатно одступају од

⁵⁰² Видети на пример: Arbitration CAS ad hoc Division (OG Turin) 06/008, Court of Arbitration for Sport, 2006. paragraf: Law, таčka 3.

⁵⁰³ Тако на пример Суд наводи да: „Селекција једног спортисте пре него другог за Олимпијске игре није спор за CAS у коме ће правити избор који је бољи спортиста или који ће имати веће шансе да освоји медаљу. То је ствар за друге који су боље квалификовани за такве изборе.“ Arbitration CAS 2000/A/278, Цоурт оф Арбитратион фор Спорт, 2000. тачка 2.

⁵⁰⁴ Видети на пример: Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Turin) 06/002, Court of Arbitration for Sport, 2006, таčka 3; Arbitration CAS ad hoc Division (OG Turin) 06/008, Court of Arbitration for Sport, 2006, таčka 2.

⁵⁰⁵ Видети на пример: Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Turin) 06/002, Court of Arbitration for Sport, 2006, таčka 2.

карактеристика АДР а поједина решења представљају специфична процедурална ограничења чак и у односу на редовно национално судство. У питању су већ поменута обавезна клаузула о прихватању надлежности, непостојање избора арбитра и права арбитраже, забрана обраћања редовним судовима за успостављање привремених мера као и рок од 24 часа за примену прописане процедуре и доношење одлуке. По мишљењу међународне спортске заједнице, наведене специфичности не представљају ограничавање права страна у спору, него су уведене „у интересу спортиста и спорта“.⁵⁰⁶ Успостављањем специфичног арбитражног тела које одмах по настанку спора и на самом месту спора у року од 24 часа доноси одлуку којом се решава спор постижу се два битна циља међународне спортске заједнице. Први, спортски догађај се може наставити без спорне ситуације и други, права спортиста су заштићена без мешања националних судова.

Наведена решења захтевају додатна појашњења. Поред јасно истакнутог „интереса спортиста и спорта“ наведена процедурална правила представљају значајан изузетак у начину решавања спорова уопште. Брзина решавања спорова не сме да буде на штету права страна у спору или основ дискриминације једне од страна. Не сме се занемарити и чињеница да стране у евентуалном спору испред *Ad hoc* Одељења могу бити спортисти и међународне спортске организације, између којих се не може ставити знак једнакости. Укупан рок од 24 часа од подношења захтева за доношење одлуке, који укључује и одговор на захтев друге стране у спору, није једноставан задатак за спортисту који нема одговарајућу правну и финансијску логику. Поред оправдања међународне спортске заједнице и евентуалних теоријских критика у погледу наведених специфичности, најважнији је став Врховног суда Швајцарске као надлежног суда седишта међународне арбитраже који је једини национални суд који под одређеним условима може преиспитивати одлуку CAS. У пресуди Лазутина и Данилова против IOC, FIS и CAS⁵⁰⁷ у погледу *Ad hoc* Одељења CAS Суд јасно истиче предности усвојених решења и износи следећи став:

„У такмичарском спорту, посебно Олимпијским играма, од виталне важности за спортисте и редовно одвијање догађаја, да спорови буду решени брзо, једноставно, флексибилно и јефтино од стране стручњака у погледу како правних тако и спортских питања. Идеја листе арбитра, коришћена од страна

⁵⁰⁶ Arbitration rules for the Olympic Games, ICAS, 2003, члан 1.

⁵⁰⁷ 4P.267/2002, Arrêt du 27 mai 2003, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2003.

CAS, поможе остварењу наведених циљева. Посебно захваљујући стварању привремених одељења, омогућено је странама у спору да добију одлуку брзо, а на основу саслушања предузетих од лица са правном обуком и признатим знањем у области спорта уз заштиту својих права на правичан поступак. Такође, како су CAS арбитри редовно информисани о развоју спортског права и арбитражној пракси CAS, дати систем, који такође помаже елиминацији проблема у вези међународне природе многих спортских спорова, обезбеђује конзистентност у доношењу одлука.⁵⁰⁸

2. Независност

1) Увод

Један од најважнијих услова да би дато тело коме је поверено решавање спорова имало статус арбитраже је независност. Независност се пре свега посматра у односу на стране у спору и оне не смеју имати директни или индиректни утицај на процес доношење одлука. Примери таквих утицаја су избор и опозив арбитра, финансирање, доношење и мењање општих аката, заједничко чланство и слично. Тела која се налазе у оквиру спортских организација и којима је поверено решавања спорова између чланова, или чланова и саме организације, чак и када у свом називу имају реч арбитража, нису арбитражна тела у пуном смислу речи. Та чињеница не значи да таква тела не могу решавати спорове него значи да оне немају државну санкцију, односно њихова одлука нема статус *res judicata*. Свака таква одлука је подложна евентуалном пуном преиспитивању од стране државних судова.

Међународне и националне спортске организације постоје више од једног века и њихова посебно оформљена тела успешно су решавала спорове практично све до друге половине XX века. Саме спортске организације су биле способне да свом чланству наметну извршење донетих одлука. Такође, с обзиром на традиционално признату аутономију спортских организација (као последица незаинтересованости држава за регулисање датих друштвених односа) као и немотивисаност чланства на тражење заштите државних судова, одлуке спортских организација су биле финалне. Строга правила аматеризма забрањивала су стицање прихода од бављења спортом, тако да и одлуке спортских организација нису имале комерцијалне ефекте па и државни органи нису ни имали потребу интервенисања. Илустрацију таквог стања током прве половине

⁵⁰⁸ *Ibid.*, тачка 3.3.3.2.

XX века, представља случај забране учествовања пливачици Еленор Холм (Елеанор Холм) на Олимпијских играма у Берлину 1936. године, као последице процеса доношења одлуке без правичног поступка и права на судску заштиту а на основу воље службеника Олимпијског комитета.⁵⁰⁹

2) *Нужност прилагођавања ГСО променама у модерном спорту*

У другој половини XX века долази до нагле комерцијализације и професионализације модерног спорта и одлуке спортских организација имају све већи материјални значај и последице. Дотадашњи систем решавања спорова унутар самих међународних спортских федерација, кровних организација за дати спорт, показује своје недостатке. Пре свега приметан је масовни пораст броја међународних спорова са значајним економским последицама. Међународне спортске федерације и даље имају моћ да у већини случајева наметну донете одлуке своме чланству али све су чешћи случајеви да спортисти заштиту својих права потраже и у оквиру редовног државног судства. Неспремност али и изненађење међународних спортских федерација најбоље илуструју речи председника Међународне светске аутомобилске федерације (Fédération Internationale de l'Automobile - FIA) поводом тужбе Пежоа француском суду да је то прва тужба у задњих седамдесет година постојања.⁵¹⁰ Озбиљни недостаци постојећег система могу се јасно видети на два позната случаја обраћања спортиста националним судовима на тлу САД. САД су посебно значајне за посматрање датог проблема је у питању држава у којој спорт најраније доживљава свој преображај и напушта своје аматерске основе. У питању је судски процес тркача Бач Ренолдса (Butch Reynolds), који приказује дуготрајан и неуспешан процес оспоравања дискутабилне одлуке донете од стране спортске организација и клизачице Тоње Хардинг (Tonya Harding) у коме је путем судског поступка одложена оправдана дисквалификација.

⁵⁰⁹ Холм је искључена из америчког олимпијског тима током пловидбе бродом ка Европи, одлуком Америчког олимпијског комитета због кршења правила тренирања. Прекршајна радња је била описана као опијање и остајање будним током целе ноћи. Окривљеној није било дозвољено присуствовање седници Комитета нити су уважени аргументи да су се и други чланови америчког тима понашали на исти начин као и да није постојала генерална забрана конзумирања алкохола. У позадини догађаја је стајао сукоб Холм са Ејвери Брундицом (Avery Brundage), тадашњим председником Америчког олимпијског комитета, и његовом упорном инсистирању на појму идеалног аматеризма. За време спортског стажа Холм се морала одрицати понуда филмских студија који су њене вештине у води хтели да пренесу на филмско платно. Такође, Брундиц је сматрао да Холм треба искључити из аматерских такмичења због својих рекламних наступа у часописима у вези купаћих костима. Детаљније видети: К. Toohey, A. J. Veal, 2007, *op.cit.*, 210-216.

⁵¹⁰ A. Pinna, 2005, *op.cit.*, 9.

А. Судски случај Бач Ренолдса

Случај Бач Ренолдса је негативан пример начина решавања спорова у спорту. Он је показао неприлагођеност постојећег система решавања спорова као и императив издвајања финалног решавања спорова из надлежности међународних спортских федерација. Бач Ренолдс је био успешни амерички атлетичар, носилац светских рекорда и освајач медаља на Олимпијским играма. Након међународног такмичења у Монте Карлу одржаног 12.08.1990. године узорци урина, узети од Ренолдса и послати на анализу лабораторији у Паризу, показали су трагове недозвољених супстанци, на основу чега је IAAF донела одлуку о његовој суспензији у трајању од две године.⁵¹¹ Тиме му је аутоматски било онемогућено и учествовање на Олимпијским играма у Барселони 1992. године. Ренолдс је негирао коришћење недозвољених супстанци и у складу са прописима IAAF одређено је саслушање испред Атлетског конгреса – врховног националног тела за атлетику. Ренолдс, пре заказаног саслушања, обраћа се Окружном суду државе Охајо (Охио).⁵¹² Окружни суд констатује да нису искоришћена сва интерна правна средства у складу са Законом о аматерском спорту и прекида поступак до испуњења услова. Ренолдс, незадовољан одлуком покреће жалбени поступак, у коме апелациони суд укида пресуду Окружног суда због непостојања стварне надлежности суда услед чињенице да жалилац није искористио сва интерна правна средства и налаже Окружном суду да одбаци тужбу.⁵¹³

У правцу коришћења интерних правних средстава, Ренолдс се обраћа, у складу са Законом о аматерском спорту и Статутом Олимпијског комитета САД, Америчкој арбитражној асоцијацији (American Arbitration Association - AAA), која га потпуно ослобађа одговорности и при томе истиче да постоје јаки докази да узорак урина прослеђен лабораторији није његов. Наведену одлуку IAAF не прихвата из разлога јер није донета у складу са њеним правилима. У складу са IAAF правилима Ренолдс подноси жалбу Атлетском конгресу и чије Жалбено веће за допинг контролу га ослобађа сваке одговорности из разлога постојања озбиљне сумње у валидност спроведеног теста. IAAF незадовољан исходом користи могућност, у складу са својим прописима, да ангажује нову независну арбитражу која ће одлучивати о спору унутар

⁵¹¹ Reynolds v. Int'l Amateur Athletic Federation, 23 F.3d 1110 (6th Cir. 1994), United States Court of Appeals Sixth Circuit., 1994. tačka I.A. <https://CASetext.com>, 06.12.2014

⁵¹² Ibid.

⁵¹³ Reynolds v. TAC, 935 F.2d 270 (6th Cir. 1991), United States Court of Appeals - Sixth Circuit, 1991. <https://law.resource.org>, 6.12.2014

организације. На тај начин, Лондонска арбитража 1992. године у спору између IAAF и Атлетског конгреса одлучује да је допинг тест био валидан и потврђује суспензију. На овај начин одлука IAAF о суспензији постаје коначна и поступак решавања спора је завршен у оквиру међународне спортске заједнице.⁵¹⁴

Пошто су искоришћена сва интерна правна средства у оквиру спортских организација, Ренолдс поново подноси тужбу надлежном Окружном суду захтевајући између осталог и накнаду штете и привремену меру којом би се дозволило његово учешће на такмичењима. IAAF одбија учешће на заказаним рочиштима сматрајући да дати суд нема надлежности над IAAF. Суд посматра одбијање учешћа као одрицање од оспоравања надлежности и доноси привремену меру којом забрањује свако угрожавање права Ренолдса на такмичење. Упркос судској одлуци, IAAF наставља своје противљење које чак доводи у једном тренутку и до јавног објављивања да ће сваком спортисти који се такмичи са Ренолдсом у квалификацијама за Олимпијаду такође бити онемогућено учешће. На основу договора Атлетског конгреса и IAAF, Ренолдс ипак учествује у квалификацијама, али му IAAF забрањује учествовање на Олимпијским играма у Барселони и продужује суспензију за још четири месеца због учествовања на квалификацијама за Олимпијске игре.⁵¹⁵ Окружни суд, 03.12.1992. године обавезује IAAF на плаћање 27.356.008 долара на име одштете, при чему је истакао да је „IAAF деловао у лошој намери и духу освете према господину Ренолдсу.“⁵¹⁶

У фебруару 1993. године Ренолдс је покренуо поступак заплене потраживања IAAF у односу на његових четири спонзора како би остварио наплату досуђеног износа. На заказаном рочишту ради одлучивања о заплени потраживања појављује се и IAAF али и даље истиче приговор стварне и персоналне ненадлежности Окружног суда. Окружни суд одбија све приговоре IAAF. Важно је напоменути да је IAAF одлука потврђена у арбитражном процесу испред Лондонске арбитраже, а да су САД потписнице Међународне конвенције о признању и извршењу страних арбитражних одлука. Као разлог непримене Њујоршке конвенције Окружни суд наводи да се

⁵¹⁴ Reynolds v. Int'l Amateur Athletic Federation, 23 F.3d 1110 (6th Cir. 1994), United States Court of Appeals Sixth Circuit., 1994, таčka I.B.

⁵¹⁵ Ibid., таčka II.A.

⁵¹⁶ Ibid., таčka II.B.

наведена конвенција примењује само када је уговор о арбитражи у писменом облику и потписан од обе стране, а што није учињено у датом случају.⁵¹⁷

IAAF подноси жалбу Апелационом суду - Шестом одељењу, којом тражи да се поништи поступак заплене потраживања и укине пресуда у одсуству као и привремене мере донете од стране Окружног суда. Као и раније, IAAF истиче да Окружни суд није имао персоналну и стварну надлежност за такво одлучивање. Апелациони суд доноси одлуку 17.05.1994. године којом поништава одлуку Окружног суда због недостатка персоналне надлежности са следећим образложењем: „укратко, IAAF има седиште у Лондону, не поседује имовину и нема пословне трансакције у Охају, не надгледа америчке спортисте у Охају или на другом месту. Контакти са Ренолдсом у Охају су површни и недовољни да чине захтевани минимум контаката за персоналну надлежност.“⁵¹⁸

Порука случаја Ренолдса је јасна. Услед сукоба прописа спортских организација и различитих поступања националних судова каријера једног успешног спортисте је завршена пре времена и без учествовања на Олимпијским играма. Случај шаље и поруку спортским организацијама, пре свега међународним спортским федерацијама, да је неопходно изградити заокружен систем решавања спорова који би у што већој мери искључио улогу националних судова и њихово неујединачено поступање.

В. Судски случај Тоње Хардинг

Случај Тоње Хардинг, уметничке клизачице показује неприлагођеност система решавања спорова у спорту са почетка деведесетих година XX века и оправдање увођења *Ad hoc* одељења за спорове настале у вези Олимпијских игара. Уочи одржавања Зимских олимпијских игара у Лилехамеру 1994. године (12.-27. фебруара) Асоцијација уметничког клизања САД (USFSA) је имала основане сумње да је Хардинг прекршила правила Олимпијске повеље и имала учешћа у организовању напада на своју главну конкуренткињу Ненси Кериган (Nancy Kerrigan). Лица која су већ била кривично процесуирана именовала су Хардинг као сучесника. Услед напада Кериган није учествовала на Националном Шампионату где је Хардинг освојила прво место и квалификовала се заједно са Кериган за учешће на Зимским олимпијским играма. Правила USFSA, као и других спортских асоцијација садржавала су примерене рокове

⁵¹⁷ *Ibid.*, таčka II.C.

⁵¹⁸ *Ibid.*, таčka IV.B.

за заказивање дисциплинских рочишта као и примерене рокове за припреме адекватне одбране. Примена таквих рокова одлагала је доношење одлуке после одржавања Игара. USFSA је заказала рочиште супротно својим правилима, пре одржавања Игара. Хардинг је поднела тужбу Суду државе Орегон, захтевајући привремену меру против забране учешћа на Играма као и у супротном одштетни захтев у укупном износу од 25.000.000 долара. USFSA и амерички Олимпијски комитет су се нашли пред дилемом да ли да дозволе учешће спортисти који је очигледно прекршио правила Олимпијске повеље, али то још није регуларно утврђено, или да забране учешће и да на тај начин ризикују знатну накнаду штете. Утицај на одлучивање имао је и случај Ренолдс, који у том тренутку још није био окончан и у том тренутку је IAAF био у обавези исплате накнаде у износу од 27.356.008 долара.⁵¹⁹ Компромис је пронађен путем медиације 13.02.1994. године, на начин да је Хардинг повукла тужбу а да јој је омогућено учешће на Играма.⁵²⁰ Хардинг није имала успеха на Играма и заузела је осмо место, док је Кериган освојила сребрну медаљу. Олимпијске игре су прошле, и на ред је дошло Светско првенство које је почињало 20. марта исте године у Јапану. USFSA је предвидело рочиште за 10. март. Хардинг подноси нову тужбу Окружном суду државе Орегон због непоштовања уговора од стране USFSA због одређивања датума рочишта супротно правилима асоцијације. Окружни суд уважава наводе тужбе и издаје привремену меру којом спречава одржавање рочишта пре 27.06.1994. године и на тај начин омогућава да Хардинг учествује и на Светском првенству у Јапану. У образложењу Окружни суд наводи неколико битних ставова који су указивали на проблеме у начину решавања спорова у спорту. Суд пре свега истиче да „судови требају са правом да оклевају од интервенција у дисциплинским поступцима испред приватних асоцијација, укључујући и тужену Асоцијацију уметничког клизања Сједињених држава. Интервенција је оправдана само у изузетним околностима када асоцијације јасно не поштују своја правила и таква непоштовања доводе до озбиљних и непоправљиве штете тужиоцу, и под условом да је тужилац искористио сва унутрашња правна средства. Чак и тада, привремене мере су ограничене на корекцију непоштовања правила. Суд не сме да интервенише у меритуму таквих спорова. Овај случај је један од

⁵¹⁹ E. Almond, R. Harvey, "Harding Strategy on Track : Figure skating: Butch Reynolds' successful suit against IAAF is a model for part of her action against USOC", *Los Angeles Times*, February 11, 1994. http://articles.latimes.com/1994-02-11/sports/sp-21634_1_butch-reynolds-successful-suit, 13.05.2014

⁵²⁰ C. Spolar, "Judge Guides Skating's Compromise Resolution", *Washington Post*, February 14, 1994. http://www.washingtonpost.com/wp-srv/sports/longterm/olympics1998/history/timeline/articles/time_021494d.htm, 13.05.2014

таквих ретких случајева где је судска интервенција пригодна.⁵²¹ У следећем ставу Суд директно указује на недостатке унутрашњих правила истичући да “општа акта туженог не предвиђају хитне арбитраже спорова у правцу скраћивања рокова одређивања рочишта. Услед специфичних околности случаја, које укључују циркуску атмосферу створену од стране медија, сложеност оптужби против тужиоца, повезаност дисциплинског поступка и евентуалних кривичних оптужби против тужиоца, унутрашња правна средства туженог су недовољна да спрече значајну штету тужиоцу.”⁵²² За разлику од дисциплинског поступка унутар спортске међународне заједнице који је Хардинг успела да привремено одложи, кривични поступак испред државног суда је добио свој крај. Да би избегла евентуалну казну затвора Хардинг је склопила нагодбу о признању кривице 16.03.2014. године и прихватила три године условног кажњавања, 160.000 долара казне и 500 сати добротворног рада. Посебну занимљивост представља саставни део нагодбе који је предвиђао неучествовање на предстојећем Светском шампионату у Јапану као и престанак чланства у USFSA.⁵²³ Овакав епилог кривичног поступка се преноси и испред Окружног суда који констатује да су престале потребе за издатом привременом мером јер тужилац више није члан USFSA а и кривични поступак је окончан.⁵²⁴

3) *Настанак и реформе CAS-a*

Једно од потенцијалних решења представљало је увођење забране обраћања националним судовима. Размишљања у том правцу су одраз ранијих времена развоја спорта на искључиво аматерским основама и одсуства интереса држава за интервенисање у материји спорта. Покушаји статутарних забрана обраћања редовним судовима, нису уродила плодом и били су предмет критика и истицања супротности са јавним поретком који је гарантовао судску заштиту. Крајња граница прихватања такве забране се сводила на обавезу претходног коришћења свих интерних правних средстава пре обраћања суду.

⁵²¹ Harding v. U.S. Figure Skating Ass'n 851 F. Supp. 1476 (D. Or. 1994), United States District Court D. Oregon, 1994. p.1479. <https://CASetext.com>, 15.06. 2014

⁵²² *Ibid.*, p. 1479.

⁵²³ J. Howard, "Harding Admits Guilt in Plea Bargain, Avoids Prison", *Washington Post*, March 17, 1994. http://www.washingtonpost.com/wp-srv/sports/longterm/olympics1998/history/timeline/articles/time_031794.htm, 08.06.2014

⁵²⁴ Harding v. U.S. Figure Skating Ass'n 851 F. Supp. 1476 (D. Or. 1994), United States District Court D. Oregon, 1994, p. 1479.

Осамдесетих година XX века преовладао је идеја о оснивању независног, специјализованог и стручног тела које би решавало спорове у спорту и чије би одлуке имале своје место у оквирима правног система држава и међународне заједнице. Међународне спортске федерације су само део олимпијске пирамиде на чијем се челу налази IOC, који предузима прве кораке ка стварању тела које би финално решавало спорове у међународној спортској заједници. Почетне кораке ка стварању таквог тела предузима Хуан Антонио Самаран током 1981. године, одмах по свом избору за Председника IOC. Већ следеће године на седници IOC у Риму, Kéba Mbaye члан IOC-а и судија Међународног суда правде у Хагу, председава радном групом са задатком да припреми Статут будућег Спортског арбитражног суда. Статут је ступио на снагу 30.06.1984. године чиме је CAS постао оперативан.⁵²⁵ Прву одлуку доноси у јануару 1987. године.⁵²⁶

Питање независности CAS као арбитражног тела поставља се током 1993. године у случају Гундел. Гундел, коњички јахач, поднео је захтев за арбитражно решавање спора поводом одлуке Светске јахачке федерације о његовој суспензији услед допинга коња. CAS је својом одлуком умањио постојећу суспензију. Незадовољан таквом одлуком, Гундел подноси жалбу Врховном суду Швајцарске. Основ наведене жалбе је да CAS не испуњава услове непристрасности и независности неопходне да би се сматрао арбитражним телом. У својој пресуди Врховни суд је истакао да је CAS арбитражно тело. У образложењу таквог става Суд је пошао од чињенице да у односу на Светску јахачку федерацију о чијој одлуци је одлучивао, CAS поседује потребну независност, не прима инструкције од ње и да има довољну персоналну аутономију. На тај начин Врховни суд је у датом случају јасно потврдио независност CAS као арбитражног тела у односу на међународне спортске федерације али је зато отворио питање самосталности CAS у односу на IOC. Суд је указао на постојање веза између IOC и CAS које доводе у питање независност CAS за случајеве када је једна страна у поступку IOC. У питању је било готово искључиво финансирање, право измена Статута као и значајна улога IOC и његовог Председника у избору чланова CAS.⁵²⁷

⁵²⁵ <http://www.tas-CAS.org> 14.01.2014

⁵²⁶ Arbitrage TAS 86/1, Court of Arbitration for Sport, 1987.

⁵²⁷ <http://www.tas-CAS.org> 14.01.2014

Врховни суд Швајцарске је послао јасну поруку да уколико се жели да CAS постане врховно тело за решавање спорова у међународној спортској заједници, мора доћи до његовог организационог одвајања, не само од међународних спортских федерација него и од ИОС. Већ 1994. године ИОС доноси одлуку да оформи посебно тело Међународни савет за арбитражу у спорту - ICAS (Интернатионал Цоунсил оф Арбитрацион фор Спорт) које би преузело његову улогу у управљању CAS. За разлику од CAS пре 1994. године који није имао својство правног лица него само тело у саставу ИОС, ICAS је сада приватно удружење, основано по праву Швајцарске са седиштем у Лозани.

Стварање ICAS и нова структура CAS је потврђена 1994. године потписивањем Уговора о конституисању ICAS, познатом као Париски уговор. Уговор је потписан од стране највиших ауторитета који представљају међународну спортску заједницу.⁵²⁸ Потенцијал реформисаног CAS препознају и међународне спортске федерације које након Париског уговора уводе арбитражну клаузулу у своје Статуте.

Реформисани CAS своју коначну потврду добија пресудом Врховног суда Швајцарске из 2003. године.⁵²⁹ У питању је пресуда која представља једну од најважнијих пресуда за правни положај CAS. Руске скијашице Лазутина и Данилова покренуле су јавну жалбу против одлуке CAS којом је потврђена њихова дисквалификација учествовања на Зимским Олимпијским играма у Солт Лејк Ситију, због употребе недозвољених супстанци. Тужену страну су представљали ИОС, Међународна скијашка федерација (FIS) и CAS. У изузетно детаљној и прецизној пресуди Врховни суд је дао одговоре на поједина до тада нерешена питања правног статуса CAS. Пре свега Суд је подсетио на своје раније ставове да је CAS „прави арбитражни суд у споровима где ИОС није једна од страна у спору“.⁵³⁰ У судским поступцима након случаја Гундел 1993. године, Суд је питање статуса CAS када одлучује о поништавању одлука ИОС оставио отвореним. Након деценије одлагања заузимања става по том питању, Суд је истакао да „материја више не може бити нерешена“ и то пре свега из разлога правне сигурности. Суд је изложио детаљно и прецизно историјат настанка и реформи CAS као и његову садашњу организацију. Суд

⁵²⁸ Париски уговор је потписан од стране председника ИОС, Асоцијације летњих међународних олимпијских федерација, Асоцијације зимских међународних олимпијских федерација и Асоцијације националних олимпијских комитета.

⁵²⁹ 4P.267/2002, Arrêt du 27 mai 2003, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2003.

⁵³⁰ *Ibid.*, члан 2.1.

користи за CAS и израз „врховни суд светског спорта“, израз који је први употребио председник ИОС Хуан Антонио Самаран, и наводи да он се брзо развија и напредује. На крају изричито констатује да је: „јасно да је CAS довољно независан у односу на ИОС, као и на све друге стране које могу тражити његове услуге, а да се одлуке у случајевима је укључен ИОС требају сматрати правим одлукама, једнаким пресудама државних судова.“⁵³¹ На овај начин Врховни суд Швајцарске, као финална инстанца за сваку одлуку CAS, формално је потврдио арбитражни статус CAS и његову самосталност и независност.

3. Универзалност

1) увод

Упоредо са својим настојањима за добијање места у међународној заједници и националним правним системима, CAS је настојао да постигне универзалну прихваћеност и у међународној спортској заједници. Може се рећи да је такав задатак био тежи од претходног где је било довољно, уз обезбеђење потребних материјалних и кадровских ресурса, ускладити организациону структуру са постојећим и већ прихваћеним решењима од страна држава.

Међународна спортска заједница је традиционално састављена од Међународних спортских федерација. Свака од њих представља врховни ауторитет за дати спорт. Временом, са јачањем улоге Олимпијских игара, ИОС заузима све важније место у међународној спортској заједници као и примат врховног ауторитета за спортове који имају намеру учествовања на Олимпијским играма. Монопол над Играма и одлучивање о присутности датог спорта на Играма, ставља ИОС на врх међународне спортске пирамиде. Неповерење великих међународних спортских федерација као и осећај угрожености, преноси се и на CAS као творевину ИОС-а. Тек са предузетим реформама 1994. године, оснивањем ICAS-а и већим гаранцијама независности, долази до масовнијег прихвата CAS од стране међународних спортских федерација.

2) Прихватање надлежности CAS-а од стране међународних федерација

Прва међународна спортска федерација која прихвата надлежност CAS је Светска јахачка федерација (Fédération Equestre Internationale – FEI), која 1991. године за своје дисциплинске одлуке предвиђа CAS као жалбено тело. У то време CAS још

⁵³¹ Ibid., члан 3.3.4.

нема Жалбено одељење али такав захтев третира као жалбу са правом одлучивања *де ново*.⁵³² Највеће и најзначајније међународне спортске федерације IAAF⁵³³ и FIFA,⁵³⁴ прихватају надлежност CAS тек деценију касније, током 2001. и 2002. године. Њихов приступ јединственом решавању спорова у спорту доводи до наглог повећавања броја предмета CAS чији годишњи број од 2003. године први пут постаје троцифрен.

Важно је напоменути да универзалност CAS не треба схватити дословно, односно он никада није био замишљен као једино тело за решавање спорова у међународној спортској заједници. Такав степен универзалност и централизације је немогуће технички постићи а довео би у питање и саму аутономију спорта. Такво решење довело би и до специфичног парадокса услед специфичне пирамидалне структуре спорта. Основно правило је да удружења саме регулишу спорове свог чланства у погледу правила понашања које су оне прописале. С обзиром на број нивоа удруживања спортиста и њихових организација, централизовање решавања спорова искључивим решавањем од стране CAS, потенцијални број нивоа решавања спорова би знатно превазишао уобичајену двостепеност.

Основно начело решавања спорова у спорту је да сваки ниво удруживања има своје дисциплинске органе којима је поверено решавање спорова из своје надлежности у оквиру двостепеног одлучивања. С обзиром да је упитању дисциплински спор његов

⁵³² M. Straubel, "Enhancing the Performance of the Doping Court: How the Court of Arbitration for Sport Can Do Its Job Better", *Loyola University Chicago Law Journal*, 36/4, 2005. 1211.

⁵³³ IAAF је као и поједине друге међународне спортске федерације имала свој Арбитражни панел. У образложењу разлога прихватања надлежности CAS-а, наводи се да су се током решавања спорова од стране Арбитражног панела постављала питања око „објективности његових одлука, иако је Панел састављен од правних експерата међународне репутације, потпуно независних од ИААФ.“ Такође се наводи и да је „CAS већ признат као независно финално арбитражно тело за спортске спорове широм света и да је Конгрес донео одлуку да се атлетика изједначи са другим најважнијим олимпијским спортовима.“ "IAAF disputes will now be referred to CAS", *IAAF News*, 50, 2001. 2.

⁵³⁴ Само годину дана раније на ванредном Конгресу FIFA одржаном у Буенос Ајресу донета је одлука о формирању Арбитражног трибунала за фудбал (Arbitral Tribunal for Football - TAF) као „потпуног независног арбитражног трибунала са својом инфраструктуром и администрацијом.“ По угледу на ICAS и његову улогу у односу на CAS, било је потребно оформити Међународно веће за фудбалску арбитражу (International Chamber for Football Arbitration - CIAF). Од наведене намере се убрзо одустало из разлога непостојања довољно финансијских средстава али и због процењене дужине времена неопходне да се успостави таква регулатива. На састанку Извршног комитета FIFA у Цириху 2002. године констатовано је да пројекат формирања потпуно независног арбитражног трибунала није могуће остварити и дата је сугестија да Председнику FIFA да истражи могуће алтернативе којима би се постигао исти резултат. При томе је посебна пажња усмерена на прихватање надлежности CAS-а. С обзиром да је FIFA била задња олимпијска међународна федерација која тада још није уврстила клаузулу надлежности CAS у своје Статуту, ICAS је прихватио одређене уступке предложене од стране FIFA. У питању су били пре свега посебна Листа арбитра за фудбал, као и искључење надлежности CAS за спорове поводом Правила игре. У образложењу зашто треба прихватити надлежност CAS, представници FIFA су посебно истакли да: „прихватање надлежности CAS од стране фудбалске фамилије створиће неопходну основу за обезбеђивање и очување јасне правне и фактичке сигурности у свету фудбала и гарантовати континуитет и развој духа FIFA.“ FIFA Circular no. 827. 10 December 2002.

редовни правни пут финалног одлучивања био би одлучивање од стране надлежног националног суда. Ради избегавања таквог националног уплива у регулисање друштвених односа у спорту, статuti међународних спортских федерација прописују обавезе успостављања одговарајућих националних тела који би коначно решавали настале националне спорове. Најподобнији облик за решавање националних спорова су национална независна спортска арбитражна тела која доносе одлуке које имају снагу и извршност судске пресуде. Таква тела се оснивају у складу са датим националним арбитражним прописима и саставни су део националног правног система.

Један од потенцијалних проблема регулисања спорова искључиво у националним оквирима је и финално решавање спорова од стране националних арбитражних тела. Таква тела морају бити независна и непристрасна у односу на спортска тела о чијим одлукама одлучују. Видели смо са којим тешкоћама се сусретао CAS приликом свог оснивања и првих деценија активности док се није изборио за свој статус у међународној заједници. FIFA као финансијски најмоћнија међународна федерација је прихватила чињеницу да нема довољно средстава да оформи такво арбитражно тело и прихватила је надлежност CAS. Национално арбитражно тело које претендује да поседује такав статус мора бити прихваћено од стране националног правног система као тело чија одлука може имати статус *res judicata*. С обзиром да уколико CAS прихвати одлуку таквог тела као коначну и финалну и донесе одлуку о својој ненадлежности или у случају оспоравања надлежности CAS јер је финална одлука већ донета од стране независног арбитражног тела, оцену независности и непристрасности може доносити и Врховни суд Швајцарске.⁵³⁵

Уколико дати спорови имају међународне димензије (нпр. спорови између чланица међународне спортске федерације или спорови поводом примена правила међународне спортске федерације) њихово решавање се поверава дисциплинским органима међународних федерација, такође путем двостепеног дисциплинског поступка, а затим интерном независном арбитражном телу или директно CAS-у. С обзиром на тешкоће око оснивања и функционисања истинских независних

⁵³⁵ Тако на пример у случају допинг спора жалилац Dodô, фудбалер Фудбалске асоцијације Бразила, је истакао приговор да је одлука донета од стране независног Врховног спортског трибунала Бразила и да CAS нема надлежност у датом спору јер је спор у потпуности национални спор. Врховни суд Швајцарске је одбацио жалбу пре свега из разлога јер FIFA Статут овлашћује FIFA и WAДА на подношење жалбе испред CAS против сваке интерне коначне одлуке по питањима допинга, али је при томе одбацио и наводе жалбодатца да је Врховни спортски трибунал Бразила независно арбитражно тело и истакао да је у питању орган Фудбалске асоцијације Бразила. 4A_460/2008, Urteil vom 9. Januar 2009, Tribunal Federal - Ite Cour De Droit Civil, 2009. таčka 6.3.

арбитражних тела и потенцијалних изазова у погледу преиспитивања независности испред националних судова, већина таквих тела дозвољава преиспитивање својих одлука испред CAS-а, као на пример Кошаркашки арбитражни трибунал (Basketball Arbitral Tribunal - BAT)⁵³⁶ или Стална спортска арбитража Олимпијског комитета Србије.⁵³⁷

Можемо закључити да CAS није ни замишљен као једино тело које би решавало све настале спорове у спорту, него пре свега као тело које би решавало спорове чије ефикасно решавање превазилази оквире националних и међународних спортских асоцијација. Апсолутну универзалност у погледу коначног решавања спорова у међународној заједници CAS поседује у вези са споровима насталим у вези са Олимпијским играма.⁵³⁸ Код допинга је слична ситуација, осим што се и код спорова у вези допинга прави разлика да ли је страна у спору спортиста међународног ранга односно да ли је прекршај начињен на међународном такмичењу. У таквој ситуацији жалба на одлуку дисциплинског органа може се поднети само CAS-у.⁵³⁹ Уколико је у питању спортиста националног ранга жалба се може поднети само независном и непристрасном телу у складу са прописима дате Националне антидопинг агенције.⁵⁴⁰ Ипак, на одлуку наведеног тела, жалбу CAS могу поднети WADA и надлежна међународна спортска федерација.⁵⁴¹ Такође уколико надлежна Антидопинг агенција не донесе у одговарајућем року одлуку или донесе одлуку да нема допинг прекршаја, WADA може директно поднети жалбу CAS-у.⁵⁴²

Пример расподеле надлежности решавања спорова између међународне спортске федерације и CAS-а можемо посматрати на примеру FIFA. FIFA је 2002. године прихватила надлежност CAS-а, али је та надлежност није апсолутна, односно поједине области су остале у искључивој надлежности FIFA или њених чланица. Изузеци су углавном засновани појединим затеченим традиционалним приступима или дисциплинским споровима који су резултирали мањим санкцијама. Статут FIFA је прописао да CAS нема надлежност у споровима поводом Правила игре, суспензија до три утакмице или три месеца (осим у допинг случајевима) и у случајевима одлука

⁵³⁶ General Statutes, Federation Internationale De Basketball (FIBA), 2014. члан 41.

⁵³⁷ Правилник о Сталној спорској арбитражи, Олимпијски Комитет Србије, 2014. члан 142.

⁵³⁸ Члан 61. став 2. Олимпијске повеље одређује искључиву надлежност CAS за сваки спор поводом или у вези са Олимпијским играма Olympic Charter, IOC, 2013.

⁵³⁹ World Anti-Doping Code, WADA, 2015, члан 13.2.1.

⁵⁴⁰ *Ibid.*, члан 13.2.2.

⁵⁴¹ *Ibid.*, члан 13.2.3.

⁵⁴² *Ibid.*, члан 13.3.

против којих се може поднети жалба независном арбитражном трибуналу у складу са правилима асоцијација или конфедерација.⁵⁴³ Статут FIFA Конфедерације – UEFA, чија је FA чланица, још ближе регулише наведене изузетке. Изузетак предвиђен за Правила игре проширује и на техничка правила одржавања такмичења. У погледу суспензија смањује лимит на две утакмице или један месец. Затим, UEFA прави разлику између спорова са националном димензијом и спорова са европском димензијом. Спорови са националном димензијом су спорови који се односе на примену националних статута и правила и крајња инстанца за њихово решавање је независан и непристрасан арбитражни суд. Спорови са европском димензијом су пре свега спорови између UEFA и асоцијација, лига, клубова, играча или службених представника са друге стране, као и спорови међу асоцијацијама, лигама, клубовима, играчима или службеним представницима који превазилазе националне оквире. У погледу таквих спорова CAS има искључиву надлежност у односу на редовни суд или било који арбитражни суд.⁵⁴⁴ Посебну специфичност представља одредба да CAS арбитри морају имати европско пребивалиште.⁵⁴⁵

Видимо да Статут UEFA за разлику од Статута FIFA дефинише спорове са националном димензијом и њих искључује из надлежности CAS-а, као и да прописује обавезу националних асоцијација да у својим статутима пропишу одредбу којим се спорови са националном димензијом произашли у вези са применом њихових статута или правила, у складу са националним прописима, поверавају у крајној инстанци независном и непристрасном арбитражном суду а ради искључења сваког редовног суда. Као услов постојања надлежности члан 47. CAS Правилника предвиђа осим постојања одлуке датог спортског тела, претходне искоришћености свих унутрашњих правних средстава и изричито одређивање надлежности CAS у оквиру статута односно правила датог спортског тела или посебног арбитражног уговора. Исти приступ је приметан и кроз арбитражну праксу CAS-а. У спору између енглеског фудбалера Ешлија Кола (Ashley Cole) и енглеске Премијер Лиге CAS је заузео став да „статут или правила датог спортског тела чија је одлука предмет жалбе, мора изричито одредити CAS као арбитражно тело“⁵⁴⁶ као и да „FIFA Статут не садржи обавезну одредбу којом

⁵⁴³ Statutes, FIFA, 2014. tačka 67.

⁵⁴⁴ Statutes, UEFA, 2014. tačka 63.

⁵⁴⁵ *Ibid.*, tačka 63. stav 2.

⁵⁴⁶ Arbitration CAS 2005/A/952, Court of Arbitration for Sport, 2006. tačka 1.

би се национална асоцијација обавезала да дозволи право жалбе на своју одлуку.“⁵⁴⁷ CAS је прецизирао да „не постоји право на жалбу CAS док национална асоцијација или лига не установи такву одредбу у свом статуту или правилима.“⁵⁴⁸ У датом предмету CAS је закључио да статут односно правила Премијер лиге не садрже ни једну одредницу о праву на жалбу CAS, тачније да правила Премијер лиге установљавају одлуку Жалбеног већа финалном. На основу изнетог CAS је донео одлуку да у датом случају нема његове надлежности.⁵⁴⁹ Наведени приступ садржан је и у другим одлукама CAS.⁵⁵⁰

3) *Изузеци од надлежности CAS*

А. Правило К Статута Фудбалске асоцијације Енглеске

Често помињано „Правило К“ представља поглавље Статута Фудбалске асоцијације Енглеске (ФА) посвећено арбитражном решавању спорова у оквиру ФА. Наведено поглавље предвиђа да је у оквиру надлежности ФА коначно и финално решавање спорова поверено арбитражи која увек има седиште у Енглеској, арбитри морају имати пребивалиште у Енглеској и која примењује енглеско законодавство.⁵⁵¹ Одлука арбитражног Трибунала је финална и обавезујућа за стране у спору, и Статут ФА садржи одредбу којом се стране у спорту одричу права на жалбу, преиспитивање или обраћање суду, арбитражном телу или било ком другом телу било које природе.⁵⁵² На тај начин надлежност CAS-а је искључена. На први поглед могуће је закључити да је у питању изузетак од принципа универзалности CAS. Ипак, наведено питање захтева додатну анализу. Пре свега, историјски посматрано, Енглеска Фудбалска асоцијација (ФА),⁵⁵³ представља најстарију националну асоцијацију у фудбалу која је и пре

⁵⁴⁷ *Ibid.*, тачка 2.

⁵⁴⁸ *Ibid.*

⁵⁴⁹ *Ibid.*, тачка 9. Интересантно је напоменути да су пре доношења одлуке о ненадлежности странке у спору изричито прихватиле надлежност CAS. *Ibid.*, тачка 4.

⁵⁵⁰ Видети на пример: CAS 2011/A/2472, CAS 2010/A/1996, CAS 2009/A/1910, CAS 2008/A/1503

⁵⁵¹ Rules of the association 2013-2014, FA, 2013. параграф К.

⁵⁵² *Ibid.*, параграф К. члан 10(b).

⁵⁵³ ФА је највише управљачко тело фудбала на територије Енглеске. Основана је 1863. године, знатно пре осталих националних фудбалских асоцијација. Енглеска је земља где је модерни фудбал настао и ФА је спортска организација која је изворно написала и правила по којима се тај спорт одвија. Њено оригинално име је и данас само Фудбалска асоцијација јер у доба њеног оснивања није постојала ни једна друга национална фудбалска асоцијација. Чланство ФА у FIFA, као кровне организације фудбала, праћено је бројним контраверзним ситуацијама које су често праћене односима ривалитета. У организовању и управљању светским фудбалом ФА има привилегије у односу на друге националне асоцијације. Тако на пример, ФА је чланица FIFA упоредо са фудбалским асоцијацијама Ирске, Шкотске и Велса, иако су у питању делови једне државе. Посебно је значајна улога ФА и фудбалских асоцијација Ирске, Шкотске и Велса у раду Међународног Одбора фудбалских асоцијација (International Football

оснивања CAS-а имала је ефикасан систем решавања спорова заснован на сличним основама. Затим, функционално посматрано, у питању је правило да националне асоцијације самостално решавају интерне спорове.

У прошлости је било покушаја да се оспори наведена немогућност обраћања према CAS. У спору два енглеска фудбалска тима, оба чланице ФА, надлежно арбитражно тело је 2007. године донело одлуку о накнади штете којим је Вест Хам (West Ham) био дужан да исплати Шефилду (Sheffield). Вест Хам, незадовољан одлуком, јавно је изразио жељу да поднесе захтев за преиспитивање одлуке ФА Арбитражног панела. Такву могућност је видео у тадашњој верзији Статута ФА који је у параграфу К члану 5(ц) прописивао да ће се сматрати да су се стране неопозиво одрекле сваког права на жалбу, преиспитивање или обраћање националном суду (у оригиналу „Court of law“), а у датом случају је реч о обраћању CAS, који није суд образован од стране државе него арбитражно тело. Интересантно је да се у првом тренутку Генерални Секретар CAS Метју Риб (Matthieu Reeb) путем медија изнео став о непостојању надлежности у датом случају, из разлога непостојања арбитражног споразума два фудбалска клуба.⁵⁵⁴ У каснијем саопштењу представници CAS су истакли да уколико буде поднет захтев, CAS може заказати рочиште на коме би се разматрало питање надлежности, и тада се стране у спору могу писмено сагласити о прихватању надлежности CAS (арбитражни споразум након избијања спора).⁵⁵⁵ Наведену дилему разрешио је Виши суд који је по захтеву фудбалског клуба Шефилда издао привремену наредбу забране „предузимања било којих будућих корака у правцу

Association Board - IFAB). ИФАБ је тело које је задужено за доношење и мењање Правила игре по којима се одвија фудбал. Основан је 1886. године од стране фудбалских асоцијација Уједињеног краљевства. ИФАБ је тело које се формално не налази у саставу FIFA. По оснивању, FIFA је објавила да признаје сва правила ИФАБ. Тек 1913. године FIFA добија представнике у организацији. Иницијално је имала само два представника а ФА и фудбалске асоцијације Ирске, Шкотске и Велса по једног. Одлуке су се доносиле 4/5 већином, тако да су енглеске асоцијације могле да доносе одлуке без представника FIFA. Тек 1958. године уводи се постојећи систем одлучивања где FIFA има четири гласа (иако има више од 200 чланица) наспрам истог броја гласова енглеских асоцијација, а одлуке се доносе 2/3 већином, односно одлука не може бити донета без FIFA а ни FIFA не може сама донети одлуку. ФА није члан FIFA од њеног оснивања 1904. године. ФА је јединствена и по свом напуштању FIFA у два наврата.

⁵⁵⁴ C. Austin, "West Ham suffer Tevez appeal blow", *BBC Sport*, 26 September 2008. <http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/7637499.stm>, 14.08.2014

⁵⁵⁵ "West Ham lodge Tevez appeal to CAS", *The Independent*, 15 October 2008. <http://www.independent.co.uk/sport/football/premier-league/west-ham-lodge-tevez-appeal-to-CAS-962361.html>, 14.08.2014

подношења жалбе или преиспитивања одлуке донете од арбитражног трибунала у Енглеској.⁵⁵⁶

Овакав систем је довољан и ефикасан уколико је спор настао у изолованим националним оквирима и међу националним субјектима. Време када је ФА била колевка фудбала и главни чинилац у његовом развоју давно је прошло. Међународна спортска заједница и међународна такмичења захтевају другачији приступ. ФА је морала задњих деценија да учини уступке и морала је прихватити надлежност CAS у погледу значајних међународних такмичења где се оснивају Ad hoc одељења као и у погледу допинга. Ипак, у погледу начина решавања националних спорова традиционални пример ФА је показао ефикасност и зато није изненађујуће да је такав систем решавања националних спорова уграђен у Статут UEFA и признат Статутом FIFA. Можемо рећи и да је наведени принцип решавања спорова послужио и као основ за формирање CAS-а као финалног арбитражног тела али на међународном нивоу.

В. Светска аутомобилска федерација (ФИА)

За разлику од ФА, Светска аутомобилска федерација (Federation internationale de l'automobile - FIA) је до недавно представљала значајан изузетак од надлежности CAS-а. FIA је основана 1904. године са седиштем у Паризу. Данас представља једну од најзначајнијих међународних спортских федерација. FIA је врховни регулатор моторног спорта, и организатор бројних популарних такмичења међу којима су најзначајнији Формула 1 и Светски рели шампионат. Поседује консултативни статус при УН. FIA је једна од ретких великих међународних спортских федерација - ГСО чији се развојни пут одвијао самостално и ван Олимпијског покрета. Један од основних разлога за такав изолован развој је другачији приступ организовању аутомобилског спорта. За разлику од већине осталих спортова у аутомобилизму, а нарочито у Формули Један, такмичари не представљају државе него конструкторе моторних возила – мултинационалне компаније. Такав модел спорта много је ближи северно-америчком моделу спорта него европском. Једине ауто и мото трке на Олимпијским играма догодиле су у Паризу 1900. године и то у оквиру демонстративног програма. Мало је

⁵⁵⁶У образложењу наредбе Суд је истакао да арбитражни споразум оба клуба садржи Параграф К којим се предвиђа да је арбитражна одлука коначна и обавезна за стране у спору. У погледу истицања приговора Вест Хама да Статут FIFA предвиђа CAS као жалбено тело у погледу одлука чланица, Суд је истакао да Статут FIFA обавезује фудбалски клуб Шефилд, али да оспорену одлуку није донела ФА него независно арбитражно тело независно од ФА, по прописима ФА и при томе ФА не учествује и нема утицаја на доношење одлуке нити поставља арбитра ^{[2008] EWHC 2855 (Comm), England and Wales High Court (Commercial Court), 2008. <http://www.bailii.org/ew/CASes/EWHC/Comm/2008/2855.html>, 14.08.2014}

вероватно да ће се ситуација променити у ближој будућности али задњих година FIA предузима извесне активности у правцу укључивања у међународну спортску заједницу. Процес је формално започео током 2010. године састанком Председника FIA Жон Тода (Jean Todt) са председником IOC Жак Рогом (Jacques Rogge). Од тада FIA је примљена у SportAccord (кровну организацију за олимпијске и неолимпијске међународне спортске федерације), ARSIF (Асоцијацију неолимпијских међународних спортских федерација) и WADA. У децембру 2011. године ФИА је добила привремено чланство у IOC на две године а 2013. године је примљена у пуноправно чланство, након потпуног усклађивања Статута, праксе и активности са Олимпијском повељом и прихватањем и применом Светског антидопинг правилника. Значај пријема у IOC председник FIA Тод је прокоментарисао следећим речима: “пуно признање од стране IOC водеће улоге FIA у промоцији и управљању мото-спорта је прихватање важних реформи које смо предузели задњих година у правцу постизања најбољег међународног управљања и етичких стандарда. То је важна вест за 130 националних спортских чланица. Преко њиховог чланства у FIA, они знају да сада имају подршку IOC за своје ангажовање у оквиру својих локалних Олимпијских комитета. То ће допринети унапређења статуса мото-спорта у њиховим државама и инспирисаће друге у њиховом прикључењу.”⁵⁵⁷

Са наведеним реформама FIA у погледу допинг спорова прихвата надлежност CAS.⁵⁵⁸ У погледу решавања осталих спорова FIA има своја тела којима је поверена надлежност решавања спорова али битно је нагласити да FIA својим прописима не спречава обраћање страна у спору било ком суду или трибуналу када су искоришћена сва претходна унутрашња правна средства.⁵⁵⁹

С. Северно-амерички модел спорта

За разлику од случаја ФА и FIA решавање спорова у северно-америчком моделу спорта на територији САД је у потпуности ван надлежности CAS и представља изузетак у дословном смислу речи. У питању су друштвени односи у спорту који су организовани ван оквира надлежности међународних спортских федерација – ГСО, него на профитним основама у оквирима посебних затворених лига и такмичења као на пример Националне кошаркашке асоцијације (National Basketball Association - NBA),

⁵⁵⁷ www.fia.com/news/IOC-upgrades-fia-full-recognition-status 13.12.2013

⁵⁵⁸ Statutes, Federation Internationale De L'automobile (FIA), 2013. члан 30.

⁵⁵⁹ Judicial and Disciplinary Rules of the FIA, Federation Internationale De L'automobile (FIA), 2013. члан 20.

Северно-америчке фудбалске лиге (North American Football League - NFL), Националне хокејашке лиге (National Hockey League - NHL) и Главне бејзбол лиге (Major League Baseball - MLB). Спортски клубови су организовани у форми предузећа са примарним циљем успеха у датој лиги која се такође налази у приватном власништву са примарним циљем остварења профита. Лиге су затвореног типа односно задње пласирани тим наставља такмичење и у следећој сезони. Лиге су такође пре свега националног карактера и међународна такмичења практично и не постоје. У сваком спорту временом је опстала по једна лига са припадајућим монополом. Такав спорт је тржишно оријентисан и он нема или има минималну културну или социјалну димензију. Законодавство САД познаје разлику између те две врсте спорта, и спорт под надлежношћу ГСО назива аматерским спортом и доноси посебан закон за регулисање таквих друштвених односа.⁵⁶⁰ Назив „аматерски“ потребно је условно прихватити јер он у случају САД једино означава припадност једној од наведених врста спорта. САД су једне од првих држава које укидају класично значење појмова професионализам и аматеризам у смислу положаја и права спортиста.⁵⁶¹

Регулисање друштвених односа у спорту уколико су засновани искључиво на националној и профитној основи, без вршења „јавне функције“ од стране ГСО, далеко је једноставније и не захтева спортску аутономију и немешање државног судства а самим тим и постојање врховног спортског суда. Иако је јасно да је у питању организација спорта на знатно другачијим основама у односу на европски модел спорта, у питању је ипак значајни део друштвених односа у спорту који је ван домашаја CAS.

Важно је напоменути да арбитражно решавање спорова унутар професионалног спорта САД има врло значајно место и да оно има дужу историју него у случају спорта под надлежношћу ГСО. Независна арбитражна институције, потпуно ван спортске заједнице, као што је Америчка арбитражна асоцијација, основана још 1926. године, успешно решава спорове у северно-америчком моделу спорта. Може се слободно рећи

⁵⁶⁰ Први посебан закон посвећен спорту је био Закон о аматерском спорту из 1978. године, који је измењен 1998. године Законом о олимпијском и аматерском спорту Olympic and Amateur Sports Act, (36 USC §§ 220501-220529), 1998.

⁵⁶¹ Један од разлога измена Закона о аматерском спорту током 1988. године је била чињеница о прекиду традиционалне подела на аматере и професионалце и дозвољавања учествовања ове категорије спортиста на Олимпијским играма као и „да спорт који се још увек сматрао „аматерским“ обухвата спортисте са значајним финансијским могућностима и професионалним обавезама, далеко већим него у 1978. години.“ Olympic and amateur sports act Amendments of 1998, Report of the Committee on commerce, science, and transportation, 1998. 2.

да ААА представља један од узора за оснивање CAS-а. У прилог такве тврдње може се приложити чињеница о високом степену повезаности ААА и Северно-америчке децентрализоване канцеларије, нарочито у погледу допинг спорова где Потпредседник ААА врши улогу Секретара Северно-америчког децентрализованог одељења⁵⁶² а Именик арбитра ААА чине арбитра CAS који су држављани УСА и који морају проћи обуку коју предвиђа ААА.⁵⁶³

IV. Национални спортски арбитражни судови

Спорови у међународној спортској заједници са потенцијално највећим значајем и финансијским ефектом су спорови који настају поводом међународних спортских догађаја као што су Олимпијске игре, Игре Комонвелта, UEFA европски Куп, FIFA Светски Куп или Азијске игре. Следећа значајна врста спорова су спорови поводом повреда правила о спречавању допинга почињени од спортиста међународног ранга. За наведене групе спорова одређен је највиши приоритет и њихово финално решавање поверено је врховном спортском арбитражном телу – CAS-у. Наведеним споровима потребно је додати и спорове са међународном димензијом које већина ГСО такође поверава у надлежност CAS-а.

Поред наведених група спорова, које можемо условно назвати међународним, постоје и спорови са националном димензијом, односно спорови чије решавање у потпуности припада националним спортским заједницама. Квантитативно посматрано, у питању је највећи број спортских спорова где су стране у спору спортисти и организације свих националних нивоа. Наведени спорови у већини случајева нису финансијски једнаки међународним споровима али то не умањује њихов значај и потребу њиховог уједначеног и ефикасног финалног решавања. Основни проблем при остварењу тог циља представља децентрализација њиховог финалног решавања, не само по основу припадности датом спорту него и организационом нивоу дате спортске организације. Поједине државе, прихватајући значај националних спорова, уводе системе централизације њиховог финалног решавања које обухватају увођење обавезних арбитражних тела, утврђивања јединствене процедуре решавања спорова, доступности донетих арбитражних одлука и сл. У том правцу посебно су значајни

⁵⁶² Supplementary Procedures for the Arbitration of Olympic Sport Doping Disputes, American Arbitration Association, 2009. члан R2.

⁵⁶³ *Ibid.*, члан R3.

примери САД и Канаде које својим приступом решавању националних спорова дају спортском праву посебан квалитет.

1. САД

У САД највиши правни акт који директно регулише материју спорта је Олимпијски и аматерски спортски Закон⁵⁶⁴ који обезбеђује монополски положај за USOC⁵⁶⁵ и даје му искључиво право да одређује која ће спортска организација имати статус националног управљачког тела у датом спорту. Као један од задатака USOC-а Закон предвиђа и обезбеђивање брзог решавања конфликта и спорова између спортиста аматера, националних управљачких тела и аматерских спортских организација као и да обезбеди могућност учествовања на аматерским спортским такмичењима за сваког спортисту аматера и друга повезана лица.⁵⁶⁶

Посебно је значајно решење којим Закон измешта надлежност решавања појединих врста спорова ван спортских организација и додељује је Америчкој арбитражној асоцијацији (American Arbitration Association - AAA).⁵⁶⁷ У питању су спорови поводом подобности за учествовање на такмичењима и поводом избора одговарајуће спортске организације као националног управљачког тела за дати спорт. За дате врсте спорове оцењено је да су од посебне важности за амерички аматерски спорт и његово међународно представљање и надлежност њиховог решавања се издваја из спортске заједнице и поверава посебном арбитражном телу. Наведена решења преузима и Статут USOC.⁵⁶⁸ AAA има и посебну и специфичну улогу у решавању допинг спорова на територији САД. Протокол тестирања за Олимпијски и Параолимпијски покрет⁵⁶⁹ одређује првостепену надлежности AAA за све спорове које проистекну из његове примене.⁵⁷⁰ Протокол дозвољава могућност улагања жалбе CAS-у на одлуку AAA. На овај начин се централизује финално решавање свих допинг

⁵⁶⁴ Olympic and Amateur Sports Act, 1998.

⁵⁶⁵ USOC је основан 1894. године али је формално инкорпориран у правни систем 1950. године путем Закона о инкорпорацији Олимпијске Асоцијације Сједињених Држава, када стиче и правни статус. Ан Акт то инкорпорате тхе Униетед Статес Олумпиц Ассоциатион (Пуб.Л. Но. 81-805, 64 Стат. 899), 1950. У 1964. години добија данашњи назив. Закон о аматерском спорту из 1978. године преузима регулисање његовог статуса. Закон није измењен све до доношења Закона о Олимпијском и аматерском спорту из 1998. године, познатог као Тед Стивенсов Закон о Олимпијском и аматерском спорту (Ted Stevens Olympic and Amateur Sports Act) Olympic and amateur sports act Amendments of 1998, Report of the Committee on commerce, science, and transportation, 1998.

⁵⁶⁶ Olympic and Amateur Sports Act, 1998, члан 220503.

⁵⁶⁷ Ibid., члан 220529.

⁵⁶⁸ Bylaws, United States Olympic Committee, 2014. чланови 9.7, 10.21 и 11.22.

⁵⁶⁹ Protocol for Olympic and Paralympic movement testing, U.S. Anti-Doping Agency, 2014.

⁵⁷⁰ Ibid., члан 17. а.

спорова, а не само међународних како обавезује WADC.⁵⁷¹ Из наведеног произилази да ААА у допинг случајевима нема улогу арбитражног тела, него улогу првостепеног дисциплинског тела које замењује дисциплинска тела националних управљачких тела.

ААА је непрофитна, невладина организација основана 1926. године и која данас представља једну од водећих организација на националној и међународној АДР арени. ААА има представништва у САД и више међународних представништва, као и уговорне аранжмане са 66 организације из 46 држава. Има преко 8.000 обучених и квалификованих арбитра и медиатора. ААА обезбеђује едукацију, оспособљавање и административну помоћ појединцима и организацијама које користе АДР методе за решавање спорова.⁵⁷² С обзиром на деценијско искуство у арбитражном решавању спорова и престижан углед ААА, није изненађујуће да јој је законодавна власт поверила надлежност решавања најважнијих спорова у националном спорту. Једна од значајних особина ААА је прилагођавање специфичностима друштвених односа из којих настаје дати спор и у зависности од датих специфичности прилагођава правила поступка. У погледу спорова поводом подобности за учествовање на такмичењима и поводом избора одговарајуће спортске организације као НГБ за дати спорт, ААА примењује стандардна правила поступка садржана у Комерцијалним правилима и медиацијској процедури.⁵⁷³ У погледу допинг спорова ААА примењује посебна правила садржана у Додатним процедурама за арбитражу Олимпијских спортских допинг спорова⁵⁷⁴ која садрже низ специфичности у односу на остале спорове. Такође, ААА у решавању допинг спорова по Протоколу остварује висок степен сарадње са CAS-ом, тачније његовим Северно-америчким децентрализованим одељењем. Администрирање спора врши Потпредседник ААА који представља Секретара Северно-америчког децентрализованог одељења. Именик арбитра ААА чине арбитраи CAS који су држављани УСА и који морају проћи обуку коју предвиђа ААА.

2. Канада

Канада представља још један пример државе која има значајну улогу у формирању начина решавања спорова у националном спорту. Током 2003. године

⁵⁷¹ *Ibid.*, члан 17. b.

⁵⁷² www.adr.org/aaa 15.01.2015

⁵⁷³ Commercial Arbitration Rules and Mediation Procedures, American Arbitration Association, 2013.

⁵⁷⁴ Supplementary Procedures for the Arbitration of Olympic Sport Doping Disputes, American Arbitration Association, 2009.

донет је федерални Закон о физичкој активности и спорту⁵⁷⁵ којим се установљава независна непрофитна организација са задатком да обезбеди националној спортској заједници алтернативни начин решавања спорова у спорту. Центар за решавање спорова у спорту (Sport Dispute Resolution Centre of Canada - SDRCC) је организација са својством правног лица за коју закон посебно наглашава да није део државне организације.⁵⁷⁶ Јурисдикција SDRCC је предвиђена за национални ниво спорта у Канади - Националне спортске организације. SDRCC не обухвата покрајински и локални ниво који остаје у надлежности органа спортских организација као ни међународни који је под надлежношћу датих ГСО. Националне спортске организације су организације које су признате од стране SDRCC-а односно оне које су корисници државних средстава.⁵⁷⁷ SDRCC обезбеђује алтернативно решавање спорова у форми посредовања, медиације, мед-арб и арбитраже. У погледу посредовања и медиације настоји да постигне решење спора без доношења формалне одлуке. У погледу мед-арб поступак почиње са медиацијом а у случају неуспеха наставља са арбитражним поступком. Арбитражна одлука је коначна и обавезна за стране у спору подложна једино судском преиспитивању, под ограниченим условима, као и друге домаће арбитражне одлуке.⁵⁷⁸

SDRCC има специфичне надлежности и у допинг споровима на основу Антидопинг програма Канаде⁵⁷⁹ однетог од стране националне антидопинг агенције – Центра за етику у спорту (Canadian Centre for Ethics in Sport – CCES). У погледу првостепених одлука донетих у материји допинг спорова SDRCC, односно његово Допинг одељење, не наступа као арбитражни орган јер је његова одлука подложна жалби. Спортисти међународног ранга могу се жалити CAS-у а жалбе осталих спортиста решава SDRCC преко Жалбеног допинг одељења.⁵⁸⁰ Одлуке Жалбеног допинг одељења су коначне и обавезујуће за стране у спору са изузетком права жалбе CAS-у од стране WADA, IOC или надлежне Међународне федерације.⁵⁸¹ Можемо закључити да SDRCC у допинг споровима не наступа у својству националног арбитражног тела него националног дисциплинског органа.

⁵⁷⁵ Physical Activity and Sport Act (S.C. 2003, c. 2) last amended on 2011-10-17, 2003.

⁵⁷⁶ *Ibid.*, члан 9.

⁵⁷⁷ Canadian Sport Dispute Resolution Code, Sport Dispute Resolution Centre of Canada (SDRCC), 2015. члан 1.

⁵⁷⁸ *Ibid.*, члан 6.21.(g).

⁵⁷⁹ The Canadian Anti-Doping Program, Canadian Centre for Ethics in Sport (CCES), 2015.

⁵⁸⁰ Canadian Sport Dispute Resolution Code, Sport Dispute Resolution Centre of Canada (SDRCC), 2015, члан 7.15.

⁵⁸¹ The Canadian Anti-Doping Program, Canadian Centre for Ethics in Sport (CCES), 2015, члан 13.2.3.3.

На наведени начин постигнут је висок степен централизације и унификације решавања националних спорских спорова у Канади. Од 2004. године SDRCC је стекао богату арбитражну праксу. Посебно је важно опште правило да се одлуке објављују осим ако другачије није одлучено од стране Панела.⁵⁸² У погледу одлука у допинг споровима правило је да се одлуке обавезно објављују.⁵⁸³ Правилник не садржи правило о постојању обавезног прецедента, али честа је пракса да се у образложењима одлука садржи навођење ранијих одлука. Током задњих 10 година (2004-2014) је имао укупно 432 предмета. Редовних предмета је било 219, 210 допинг предмета и 3 жалбених допинг предмета.⁵⁸⁴ На интернет страници SDRCC доступно је 227 предмета, што даје значајан допринос развоју спортског права.⁵⁸⁵

⁵⁸² Canadian Sport Dispute Resolution Code, Sport Dispute Resolution Centre of Canada (SDRCC), 2015, члан 6.21.(i).

⁵⁸³ *Ibid.*

⁵⁸⁴ Report on the operations of the SDRCC 2013–2014, Sport Dispute Resolution Centre of Canada, 2014. 4.

⁵⁸⁵ www.crdsc-sdrcc.ca/eng/search-decisions-en.action 15.02.2015

Д Е О С Е Д М И

ПРАВИЛА КОЈА ДОНОСЕ ГСО - НОРМЕ НЕДРЖАВНОГ ПРАВА

I. Уводна разматрања

Можемо поставити питање карактера правила понашања којима ГСО регулишу друштвене односе у спорту. Доношење тих правила је аутономно у односу на државу. Регулисање датих друштвених односа представља заокружен самостални систем који обухвата постојање потребе и сагласности друштвене заједнице за њиховим регулисањем, доношење правила понашања, надгледање његове примене и решавање сукоба у погледу примене донетих правила понашања. ГСО имају и јасну организационо-административну структуру у којој је извршена подела на тела која доносе правила понашања, тела која извршавају донета правила и тела која решавају спорове услед примене датих правила. Једноставније речено, у питању је систем регулисања друштвених односа који има сличности са системом регулисања друштвених односа у држави. Ипак ГСО нису држава. Државе јесу делови организованог друштва, као и ГСО, али државе поседују монопол физичке принуде којим могу да наметну извршавање својих правила. Правила понашања које прописује држава називају се правом. Да ли се и правила ГСО, које нису државе, могу назвати правом? Да ли уопште постоји право ван државе? Одговоре на постављена питања можемо потражити у постојећим теоријама правног плурализма и државног централизма.

II. Правни плурализам

Прве идеје о постојању права ван државе или недржавног права везане су за теорије правног плурализма. Основна хипотеза правног плурализма је могућност постојања више правних поредака на једној територији, као и да држава није једини творац права него то могу бити и други недржавни субјекти.

Током седамдесетих година, теорије правног плурализма све више привлаче пажњу академске јавности, низом радова из области правне антропологије посвећене студијама права у колонијалним и постколонијалним друштвима, у којима се анализира

независно постојање аутохтоних норми и институција упоредо са државним правом.⁵⁸⁶ Један од првих пионира на том пољу је Малиновски (Malinowski) са својом познатом студијом *Crime and Custom in Savage Society* из 1926. године у којој је одбацио раније тезе правне антропологије да право није постојало у примитивним друштвима.⁵⁸⁷

Након анализа колонијалног правног плурализма, крајем седамдесетих година, пажња светске јавности се окреће се ка „домаћем“ правном плурализму на територијама развијених западно европских држава и Сједињених америчких држава. Основ за такве теорије је учење Еугена Ерлиха (Eugen Ehrlich 1862–1922) о „живом праву“ са почетка двадесетог века, еминентног професора римског права, који се сматра и родоначелником модерне социологије права⁵⁸⁸. Ерлих је живео у граду Черновиц (Czernowitz) у области Буковина (Bukowina) која се налазила на периферији Аустроугарске монархије. Овај део југоисточне Европе био је настањен бројним различитим етничким групама и проучавање њихових навика и обичаја представљало је основу за алтернативни поглед на право. Еуген је сматрао да ти људи, које је назвао немачким сељацима, живе не по правилима понашања аустријског права него по сопственим друштвеним нормама као на пример по правилима брачног режима заједнице добара а не у складу са нормама о регулисању својине у оквиру Аустријског грађанског законика.⁵⁸⁹

Каснији радови везани за домаћи правни плурализам основу такође налазе у етничким групама или религијским заједницама. Као пример може послужити рад из 1985. године,⁵⁹⁰ у коме је извршено правно-антрополошко истраживање имигрантске заједнице Молуцан из Индонезије, састављену од бивших војника холандске армије који су након деколонизације Индонезије 1951. године преселили у Холандију заједно са својим породицама. Заједно са људима пресељени су делови аутохтоног права у нову средину. Тако су правила везана за бракове у одређеним социјалним групама остала на снази и у Холандији, као и могућност санкционисања повреде тих правила која су се кретала од притисака и убеђивања па до искључивања из заједнице. Сличне студије

⁵⁸⁶ B. Z. Tamanaha, "Understanding Legal Pluralism: Past to Present, Local to Global", *Sydney Law Review*, 30, 2008. 390.

⁵⁸⁷ M. Hertogh. "What is non-state law? Mapping the other hemisphere of the legal world", in *International governance and law : state regulation and non-state law*, (eds. H. V. Schooten, J. Verschuuren), Edward Elgar, Cheltenham, 2008, 13.

⁵⁸⁸ M. Hertogh, ed. "*Living law : reconsidering Eugen Ehrlich*", Hart, Oxford, 2009, Introduction.

⁵⁸⁹ M. Hertogh, 2008, *op.cit.*, 15.

⁵⁹⁰ F. Strijbosch, "The Concept of *Pela* and its Social Significance in the Community of Moluccan Immigrants in the Netherlands", *Journal of Legal Pluralism*, 23, 1985. 178.

рађене су иза друге друштвене групе, као на пример за америчка индијанска племена или за квекерску заједницу у Великој Британији.⁵⁹¹

Трећи и најзначајнији талас правног плурализма или „нови правни плурализам“ или „глобални правни плурализам“⁵⁹² везује се за процес глобализације и међународну заједницу. Око појма глобализације постоји пуно различитих приступа и недоумица у правној теорији. За потребе рада појам глобализације одредићемо уопштено као процес јачања опште повезаности људи, капитала, робе, културе, идеја без обзира на удаљеност и физичке границе, односно премештање њиховог места и утицаја са локалног нивоа на светски ниво, као и упоредно јачање либерализације државне контроле над датим процесима. Последице таквог процеса су миграције људи, стварање глобалних комуникационих мрежа и транспортних система, глобалних финансијских тржишта, транснационалних политичких организација, глобалних регулаторних режима, глобалних комерцијалних система као и све веће присутности међународних невладиних организација у међународној заједници. Државне границе постају сметња за многе друштвене односе (нпр. трговину, културу, интернет) који се не могу развијати више на локалном нивоу и постају друштвени односи од међународног, глобалног значаја. Аутори правног плурализма као примере савременог недржавног права⁵⁹³ најчешће наводе *lex mercatoria* (аутономно право глобалне трговине), *lex sportiva* (аутономно спортско право), *lex digitalis* (аутономно право интернета) или чак и *lex constructionis* (аутономно право конструкционих пројекта).

Сви наведени примери данашњих облика недржавног права имају заједничке карактеристике као што су постојање потребе међународне заједнице за регулисањем датих друштвених односа, чињенице да такво регулисање превазилази могућности и границе појединачних држава, правила понашања прописују недржавни субјекти и непостојање принуде у прихватању прописаних правила понашања.

За разлику од претходних таласа правног плурализма, носиоци недржавног права више нису друштвене заједнице са маргина друштва, него утицајни субјекти међународних односа као на пример мултинационалне компаније и МНВО. Социјални извори новог глобалног Ерлиховог „живог права“ или глобалног плурализма су високо

⁵⁹¹ M. Hertogh, 2008, *op.cit.*, 16-17.

⁵⁹² Видети детаљније: P. S. Berman, "The New Legal Pluralism", *The Annual Review of Law and Social Science*, 5, 2009. 229. ; P. S. Berman, "Global Legal Pluralism", *Southern California Law Review*, 80, 2007. ; R. Michaels, "Global Legal Pluralism", *Annual Review of Law & Social Science*, 5, 2009.

⁵⁹³ M. Hertogh, 2008, *op.cit.*, 19; B. Z. Tamanaha, 2008, *op.cit.*, 388; R. Michaels, 2009, *op.cit.*, 7; J. Nafziger, R. K. Paterson, A. D. Renteln, *Cultural law : international, comparative, and indigenous*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, 830; K. P. Berger, *The creeping codification of the new lex mercatoria*, 2nd ed., Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2010, 290.

софицистиране, специјализоване, строго формализоване светске мреже економске, културне, академске или технолошке природе. Такав развој међународне заједнице има бројне последице а једна од најзначајнијих су правне последице. Вестфалска држава постепено губи традиционални монопол у појединим улогама, као што је на пример стварање права.

III. Државно правни централизам

Вестфалски систем суверених држава и пратећа позитивистичка правна теорија не дозвољавају постојање права ван државе.⁵⁹⁴ Такав став најбоље може илустровати учење Ханса Келзена (Hans Kelsen) које заступа јасан став државног централизма по коме право увек потиче од државе.⁵⁹⁵ Пре свега подвлачи се разлика између правних норми и осталих. У својој „чистој теорији права“ посматра само важеће правне норме на одређеној територији и у одређено време. Основна одлика правне норме је припадност хијерархијској структури односно норма је правна само ако је у вези са вишом нормом која ауторизује доношење норме на нижем нивоу. Све правне норме дугују своју валидност највишој правној норми – базној норми *Грунднорм*. Келзен такође истиче да је принуда основни елемент права. Принуда не мора да буде основни мотивациони елемент, али служи као обезбеђење уколико правна норма не буде добровољно прихваћена. Уколико би се тај елемент права игнорисао, по Келзену не би могли разликовати право од осталих социјалних феномена.

Међутим Келзен не сматра да сваки правни поредак мора потицати од државе. Изузетак по Келзену су правни поретци „примитивних друштава“ и међународно правни поредак које карактерише висок степен децентрализације па самим тим нема ни државе. У случају примитивних друштава са јачањем централизације, успостављања администрације, судова и одговорности за доношење и спровођење правних норми, сво право постаје државно право. У случају међународног правног поретка Келзен не искључује могућност стварања светске државе, под условом постојања централизације. Закључак је да недржавно право може постојати само у случају када нема државе или је у процесу настајања.⁵⁹⁶

⁵⁹⁴ Видети детаљније: T. Schultz, "The Concept of Law in Transnational Arbitral Legal Orders and some of its Consequences", *Journal of International Dispute Settlement*, 2/1, 2011. 62.

⁵⁹⁵ B. V. Klink. "Can there be law without the state? The Ehrlich–Kelsen debate revisited in a globalizing setting", in *International governance and law : state regulation and non-state law*, (eds. H. V. Schooten, J. Verschuuren), Edward Elgar, Cheltenham, 2008, 75.

⁵⁹⁶ *Ibid.*, 81.

Вестфалски систем, као фаза развоја међународне заједнице, од самог настанка носи у својој основи одређене проблеме⁵⁹⁷. Иницијално полази од претпоставке да би се требале поклапати границе у чијим оквирима живе нације са границама држава. У пракси то је био редак случај и један од начина решавања проблема је био постизање хомогенизација становништва путем насилних метода. Други начин је био путем покретања права самоопредељења, покренут од припадника народа који није хтео да живи у датој држави. Исти проблем доводио је, па и данас доводи, до честих промена граница држава. Недостатак централног ауторитета доводи до проблема оцене постојања суверенитета дате државе па и питања настанка нових држава. Свака држава може да призна или не, суверенитет нових творевина које су себе прогласиле државом. Временом је покушано да се нађе начин решавања проблема признања путем одговарајућих правних доктрина али пракса нам показује да су то врло дуготрајни и конфликтни процеси.

Наведени суштински проблеми постепено доводе до застоја у функционисању међународне заједнице.⁵⁹⁸ Вестфалски систем је дуго био систем са два нивоа држава, систем националних држава и њихових колонија. Са крајем колонијалног система у двадесетом веку, јављају се нове независне државе, које прихватају вестфалски систем националних држава са свим пратећим проблемима. Дипломатија, као систем комуникације међу државама, који се у самом почетку вестфалског система показао као успешан, није више у стању да подмири потребе међународне заједнице због знатног повећања броја држава и велике међусобне несразмере формално „једнаких и суверених“ држава.

1. Однос државе према недржавном праву

Поставља се питање како држава реагује када дође у додир са недржавним правом. На први поглед одговор би се могао тражити у аналогiji са институтом сукоба закона. У том случају осим националног законодавства постоји и законодавство стране државе и национални суд би применом одговарајућих правила, вршио избор које ће законодавство применити. Међутим у нашем случају немамо избор између два права, домаћег и права стране државе, него избор између права и не-права. При таквом избору национални суд се увек одлучује за избор права, односно онога чега она сматра правом. Чак и у случајевима лех мерцаториа, која се у теорији сматра најстаријом појавом

⁵⁹⁷ K. Suter, *Global order and global disorder : globalization and the nation-state*, Praeger, Westport, 2003, 23.

⁵⁹⁸ *Ibid.*, 31.

недржавног права, нема пресуда националних судова који су на њој засноване.⁵⁹⁹ Може се поставити питање зашто ће суверена држава пре прихватити право друге суверене државе него недржавно право. Одговор се налази у суштини модерне вестфалске државе, јер прихватање недржавног права представља се као слабост државе и нарушавање њеног монопола у доношењу права, а прихватање туђег права је само потврда вестфалског суверенитета.

Важно је направити разлику између ситуације када национални суд прихвата извршење стране арбитражне одлуке, без упуштања у меритум одлуке, која је донесена на основу недржавног права, на пример на основу лех мерцаторија или спортског права. У тој ситуацији не постоји сукоб закона да би национални суд вршио избор између два права него је у питању само поштовање норми међународног јавног права које налажу обавезу признања и извршења стране арбитражне одлуке.

У додиру државе са недржавним правом, са гледишта суверене вестфалске државе могуће су четири исхода.⁶⁰⁰

1) Одбијање – примена постојећег државног права

У овом случају држава не прихвата примену недржавног права. Примери оваквог деловања нису чести у пракси. Поједини случајеви су у вези примене шеријатског права на тлу западних држава. Тако на пример у случају *Beximco Pharmaceuticals Ltd v Shamil Bank of Bahrain*⁶⁰¹ уговорне стране су се сагласиле да се примењује енглеско право, уз додатак примене принципа шеријатског права (*Glorious Sharia'a*).⁶⁰² Спор је настао око права банке да наплати камату, која је по шеријатском праву недозвољена. Судија је на основу међународне Конвенције о праву које се примењује на уговорне обавезе (*Rome Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations*), закључио да шеријатско право није одговарајуће право које се би се применило на дати уговор.⁶⁰³

⁵⁹⁹ R. Michaels, "The Re-Statement of Non-State Law: The State, Choice of Law, and the Challenge from Global Legal Pluralism", *Wayne Law Review*, 51, 2005. 1228. ; G. I. Zekos, *International commercial and marine arbitration*, Routledge-Cavendish, London, New York, 2008, 35; A. C. Cutler, *Private power and global authority : transnational merchant law in the global political economy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, 133.

⁶⁰⁰ Detaljnije videti: R. Michaels, 2005, *op.cit.*, 1228-35.

⁶⁰¹ *Beximco Pharmaceuticals Ltd v Shamil Bank of Bahrain*, Ec [2004] App.L.R. 01/28. [http://www.nadr.co.uk/articles/published/ArbitLawReports/Beximco v Shamil 2004.pdf](http://www.nadr.co.uk/articles/published/ArbitLawReports/Beximco%20v%20Shamil%202004.pdf), 29.01.2012

⁶⁰² *Ibid.*, čl. 1.

⁶⁰³ *Ibid.* čl. 55.

2) Инкорпорација – трансформација недржавног права у државно право

У случају инкорпорације држава преводи недржавно право у државно право са поступком доношења истоветних норми. Најтипичнији пример је случај средњовековне лех мерцаторија, која је уређивала трговачке односе до почетка 17 века. Са развојем и јачањем вестфалске државе а касније са трендом кодификација прописа постепено долази до утапања лех мерцаторија у национално законодавство.⁶⁰⁴ Консолидација вестфалске државе доводи до промена у могућности и жељи државе да регулише међународне трговачке трансакције. Позитивно право добија предност као погоднији алат за регулисање међународне трговине уместо лех мерцаторија и обичаја као основног извора права.

У оваквим случајевима, држава накнадно прихвата потребу за правним регулисањем датих односа и доноси норму истоветне нормама недржавног права.

3) Приклањање – посматрање недржавног права као чињенице

Посебно је значајан случај када држава посматра недржавно право као чињеницу која је произашла из приватних трансакција или приватног само-регулисања. Тада држава на извесни начин признаје нормативну аутономију одређеним ентитетима и штити их од државне регулације. У овом случају држава датом недржавном праву признаје правну аутономију али само у погледу регулисања одређених друштвених односа. Ван дате приватне сфере такве норме имају само статус чињеница које државни органи могу игнорисати.

Најједноставнији примери су случајеви када држава препушта професионалним удружењима да пропишу поједине пословне стандарде. У овом случају држава не игнорише недржавно право али га и не сматра правом него чињеницама и самим тим га ставља у потчињен положај. Давање слободног простора за нормативно деловање мање је одраз препознате аутономије ентитета а пре процена државе да је у датом случају такво понашање прихватљиво.⁶⁰⁵

⁶⁰⁴ У судском предмету *Pillans v. Mierop* из 1663. године, у мишљењу Лорда Мансфилда (Lord Mansfield) јасно је истакнуто да *lex mercatoria* није самостално право него део енглеског права. P. Michaels, 2005, *op.cit.*, 1232.

⁶⁰⁵ *Ibid.*, 1234.

4) Делегација – посматрање недржавног права као подређеног права

У случају делегирања држава има сазнање о постојању недржавног права као поретка само-регулисања интересне групе, и њима изричито препушта да регулишу одређене међусобне односе уместо да их сама држава регулише, наравно увек уз резерву права другачијег регулисања. Држава на овај начин третира недржавно право као подређени поредак одвојен од државног права и признаје му аутономију све док његова правила понашања не дођу у сукоб са државним интересима. Примери таквог поступања се могу наћи у случајевима уговора о раду између синдиката и послодаваца, разним кодексима понашања и другим случајевима где је дозвољено аутономно регулисање.⁶⁰⁶ Постоји и мишљење да су сви уговори у суштини делегирано право.⁶⁰⁷ Француски грађански законик⁶⁰⁸ изричито наводи у члану 1134. да уколико је уговор склопљен у складу са законом, представља закон за уговорне стране. Обавезујућа снага делегираног права односно уговора се налази у државном праву, које је такву аутономију дозволило.

IV. Закључак

Анализом наведених четири могућности деловања државе у додиру са недржавним правом видимо да са гледишта државе једино аутономно право је државно право. Могуће активности државе према недржавном праву крећу се од негирања, трансформације у државно право, признања статуса релевантних чињеница или статуса подређеног права путем делегације. Таквим ставом држава брани свој искључиви нормативни монопол. Ништа није право док га држава не препозна као такво. Са неутралне тачке гледишта могуће је извући и друге закључке. Наведени став државе не значи да она игнорише недржавно право, него да реагује на специфичан начин.⁶⁰⁹ Наведене реакције државе представљају индиректно признање постојања недржавног права. Такође и инкорпорација, приклањање и делегација представљају признање државе да је само регулисање интересне групе боље регулисало односе него што је то држава урадила. Могло би се рећи да је негирање статуса недржавног права само

⁶⁰⁶ *Ibid.*

⁶⁰⁷ *Ibid.*

⁶⁰⁸ French Civil Code, 1804. <http://www.napoleon-series.org>, 31.01.2012

⁶⁰⁹ R. Michaels, "The True Lex Mercatoria: Law Beyond the State", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 14/2, 2008. 461.

формалан чин државе јер има на располагању наведене начине поступања са недржавним правом.⁶¹⁰

Теорије правног плурализма са појавом нових чинилаца на међународној сцени и процеса глобализације добијају све више на значају. Данас је тешко оспоравати чињеницу да држава више није једини творац права, да је дошло до децентрализације улоге државе у међународној заједници и све већег значаја норми недржавног права.⁶¹¹ Ипак, вестфалски систем државног централизма је и данас преовлађујући. Теорија правног плурализма је од великог значаја али она данас још не представља јасну алтернативу. Све норме недржавног права се морају извршавати на територијама постојећих држава. Данас правни плурализам има практичну примену у вестфалском систему и државном централизму само као „слаби плурализам“,⁶¹² односно постојање недржавног права под условима које предвиђају норме државног права.

Практична последица таквог стања је да одговор на питање карактера правила понашања које прописују ГСО и однос државе према њима, морамо потражити у на наведеним облицима могућег односа државе према недржавном праву. Модалитет одбијања, односно непризнавање норме које прописују ГСО и примена норме државног права, је изузетно редак и представља облик недозвољеног мешања државе у аутономију спорта. У случајевима великих ГСО, као на пример FIFA, сви значајнији случајеви примене државних норми на друштвене односе у оквиру аутономије спорта и који су оквалификовани од стране ГСО као недозвољено мешање, под претњом искључења спортских представника датих држава, завршавали су се у корист ГСО и примене њихових правила понашања.

За разлику од *lex mercatoria*, модалитет инкорпорације није присутан у случају норми које доносе ГСО, из разлога што се државе не упуштају у детаљно регулисање друштвених односа које припадају спортској аутономији. Чак и државе које припадају интервенционистичком приступу не врше превођење правила понашања ГСО у унутрашњи правни поредак. Битно је напоменути да у случају јавног сегмента спортског права, односно норми међународног јавног права којима се прописују правила понашања у спорту, државе су често у обавези инкорпорирања појединих

⁶¹⁰ R. Michaels, 2005, *op.cit.*, 1236.

⁶¹¹ B. Z. Tamanaha, 2008, *op.cit.*, 409; R. Michaels, 2009, *op.cit.*, 21.

⁶¹² Појам „слабог правног плурализма“ користи Грифитс (Griffiths), као супротност „јаком правном плурализму“ - једином правом правном плурализму који подразумева ситуацију да није сво право државно право нити администрирано од стране државних институција. Грифитс као најпознатији пример слабог правног плурализма наводи колонијалну и постколонијалну ситуацију, али га не ограничава само на те ситуације. J. Griffiths, "What is Legal Pluralism?", *Journal of Legal Pluralism*, 24, 1986. 5.

норми, али због испуњења преузетих међународних обавеза а не због начина третирања недржавног права.

Од много већег практичног значаја су модели приклањања и делегирања. У погледу приклањања, можемо рећи да је реч о државама које су одабрале неинтервенционистички приступ регулисања спорта. Оне допуштају аутономију спортским организацијама у регулисању одређених друштвених односа у спорту и у тој области не прописују правила понашања. Правила спортских организација прихватају као чињенице и нису део државног правног поретка. Као крајња мера увек постоји могућност државног реаговања уколико би се проценило да су угрожени државни интереси. У случају модела делегације, можемо рећи да је реч о државама које су одабрале интервенционистички приступ регулисању спорта. Модел делегације је облик државног третмана недржавног права који представља највиши могућ облик признавања недржавног права у оквиру државног централизма. Доношењем посебних закона о спорту, такве државе изричито овлашћују спортске организације на регулисање одређених друштвених односа и признају спортска правила спортских организација као правила по којима ће се искључиво регулисати дати друштвени односи. На тај начин решавају се многе евентуалне недоумице у погледу примене датих спортских правила и обезбеђује се њихово несметано извршење. Такви закони по правилу начелно искључују надлежности националних судова и евентуалне спорове препуштају спортским националним или међународним арбитражама.

Можемо закључити да државе према спорту и његовој традиционалном аутономији приступају са највећом могућом пажњом. Да ли ће или не, приступити његовом регулисању, или какав је њен однос према спортском праву као облику недржавног права, питање је које свака држава одвојено разматра. Са становишта неутралног посматрача, карактер приватног сегмента спортског права као облика недржавног права, практично није угрожен ни у једном модалитету државног односа. Интерес државе да њени представници учествују на међународним такмичењима, односно постојећи монопол спортског догађаја, је у тој мери изражен да држава и њено право не нарушавају спортску аутономију. Ипак, мора се констатовати да је неупоредиво лакше спортским организацијама регулисање датих друштвених односа у ситуацијама у случајевима модалитета делегације, односно у којима држава прописује додатну заштиту правилима спортских организација.

Теорије правног плурализма су од великог значаја за теоријски приступ спортском праву и његово сврставање у облике недржавног права, док за практичне

анализе конкретног националног приступа спортском праву пресудне су владајуће теорије државног централизма.

Д Е О О С М И

ПРАВНА ПРИРОДА ПРАВИЛА КОЈИМА СЕ РЕГУЛИШУ ДРУШТВЕНИ ОДНОСИ У СПОРТУ – СПОРТСКО ПРАВО

I. Уводна разматрања

Задњих деценија са порастом значаја који има спорт као друштвена појава све се више обраћа пажња јавности на питање правне природе правила којима се регулишу друштвени односи у спорту. Да ли су то само необавезна правила понашања која прописују удружења грађана у оквиру начелних слобода права на удруживање? Да ли су она можда облик правних норми посебног правног поретка? Да ли држављани дате државе уколико сматрају да наведена правила понашања угрожавају нека њихова права могу да се обрате националном суду ради заштите? Постављена питања су само део много шире проблематике која обухвата питања односа класичне вестфалске државе и промена у међународној заједници као и питања суштине и појавних облика права.

Јавни сегмент правила понашања у спорту се састоји од правних норми националних законодавстава и правних норми међународног јавног права. У погледу јавног сегмента не постоје дилеме око његове правне природе – у питању су класичне норме унутрашњег и међународног јавног права. У пракси већи је проблем због необраћања довољно пажње на јавни сегмент и стављања главног фокуса на приватни сегмент.

У погледу приватног сегмента ситуација је знатно другачија. Традиционални приступ заснован на вестфалском систему суверених држава, и позитивистичко схватање појма права, не остављају могућност постојања права ван државе и права које није засновано на монопољу физичке принуде. Развој међународне заједнице, настанак нових проблема чије решавање превазилази границе држава, све више доводе у питање савремено устројство држава и њихов суверенитет. Проблеми се привремено решавају оснивањем међународних владиних организација и преношењем дела суверенитета на њих. Решавање појединих проблема односно регулисање одређених друштвених односа преузимају и међународне невладине организације. Регулисање појединих области је од интереса и за државе па оне у неким случајевима пристају и на ограничење свог суверенитета у корист правила понашања која прописују МНВО. Најстарији примери

су правила трговаца који су путем лех мерцаториа регулисали своје односе независно од држава. У погледу заштите људских права Женевске конвенције су дале овлашћења МНВО – Црвеном крсту, која представљају ограничења суверенитета држава. Данас многа правила техничких стандарда су потпуно независна од националних законодавстава. Процес глобализације многе друштвене односе изводи из националних граница и чини их независним од држава. Одрицање од дела суверенитета праћено је сагласношћу држава јер је регулисање датих друштвених односа и њихов интерес.

Право као традиционална државна творевина такође доживљава промене. Позитивистичка схватања да је право само и једино скуп правила понашања која прописује и санкционише држава све су чешће на удару критике. Држава од свог постанка најмањи део правила понашања је спроводила директном принудом али је монопол физичке принуде увек био присутан у позадини. Иако постоји низ правила понашања које грађани извршавају у складу са својим интересима, монопол физичке принуде у случају државе и државног права остаје основни кохезивни елемент. Држава никада није могла нити имала интереса за регулисањем свих друштвених односа и неки од њих остају без државне регулативе. Развојем друштва ствара се и потреба за регулисањем и тих односа. Њихово регулисање преузима организовани део друштва, различит од државе, повезан заједничким интересом за њиховим регулисањем. Тај организовани део друштва су НВО а заједнички интереси су нови кохезивни фактор повезивања. Уколико право схватимо као скуп правила понашања које прописује и санкционише организовани део друштва онда се отвара могућност постојања и других права осим државног. У том случају правила понашања која прописује и санкционишу ГСО можемо сматрати обликом недржавног права. Дати облик недржавног права, који се састоји од правних норми које су по садржини, облику и функцији исте као и норме државног права, морамо разликовати од постојећег државног права. Пре свега морамо му одредити назив. Одређивање назива, у смислу заједничког имена за дату појаву по коме ће се она разликовати од сличних, праћено је бројним тешкоћама. Први задатак термина који би обухватао правила понашања којима су регулисани друштвени односи у спорту је да обухвати постојање класичног државног права (јавни сегмент) и недржавног права (приватни сегмент). Посебан проблем представља теоријска заснованост таквог термина у условима у којима владају теорије државног централизма и позитивизма и које искључују могућност постојања права ван државе и њеног апарата принуде.

Ради одређивања назива правних правила која регулишу друштвене односе у спорту потребно је анализирати поједине академске приступе овој теми. Из саме употребе датог термина произилазе и одговарајући приступи и дефиниције. Традиционални приступ не прихвата могућност постојања правне творевине као што је спортско право. Насупрот њему задњих деценија све је присутнији став да правила која регулишу друштвене односе у спорту, а која доносе међународне спортске организације имају карактер права, независног од државе. У употреби су различити термини и приступи али је практично свима заједничко парцијално обухватање појаве.

II. Термини и суштина правила понашања у спорту

1. Традиционални приступ - Право и спорт, Право у спорту

Употреба термина *право и спорт*, *право у спорту* јасно указују на чињеницу да правила у спорту која су донета од стране ГСО немају статус правних норми него постоје само норме националних законодавства и евентуално норме међународног јавног права које се примењују у спорту. На тај начин негира се транснационални статус норми које доносе ГСО и своди се на опште признато право удружења да самостално регулишу своје унутрашње односе, под условом да нису у супротности са правним нормама. Другачије речено спорт представља вид забавне активности који је у потпуности регулисан постојећим правним нормама⁶¹³ које припадају разним постојећим правним областима, на пример уговорном, управном, радном, кривичном или прекршајном праву. Поједини аутори, као на пример Козилио и Левинштајн (Cozzillio and Levinstein) једноставно истичу да спортско право није ништа више него обично право примењено на спортску индустрију.⁶¹⁴ Вудхаус (Woodhouse) још директније истиче да не постоји тако нешто као што је спортско право.⁶¹⁵

Традиционални приступ подразумева само хоризонталну примену постојећег државног права на друге друштвене односе, а никако вертикално посматрање које прихвата постојање више правних система. Основ овог приступа је принцип вестфалског суверенитета и правног позитивизма. Заговорници овог приступа немају одговор зашто државе и њихови судови признају спортску аутономију, а ни како је

⁶¹³ T. Davis, "What is Sports Law?", *Marquette Sports Law Review*, 11/2, 2001. (navodi: Weiler PC, Roberts GR (1993) Sports and the law)

⁶¹⁴ *Ibid.* (navodi: Cozzillio MJ, Levinstein MS (1997) Sports law: CASes and materials. Carolina Academic Press, Durham)

⁶¹⁵ S. Gardiner, 2001, *op.cit.* (navodi: Woodhouse, C, The lawyer in sport: some reflections)

могуће да постоје нормe које доносе ГСО а које утичу на активности држава а некад чак и изричито обавезују државе, као што је на пример Светски антидопинг кодекс (WADC) у погледу регулисања борбе против допинга. Одговор не можемо добити ни на питање зашто велики број држава доноси посебне законе о спорту. Сличне дилеме постоје и код других облика недржавног права. Најстарији извор неслагања и оспоравања је *lex mercatoria*, а у новије доба је право интернета или у духу популарних латинских неологизама - *lex informatica*.⁶¹⁶

Да би избегли нејасноће које може произвести традиционални приступ морамо поновити шта је предмет регулисања спортског права. У укупности друштвених односа у спорту морамо разликовати друштвене односе који нису специфични само за спорт и за које постоји изражен државни интерес за регулисањем. Држава њихово регулисање врши правним нормама постојећих грана права као на пример облигационим, радним, кривичним или прекршајним правом. Такви друштвени односи и правне нормe којима се регулишу припадају искључивој надлежности држава и нису директан предмет спортског права. Примери таквих друштвених односа у вези са спортом а који се налазе ван спорског права могу бити следећи: на који се начин оснива дата спортска организација и који ће имати статус у оквиру националног законодавства; општа форма уговора и његови елементи; заснивање радног односа и права из радног односа; књиговодствено финансијске евиденције, и сл. Некада и такви друштвени односи имају своје спортске специфичности али оне нису довољне за настанак нове гране права. Примера ради, кривично дело наношења тешких телесних повреда има специфичну примену у спорту али не довољно да би се формирало спортско кривично право.⁶¹⁷

Потенцијалну забуну може унети јавни сегмент спортског права. Поред приватног сегмента спортског права, односно норми које доносе ГСО и које чине већину и суштину корпуса спортског права, постоји и јавни сегмент кога чине правне нормe националних законодавстава и правне нормe међународног јавног права. Видимо

⁶¹⁶ Најупечатљивији опис постојећих неслагања даје позната алузија „коњског права“ у погледу права интернета као засебне гране права, али и других облика недржавног права. Алузија „коњског права“ се везује за Франка Истербука (Frank Easterbrook), који је на Конференцији посвећеној праву Интернета 1996. године изнео став да пре постоји коњско право него право интернета. У свом раду „Цуберспаце анд тхе лау оф тхе хорсе“ објашњава употребу термина коњско право на следећи начин: „Пуно случајева се односи на продаје коња, други се односе на људе који су ударили коњи, још више се односи на лиценцирање и трке коња, или на негу коња од стране ветеринара, или на награде који коњи добијају на изложбама. Сваки напор да се такви случајеви обухвате Законом о коњима осуђен је да буде површан и неће обухвати заједничке принципе.“ F. H. Easterbrook, "Cyberspace and the law of the horse", *University of Chicago Legal Forum*, 207, 1996.

⁶¹⁷ Наношење тешких телесних повреда у току бокс меча, изведено по правилима игре, практично искључује сваку кривичну одговорност учиниоца услед института пристанка оштећеног.

да се држава као регулатор друштвених односа у вези са спортом појављује два пута. Начин регулисања путем правних норми је у оба случаја исти, али је разлика у друштвеним односима који се регулишу. Посебно је важно истакнути да јавни сегмент спортског права не нарушава аутономију спорта. У питању су друштвени односи за које постоји обострана сагласност ГСО и државе, да се регулишу путем редовног државног правног поретка. Као што национално законодавство, а ни међународно јавно право није погодно за регулисање друштвених односа приватног сегмента, тако ни норме приватног сегмента нису подобне за регулисање наведених друштвених односа. Можемо рећи да државе у оквиру норми спортског права, које оне доносе, дају пре свега логистичку подршку развоју спорта а да при томе не нарушавају аутономију спорта и ГСО. Као примери таквих друштвених односа и њихово регулисање можемо навести следеће: буџетска давања и посебни порески третмани националним спортским клубовима и спортистима; разни облици награђивања заслужних спортиста; односе државних органа према спорту и сл. Правила ГСО су усмерена првенствено на спорт у форми такмичења, а сама такмичења никако не обухватају све друштвене односе у спорту. За успешан развој спорта уопште а самим тим и за такмичарски део, неопходно је обезбедити предуслове као на пример општа правила везана за школски спорт, спортске објекте и за спортске активности у погледу безбедности, хигијене и сл.. Такве задатке држава може да боље пропише. Поједине државе упуштају се и у посебно регулисање добијања држављанства, вршења војне службе и сл. у вези са спортом. Наведене друштвене односе државе регулишу путем посебних законодавства посвећеним спорту или другим тематским законима са појединим одредбама посвећеним спорту.

2. Модерни приступ

За правне теоретичаре који сматрају да су правила понашања у спорту правна правила, и да она чине самостални правни корпус,⁶¹⁸ остаје питање његовог обима и назива. По овом питању у правној теорији не постоји сагласност. Дилеме око одређивање назива корпусу правних правила која регулишу друштвене односе у спорту рефлектују сличне спорове као и код одређивања правне природе спортских правила.

⁶¹⁸ Видети: S. Gardiner, 2001, *op.cit.*; M. J. Beloff, T. Kerr, M. Demetriou, 1999, *op.cit.*; G. M. Wong, *Essentials of sports law*, Praeger, Santa Barbara, 2010.; P. K. Thornton, *Sports law*, Jones and Bartlett Publishers, Sudbury, 2011.; K. Foster, 2003, *op.cit.*; J. Nafziger, 2004, *op.cit.*; L. CASini, 2012, *op.cit.*; M. J. Mitten, H. Opie, 2010, *op.cit.*; F. Latty, 2012, *op.cit.*; A. Wax, 2012, *op.cit.*; S. Weatherill. "Is There Such a Thing as EU Sports Law?", in *Lex sportiva : what is sports law?*, (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.; R. Siekmann, 2012, *op.cit.*

Наведена дилема је заснована на погрешном приступу проблему. Грешка се састоји у занемаривању дуализма спортског права. Приватни сегмент спортског права, односно правне норме које доносе и санкционишу ГСО су облик недржавног права и као такве се морају сврстати у посебну правну групу у односу на државно право. Дилема може постојати само у односу на јавни сегмент где је у питању истоветни доносилац правних норми – држава. Ту се може евентуално поставити питање да ли су у питању правне норме, тачније друштвени односи, које имају довољно специфичности да би се извршило њихово издвајање у посебну правну групу.

За правила понашања у спорту, као посебне области права, у употреби се могу наћи следећи термини: лех спортива, лех лудица, међународно јавно спортско право, европско спортско право, транснационално спортско право, глобално спортско право. Заједничко свим наведеним терминима је различито значење како у погледу суштине тако и обима. Њихова анализа може пуно помоћи у одређивању суштине и обима спортског права.

1) *Лех спортива*

„Најстарији“ и најчешће коришћен термин за обележавање правила понашања у спорту је *lex sportiva*.⁶¹⁹ Наведени термин доживљава судбину других „познатих“ термина, односно о њему се говори и пише али без упуштање у ближе дефинисање.

Током развојног периода ГСО, приоритет је дат организовању међународних такмичења и прописивању универзалних правила игре – правила одвијања датог спорта. Временом, са јачањем положаја у међународној спортској заједници, ГСО заокружују укупност регулисања друштвених односа у спорту преузимајући и организационо-административно регулисање. Све до задњих деценија XX века није постојао термин за укупност таквих правила понашања. Комерцијализација и професионализација спорта и све значајније последице које проузрокује примена таквих правила привлаче пажњу научне и стручне јавности и која уводи у употребу термин лех спортива. Од свог настанка термин релативно брзо налази своје место у научној литератури иако често без ближег одређења, осим да представља пример аутономног или транснационалног права односно правну креацију недржавних

⁶¹⁹ Videti: J. Nafziger, 2004, *op.cit.*; M. J. Beloff. "Is There A Lex Sportiva?", in *Lex sportiva : what is sports law?*, (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012; L. CASini, 2012, *op.cit.*; K. Boris, "Lex sportiva and Lex Mercatoria", *The International Sports Law Journal*, 1-2, 2008. ; K. Foster, 2012, *op.cit.*; C. Lassiter, "Lex Sportiva: Thoughts Towards a Criminal Law of Competitive Contact Sport", *St. John's Journal of Legal Commentary*, 22/1, 2007.

субјеката.⁶²⁰ Код аутора који се упуштају у одређење термина, нема јединственог става о његовој садржини.⁶²¹ Спортски арбитражни суд (CAS) такође користи термин у својим одлукама⁶²² и мишљењима.⁶²³ Термин није непознат и у појединим уџбеницима спортског права.⁶²⁴ *Lex sportiva* је честа неформална тема академских конференција и других скупова експерата спортског права.⁶²⁵ У универзитетским наставним програмима *lex sportiva* није нашла своје место што потврђују ретки изузеци,⁶²⁶ али та чињеница није изненађујућа с обзиром да ни спортско право нема адекватан положај у едукативном процесу.

А. Порекло термина

Већ при првом сусрету са термином стиче се утисак да је реч о уобичајеном јасном правном термину, који има и свој латински назив а који се односи на материју спортског права односно на правно регулисање друштвених односа у спорту. Ипак термин *lex sportiva* захтева низ додатних објашњења.

⁶²⁰ Видети на пример: N. Karsten, 1999, *op.cit.*, 643; S. Wheatley, *The democratic legitimacy of international law*, Hart Pub., Oxford, Portland, 2010, 287; N. E. Hatzimihail, "The Many Lives—And Faces—Of Lex Mercatoria: History As Genealogy In International Business Law", *Law And Contemporary Problems*, 71, 2008, 172.; M. Faure, A. J. Van Der Walt, eds., *"Globalization and private law : the way forward"*, Edward Elgar, Cheltenham, 2010, 18; M. Hertogh, 2008, *op.cit.*, 19; G. Teubner. "Global Bukowina: Legal Pluralism in the World Society", in *Global Law Without a State*, (ed. G. Teubner), Brookfield: Dartmouth 1997, 4; T. Schultz, 2011, *op.cit.*, 61; T. Schultz, "Some critical comments on the juridicity of lex mercatoria", *Yearbook of Private International Law*, 10, 2008, 670.

⁶²¹ Видети на пример: М. Мићовић, "Lex sportiva i fair-play", *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, 48/4, 2011.; Д. Николић, "Нове тенденције у развоју европског приватног права", *Право Републике Србије и Право Европске Уније – Стање и Перспективе*, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Св.2, 2009. 16.; К. Foster, 2003, *op.cit.*; J. Nafziger, 2004, *op.cit.*; A. Erbsen. "The Substance and Illusion of Lex Sportiva", in *Lex sportiva : what is sports law?*, (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012; R. Siekmann, 2012, *op.cit.*; L. CASini, 2012, *op.cit.*; M. J. Mitten, H. Opie, 2010, *op.cit.*; R. H. McLaren, "The Court of Arbitration for Sport: An Independent Arena for the World's Sports Disputes", *Valparaiso University Law Review*, 35/2, 2001.

⁶²² Видети на пример: Arbitration CAS 2008/A/1545, Court of Arbitration for Sport, 2010.; Arbitration CAS 2008/O/1455, Court of Arbitration for Sport, 2008.; Arbitrage TAS 2007/A/1424, Court of Arbitration for Sport, 2008.; Arbitrage TAS 2004/A/776, Court of Arbitration for Sport, 2005.

⁶²³ Видети на пример: Advisory Opinion - CAS 2005/C/841, Court of Arbitration for Sport, 2005. <http://www.rdes.it/TASopinion.pdf>, 25.06.2013; Advisory opinion - CAS 2005/C/976 & 986, Court of Arbitration for Sport, 2005.

⁶²⁴ S. Gardiner, 2001, *op.cit.*, 44,101-103; M. J. Beloff, T. Kerr, M. Demetriou, 1999, *op.cit.*, 173.

⁶²⁵ Videti: A. Erbsen, 2012, *op.cit.*, 95.

⁶²⁶ У Индонезији је основан „Lex sportiva Instituta“ који је са Универзитетом Пелита Харапан одржао Међународну конференцију под називом „Lex sportiva“ 2010. године. Видети: <http://www.lexsportiva.co.id/> На Новосадском Универзитету током 2006. године постојао је предлог Асоцијације центара за интердисциплинарне студије и истраживања (АЦИМСИ) за покретање академских дипломских - мастер студија под називом „Европско и међународно спортско право“ а у оквиру Европских студија Универзитета у Новом Саду. Један од предложених наставних предмета је био *Право и спорт* у чијем ближе одређењу је поменуто *lex sportiva* као „нова грана права са интегративним обележјима“. Интересантно је да се у оквиру ближе одређења предложеног предмета *Међународно спортско право* између осталог помиње и аутономна регулатива међународних спортских асоцијација. Видети: www.uns.ac.rs/sr/centri/evropske/programSportskoPravo.pdf 20.05.2014.

Површна језичка анализа термина упућује нас на латински језик и његов превод би могао бити спортско право или право спорта. Наведена анализа нам указује да термин означава посебну грану права чије норме регулишу друштвене односе у спорту. Даље језичко истраживање термина указује на извесне нејасноће. У погледу речи лех не постоје недоумице, али зато реч спорта захтева даљу анализу. Термин представља латински неологизам, односно „нову латинску реч“ насталу током ренесансе или касније,⁶²⁷ а реч спорта не постоји и нема значења у латинском језику. Данас је реч спорт присутна у готово свим језицима света. Тако на пример, Украјинци користе реч спóрт, Грци спóр, Италијани спорт, Гали спòрс, Турци спор, Румуни спор, Јапанци супотсу.⁶²⁸ Ипак, реч спорт води порекло из енглеског језика јер ни један од њих није имао своју реч за тај појам. На први поглед делује необично, да ни стари Грци као ни остали народи нису имали реч која би обједињавала низ активности које данас сматрамо спортом. Необично изгледа да су чак и источњачке цивилизације увезле западно европску реч спорт. Дубља лингвистичка анализа указује да ни Енглеска до XV века није имала реч спорт.⁶²⁹ Реч спорт потиче од архаичне енглеске речи диспорт а која потиче од старо француске речи деспорт и која значи рекреацију, разоноду или забаву. Њен корен је формиран из латинског префикса де(с) што би значило „доле“ или „далеко од“ и латинског глагола „порт“ што би значио „носити“. Изворно значење енглеске и француске речи би било – одвратити пажњу од свакодневног, редовног или озбиљног.⁶³⁰

Закључак употребе језичког приступа истраживању дате појаве је да тек у задња два века реч спорт добија данашње значење и то прво на територијама енглеског говорног подручја. Потврду изнетог става предочава случај Француске од чије речи настаје енглеска реч спорт, али термин спорт се осамостаљује у француском језику тек у другој половини XIX века, и то појављивањем часописа *Le sport* током 1854. године.⁶³¹

Одговор на питање када настаје друштвена појава коју означава термин спорт добијамо кроз модернизационе теорије спорта, које настанак модерног спорта везују за социјалне, економске и културне промене изазване индустријском и научном револуцијом као и за урбанизацију и развој модерних капиталистичких држава Западне

⁶²⁷ A. X. Fellmeth, M. Horwitz, *Guide to Latin in international law*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2009, xxi, 177.

⁶²⁸ D. Sansone, 1988, *op.cit.*, 3.

⁶²⁹ *Ibid.*, 4.

⁶³⁰ *Ibid.*; C. Cropper, 2008, *op.cit.*, xxi; D. Malcolm, 2008, *op.cit.*, 239.

⁶³¹ C. Cropper, 2008, *op.cit.*, xxi.

Европе и САД у XIX веку. Другачије речено, време када се лингвистички уобличава реч спорт поклапа се са временом Индустријске револуције на тлу Енглеске,⁶³² када се први пут јављају услови за развој модерног спорта.⁶³³

Језичка и историјска анализа термина спорт указују нам на чињеницу да је модерни спорт⁶³⁴ као друштвена појава настао знатно касније у односу на време настанка и развоја латинског језика. Можемо поставити питање зашто се у том случају користи латинска терминологија. Одговори на постављено питање могу бити различити. Један од могућих одговора у овом тренутку анализе био би да с обзиром на међународни карактер спорта, односно чињеницу да се такмичења по правилу одржавају између представника држава, намеће потреба за међународним регулисањем друштвених односа у спорту. На тај начин могла би успоставити историјска аналогија са настанком и развојем међународног права, када је латински језик био једини заједнички научни језик за већину држава Европе и правници међународног права су га далеко више користили у односу на остале колеге. Чак и данас се може приметити појава употребе латинског језика у међународном праву, која наилази и на критике појединих аутора. Тако на пример Рајсман (Reisman)⁶³⁵ објашњава честу употребу латинског језика у међународном праву, сигналом да такав правник често не познаје довољно дату материју и да настоји да своју збуњеност сакрије иза формалних латинских фразе. Сличан став има и Тиерзма (Tiersma)⁶³⁶, који не оспорава чињеницу да су многе велике правне максиме управо на латинском језику и то углавном из историјских разлога, али неке од њих су „очигледне баналности“ које се чине импресивним ако су изражене на латинском језику. Посебно занимљиву критику износе Фелмет (Fellmeth) и Хорвиц (Horwitz), који истичу случајеве да поједини аутори користе латинске термине за појаве за које се може користити и савршено адекватан

⁶³² N. B. Crowther, 2007, *op.cit.*, xxi.

⁶³³ A. Guttmann, 1978, *op.cit.*, 94; D. Brailsford, 1982, *op.cit.*, 41.

⁶³⁴ Одређене друштвене појаве које имају извесне сличности са модерним спортом постојале су и знатно раније у људској историји али модерни спорт поседује значајне специфичности. Један од најпознатијих теоретичара историје спорта Гутман (Guttmann), у свом капиталном делу *From ritual to record: The Nature of Modern Sports* из 1978. године, утврдио је седам обавезних карактеристика модерног спорта, а које се само делимично могу повезати са ранијим облицима спорта. У питању су секуларизам, једнакост, специјализација, рационализација, бирократија, квантификација и рекорди. A. Guttmann, 1978, *op.cit.*, 15-56.

⁶³⁵ W. M. Reisman, "Jonathan I. Charney: An Appreciation", *The Vanderbilt Journal of Transnational Law* 36, 2003. 23.

⁶³⁶ P. Tiersma, "The New Black's", *Loyola Law School - Legal Studies Paper No. 2005-19*, 2005. 22.

енглески термин, а пре свега из разлога да буду запамћени као творци датог неологизма.⁶³⁷

В. Прва појава термина

Недоумице око термина *lex sportiva* почињу већ са питањем ко је његов творац, односно времена његовог првог појављивања? Одговор на постављено питање покушаћемо да добијемо анализом научне литературе, званичних публикација спортских организација као и саопштења и публикација са научних скупова посвећених спортској тематици.

Аутори који се упуштају у наведено питање најчешће цитирају Мекларена (McLaren)⁶³⁸, по коме је творац термина Генерални секретар CAS-а Метју Риб (Matthieu Reeb) и то његовим коришћењем у својој Збирци одлука CAS за период од 1986-1998. из 1998. године. Чињеница је да је Риб дати термин употребио и у чланку званичне публикације Олимпијског покрета - Олимпијској ревији у броју XXV I-19 фебруар-март 1998. године.⁶³⁹ Сумњу у погледу изворног коришћења термина од стране наведеног аутора износи и Сиекман (Siekmann),⁶⁴⁰ наводећи да је по његовим сазнањима, Мајкл Статополис (Michael Stathopoulos) председник Међународне асоцијације за спортско право (IASL) употребио термин *lex sportiva* у Зборнику радова са V Конгреса IASL одржаног од 10. до 12. јула 1997. године. У свом уводном излагању на грчком језику, Статополис је истакао аналогију *lex mercatoria* и *lex sportiva* као и значај спортског права.⁶⁴¹

Данас у правној теорији остаје нејасно ко је први употребио термин *lex sportiva*. У нашем истраживању по том питању најстарије званично помињање термина, пронашли смо у Олимпијској ревији број 313 из 1993. године. У питању је објављивање финалног говора судије Мухамеда Беђао (Mohammed Bedjaoui) на Конференцији „Право и спорт“ одржаној 1993. године у Лозани организоване од стране Спортског арбитражног суда. У свом говору Беђао, резимирајући доприносе учесника Конференције, истакао је „да се нада да *Lex sportiva*, предложена од стране Dominique Hahn неће патити као појавни

⁶³⁷ A. X. Fellmeth, M. Horwitz, 2009, *op.cit.*, viii.

⁶³⁸ R. H. McLaren, 2001, *op.cit.*, 381.

⁶³⁹ M. Reeb, "General principles of CAS CAsE law in doping issues", *Olympic Review*, XXVI-19, 1998.

⁶⁴⁰ R. Siekmann, "The Etymology of the Termini Technici Lex Sportiva and Lex Ludica: Where Do They Come From?", *The International Sports Law Journal*, 3-4, 2011. 153.

⁶⁴¹ D. P. Panagiotopoulos, ed. "Proceedings of 5th IASL Congress on sports law - Sports activities - European Community law and international implications", Εκδοτικός ομίλος "ΙΩΝ", Περίστέρη, 1997, 16.

облици *Lex mercatoria* како је она поменула, а чији је окорели хвалилац Бертхолд Голдман.⁶⁴²

С. Лех мерцаториа – индиректни творац термина лех спортива

Основни разлог креације и коришћења латинског неологизма *лех спортива*, за појаву која се могла назвати и спортско право (што би био и дослован превод термина), морамо потражити ван самог спорта. Пресудну улогу у формирању термина и каснијем развоју *lex sportiva* заузима једна друга друштвена појава. У питању је повлачење аналогije и коришћење популарности друштвене појаве за коју се користи латински термин *lex mercatoria*. Мало је друштвених феномена као што је *lex mercatoria*, који су за релативно кратко време успеле да на себе скрену значајну пажњу научне јавности и која се креће од потпуног негирања па до давања феномену људских особина. *Lex mercatoria* је изворни латински термин, чија је најранија употреба забележена око 1280. године у Есеју о *Lex mercatoria* на латинском језику.⁶⁴³

За разумевање настанка и развоја термина *лех спортива* и његово правилно дефинисање, од суштинске важности је анализирати појам *лех мерцаториа*, нарочито његове сегменте - приватни и јавни. Већина теоретских поставки у анализи *лех спортива* води своје порекло из анализа *lex mercatoria*. Без упуштања у комплексност расправа посвећених правном статусу *lex mercatoria*, указаћемо на поједине кључне карактеристике појаве, а са циљем објашњења значаја у развоју друге друштвене појаве - *lex sportiva*.

Суштину *lex mercatoria* или у преводу „права трговаца“, представља постојање правила понашања којима се регулишу одређени друштвени односи у друштву, а који су настали и развијали се независно од државе и њеног права. У питању је специфичан део друштвене заједнице која је обухватала лица чија је делатност била трговина и која се симултано обављала на територијама различитих држава и правних система. У случају међународне трговине и регулисања њених друштвених односа, парцијални национални приступ је представљао кочницу њеног развоја. Успешна и ефикасна међународна трговина захтевала је једнообразна правила понашања која би се примењивала независно од места саме трговачке трансакције. Примарни циљ трговачке међународне заједнице је био избегавање примене националних законодавстава и

⁶⁴² M. Bedjaoui, "Law and sport: Towards a Necessary Harmony in an Unconventional Couple", *Olympic Review*, 313, 1993. 503.

⁶⁴³ P. R. Teetor, "England's Earliest Treatise on the Law Merchant", *American Journal of Legal History*, 6, 1962. 180.

њихових судова, свих облика националних пристрасности и превазилажење језичких баријера. Из наведених разлога трговачка заједница је приступила прописивању правила понашања, обезбедила начине решавања спорова и имала одређене санкције које би се примењивале у случајевима непоштовања правила понашања и у пракси су се сводиле на ускраћивање права трговине. Прописане санкције као и сама правила понашања, с обзиром да су настала независно од државе нису поседовале правну заштиту државе и њеног монопола физичке принуде. Из тих разлога и санкције су биле различите од државних санкција и биле су тржишно орјентисане. Састојале су се од састављања „црних“ листа, забране приступа трговачким објектима, искључивање из удружења а суштински су значиле ускраћивање права трговачке делатности. На тај начин ефикасност аутономно прописаних правила трговачке заједнице је била изузетно висока.

Постојање аутономних трговачких правила у тесној је вези са државном влашћу, тачније непостојање јаке централне власти држава средњег века је разлог настанка аутономних недржавних правила. Средњевековна *lex mercatoria* је уређивала трговачке односе до почетка XVII века. Са развојем и јачањем вестфалске државе а касније са трендом кодификација прописа постепено долази до утапања *lex mercatoria* у национално законодавство.⁶⁴⁴ Консолидација вестфалске државе доводи до промена у могућности и жељи државе да регулише међународне трговачке трансакције. Позитивно право добија предност као погоднији алат за регулисање међународне трговине уместо *lex mercatoria* и обичаја као основног извора права. Са појавом глобализације национално регулисање међународне трговине постаје поновно неефикасно и међународна заједница трговаца ствара нову *lex mercatoria*.

Проучавања модерне *lex mercatoria* започињу шездесетих година XX века. Конференција о изворима међународне трговине одржана у Лондону 1962. године и радови Клајва Шмитхофа (Clive Schmitthoff) и Бертхолда Голдмана (Berthold Goldman) као својеврсних манифеста за теорију *lex mercatoria*, отварају правну дебату која ни данас није окончана. Ставови о аутономној и транснационалној *lex mercatoria* крећу се од негирања постојања⁶⁴⁵ па до *lex mercatoria* као трећег правног поретка, у односу на национални и међународни поредак.⁶⁴⁶

⁶⁴⁴ U sudskom predmetu Pillans v. Mierop iz 1663. godine, u mišljenju Lorda Mansfielda (Lord Mansfield) jasno je istaknuto da *lex mercatoria* nije samostalno pravo nego deo engleskog prava. R. Michaels, 2005, *op.cit.*, 1232.

⁶⁴⁵ Videti: P. Malanczuk, 1997, *op.cit.*, 72.

⁶⁴⁶ Videti: A. F. M. Maniruzzaman, "The Lex Mercatoria and International Contracts: A Challenge for International Commercial Arbitration?", *American University International Law Review*, 14/3, 1999. 658.

Проучавање *lex mercatoria* и њено постојање као самосталног правног поретка свој врхунац доживљавају путем теорија правног плурализма које заступају став да државно право није једино право и да на истој територији може егзистирати више правних поредака.⁶⁴⁷ Као примери таквих правних поредака наводе се осим *lex mercatoria*, *lex petrolea*, *lex maritima* и *lex constructionis* као посебни делови фамилије *lex mercatoria*, али у новије време и *lex informatica* и *lex sportiva*.⁶⁴⁸ Заједничко за све наведене појаве, осим употребе латинских неологизама, је да у складу са теоријом правног плурализма представљају облике недржавног и аутономног регулисања одређених друштвених односа.

Један од потенцијалних проблема теорија које заступају постојање *lex mercatoria* је искључиво полагање пажње на приватни сегмент правила понашања којима се регулише међународна трговина. Правила понашања која прописује трговачка заједница несумњиво су значајна и она чине већину правила. Заступници правог плурализма посматрају *lex mercatoria* као значајан пример аутономног недржавног права.⁶⁴⁹ Ипак, ако *lex mercatoria* посматрамо као правни поредак, неопходно је обухватимо укупност правила понашања којима се регулишу друштвени односи у међународној трговини, и тада не смемо занемарити јавни сегмент *lex mercatoria* - државну регулацију друштвених односа међународне трговине било путем норми националних законодавстава или путем норми међународног јавног права.

Субјекти приватног сегмента *lex mercatoria* су међународне невладине организације као што су Међународна трговачка комора (ICC), Међународна правна асоцијација (ILA) или Поморски међународни комитет (CMI). Наведене организације окупљају стручњаке датих области међународне трговине и оне прописују дата правила понашања. Најбољи пример таквих наднационалних правила су ICC Инцотермс чија је прихваћеност данас универзална. Субјекти јавног сегмента су међународне владине организације као што су УН комисија међународног права трговине (UNCITRAL), Међународни институт за унификацију приватног права (UNIDROIT), Хашка конференција приватног међународног права или Међународна поморска организација (ИМО). Јавни сегмент је оптерећен проблемима самог Вестфалског система суверених држава, и зато његови резултати имају недостатке као што су дуг процес усвајања

⁶⁴⁷ G. Teubner, 1997, *op.cit.*; J. Griffiths, 1986, *op.cit.*; B. Z. Tamanaha, 2008, *op.cit.*; S. Wheatley, 2010, *op.cit.*, 287.

⁶⁴⁸ R. Michaels, 2009, *op.cit.*, 7; R. D. Bishop, " International Arbitration of Petroleum Disputes: The Development of a Lex Petrolea", YCA, 1998. ; A. F. M. Maniruzzaman, 1999, *op.cit.*, 669.

⁶⁴⁹ T. Schultz, 2008, *op.cit.*, 670.

правила понашања, чест компромис у виду могућности прихвата са резервама или доминантан утицај појединих држава. Као илустративни пример може послужити УН Конвенцијом о Уговорима о међународној продаји робе која иначе представља велики допринос унификацији правила међународне трговине, али чије је усвајање трајало преко две деценије, а од 80 држава потписница, 26 је усвојило Конвенцију са одређеним резервама.⁶⁵⁰ Такође, текст Конвенције је донет по узору на Јединствени трговачки закон Сједињених америчких држава.⁶⁵¹ Независно од наведених недостатака јавни сегмент *lex mercatoria* никако не сме бити занемарен.

Тенденција селективног приступа приметна је још од времена настанка теорије *lex mercatoria*. Општа сагласност постоји да су Шмитхоф и Голдман родоначелници *lex mercatoria*. Оба аутора су заступници постојања *lex mercatoria* али су истовремено и носиоци два различита приступа материји, који нису наишли на једнак третман у правној теорији. Шмитхоф је заступао став да постоје два извора настанка *lex mercatoria* – државни и недржавни, а Голдман је инсистирао само на недржавном, наднационалном карактеру *lex mercatoria*.⁶⁵² Није изненађујуће да је Голдманов став о *lex mercatoria* као спонтаном, аутономном правном систему, независном од држава наишао на бољи пријем. Његово поређење *lex mercatoria* са „поштованом старом дамом која је два пута нестала са лица земље и два пута оживела“⁶⁵³ доживело је бројна помињања у научним радовима правног плурализма и оставило значајне последице у његовом развоју.

Наведено „занемаривање“ јавног сегмента *lex mercatoria* преноси се и на схватања спортског права и доводи до наглашеног истицања само његовог приватног сегмента - лех спортива, и посебном нагласку на аутономности и транснационалности.

D. Садржина термина

Термин *lex sportiva* обухвата одређени скуп правила понашања којима се регулишу друштвени односи у спорту. Око ближег одређења скупа таквих правила постој различити приступи. Најшире одређење термина *lex sportiva* обухвата правила понашања којима ГСО регулишу друштвене односе у спорту а најуже и изворно одређење обухвата општа правна правила која настају путем доношења одлука о решавању спорова од стране Спортског арбитражног суда.

⁶⁵⁰ http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html 25.05.2013

⁶⁵¹ A. C. Cutler, 2003, *op.cit.*, 215.

⁶⁵² N. E. Hatzimihail, 2008, *op.cit.*, 174.

⁶⁵³ B. Goldman, *Lex Mercatoria*, Forum Internationale, vol. 3, 1983., str. 3. Citirano u *Ibid.*, 169.

Време настанка термина *lex sportiva* у задњој деценији XX века, оквирно се поклапа са врхунцем дебате поводом *lex mercatoria*. То је време када је Спортски арбитражни суд поседује извесну праксу у решавању спорова насталих око примене аутономно прописаних правила понашања у спорту. Од оснивања 1984. па до 1993. године коју узимамо оријентационо као годину настанка термина, пракса Спортског арбитражног суда је обухватала постојање 21 одлуке и 5 мишљења.⁶⁵⁴ Иако тада, међународне спортске федерације и Међународни олимпијски комитет (ИОС) аутономно доносе правила понашања у периоду близу једног века, тек са оснивањем Спортског арбитражног суда и његове праксе као финалног „судског“ тела у области спорта, ствара се позитивна клима за посматрање таквих правила понашања као самосталне гране права. У комбинацији са развојем теорија правног плурализма, избор термина *lex sportiva* сасвим је логичан. Само постојање Спортског арбитражног суда и његова улога у спорту као органа који доноси финалне одлуке о решавању спорова, представља специфичност која није честа у свету међународних невладиних организација. Његова самосталност и одвојеност од осталих спортских организација, модернизација и комерцијализација спорта и значајна медијска пажња посвећена појединим споровима, учинила је да његове одлуке и неформални систем прецедента буду највидљивији део ширег скупа правила понашања којима се регулишу друштвени односи у спорту.

У свом настанку, а код појединих аутора и касније,⁶⁵⁵ термин је имао искључиво значење за општа правна правила која настају путем доношења одлука о решавању спорова од стране Спортског арбитражног суда. Такође, и сви рани случајеви употребе термина везани за CAS и његове активности. Важно је нагласити да CAS није суд у класичном смислу речи, него је арбитражно тело, и да систем прецедента није предвиђен, али је данас тешко наћи одлуку CAS која у себи не садржи позивање на раније одлуке, а поједине одлуке садрже и ставове о постојању неформалног система прецедента.⁶⁵⁶

Временом са даљим развојем спортског права израз *lex sportiva* добија све шире значење и постаје код многих аутора колективно име за различите облике правила понашања у спорту тачније постаје крајње поједностављен *мото*.⁶⁵⁷ Честа је појава

⁶⁵⁴ Court of Arbitration for Sport - CAS, 2012.

⁶⁵⁵ J. Nafziger, 2004, *op.cit.*; A. Erbsen, 2012, *op.cit.*; R. H. McLaren, 2001, *op.cit.*, 381.

⁶⁵⁶ Видети : Arbitration CAS 2004/A/628, Court of Arbitration for Sport, 2004. para. 19; Arbitration CAS 2008/A/1545, Court of Arbitration for Sport, 2010. para. 3,11, 53

⁶⁵⁷ A. Erbsen, 2012, *op.cit.*, 92.

коришћења термина без ближег упуштања у његово одређење. Ипак, начелна граница у погледу одређивања садржине термина *lex sportiva* је скуп правила понашања којима су регулисани друштвени доноси у спорту а које доносе спортске организације самостално и независно од државе. У питању су правила која су у директној вези са датим спортом и служе његовој унификацији, и то правила игре и правила фер-плеја, затим правила понашања садржане у општим актима спортских организација, која су организационо функционалног и административног карактера и на крају одлуке спортских арбитражних тела, првенствено Спортског арбитражног суда са својим незваничним системом прецедента.

Е. Закључак

Употреба термина *lex sportiva*, уместо његовог превода - спортско право, показала се временом као изузетно значајна. На крилима *lex mercatoria* и правног плурализма, термин *lex sportiva* је појам спортског права за изузетно кратко време учинио познатим у светским научним размерама. Код опште правне популације, која нема додира са регулисањем друштвених односа у спорту а ни са појмом *lex mercatoria*, термин је јасно преводив, и недвосмислено указује на засебну грану права и изазива одређене реакције, па макар оне биле и негативне у складу са владајућим теоријама правног позитивизма.

Сама употреба наведеног термина има низ предности. Прва је историјска заслуга, ако можемо користити израз историјска са обзиром на време његове употребе, за релативно брз развој спортског права. Сам израз који је у себи садржао латинску реч закон и одредницу која га је упућивала на спорт, изазвао је многе позитивне и негативне реакције код правничке и остале стручне популације. Могуће је рећи да је термин наишао на већу прихваћеност у социологији и филозофији права. Ипак највећа предност таквог популарног и упрошћеног термина, под условом да се постигне претходна сагласност око његове суштине и садржине, је разумљивост и једноставност. Непотребност превођења је значајна и пожељна одлика сваког термина.

Колико год употреба термина *lex sportiva* има заслуга за развој спортског права, морају се приметити и одређене нежељене појаве. Једна од њих је појава општег коришћења термина без упуштања у његово одређење, а у случајевима његовог дефинисања – приказ различитих друштвених појава. Озбиљнија претња неадекватне употребе термина *lex sportiva* је његово поистовећивање са термином спортско право. Видели смо да је настанак термина *lex sportiva* тесно повезан са термином *lex*

mercatoria и његовим основним историјским карактеристикама: аутономности и транснационалности. Голдманов правац приступа *lex mercatoria*, који подразумева искључиво инсистирање на поменутим карактеристикама, односно на приватном сегменту *lex mercatoria*, и његов добар пријем у научној јавности оставио је позитивне и евентуалне негативне последице на проучавања спортског права. Занемаривање јавног сегмента регулисања спорта, данас може довести до неразумевања регулисања спорта уопште, нарочито након актуелних процеса стварања хибридних система међународне регулације где је међународна борба против допинга један од значајних примера.

Можемо закључити да термин *lex sportiva*, било да је његово одређење дајемо у складу са теоријом слабог плурализма као аутономног подсистема државног правног поретка или теоријом правног плурализма као наднационалног самосталног правног поретка, не може бити поистовећена са спортских правом, него може бити само део спортског права и то његов приватни сегмент. Све значајнија улога државе, директно или преко учешћа у хибридним међународним организацијама све више сужава простор употребе термина и чини га анахроним, односно његова употреба данас и у будућности је могућа само уз врло прецизно дефинисање. Такође, будућност регулисања друштвених односа у спорту више није само у оквиру *lex sportiva* – самосталног недржавног регулисања, него у заједничком деловању ГСО, држава и међународних владиних организација у оквирима нових међународних хибридних организација. Овакав приступ, који је своју значајну потврду добио у оквиру међународне борбе против допинга у спорту, очекује свој даљи развој у решавању других заједничких проблема као што су спречавање насиља у спорту или борби против корупције у спорту.

2) *Lex ludica*

Термин *lex ludica* је наставак коришћења латинских неологизама. Поједини аутори⁶⁵⁸ га користе за означавање једног специфичног сегмента спортског права. Специфичност датог сегмента садржана је и у самој суштини спорта као друштвене појаве, односно у чињеници да је спорт такмичарски организована игра. У питању су службена правила игре и принципи фер-плеј. По неким ауторима тај сегмент спортског права представља *hard core*, односно суштину спортског права. Сва остала правила су у

⁶⁵⁸ Videti: K. Foster, 2012, *op.cit.*; R. Siekmann, "The specificity of sport: sporting exceptions in EU Law", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 4, 2012. 702, 703.

функцији несметаног одвијања такмичарске организоване игре као суштине спорта. Као и у случају термина *lex sportiva* реч *ludica* нема значење у латинском језику. Најближа реч је *ludus* која значи игра, забава. Аутор термина је италијански професор Масимо Коца (Massimo Coccia) који је као председавајући CAS Панела употребио термин у одлуци поводом случаја АЕК Athens and SK Slavia Prague v. UEFA 1999. године.⁶⁵⁹ Термин није наишао на ширу употребу из два разлога. Први је опасност од потенцијалног неправилног схватања израза *ludus* а други је више одраз непознавања материје, јер мали је број аутора који су се уопште упуштали у правна разграничења различитих области спортског права.

3) *Међународно јавно спортско право*

Термин *међународно јавно спортско право*⁶⁶⁰ је релативно ретко коришћен термин у радовима посвећеним спортском праву. Његово исправно коришћење обухвата правне норме међународног јавног права које регулишу одређене односе у спорту и саставни су део јавног сегмента спортског права. Као и у случају националних законодавства треба одвојити норме међународног јавног права које регулишу друштвене односе који нису специфични само за спорт него и за друге друштвене односе. Тако на пример несумњиво је да одредбе Конвенције о признању страних арбитражних одлука имају важну улогу у систему решавања спорова у спорту, али њене норме не чине међународно јавно спортско право, као што то чине норме Међународне конвенције против допинга у спорту, Међународне конвенције против апартхејда у спорту или Уговора о заштити олимпијских симбола.

4) *Међународно спортско право*

Међународно спортско право је термин који у случају правилне употребе обухвата само један сегмент спортског права, међународно јавно спортско право. У пракси и литератури приметно је његово непрецизно коришћење, чак и код еминентних писаца спортског права,⁶⁶¹ без додатака *јавно*, за обележавање спортског права уопште. Таква употреба термина има јасан и оправдан циљ, да нагласи одвојеност од држава

⁶⁵⁹ R. Siekmann, 2012, *op.cit.*, 388.

⁶⁶⁰ A. Wax, 2012, *op.cit.* Вах (Wax) је један од ретких аутора који правилно користи термин међународно јавно спортско право, у смислу друштвених односа у спорту који су регулисани путем међународних конвенција (допинг, апартхејд, насиље, олимпијски симболи), али касније за остатак спортског права користи израз међународно спортско право, у смислу да је међународно јавно спортско право кључни елемент међународног спортског права

⁶⁶¹ J. Nafziger, "The Future Of International Sports Law", *Willamette law review*, 42, 2006.

али такав приступ може довести до конфузије. Термин међународно право генерално се користи за правне норме настале вољом држава путем међународних уговора. У поменутим случајевима правилна употреба би била коришћење израза наднационално, транснационално, наддржавно или чак и глобално. Поистовећивање спортског права у својој целини са знатно мањим делом - међународним спортским правом, носи опасност од негирања саме суштине спортског права као творевине имуне на поступања држава и њених органа. Такође, национални судови су дужни да примењују норме међународног права а у случају норми спортског права судови традиционално признају спортску аутономију.

Разлог поменуте конфузије налази се у суштини спорта као друштвене појаве. Због своје такмичарске суштине спорт је по својој дефиницији међународног карактера, односно не може се зауставити на нивоу државе. Такође, сви организациони облици спорта засновани су на државној припадности. Националне спортске асоцијације се оснивају по принципу једна држава једна национална асоцијација. Такмичења се одржавају између представника држава. Таква организациона структура спорта је једино била могућа у тренутку његовог настанка крајем XIX и почетком XX века у међународној заједници у којој је вестфалски систем био практично неприкосновен. Чак и данас ретки су примери такмичења на коме не наступају представници држава. Један од изузетака, али изузетак који потврђује правило, су такмичења непризнатих држава која се одржавају под посебним условима. Много значајнији изузетак, који може указати на даљи правац развоја спорта на другачијим основама, су такмичења Формуле 1. Тимови који учествују на такмичењима нису национални тимови, него пре представљају познате мултинационалне компаније.

5) *Европско спортско право*

Задњих година, нарочито након усвајања Лисабонског уговора користи се термин *европско спортско право*.⁶⁶² ЕУ, са својим организационо-функционалним специфичностима, задњих деценија представља међународног субјекта који има највеће могућности утицаја на спортску аутономију. Одлуке Европског суда правде, ново усвојене правне норме Лисабонског уговора као и поједине међународне конвенције усвојене под окриљем њених тела, чине саставни део међународног јавног спортског права регионалног карактера.

⁶⁶² S. Weatherill, 2012, *op.cit.*; R. Parrish, *Sports law and policy in the European Union*, Manchester University Press, Manchester, 2003; R. Parrish *et al.*, European Parliament, 2010; R. Siekmann, 2012, *op.cit.*

Правне норме наведених аката ЕУ имају значајан утицај на друштвене односе у спорту. Уважавајући бројне специфичности спорта, став ЕУ је да уколико дати друштвени односи у спорту представљају економску активност, морају бити у складу са прописима ЕУ.

Наведени термин потребно је разликовати од термина *европски спортски модел*.⁶⁶³ У питању је термин који има основу и у европском спортском праву, али који се мора посматрати много шире. У питању је принцип организовања, функционисања и развоја спорта који се знатно разликује у односу на северно амерички модел. Основне одлике северно америчког модела спорта, тачније САД, су да је спорт привредна грана као и остале, са основним циљем стицања профита. Приватно власништво доминира у структури спортских организација. Такмичења се организују у систему затвореног круга, без елиминације клубова, а о евентуалном проширењу броја клубова одлучују управни одбори власника. Најбољи пример северно америчког модела представља Национална кошаркашка асоцијација (NBA), која је далеко утицајнија у кошарци на тлу САД од Међународне кошаркашке федерације (FIBA).

6) Глобално или транснационално спортско право

Задњих деценија у употреби је израз *глобално*⁶⁶⁴ или *транснационално спортско право*.⁶⁶⁵ У питању су термини са сличним значењем. Основни задатак употребе наведених термина је да нагласи суштину одређеног сегмента правила понашања у спорту. У питању је приватни сегмент спортског права који обухвата највећи број правила понашања и који по својој суштини представља основ спортског права. Такође означава појаву која представља аномалију у досадашњем вестфалском систему држава и међународних организација.

Најкраће речено у питању је аутономни правни поредак регулисања одређених друштвених односа у спорту, заснован на само-регулацији од стране ГСО. У својој основи је уговорни поредак и као такав независан од држава и националног законодавства у оквиру своје надлежности. У оквиру аутономије ГСО доносе правила понашања, примењују их и решавају настале спорове. Преиспитивање одлука ГСО ван унутрашњег система, има изузетно рестриктивну могућност.

⁶⁶³ White paper on sport, com(2007) 391 final, Commission of the European Communities, 2007. 12. ; B. Bogusz, A. J. Cygan, E. M. Szyszczak, eds., "The regulation of sport in the European Union", Edward Elgar, Cheltenham, Northampton, 2007, 13.

⁶⁶⁴ K. Foster, 2003, *op.cit.*; K. Foster, "Global Administrative Law: The Next Step For Global Sports Law?", *Westminster School of Law*, Research Paper No. 12-10, 2012.

⁶⁶⁵ F. Latty, 2012, *op.cit.*

Израз *глобално* може се посматрати у свом основном језичком значењу – планетарно, универзално. У таквом значењу је коришћено и у термину *глобалне спортске организације* (ГСО), односно означавају организације које је су јединствене и врховне у датом спорту или спортском догађају. У спортовима које имају више самосталних врховних спортских организација и међусобно деле дати спорт, не постоје ГСО. У истом значењу термин се посматра у односу на спортско право. Глобално спортско право је једино право које универзално регулише дате друштвене односе у спорту и оно је и *транснационално* – регулише друштвене односе у спорту независно од граница држава.

Као и код других термина, неопходно је одредити његову употребу односно садржину. Само приватни сегмент спортског права је глобалног и транснационалног карактера. Опасност, односно могућност забуне, представља генерализовање термина *глобално* или *транснационално* на све области спортског права, које може довести до занемаривања јавног сегмента спортског права – националних законодавстава и међународног јавног спортског права који је производ држава и међународних владиних организација.

III. Закључак

Предлог аутора је коришћење термина спортско право, који би уз правилну употребу стварао најмање недоумица у правној теорији. Алтернативни назив би могао бити *lex sportiva*, што би у „непостојећем“ преводу требало да значи исто – спортско право. Такав термин, опет уз правилну употребу и значење, могао би имати низ предности, пре свега због своје популарности, сугестивности и одсуства потребе превођења.

Међу заговорницима постојања спортског права постоје различити термилошки и садржински приступи. Разлози недовољне теоретске утемељености леже пре свега у чињеници да је спортско право млада и још недовољно позната правна дисциплина. Регулисање спортских такмичења на националном и међународном нивоу постаје све сложеније у другој половини XX века. Поред традиционалног регулатора ГСО, све је већа улога држава и међународних организација, односно јачање приватног сегмента прати и јачање јавног сегмента регулисања спорта. Стварање хибридних ГСО, представља револуционарну промену у свету међународних организација. Све наведене промене не прати и адекватно занимање за проучавање правила понашања која

регулишу друштvene односе у спорту на свим нивоима. Први радови посвећени спортском праву на територији САД јављају се тек седамдесетих и осамдесетих година а у Европи тек почетком деведесетих.⁶⁶⁶ Колико је спортско право још увек занемарена дисциплина, говори нам податак Асоцијације америчких правних школа да је у 2009-2010 години спортско право предавало само 120 професора, а око 340 анти-монополско право, 1800 уставно право и 360 радно право.⁶⁶⁷

Спортско право у свом настанку и развоју непрекидно се сусреће са теоретским недоумицама и неразумевањима. Правне основе на којима почива његов приватни сегмент и данас изазива низ недоумица. Прво, ГСО као доносиоцима правила понашања у правној теорији се не посвећује готово никаква пажња. Већина аутора се задовољава њиховим набрајањем и одређивањем као врсте МНВО, без даљих разматрања. Друго, ни МНВО не уживају адекватну пажњу. Ни данас не постоји њихова опште прихваћена дефиниција мада пуно аутора указује на њихов све већи значај. У оквиру постојећих дефиниција МНВО, за ГСО не постоји у потпуности одговарајуће место. Из тих разлога неопходно је редифинисање појма МНВО. Треће, одређивање правила понашања која прописују ГСО као облика недржавног права за многе класичне правне теоретичаре је јерес, односно нешто што је немогуће јер право не постоји ван државе. Спортско право прати и суштинско неразумевање које се своди на став да је спорт пре свега забава и самим тим неспојива са правом а само изузетно постоје ситуације у којима се примењује право, наравно право државе јер друго право и не постоји. Насупрот наведеном екстрему непризнавања можемо посматрати и супротну страну. Поступак који се води пред Спортским арбитражним судом изузетно је сложен и захтева изузетно познавање материје спортског права и формалне процедуре. Дати спорови, углавном имају значајне материјалне последице тако да се избору стручних правника поменуте области, придаје изузетна пажња.

Основна снага и виталност спортског права налази се у општем интересу његовог постојања. Спортско право нема монопол физичке принуде као државно право, али то је и његова предност. Степен прихваћеност његових правила је далеко испред државног права. Прихваћеност се не односи само на појединце него и на државе. Спортска правила немају паралелу у међународној заједници по степену добровољног

⁶⁶⁶ По појединим ауторима проучавање спортског права постојало је у Италији још двадесетих година XX века. Спортско право је било узето као најбоље поље за анализу „правних поредака“ – једне од варијанти правног плурализма. Теорије правних поредака су тада имале за циљ чување спорта од државних утицаја било политичких, било од националних судова. Л. Casini. "Towards global administrative systems? The Case of sport", in *Global administrative law: An Italian perspective*, (ed. S. Cassese), 2012, 12.

⁶⁶⁷ M. J. Mitten, H. Opie, 2010, *op.cit.*, 271.

извршавања. Чланство у појединим ГСО је бројније него чланство у УН. Олимпијска Повеља а нарочито борба против допинга ујединила је практично цело човечанство. Није случајно да нови облик међународних организација – хибридне међународне организације, имају једно од својих првих појављивања на међународној сцени у оквиру спортског права. Настанак WADA, и врло ефикасан учинак за релативно кратко време, указује на могуће правце развоја међународних односа. Очигледно је да су се вестфалска држава и њене МВО, али донекле и МНВО, приближиле свом врхунцу, да је будућност међународне сарадње у хибридним међународним организацијама, као и да ће се све већа пажња обраћати појави и развоју недржавног права и његовим појединим облицима.

Д Е О Д Е В Е Т И

ПИТАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ ГСО

I. Уводна разматрања

Данас се води пуно расправа око питање одговорности глобалних организација које самостално доносе правила понашања у оквирима својих надлежности. Многа питања која конфротирају човечанство не могу се решити у националним оквирима и морају се данас решавати на глобалном нивоу. У погледу потребе оснивања таквих организација не постоји дилема, али око њихове контроле и одговорности постављају се бројна питања. Сагласност је постигнута око чињенице да неконтролисана моћ и недостатак одговорности представљају „демократски дефицит“. Као основа за поређење је држава и њени „демократски“ системи унутрашње контроле преко система представљања и периодичних избора. Једну од крајности представљају ставови да је питање одговорности преувеличан проблем, односно да се у случају државе као мере поређења полази од „фетишизације“ државе у којој су идеализовани њени принципи одговорности а нарочито систем периодичних избора.⁶⁶⁸

Питање има посебну тежину у погледу МНВО због њихове „раздвојености“ од држава. Скретање пажње на питање одговорности НВО и степена државне контроле забележена су још крајем XIX века.⁶⁶⁹ Још од тада тежиште питања је на учешћу државе у контроли. У теорији преовлађују ставови да држава не треба да врши директну контролу него само евентуално да обезбеди оквире и механизме у којима би саме МНВО унапредице свој учинак.⁶⁷⁰ Данас се питање одговорност МНВО може посматрати у односу према свом чланству, својим руководиоцима, другим МНВО у

⁶⁶⁸ S. Charnovitz. "Accountability of Non-Governmental Organizations in Global Governance", in *NGO Accountability - Politics, Principles and Innovations*, (eds. L. Jordan, P. V. Tuijl), Earthscan, London, 2006, 27.

⁶⁶⁹ У том правцу интересантно је анализирати Енциклику о капиталу и раду, Папе Леа XIII. Енциклика представља одговор Католичке цркве на друштвене проблеме тог времена пре свега у односу на радничку класу и сиромашне, који су настали након индустријске револуције. Црква истиче важност цивилних удружења јер она постоје за опште добро и ради интереса свих. Улазак у таква друштва представља природно право и задатак државе је да га заштити а не уништи (тачка 51.). Постоје и лоша, незаконита и штетна друштва за државу. У таквим случајевима држава може спречити њихово формирање и распустити постојећа али такве мере морају бити предузете без угрожавања права појединаца и без неразумног регулисања а под изговором јавног интереса (тачка 52.). Детаљније видети: RERUM NOVARUM, *Encyclical of Pope Leo XIII on capital and labor*, 1891. http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum_en.html, 11.02.2013

⁶⁷⁰ S. Charnovitz, 2006, *op.cit.*, 40.

оквирима сарадње, према МВО у случајевима када траже акредитацију свога чланства као и према државама, на пример у погледу поштовања њених прописа. Постоје и идеје о потребама оснивања посебних МНВО чија би надлежност била питања одговорности других МНВО⁶⁷¹, али на том плану се није далеко одмакло.

Приликом разматрања питања одговорности ГСО неопходно је размотрити специфичности овог организационог облика. Посебну пажњу треба обратити на организациону структуру и функције ГСО-а као и могућности стицања прихода и постојање монопола спортског догађаја, које у својој укупности дају крајње специфичан положај ГСО у систему МНВО и глобалног управљања.

1. Архитектура ГСО је створена за аматерски спорт

Оснивање ГСО било је један од предуслова постојања и развоја аматерског спорта крајем XIX века и прве половине XX века. Морала је постојати кровна организација која ће доносити правила понашања и организовати такмичења. Први и основни задатак ново створених организација је био доношење заједничких правила игре. Једна од суштинских карактеристика спорта као организоване такмичарске игре је постојање правила по којима се одвија. Та правила морају бити јединствена за све учеснике. На нивоу државе тај циљ није било тешко остварити али национални оквири нису били довољни за развој спорта као такмичарске друштвене активности. Следећи задатак је био организација међународних такмичења. За разлику од првог задатака, са којим се аматерска архитектура могла лакше носити, други задатак је већ наилазио на бројне тешкоће. Решење је некад налажено и у организовању такмичења у оквиру других већих манифестација.⁶⁷² Почетна такмичења су била праћена финансијским и организационом проблемима. Већ тада су уочени први знаци да неке послове везане за спорт треба препустити професионалцима.

Начелна аматерска и волонтерска основа спорта преносила се и на ГСО. Првобитне ГСО су често имале назив *аматерска* у свом називу. Поједине ГСО су тек у скорије време замениле реч *аматерска* у свом називу, али су њихове познате скраћенице остале исте.⁶⁷³ ГСО су имале мале административне апарате ангажоване

⁶⁷¹ Who Guards the Guardians, The Economist, 20 September 2003

⁶⁷² Тако на пример Олимпијске игре у Паризу 1900. године и Олимпијске игре у Сент Луису 1904. године организоване су у оквиру Светског сајма. A. Kruger, 1999, *op.cit.*, 7.

⁶⁷³ У случају IAAF од оснивања 1912. године па до 2001. године, скраћеница IAAF је значила Међународна аматерска атлетска федерација (International Amateur Athletic Federation), када је Конгрес одобрио промену назива у Међународна асоцијација атлетских федерација (International Association of Athletics Federations). Тек амандманима усвојеним на Конгресу 1982. године у Атини и 1999. године у

углавном на добровољној основи. Познат је и пример Барона Кубертена који је значајан део својих средстава улагао у развој Олимпијског покрета.⁶⁷⁴

Развој и значај ГСО у међународном спорту није свуда текао на исти начин. Потпуно другачији правац развоја појединих популарних спортова се десио на америчком континенту, нарочито у САД. Правац развоја у САД је ишао комерцијалним путем. Организације које су регулисале поједине спортове имале су јасну власничку структуру и профитну орјентацију. Системи такмичења су затвореног карактера и до промене тимова долази само на основу одлуке управних одбора организатора такмичења. Такмичења су првенствено намењени гледаоцима односу стицању профита. Пример таквог спорта је кошарка, где NBA лига која функционише на наведеном принципу има знатно већи утицај од FIBA у области кошарке.

Битно је напоменути да данас постоје и спортови који немају ГСО. У извесним случајевима, може се рећи да постоји више организација које настоје да имају статус ГСО у датом спорту. Узмимо на пример један од најстаријих спортова – бокс. Бокс је присутан још у најранијим фазама настанка пре-модерног али и модерног спорта. Бокс је један од спортова, захваљујући низу околности, који је на самом почетку настанка модерног спорта добио комерцијални значај. Показало се да је лакше било организовати борбу два човека и привући гледаоце и кладионичаре него на пример организовати фудбалске мечеве. Није случајно ни да се прва модерна плаћена гледања спортских догађаја везују за бокс мечеве. У раној фази настанка модерног бокса показало се да има више носиоца интереса за његово организовање, што никако није био случај за већину осталих спортова. Такав развој данас се огледа у постојању великог броја међународних боксерских организација које претендују на место ГСО. Ипак, бокс и данас функционише како на аматерском тако и на професионалном нивоу.

Интересантно је посматрати развој нових спортова, као на пример екстремних спортова. Њихов развојни стадијум још увек не захтева настанак ГСО али може се поставити питање и да ли ће до тога и доћи. Њихова такмичења се не организују по основу државне припадности, и што је још важније организатори су често велике

Севиљи дозвољено је спортистима да примају накнаде за учешће на међународним такмичењима. Constitution, IAAF, 2011.; У случају ФИБА скраћеница означава оригинални назив на француском језику Међународна аматерска кошаркашка федерација (*Fédération Internationale de Basketball Amateur*). Реч *аматеур* је избачена из назива 1986. године са формалним укидањем разликовања спортиста аматера и професионалца. Слово *a* је остало у скраћеници али са објашњењем да у речи *баскетбалл* оно представља друго слово. www.fiba.com 20.06.2013

⁶⁷⁴ Кубертен је сам финансирао највећи део трошкова рада Бироа, као и своје путне трошкове. После Октобарске револуције 1917. године, претрпео је значајне финансијске губитке због улагања у акције царске Русије, и тада почиње његово повлачење из Олимпијског покрета. A. Kruger, 1999, *op.cit.*, 12.

медијске компаније. Сама такмичења су снажно медијски пропраћена и имају јасну комерцијалну основу.

Можемо закључити да је данашња аматерска организациона основа ГСО⁶⁷⁵ последица постојања првобитне аматерске основе датог спорта. У ситуацијама где је сам спорт био организован на професионални и комерцијални начин и врховне спортске организације су организоване на комерцијалним основама са јасним власничким уделима као што је пример са северно-америчким моделом спорта.

2. Промена окружења у коме се налазе ГСО

Спорт још од свог настанка никада није био лишен могућности стицања материјалних користи и постојања појединаца који су га упражњавали као професионалну делатност. Ипак све до шездесетих година XX века спорт је био начелно ван токова опште комерцијализације и професионализације. Тих година долази до промена окружења у коме се спорт налази. Привреда се све више окреће спорту који постепено постаје једна од успешнијих привредних грана. Предузимају се све већа улагања у спортску инфраструктуру. Један од примера је изградња поменутог Астродома – првог покривеног и климатизованог стадиона. Тих година долази до брзог развоја масовних медија и њиховог окретања ка спорту. Организовање спортских такмичења доноси велике приходе за ГСО и њима се посвећује посебна пажња. Маркетинг постаје редовна активност ГСО и она се поверава стручњацима. Нови облици стицања прихода као што су спонзорства, лиценце и продаја права преноса далеко надмашује традиционалну продају карата за гледаоце. Спорт и дате ГСО остварују све снажнију сарадњу са мултинационалним компанијама. Привреда а нарочито масовни медији доприносе развоју и промоцији датог спорта. Смањивање или повећавање интересовања медија за дати спорт постаје битно и за спорт и дату ГСО. Правила игре, која су у начелу утврђена у време настанка дате ГСО, данас доживљавају промене у правцу повећања гледаности.

Значај и улога ГСО је тесно везана за судбину спорта који регулише. Мали и непознати спортови имају ГСО са суштински истом улогом, али оне немају ни приближну улогу у међународној заједници коју имају ГСО великих спортова. Из тих разлога не изненађује чињеница да се ГСО трансформишу своје традиционалне

⁶⁷⁵ Управљачка структура спорта, са изузетком Северне Америке и данас се заснива на моделу створеном од стране енглеске Фудбалске асоцијације (ФА) и енглеске фудбалске лиге из осамдесетих и деведесетих година XIX века. С. Szymanski, А. S. Zimbalist, *National pastime : how Americans play baseball and the rest of the world plays soccer*, Brookings Institution Press, Washington, 2005, 3.

функције и додају нове у правцу стицања прихода и на тај начин остваривања независности. Познати су примери и спортова који су временом пали у заборав, односно изгубили медијску пажњу, па је иста судбина пратила и дату ГСО. Таквим спортовима и њеним ГСО тада прети враћање на почетну аматерску основу.⁶⁷⁶

3. Прилагођавање ГСО

Оригиналну аматерску структуру ГСО и изостанак њеног прилагођавања насталим променама примећује и међународна заједница. Бројне афере корупције и злоупотреба функција од стране поједини ГСО управно су сразмерне јачини и моћи ГСО. Највише скандала је везано за ИОС и FIFA. Наведене организације свесне свог међународног угледа али и основаности појединих злоупотреба, чине напоре у правцу сузбијања датих појава. Поставља се ипак питање да ли могуће без суштинских промена прилагодити структуру ГСО новим изазовима.

Као последица скандала задњих деценија евидентан је већи притисак јавности по питањима одговорности и транспарентности рада ГСО. Посебан акценат се ставља и на доминантни персонални елемент у поступку доношења одлука. Наведени проблеми нису само специфичност ГСО, него су присутни и у раду већине МНВО. Поједине МНВО (Греен Пеаце, Охфам) ни немају чланство у правом смислу речи коме би биле

⁶⁷⁶ Скорашњи случај једног од најстаријих спортова - рвања и питање његовог опстанка као олимпијског спорта може послужити као поучан пример савременог односа ИОС и појединих спортова. Рвање је било заступљено још на античким Олимпијским играма у Грчкој а налазило се у програму свих модерних игара од 1896, осим 1900. године. ИОС је почетком фебруара 2013. године одлучио да избаци рвање из олимпијског програма за Игре 2020. године у Токију, што је изазвало велико незадовољство и неверицу у организацији рвачког спорта. Прва реакција је била подношење оставке председника Светске рвачке федерације (FILA) Рафаела Мартинетија. На његово место именован је Ненад Лаловић који одмах започиње активности за промену одлуке ИОС. У септембру 2013. године на конгресу ИОС у Буенос Ајресу, донета је одлука да рвање остане олимпијска дисциплина, пошто је у конкуренцији бејзбола/софтбола (24) и сквоша (22) овај борилачки спорт добио највише гласова (49)"Трајковић: Лаловић сачувао рвање", Б92. http://www.b92.net/sport/borilacki/rvanje.php?yyyy=2013&mm=09&dd=10&nav_id=752038, 10.10.2013. Наведени пример положаја олимпијског спорта рвања, као једног од најстаријих и првих спортова Игара, указује нам на значај и утицај који има ИОС у свету међународног спорта. У том правцу индикативне су изјаве челника Светске рвачке федерације, након враћања статуса олимпијског спорта рвању. Председник Лаловић након позитивног исхода гласања изјавио је делегатима Конгреса да "враћањем рвања на Олимпијске игре показали сте да су кораци које смо направили да побољшамо наш спорт направили разлику. Уверавам сваког од вас да модернизација рвања овим неће престати. Наставићемо да се трудимо да будемо најбољи партнер олимпијског покрета," као и: "Направили смо грешке. Признали смо то и одлучили да слушамо и учимо. То је једини начин да се буде партнер с МОК-ом. Свесни смо својих грешака и нећемо их поновити. Морамо да надограђујемо наш спорт, као што свакодневно то раде сви остали спортови." Председник Рвачког савеза Србије Жељко Трајковић указао је и на конкретне грешке које су начињене и то речима: "Вест да је рвање у реизбору нас је све затекла, повод за то била су нејасна правила, гледаност и мањак жена у управљачкој структури. Тада је на чело FILA дошао Лаловић, некада председник нашег савеза, оформио је свој тим, доста тога је изменио, правила и све остало да би побољшао атрактивност." Ibid.; "Најзначајнији дан за рвање", Б92. http://www.b92.net/sport/borilacki/rvanje.php?yyyy=2013&mm=09&dd=09&nav_id=751488, 10.10.2013

одговорне а и персонални елемент је такође изражен. Њихова одговорност је далеко више зависна од јавности него од чланства.⁶⁷⁷ Основна разлика и суштина потребе за одговорним и транспарентним радом ГСО, је чињеница да поједине ГСО доносе одлуке које директно утичу на велики број појединаца и организација било да су материјалне или процедуралне природе.

Нагле промене шездесетих година у правцу комерцијализације спорта показале су одличну способност једног дела ГСО-а за адаптацију на нове услове. Основна функција доношења правила понашања у спорту добија ново тежиште, које се постепено пребацује са правила игре и основног регулисања одржавања спортског догађаја на правила функционисања свих односа у спорту а која се налазе у оквиру спортске аутономије. У складу са тим задатком унутрашња структура ГСО-а се повећава, не само квантитативно него и квалитативно. Уместо волонтера сада имамо стално запослене стручњаке разних профила, од уско стручних правника спортског права па до маркетиншких експерата. Поједине ГСО остварују приходе до тада невиђене у свету МНВО. При свим тим променама суштина као и начин одлучивања ГСО остају начелно непромењени.

Највећа квалитативна промена је стварање посебних специјализованих и самосталних ГСО који нису везани за конкретни спорт или конкретни спортски догађај. Поједини аутори их називају и регулаторним телима⁶⁷⁸ као пандан истоименим организацијама у правним системима држава. У питању су CAS и WADA. CAS је независно арбитражно тело које је надлежно за финално решавање спорова у оквиру олимпијске фамилије, независно од врсте спорта. Надлежност CAS-а обухвата и одлуке осталих ГСО. WADA је самостална и независна ГСО чији је задатак борба против допинга у спорту. Такође обухвата целу олимпијску фамилију као и многе спортове ван Игара.

Посебан проблем представља и све присутније јавно деловање ГСО. Спорт је и саставни део културе и његово регулисање је битно како за државе тако и за међународну заједницу у целини. Задњих деценија поједине ГСО предузимају значајне кораке ради развоја спорта у целини. Значајни приходи појединих ГСО, а нарочито FIFA, дозвољавају да се значајан део остварених прихода усмери на развој спорта. У почетку фокус помоћи је био на разним облицима едукација и правно-административне

⁶⁷⁷ J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*, 118.

⁶⁷⁸ B. Kingsbury, N. Krisch, R. B. Stewart, "The Emergence of Global Administrative Law", *Law and Contemporary Problems*, 68, 2005. 23. ; J. L. Chappelet, B. Kubler-Mabbott, 2008, *op.cit.*, 16.

помоћи а задњих година и у улагања у спортску инфраструктуру. На тај начин, као на пример FIFA,⁶⁷⁹ ГСО постају једне од значајнијих развојних МНВО. Такође, приметна је све већа политичка ангажованост великих ГСО. Током развојног периода ГСО-а основни мото „без политике“ је био продуктиван у правцу придобијања што ширег и политички разноврсног чланства. Већ током седамдесетих година посебна пажња међународне заједнице је усмерена ка значајним ГСО, пре свега на ИОС и FIFA као субјекте међународних односа који имају бројно чланство и што је још важније могућност ефикасног утицаја на државе. Почев од активног учествовања у борби против апартхејда, у борби против допинга, остварује се и активна сарадња са МВО као што су УН и њене специјализоване агенције.⁶⁸⁰

4. Специфичности ГСО у погледу одговорности

Задњих деценија теорије које заступају постојање недржавног права паралелно са државним правом стичу све више присталица. Као пример недржавног права углавном се наводи лех мерцаториа али и спортско право, углавном под именом лех спорта. У досадашњем излагању видели смо да ГСО својим санкционисањем одређених друштвених односа у спорту утичу и на понашања држава, а у случају борбе против допинга, WADA као ГСО, има могућност ограниченог санкционисања и држава. Видели смо да у већини спорова у спорту финално решавање се налази у надлежности спортске заједнице. На тај начин велики број појединаца и организација не може добити правну заштиту од стране своје државе. Поставља се питање да ли такав систем могу водити ГСО као врста МНВО, као и питање да уколико могу, како организовати адекватну одговорност и транспарентност рада.

Можемо закључити да ГСО у оквиру своје аутономије настоје да замене непостојање државне регулативе. У поређењу са државом могуће је уочити извесне сличности. ГСО у својој функцији регулисања друштвених односа у спорту практично преузима систем поделе власти на законодавну, извршну и судску функцију. Систем поделе власти ГСО, највише сличности има са председничким системом поделе власти у случају држава. Извршна власт, тачније председник, углавном представља у пракси

⁶⁷⁹ С. Eisenberg, 2006, *op.cit.*, 61; С. Eisenberg, 2005, *op.cit.*, 389.

⁶⁸⁰ Тако на пример, FIFA учествује у бројним пројектима у сарадњи са УН као што су: „Kick Polio out of Africa“ са WHO од 2000. године, „Smoke-Free Soccer“ са WHO од 2002. године, „Say Yes for Children“ са UNICEF од 2002. године, „Red Card to Child Labour“ са ILO од 2003. године, „Go Girls! Education for Every Child!“ са UNICEF од 2003. године, „Elimination of Child Labour in the Soccer Ball Industry“ са ILO од 2006. године, „Unite for Children, Unite for Peace“ са UNICEF од 2006. године, „Goals for Girls!“ са UNICEF од 2007. године и др. www.FIFA.com 13.10.2013.

главни извор моћи у ГСО. Законодавна власт, преко представничких органа, има формално најзначајнију улогу и у њеној надлежности је доношење најзначајних општих аката. У пракси, одлучујућа улога законодавне власти се доводи се питање услед великог броја чланица, и чињенице да по правилу свака чланица има једнако право гласа без обзира на значај и допринос. Овде се мора обратити пажња на парадокс у односима организације и чланства, који нема паралеле у свету МНВО па и МО уопште. Националне спортске асоцијације преко својих представника су носиоци законодавне власти у ГСО и које формално доношењем највиших општих аката одлучују о најважнијим питањима ГСО. Као код сваког удружења, што ГСО јесте у својој суштини, чланице имају одређене финансијске обавезе према кровној организацији ради њеног ефикасног функционисања и остваривања интереса чланица. Истовремено, националне асоцијације су и корисници финансијских средстава добијених од стране ГСО, као што су на пример расподела прихода од међународних такмичења или одређене наменске помоћи. Код свих националних асоцијација укупан скор добијених средстава и датих средстава је у корист првих. Код спортских асоцијација неразвијених држава, које су углавном и корисници посебних помоћи, финансијски износи добијени од ГСО-а представљају често једини и главни извор финансирања. Наведени парадокс је један од озбиљних извора потенцијалних злоупотреба у функционисању ГСО, тачније представља потенцијални облик политичке корупције.

Следећа начелна сличност држава и ГСО-а је постојања кохезивног фактора који држи на окупу елементе система. Разлика је у самом кохезивном фактору. У случају државе монопол физичке принуде је преовлађујући а увек и крајњи разлог који држи на окупу и обезбеђује поштовање правила понашања свих субјеката. Физичка принуда је пресудни суштински елемент који је саставни део држава од настанка па до данашњих дана. Једино се мења његова улога и удео, у смислу да је у сталном порасту део функција државе који нису директно заснован на принуди него на постојању интереса обе стране.

У случају МНВО, а нарочито у случају ГСО основни кохезивни елемент представља постојање узајамних интереса обе стране, стране која управља и стране на коју се односе правила понашања. Сама природа спорта је захтевала такав приступ. Основ легитимитета ГСО почива на добровољности али и на нужности постојања правила понашања. На тај начин много је лакше обезбедити општу прихваћеност прописаних правила понашања. На извесан начин могуће је ГСО посматрати као

еволюциони облик државног организовања. У крајњој линији ГСО, као и МНВО уопште, настају након формирања држава, непрекидно су са њом у контакту и настоје да превазиђу њена ограничења.

Са обзиром на наглу комерцијализацију и професионализацију спорта а сам тим и ГСО, данас је прилично оптимистички и рано говорити о новом еволуционом облику. Постојање заједничких интереса се не доводи у питање, али формирање и учвршћивање монопола спортског догађаја отвара нова питања. У спортовима где постоји ГСО, односно једина врховна управљачка организација, нема датог спорта ван њених оквира. Покушаји издавања ван оквира дате ГСО углавном се нису се показали ефикасним⁶⁸¹.

Монопол спортског догађаја једнако делује на националне асоцијације, националне клубове па чак и међународне федерације у случају Олимпијског покрета. Илустративни пример су почетни отпори увођењу CAS-а као финалног “судског” тела у свим олимпијским спортовима и WADA-е као централног тела у борби против допинга такође у свим олимпијским спортовима. МСФ које су најдуже задржале своја тела насупрот CAS-у и WADA-и су најмоћније ГСО као на пример FIFA и IAAF.

Монопол спортског догађаја доводи у питање и уговорну основу на којој почива легитимитет ГСО. Формално гледано између спортске организације и појединца спортисте постоји уговор којима су регулисана међусобна права и обавезе. Спортиста може да склопи уговор и да се бави датим спортом на националном и међународном нивоу у оквиру дате ГСО или да га не потпише и самим тим онемогућено му је бављење датим спортом. Може се поставити питање да ли су уговорне стране равноправне и самим тим да ли уопште постоји уговор односно да ли он прикрива суштинску неједнакост и асиметрични однос.⁶⁸²

⁶⁸¹ У случају најзначајнијих ГСО, као што је на пример FIFA, настојања појединих клубова да оформе своје облике спортских такмичења била су осуђена на неуспех. Најпознатији пример таквог настојања је организација европских фудбалских клубова под називом G-14. Организација је основана 2000. године, од стране четрнаест најуспешнијих европских фудбалских клубова. Основни задатак организације је био постизање јединственог притиска на FIFA и UEFA у правцу стварања новог елитног облика такмичења које би било усмерено на стицање профита. Идеја таквог такмичења потекла је од компаније Медиа Партнерс током 1998. године. Такво такмичење које би окупило елитне клубове Европе, у суштини представља покушај увођења северно америчког модела спорта у европски фудбал и оспоравање финалног ауторитета FIFA. Од самог почетка таква настојања су оспоравана од стране FIFA и кулминирали су претњама санкција избацивања клубова учесника из својих такмичења као и забранама играња за њихове играче. Организација је распуштена 2008. године и замењена знатно широм организацијом под називом Удружење европских клубова, која је призната од стране FIFA. R. Giulianotti. "Playing an Aerial Game: The New Political Economy of Soccer", in *The political economy of sport*, (eds. J. Nauright, K. S. Schimmel), Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005, 30; J. L. Chappelet, B. Kubler-Mabbott, 2008, *op.cit.*, 15.

⁶⁸² K. Foster, 2003, *op.cit.*, 50.

Као у случају поређења ГСО са државом, тако се извесне паралеле могу повући и између ГСО и мултинационалних компанија. На овом месту поредићемо оне ГСО које су искористиле комерцијални потенцијал датог спорта. Основна сличност представљају комерцијални профит које остварују МНК и ГСО. Основну разлику представља начин на који се даље дистрибуира стечени профит. У случају МНК остварени профит се дели између власника. У случају ГСО не постоји власничка структура и остварена добит се улаже у развој спорта. У случају МНК постоје развијени принципи контроле новчаних токова, као и јасан систем управљања заснован на власничким уделима. Такође и у случају државе имамо јасне принципе контроле новчаних токова а и систем управљања заснован је на вишепартијском систему и периодичним изборима. У случају ГСО таква политичка контрола не постоји.

Изборни циклуси формално постоје у свим ГСО али се знатно разликују од државних избора где практично постоји само један ниво гласања када сви пунолетни грађани одлучују од избору својих представника у законодавном органу. Пирамидална структура чланства од своје основе националних клубова и спортиста па до избора представника највишег представничког органа садржи више нивоа и пуно представника. Велики број спортских „радника“ проводи деценије у одлучивању у спорту. Поменути парадокс, односно потенцијална политичка корупција, заснована на чињеници да су чланице из неразвијених држава истовремено и примаоци знатне финансијске помоћи доводи у питање начин одлучивања у законодавним телима.⁶⁸³

Системи контроле новчаних токова у ГСО представљају посебан проблем. Величина проблема и могућности злоупотреба је сразмерна величини прихода. У токовима кретања стицања прихода можемо пронаћи више тачака као потенцијалних извора злоупотреба. Трошкови организовања спортског догађаја и продаја права преноса и лиценци су места за потенцијину финансијску корупцију. Расподела стечене добити је место за политичку корупцију. Такође и само коришћење добијене помоћи од стране националних асоцијација и клубова подложно је финансијској корупцији. Поставља се питање ко је надлежан за контролу новчаних токова у ГСО. На

⁶⁸³ Интересантно је анализирати изборне кампање за Председника FIFA и обећања кандидата у погледу помоћи чланицама. Током своје прве изборне кампање 1998. године, Сеп Блатер је обећао свакој држави чланици \$1.000.000 и свакој регионалној конфедерацији \$10.000.000 помоћи током периода од четири године. J. Forster, *The Finance, Accountability and Governance of Global Sports Governing Bodies*, Paper presented at the Conference "Proceedings of the Symposium on Accountability, Governance and Performance in Transition", Brisbane, 2004. У кампањи за реизбор 2002. године, Блатер је обећао одржавање Светског купа 2010. године у Африци (Афричка фудбалска конфедерација са својом 21 чланицом чини једну четвртину укупног чланства FIFA). R. Levermore, A. Budd, *Sport and international relations : an emerging relationship*, Routledge, London, 2004, 117.

националним нивоима спортски клубови и спортисти имају одговарајућа својства привредних субјеката. На њих се углавном односе исти финансијско-порески прописи као и на остале пореске обвезнике. Проблем настаје када дођемо до нивоа ГСО. Честа је ситуација да су поједине ГСО на територији свога седишта ослобођене пореза на добит. То је на пример случај ИОС-а чије је седиште у Швајцарској.⁶⁸⁴ На тај начин оправдано се може поставити питање могућности али и намере држава за контролом новчаних токова ГСО. Непостојање формалне власничке структуре чини дати задатак још тежим. Насупрот томе постоје јасно изражени носиоци интереса, али са различитим приступом одлучивању. Таква ситуација отвара могућност сукоба интереса код представника извршне власти у ГСО.

Повезаност ГСО са комерцијалним приходима доводи до још једног парадокса. Основно правило МНВО је зависност кровне организације од свог чланства. Стицање значајних прихода доводи до економске самосталности ГСО од чланица. Може се рећи да расподела прихода доводи поједине чланице у зависан положај. На тај начин може се стећи и политичка независност од чланства. Ако тој ситуацији додамо и економско правну независност у односу на државе онда се мора поставити питање: ко може да контролише ГСО?

II. Могућа решења за повећање степена одговорности и транспарентности

Данас, основна карактеристика регулисања међународног спорта од стране ГСО је готово потпуна саморегулација (уз специфичан изузетак јавног сегмента спортског права). Саморегулација обухвата, с једне стране, одређене друштвене односе поводом организације спортских такмичења и начина њиховог одвијања, а са друге и самостално уређење свог унутрашњег функционисања. Наведена унутрашња саморегулација се удопуњује са чињеницом смештајног амбијента ГСО. ГСО у избору државе свог седишта предност дају најпогоднијем правном амбијенту за своје активности. Оне по правилу, а нарочито веће и значајније, имају седиште у Швајцарској. Основна одлика швајцарског амбијента је изузетно висока заштита од унутрашњег и спољашњег испитивања пословања организације, као и традиционална дискретност банкарског

⁶⁸⁴ Чланом 3. уговора између ИОС и швајцарске владе предвиђено је изузимање ИОС од директних савезних пореза. Agreement between Switzerland and the International Olympic Committee regarding the statute of the International Olympic Committee in Switzerland, Swiss Federal Council, 2000.

система.⁶⁸⁵ Овакво одсуство државне и било које друге формалне екстерне контроле, уз истовремено стицање значајних прихода озбиљно намеће питање одговорности и транспарентности рада ГСО. Активности у том правцу могу проистећи од самих ГСО или услед других екстерних фактора било да су то притисак јавности или поједина универзална, глобална решења.

1. Активности ГСО у правцу повећања одговорности и транспарентности

1) Објављивање финансијских извештаја и оснивање посебних тела

Под притиском јавности и многобројних скандала ГСО задњих година почињу да већу пажњу обрађају питањима своје одговорности и транспарентности рада. Прве активности у том правцу представља објављивање финансијских извештаја. У случају FIFA, финансијска криза у коју је доспела организација услед банкротства два главна маркетиншка партнера током 2001. године, заједно са притиском јавности, је била разлог увођења реорганизације која је обухватила књиговодство, ревизију и финансијско извештавање на професионалном нивоу. Од 2003. године уводи се међународно признати рачуноводствени стандард (ИФСР) уз ангажовање екстерних ревизора.⁶⁸⁶ На интернет страници FIFA, од 2002. године доступни су финансијски извештаји. Наведено понашање FIFA никако не представља стандард за остале ГСО. Већина ГСО не објављује своје финансијске извештаје, односно мали број њих даје само поједине опште делове на својим интернет страницама, као на пример ИОС. Посебно је значајно да ни једна ГСО, не даје податке о накнадама, бонусима, бенефицијама и уплатама својим званичницима. Такви подаци, на пример могу се наћи на веб страницама појединих МНВО као што су Охфам Интернатионал или Транспаренцу Интернатионал.⁶⁸⁷

Осим поменуте рачуноводствене транспарентности поједине ГСО оснивају и посебна тела чији је задатак праћење појединих високо ризичних области деловања

⁶⁸⁵ J. Forster, N. Pope, 2004, *op.cit.*, 112.

⁶⁸⁶ M. Pieth, 2011, *op.cit.* Финансијски извештаји за 2011. и 2012. годину, били су предмет и ревизије од стране независне ревизорске компаније КПМГ. Financial Report 2011, FIFA, 2012; Financial Report, FIFA, 2013.

⁶⁸⁷ Наведене организације су путем својих интернет страница учиниле доступним скениране оригинално потписане финансијске извештаје заједно са ревизорским извештајима. У њима су садржани и подаци о зарадама и броју запослених при чему су обухваћени и највиши функционери. Annual report and non-statutory financial statements for the year ended 31 march 2012, Oxfam International, 2012. 21. <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/oxfam-international-financial-accounts-2011-2012.pdf>, 11.11.2012; Financial Statements at 31 December 2012 of Transparency International, with Independent Auditors' Report, 2012. 18. http://www.transparency.org/files/content/ouraccountability/TIS_2012AuditedFinancials_1.pdf, 11.12.2012

организације. Примери су финансијски, ревизорски и етички комитети. Њихов основни задатак је својим независним радом очувају систем и баланс поделе власти у оквиру ГСО, тачније да врше контролу над извршном влашћу и спрече појаву превелике концентрације власти и њене злоупотребе. У пракси таква тела постоје али је велико питање њихове самосталности. Посебно је проблематичан њихов састав, јер они не садрже лица ван организације, као ни могућност деловања по службеној дужности, него је неопходна претходна иницијатива од одговарајућих тела саме организације.

2) Оснивање ГСО са хибридном структуром

Задњих деценија развој и потребе међународне заједнице доводе класичну поделу међународних организација на владине и невладине у питање. Хибридне међународне организације су организације које равноправно обухватају владине и невладине представнике. Настају из истих разлога као и некад МВО и МНВО, услед немогућности регулисања одређених друштвених односа који су превазилазили појединачне државне границе. ХМО представљају резултат еволутивног процеса регулисања друштвених односа који започиње са државом а затим се наставља са МО и МНВО али на раздвојеним правцима. Почетни успеси тих развојних облика нестају са појавом глобализације која уводи потребу опште сарадње. Сваки развојни облик је имао одређене предности и недостатке. Тако на пример по правилу, МО су имале материјалну и јавну подршку држава али су биле организационо-функционално инертне и формалне док су МНВО имале бољу организациону структуру и ефикаснији начин одлучивања, знатно већу подршку јавног мњења и често боље експертско знање али уз хронични недостатак средстава и логистичке подршке држава. ХМО обједињавају најбоље особине обе групе. Данас не постоји велики број ХМО, али све постојеће одликује висок степен ефикасности рада у својој области и поверења међународне заједнице.

У случају спорта развој је текао мало другачије. ГСО су подврста МНВО али са бројним специфичностима. Могућност стицања прихода као и традиционална аутономија ГСО сврстава их у посебне МНВО. Поједине ГСО, као ИОС или FIFA, задњих деценија XX века поседовале су финансијску независност како у погледу чланства тако и у погледу држава. У погледу држава поседују спортску аутономију. Са кулминацијом проблема борбе против допинга ГСО долазе у сличну позицију као и државе када су се суочиле са проблемима који превазилазе појединачне границе. ГСО су биле свесне проблема и начина на који је допинг нападао саме темеље спорта.

Истовремено су биле свесне да проблем саме не могу решити. Била је неопходна помоћ држава уз истовремену опасност да уколико државе преузму самостално решавање проблема то може угрозити аутономију спорта. ИОС је преузео на себе водећу улогу и прописао правила понашања. Ни спортска заједница ни државе нису реаговале на начин како је ИОС очекивао. Средства за успешну борбу, а ни потребно знање и правила нису недостајала, него је реч била о неповерењу да ИОС сам руководи системом светске борбе против допинга. Међународни положај ИОС био је праћен бројним скандалима и недовољним поверењем међународне заједнице по питању одговорности и транспарентности његовог рада. Решење је нађено у оснивању WADA прве ГСО хибридне структуре. Данас WADA представља главног носиоца борбе против допинга чија правила понашања обавезују све учеснике Олимпијских игара, од спортиста до МСФ и држава. Примена њених правила широко је прихваћена је и ван Олимпијског покрета.

Ни једна ГСО пре WADA није наишла на толики степен заједничког поверења владиног и невладиног сектора. Ипак, развој ГСО ка хибридним облицима за сада је једино постигнут у борби против допинга, а захваљујући специфичним разлозима. Мало је вероватно да би ГСО које уживају аутономију регулисања друштвених односа у спорту у догледно време пристале на поделу надлежности са државама у осталим областима спортске аутономије. Последица таквог стања је да је питање одговорности и транспарентности рада дате ГСО практично и даље остаје једино у надлежности исте ГСО и њених тела.

2. Глобално управно право

1) Уводна разматрања

Поједини правни писци решење проблема одговорности ГСО виде у глобалном управном праву. Основна идеја наведеног става полази од неколико претпоставки. Прва претпоставка је да активности ГСО представљају „управљање“ одређеним друштвеним односима, односно да ГСО као недржавни субјекти врше јавне активности које производе бројне последице. Друга претпоставка је да свако „управљање“ мора бити регулисано правилима и процедурама да би било одговорно и транспарентно. Битно је нагласити и да се у овом случају не ради о самим правилима којима се регулишу дати друштвени односи, него како се регулишу, односно како се „управља“.

Прво питање које можемо поставити и пре анализе шта је то глобално управно право, како алат јавног права може бити погодан за примену у спорту који је по дефиницији аутономан и пре свега приватни поредак. Одговор може бити вишеструк. Прво, спортско право или правни режим спорта није само приватног карактера. Он обухвата и јавни сегмент – националне норме и норме међународног јавног права, али што је још важније спорт има све већи јавни утицај како у економском тако и у друштвеном погледу. Друго, ГСО у оквирима аутономије спорта представљају аналогију управним телима који постоје у државама. ГСО већ сада примењују извесне норме глобалног управног права (неке норме аналогне са националним управним правом, а неке у специфичном облику), поготово у случају CAS-а и његових процедура. Разлика од других глобалних правних режима, као на пример лех мерцаториа, која само позајмљује постојеће опште норме права, спорт у решавању спорова има екстензивну примену принципа општег права, врло неспецифичну у случајевима кривичног или управног права.⁶⁸⁸ Треће, спортско право данас по мишљењу све већег броја аутора представља пример недржавног права или посебног правног режима и више не мора да своју самосталност и имунитет на правну и судску јурисдикцију држава базира само на потреби за аутономијом и само-регулисањем а ради остварења својих функција управљања спортом. То је додатни разлог зашто би ГСО и њихова тела као паралела управним телима држава, требали да се повинују сличним начелима приликом управљања.

2) Појам глобалног управног права

Шта је глобално управно право? Задње деценије правни писци развијају концепт глобалног управног права као одговор на појаву транснационалног управљања услед процеса глобализације а без употребе права у традиционалном смислу.⁶⁸⁹ Међународни спорт је био један од примера таквог управљања. За њих није било дилеме да ГСО представљају пандан управним телима у државама и да представљају тела која имају „управну моћ“. Као и код других МО и овде је примећена „криза одговорности“. ГСО као и стале МНВО, су само себи одговорне и то у складу са својим унутрашњим процедурама. Постављен је захтев за правном контролом. Управно право има епитет права код кога је однос јавног и приватног сектора најјасније регулисан.⁶⁹⁰ Одговор би

⁶⁸⁸ L. CASini, 2012, *op.cit.*, 10.

⁶⁸⁹ K. Foster, 2012, *op.cit.*, 6.

⁶⁹⁰ L. CASini, 2012, *op.cit.*, 15.

се могао наћи у проширењу постојећих националних норми управног права или у развоју новог глобалног управног права. С обзиром на досадашње искуство у примени националног права и јурисдикције националних судова у односу на регулисање спорта у смислу традиционалног признавања аутономије, већа је вероватноћа примена другог решења.

Колико је год спортско право млада правна дисциплина, оно је стекло извесно признање и кредибилитет. У погледу глобалног управног права то се још не може рећи. За сада је извесно да је то право које има исте суштинске особине као и спортско право, односно поседује транснационалност и независност од држава. Разликује се и од међународног права које је креација држава.

Основна идеја примене ГУП има основ у постојању две поставке. Прва је постојање „глобалног управљања“ односно појаве која се карактерише као управна акција. Друга, таква управна акција као и свака управна акција треба бити регулисана принципима, правилима и механизмима а у циљу постизања партиципације, транспарентности, одговорности и ревизије самог управљања. У случају глобалног управљања губи се веза са државом и њеном контролом и долази до потенцијалне кризе одговорности. Најкраће речено ГУП је право партиципације, транспарентности, ревизије и изнад свега одговорности у глобалном управљању.

Данас готово да нема људске активности која није предмет неке од форми глобалног управљања. Можемо рећи и да сва добра и активности која нису под контролом неке од држава налазе се под глобалном контролом. Примери предмета глобалне регулације су трговина, екологија, рибарство, експлоатација морских ресурса, ваздушна и морска навигација, пољопривреда, храна, поштанске услуге, телекомуникације, интелектуална својина, коришћење свемира, нуклеарне енергије али многи други сектори као на пример производња шећера, бибера, чаја или маслиновог уља.⁶⁹¹

А. Основни облици глобалне управе

На основу структуре глобалног управљања могуће је издвојити три основна типа глобалне управе. Основни типови глобалног управљања се подударају са познатим облицима међународних организација, које представљају окосницу датог типа

⁶⁹¹ S. CASse, "Administrative Law Without The State? The Challenge Of Global Regulation", *Journal of International Law and Politics*, 37, 2006. 671.

глобалног управљања. У питању су међувладина, хибридна и приватна регулаторна тела.

а) Међувладина регулаторна тела

У питању је најчешћи облик глобалне управе. Настао услед немогућности држава да ефикасно реше проблеме чије решавање превазилази њихове државне границе. Међусобно се разликују по нивоу формалности организовања и обавезности њихових одлука. Тако на пример Савет безбедности УН, Високи Комесар за избеглице или Светска здравствена организација могу доносити одлуке које су обавезујуће за поједине државе. Насупрот њима постоје и регулаторна тела која немају формалне обавезујуће структуре доношења одлука него се више заснивају на неформалној сарадњи између држава и уговорном правном оквиру. Без обзира на необавезујуће дејство уговора таква регулација може бити изузетно ефикасна.

б) Хибридна регулаторна тела – комбинација владиног и невладиног сектора

Иако је прва међународна организација са хибридном структуром – ILO, је настала још 1919. године, под низом тада специфичних околности, у питању је појава новијег датума која данас добија све више на значају. Примери хибридног организовања су међународне организације као на пример Цодех Алиментариус Цоммисион која усваја стандарде за безбедност хране кроз процес одлучивања који укључује представнике владиног и невладиног сектора и чији усвојени стандарди имају квази обавезујући ефекат у оквиру правила Светске трговинске организације (WTO),⁶⁹² затим ту је Интернет корпорација за додељивање имена и бројева (ICCAN) који има значајну глобалну улогу у одређивању интернет домена. Оснивањем WADA хибридне организације посебно добијају на значају јер она представља први случај да у једном невладином, аутономном правном режиму као што је регулисање спорта, постоји организација која доноси правила понашања која индиректно обавезују и државе.

с) Невладина регулаторна тела

У питању је облик глобалног управљања односно глобалне администрације који још увек изазива теоријске расправе. Његово постојање директно се сукобљава са традиционалним весфалским системом суверених држава. Насупрот таквим схватањима постоје и модерни приступи који заступају став да реч о посебним

⁶⁹² B. Kingsbury, N. Krisch, R. B. Stewart, 2005, *op.cit.*, 22.

областима друштвених односа које аутономно и транснационално регулишу невладина регулаторна тела. Један од најважнијих примера је и аутономно и транснационално регулисање спорта од стране ГСО. Заступници ГУП такође наводе спорт као један од значајних примера глобалног управљања,⁶⁹³ односно постојања глобалне управе. Посебан нагласак се ставља на рад Спортског арбитражног суда.

В. Садржина глобалног управног права

Важно је нагласити да колико год су важне норме и механизми регулисања датих друштвених односа од стране датих глобалних регулаторних тела, оне нису предмет ГУП. Предмет ГУП је примена постојећих или могућих принципа, процедуралних правила, ревизионих и других механизма са циљем постизања транспарентности, учешћа, разумног доношења одлука и обезбеђења легалности у глобалном управљању.⁶⁹⁴ На овај општи начин приказан предмет ГУП-а делује сасвим разумљиво и оправдано. Проблем настаје када се покуша конкретизација наведених општих ставова. Као што је наведено ГУП је се налази у свом почетном развоју, и оно није до данас ни јединствено ни довољно организована област научног проучавања и праксе.⁶⁹⁵ Шира сагласност међу заговорницима је постигнута само у погледу минимума општих принципа⁶⁹⁶ које би требало да садржи ГУП. Можемо набројати следеће принципе:

1. Учешће свих интересних група у формулисању и доношењу правила и стандарда унутар транснационалне организације
2. Донете одлуке требају да буду образложене, у писаном облику и транспарентне – објављене
3. Мора постојати систем унутрашње ревизије и жалбене процедуре ради обезбеђивања одговарајућих стандарда у доношењу одлука
4. Мора бити обезбеђен правичан процес у доношењу одлука, односно мора бити поштован принцип непристрасности, могућности саслушања и представљања и непристрасног одлучивања

⁶⁹³ CASini primer sporta navodi kao jasan, i možda najstariji primer transnacionalnog pravnog poretka. L. CASini, 2012, *op.cit.*, 13.

⁶⁹⁴ B. Kingsbury, N. Krisch, R. B. Stewart, 2005, *op.cit.*, 29.

⁶⁹⁵ *Ibid.*, 15.

⁶⁹⁶ K. Foster, 2012, *op.cit.*, 7.

5. Основни стандарди правде морају бити испуњени у доношењу одлука, као на пример пропорционалност, нарочито у погледу кажњавања где мора постојати разумна релација између циља и средства

С. Примена глобалног управног права у спорту

Након излагања шта би то било ГУП и његове суштине и садржине морамо изнети извесне закључке али и питања. Први закључак је да заговорници ГУП посматрају доношења правила понашања у спорту од стране ГСО као транснационални, глобални и аутономни правни поредак. Правилно се закључује да активности ГСО представљају и вршење јавне функције. Правилно се закључује да ГСО као транснационалне организације делују независно од држава у оквирима своје аутономије и да на тај начин су изван контроле држава. Правилно се закључује да као и код других МНВО постоји тзв. „демократски дефицит“, односно да структура ГСО која почива на само-одговорности по сопственим правилима није довољна гаранција спречавања злоупотреба у вршењу својих функција. Уколико анализирамо наведене минимуме ГУП можемо закључити да су они практично већ заступљени у вршењу функција ГСО, а нарочито у погледу процедура при доношењу одлука од стране CAS-а. Уколико сагледамо одређене специфичности спорта и упоредимо их са наведеним принципима можемо уочити извесне проблеме. Тако на пример у погледу тачке 1. у погледу заступљености у доношењу одлука свих интересних група у оквиру организације, проблем може представљати сложена пирамидална структура спорта и пуно нивоа представљања. Специфичан положај чланства ГСО, у коме су они формални доносиоци суштинских одлука а истовремено и корисници значајне новчане помоћи може створити потенцијалну политичку корупцију и угрозити процес доношења одлука. Примена тачке 5. такође отвара низ питања услед бројних специфичности спорта. (whereabout правила, директна одговорност, тимска одговорност, непроменљивост теренске судске одлуке, сезонске санкције и сл.)

Ако оставимо по страни наведене проблеме који произилазе из специфичности спорта, можемо закључити да наведени минимум принципа већ постоји у општим актима ГСО. Учињен је и корак даље представља постојање самосталног и независног регулаторног тела – CAS-а, чији је задатак решавања спорова у коме се као странке могу наћи и саме спортске организације и њихове одлуке. Питање на које данас не постоји позитиван одговор је: које тело ће проверавати испуњеност принципа ГУП у случају ГСО и спорта? Данас, одлуке ГСО су подложне преиспитивању од стране CAS,

који је и сам ГСО, који представља задњу инстанцу у оквиру спортског правног система. На основу општих аката ГСО, одлуке CAS у оквиру спортског правног система су финалне и против њих се не смеју покретати тужбе националним судовима. На овај начин редовни пут практично свих одлука CAS је прелазак у правни систем суверених држава у виду стране арбитражне одлуке путем потенцијално могућег признавања и извршења од стране националних судова . У малом броју случајева покреће се преиспитивање одлуке CAS, и то је могуће само испред Савезног Врховног суда Швајцарске, као државе седишта CAS као међународног арбитражног тела а услед стриктно прописаних услова. С обзиром на досадашњих 7⁶⁹⁷ успешних случајева оспоравања одлука CAS испред Савезног Врховног суда Швајцарске, у односу на близу 2000 донетих одлука CAS⁶⁹⁸, и у односу на пуно пута већи број неоспорених одлука ГСО, потврда су аутономије одлучивања ГСО у односу на националне судове.

Осим националних судова постоји још један контролор одлука ГСО-а. У питању је ЕУ, чија контрола има пуно специфичности и одвија се у два правца. Први, по коме ЕУ у склопу своје основне функције заштите европског тржишта врши контролу друштвених односа у спорту где они представљају економску активност. Такви друштвени односи не смеју бити у супротности са правилима ЕУ о слободи кретања лица, роба и услуга и правилима од конкуренцији. Ипак, ЕУ својом праксом а од Лисабонског уговора и прописима, признаје спорту одређене специфичности у односу на редовне економске активности. Такав однос ЕУ према спорту познат је ГСО и предмет је корекције поступања ГСО. Други правац, засада још недовољно анализиран и без практичне примене, је омогућен Лисабонским уговором у коме у члану 165. се наводи да ће акције Уније бити усмерене ка промоцији правичности и отворености. У питању су општи термини без ближег одређивања значења. Може се поставити питање да ли они имају само декларативни значај без директних правних и политичких последица? Принцип правичности може у пракси имати широку примену а у случају улоге ЕУ у спорту могуће је да нађе своју примену у појединим специфичностима спорта, као на пример у случају расподеле прихода ГСО према клубовима. Слична питања се могу поставити и у случају принципа отворености, које би могло да доведе у питање принципе држављанства и територијалног принципа државних такмичења. Примена наведених принципа, осим у погледу новог приступа специфичностима

⁶⁹⁷ Т. Glienke, 2012, *op.cit.*

⁶⁹⁸ Од оснивања CAS 1984. До краја 2012. године донето је 1993 одлуке. <http://www.tas-CAS.org/d2wfiles/document/437/5048/0/stat2012.pdf> 12.12.2013.

спорта, теоретски могли би се проширити и на све одлуке ГСО са којима Унија долази у контакт. У том случају и примена принципа глобалног управног права би могла доспети под надлежност ЕУ. Такав развој ситуације би битно се разликовао од досадашње праксе ЕУ и мало је вероватан у блиској будућности.

На основу изнетог можемо закључити да данас ГУП није ефикасно решење за питање одговорности ГСО. Сама идеја да треба да постоје норме које регулишу јавне активности недржавних субјеката је позитивна али садашње теорије ГУП не дају одговор ко их прописује и контролише. Можемо се сложити са тврдњом да ГСО као значајни представници глобалне управе својим правилима понашања доприносе развоју ГУП, али морамо поставити питање да ли су оне довољне, да ли треба прописати и нове и најважније питање ко треба да врши контролу њихове примене.

У случају спорта дуго времена међународне спортске федерације су биле „суверене“ у својим активностима. Са јачањем Олимпијских игара и ИОС, оне су прихватиле ИОС као надређену организацију. У почетку прихватање није било добровољно али временом чињеница да ли је дати спорт олимпијски или не постало је и питање да ли ће дати спорт и његова ГСО опстати. Слично се десило и са прихватањем CAS и WADA. Данас многи системи глобалног управљања међусобно сарађују вођени заједничким интересима и можемо претпоставити да ће се слични интеграциони процеси одигравати и у случају других глобалних режима и да ће у будућности ГУП имати своју улогу у њиховом регулисању.

III. Закључак

У случају ГСО видели смо да за већину одлука ГСО преиспитивање се завршава у оквирима спортске аутономије. На садашњем развоју међународне заједнице одговорност ГСО и транспарентност њиховог рада препуштена је самим ГСО. Осим ЕУ, као специфичног субјекта међународног права, једино повремено успешно средство контроле рада ГСО је притисак међународне јавности за повећањем одговорности и транспарентности. Тај притисак је разумљиво уперен ка највећим и надмоћнијим ГСО. У том правцу оне предузимају и највише активности као што је предузимање истрага поводом појединих скандала и санкционисањем учиниоца. Притисак међународне заједнице је довео и до појаве објављивања финансијских извештаја и до поверавања њихове израде реномираним ревизорским субјектима и по актуелним светским стандардима. Приметно је и оснивање посебних тела у оквирима

организација са задатком праћења високо ризичних области. Напредак је постигнут али на постављено питање са почетка поглавља да ли ГСО са структуром старом и преко једног века може сама себе да контролише, одговор је негативан.

Д Е О Д Е С Е Т И

РЕПУБЛИКА СРБИЈА У СИСТЕМУ ГЛОБАЛНОГ СПОРТА

I. Увод

Улогу појединачне државе у систему глобалног спорта односно њен однос према ГСО анализираћемо у складу са усвојеним дефиницијама. Глобални спорт је регулисан правилима понашања – правним норма које регулишу одређене друштвене односе у спорту. Те правне норме назвали смо спортско право. Спортско право можемо поделити на приватни и јавни сегмент. Приватни сегмент чине правне норме која аутономно доносе ГСО и она чине највећи део спортског права. Јавни сегмент чине правне норме националних законодавства које доносе државе и правне норме међународног јавног права, које доносе субјекти међународног права. Јавни сегмент, иако се састоји од правних норми донетих од стране држава или МВО-а, не нарушава аутономију спорта и те правне норме или представљају потпору и логику приватном сегменту или су донете на иницијативу или уз сарадњу са ГСО.

У складу са изнетим, однос конкретне државе према глобалном систему организовања спорта, или према датој ГСО можемо анализирати по њеном односу према приватном и јавном сегменту спортског права. Осим практичног деловања, битно је анализирати и положај ГСО и спортског права у правној теорији дате државе.

II. Приватни сегмент спортског права

Једна од специфичности приватног сегмента спортског права и његове анализе у погледу односа појединачних држава је готово потпуна универзалност и јединственост таквог односа без обзира на државу о којој је реч.

Приватни сегмент спортског права су правне норме које доносе ГСО. Оне се могу поделити на правила игре и фер-плеј, као спортске правне норме у ужем смислу и остале правне норме које доносе ГСО. Остале правне норме су правила понашања која нису у директној вези са датим спортом, тачније њихова потреба доношења нема посебне специфичности у вези одређеног спорта. Потреба њиховог доношења је везана за само постојање спортских организација и њихово функционисање. Квантитет

правила у директној је сразмери са количином функција и надлежности организације. Правила која морају имате све ГСО су пре свега правила везана за статус, организацију и надлежности. Трећа група правних норми су одлуке арбитражних тела којима се решавају настали спорови.

Под термином у *спорту* подразумевамо скуп друштвених односа у оквиру надлежности дате ГСО. Сва спортска такмичења у датом спорту која се одржавају, одржавају се по правилима дате ГСО. Ван дате ГСО нема спортских такмичења као ни датог спорта. Све ГСО су јасно хијерархијски организоване и услов препознавања хијерархијски ниже организације и њеног чланства је добровољно прихватање прописаних правила понашања. Легитимност саме ГСО и њених правила понашања је статутарне и добровољне природе.

Када посматрамо однос појединачне државе са датом ГСО, морамо га посматрати у два нивоа. Први и основни ниво је ниво односа дате државе према спортистима и њиховим облицима удруживања као саставним елементима дате државе. Њихов правни статус (држављанство физичких лица, статуси удружења грађана или привредних субјеката) у вези стицања, функционисања и престанка регулисан је искључиво нормама државног права дате државе. Начелно посматрано свако деловање које није у сагласности са прописима дате државе подлеже одговарајућем санкционисању. Други ниво, представља однос према истим субјектима, али сада као саставним елементима спортске глобалне пирамиде, где се губи веза са матичном државом, и улази у сферу спортске аутономије. Националне спортске асоцијације, клубови и њихови спортисти, иако носе национална обележја, у оквиру спортске пирамиде су само једни од једнаких. Улога и место државе у глобалном спорту је различита од улоге и места њених елемената спортиста и њихових удружења. Чињеница да држава није део наведене спортске пирамиде, не значи да она нема улогу у глобалном спорту. Спортске организације имају аутономију регулисања одређених друштвених односа у спорту али извесне друштвене односе ефикасније регулише држава.

Видели смо да је начелна аутономија регулисања датих друштвених односа у спорту једна од основних специфичности међународно правног положаја ГСО. Последица таквог стања је јединствена и универзална примена правила понашања ГСО на територијама држава од стране субјеката на које се односе. Такав степен

прихваћености прописаних правила понашања незабележен је у свету међународних организација, осим у појединим областима техничких правила.

У погледу Правила игре и Фер-плеја апсолутна прихваћеност не представља изненађење, с обзиром да је једна од основних карактеристика спорта као такмичарске организоване игре је постојање заједничких јединствених правила по којима се сама игра одвија. Прописивање правила игре датог спорта је такође и једна од основних функција дате ГСО. Ни једна спортска организација не може организовати спортска такмичења по другачијим правилима од званично прописаних. Правила игре које прописује ГСО, хијерархијски ниже спортске организације само преводе, објављују и примењују их без изузетака. Ситуација у Републици Србији није другачија.

У погледу правила понашања садржаним у општим правним актима ГСО, као што су статuti, повеље, правилници, ситуација је слична. Дате нормe нису неопходне за непосредно одвијање датог спорта као игре, него су вези са организационом структуром и функционисањем датог спорта и појединим тематским целинама. Њихова улога је практично заједничка за све спортове. Наведене правне нормe такође се односе на спортске организације и спортисте а не на државу и њена тела. Оне такође припадају аутономији спорта. За разлику од претходних где држава нема интерес мешања, у овој групи ситуација је другачија. Иако је доношење правила игре била и остала основна функција ГСО, организационо-функционалне нормe добијају све више на значају и од директног су утицаја на развој спорта. Свако мешање држава у погледу тих норми карактерише се као недозвољено и ГСО процењује да ли је нарушена гарантована самосталност спортске асоцијације и на основу тога доноси се одлука о њеном евентуалном санкционисању.

Као и претходна групација правних норми и ова има обавезујуће дејство по истим принципима. Постојећа разлика је у начину њиховог прихватања. Националне асоцијације као хијерархијски нижи организациони облик, уносе их у своја општа акта. У већини случајева преузимање је потпуно али понекад могућа су и другачија решења под условом да су у складу са вишим прописима. У случају спортских асоцијација Србије преузимања су најчешће дословна, односно извршен је само превод норми и њихово инкорпорирање у оквиру својих општих акта.

Систем спортске аутономије обухвата и финално решавање насталих спорова у примени правила понашања које прописују ГСО, од стране спортских арбитражних

тела које или припадају датој ГСО или су и саме ГСО, као што је случај са CAS-ом. Последица таквог система је да националне спортске организације или спортисти дате државе по правилу не могу тражити заштиту својих права од судова дате државе за решавање спорова насталих услед примене правила које прописују ГСО. Правни основ искључења судске заштите се налази у статутима ГСО и нижих организационих облика и у арбитражним клаузулама које потписују спортисти при приступању спортских организацијама и такмичењима. У погледу Републике Србије не постоје поступања која су другачија у односу на праксу других држава и кроз норме јавног сегмента јасно потврђује наведену спортску аутономију.

III. Јавни сегмент спортског права – правне норме националног правног система

Јавни сегмент спортског права чине правне норме националних законодавства које доносе државе и правне норме међународног јавног права, које доносе субјекти међународног права. Разлике у односу на претходни приватни сегмент спортског права су вишеструке. Прво, разлика је у доносиоцу. Норме националних законодавства доносе дате државе, а норме међународног јавног права доносе класични субјекти међународног права – државе и међународне владине организације. Друго, за разлику од приватног сегмента који карактерише готово једнообразна примена од стране националних спортских асоцијација, у случају јавног сегмента то није случај. Присутне су бројне разлике у начину и степену регулисања датих друштвених односа од стране државе у случају националног законодавства, као и случају норми међународног јавног права где нису све државе потписнице датих међународних уговора.

Национално спортско право чине правне норме дате државе, које регулишу одређене друштвене односе у спорту. Нису сви друштвени односи у спорту предмет националног спортског права. Поједини друштвени односи у спорту су заједнички и за друге области живота и предмет су регулисања других правних области. Такође, ни друштвени односи који се налазе у оквиру надлежности ГСО, односно националних спортских организација, по правилу нису предмет националног спортског права.

За разлику од приватног сегмента спортског права, јавни сегмент чији је саставни део национално спортско право, не садржи јединствена решења на националном нивоу. Свака држава може да изабере начин и степен регулисања датих

друштвених односа. Дуготрајна пракса односа ГСО и држава потврђује да државе доносећи своје прописи по правилу поштују аутономију спорта.

Начелна подела држава у погледу доношења правила понашања у спорту је на неинтервенционистичке и интервенционистичке⁶⁹⁹. Србија припада групи држава која је одабрала другу опцију и највећи број правних норми које регулишу национални спорт и његове основне елементе, садрже се у посебном закону – Закону о спорту. Такав кодификовани приступ има одређене техничке предности као што је лакше проналажење и тумачење правних норми али и политичке, јер се на овај начин шаље јасна порука да држава показује одговарајућу пажњу на положај спорта у њеном правном систему. Обе предности обједињују се и у већем нивоу правне сигурности јер сва лица на које се норме односе лакше могу да сагледају своја права и обавезе.⁷⁰⁰

Осим посебног Закона о спорту, у Републици Србији, правне норме посвећене спорту налазе се и у Уставу и три тематска закона и то Закону о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, Закону о спречавању допинга у спорту и Закону о јавним скијалиштима. Ради спровођења наведених правних норми донет је и већи број подзаконских аката.

1. Устав

Неспорни значај спорта као друштвене појаве поједине државе додатно истичу и кроз свој највиши правни акт – устав. Устав Републике Србије питање спорта регулише углавном путем норми о надлежности. Члановима 97., 183. и 190., спорт је предвиђен као део надлежности Републике, покрајина и општина.⁷⁰¹ Чланом 68. предвиђена је и обавеза Републике у помагању развоја физичке културе. С обзиром на чињеницу да су друштвени односи у спорту регулисани и нормама међународног јавног права од посебног значаја за питање регулисање спорта је члан 16. став 2 у коме се истиче да су потврђени међународни уговори саставни су део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују. Република Србија је потписник више међународних конвенција које су посвећене питањима спорта и то Европска конвенције о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, посебно на фудбалским

⁶⁹⁹ Наведену поделу уводи Чејкер у студији из 1999. године (обновљена 2004.) A. N. Chaker, 2004, *op.cit.*

⁷⁰⁰ Д. Шупут, 2009, *op.cit.*, 254.

⁷⁰¹ Устав Републике Србије, (Сл. гласник РС бр.98/06), 2006.

утакмицама, Европска конвенције против допинга у спорту, UNESCO Конвенције против допинга у спорту и Најроби уговора о заштити олимпијских симбола.

2. Закони

1) Закон о спорту

Први⁷⁰² Закон о спорту усвојен је 1996. године⁷⁰³ и био је на снази све до 2011. године. Закон је донет на почетку транзиционог периода и није био прилагођен насталим политичким, економским, правним и организационим променама и врло брзо по доношењу показао се као неефикасан и застарео. Посебан проблем је представљало неусвајање прописаних подзаконских аката. Од предвиђених шеснаест, усвојено је само седам а и њихова примена била је „неконзистентна и готово симболична.“⁷⁰⁴ Закон није био усклађен ни са стандардима ЕУ који су тих година доживљавали експанзију у међународном спорту. Ипак, највећи проблем се налазио ван самог Закона, у „лошој, неправилној, неједнакој и селективној примени.“⁷⁰⁵ Урађено је неколико нацрта новог Закона, али резултати нису постигнути све до 2011. године. Неадекватно национално регулисање спорта и неефикасну примену постојећих норми примећено је и од стране међународне спортске заједнице. Пораст насиља на фудбалским утакмицама и неефикасно кажњавање учинилаца, задњих година важења старог закона, најбоље илуструје следећа изјава Председника UEFA Платинија након посете Србији:

„Над Србијом и Хрватском виси Дамоклов мач. Дали смо им годину да покажу да раде нешто по питању безбедности, у супротном ће бити избачени из међународних такмичења. Више не можемо да дозволимо да на 200 од 900 мечева буде озбиљних инцидената. Убиство младог Татона је кап која је прелила чашу. Било је доста! Или ће преузети одговорност, или ће остати код куће.“⁷⁰⁶

Закон о спорту Републике Србије донет је 2011. године. Његово усвајање пратиле су многе расправе од којих неке трају и до данашњих дана. За анализу правних

⁷⁰² После II светског рата први закон који је регулисао поједина питања спорта био је Закон о удружењима, зборовима и другим јавним скуповима из 1946. године. (Сл. лист ФНРЈ бр. 51/46). Први Закон о физичкој култури је донет 1972. године (Сл. гласник СРС, бр. 28/1972), а задњи 1990. године (Сл. гласник СРС бр. 5/90).

⁷⁰³ Закон о sportu, (Sl. glasnik RS br. 52/96), 1996.

⁷⁰⁴ D. Šuput. "Reform Of Legal Framework Regulating Sports In The Republic Of Serbia", in *Serbian Law in transition : changes and challenges*, (ed. M. Milošević), Institute of Comparative Law, Belgrade, 2009, 142.

⁷⁰⁵ Ibid.

⁷⁰⁶ Блиц, 21. март 2011

норми којим Србија регулише односе у спорту од посебног значаја су поједина тадашња образложења представника власти из којих се може видети јасан став признавања спортске аутономије. У изјави помоћника Министра за спорт Драгана Атанасова поводом усвајања Закона, као значајне вредности Закона истицала се примена европског модела спорта и уважавање пирамидалне структуре система спорта, односно стављање Олимпијског комитета Србије и Спортског савеза Србије на врх националне спортске пирамиде. Посебно је истакнуто поштовање аутономије спорта.⁷⁰⁷

Закон уређује следеће области:⁷⁰⁸

- права и обавезе спортиста и осталих физичких лица у систему спорта
- правни положај, организацију и регистрацију правних лица у систему спорта
- општи интерес и потребе и интереси грађана у области спорта
- финансирање
- категоризације у области спорта
- стратегија развоја спорта у Републици Србији
- школски спорт
- спортске објекте
- организовање спортских приредба
- национална признања и награде за посебан допринос развоју и афирмацији спорта
- вођење евиденција
- надзор над радом организација у области спорта
- питања у вези са евидентирањем и приватизацијом у области спорта

Наведене области су области које припадају корпусу спортских друштвених односа које регулишу државе и чије регулисање по правилу не преставља мешање у спортску аутономију. Већину датих области као на пример питања статуса спортских организација, општих интереса, финансирања, школског спорта или питања приватизације, дата држава једино може регулисати или може на ефикаснији начин регулисати.

⁷⁰⁷ Актуелно: за и против Закона о спорту, Политика, 08.07.2011.

⁷⁰⁸ Закон о спорту, (Сл. гласник РС бр. 24/11), 2011. чл.1.

Једна од значајних новина у Закону је постојање низа правних норми које препознају и потврђују аутономију спорта на територији Србије, како у погледу националних спортских организација тако и ГСО. Примери наведених норми су дефинисање појма спортских правила и односа државе према њима. Спортска правила у смислу Закона су правила утврђена општим актима надлежних националних спортских савеза, којима се уређује обављање спортских активности и делатности и остваривање утврђених спортских циљева.⁷⁰⁹ Правни основ спортским организацијама за обављања спортских активности и делатности представљају Закон, спортска правила и међународне норме јавног права (потврђене конвенције у области спорта и принципи утврђени у документима међународних организација чија је чланица Република Србија).⁷¹⁰ Лица на која се непосредно примењују спортска правила су сва лица која су обухваћена надлежностима националног спортског савеза. Закон посебно наглашава да национални спортски савези, као највиши облик спортског удруживања у Републици Србији у датом спорту, утврђују спортска правила у складу са спортским правилима надлежног међународног спортског савеза.⁷¹¹

Закон кроз чланове 51. и 52. посвећује пажњу спортским арбитражама, и препознаје надлежност спортских арбитража за решавање спорова који настају у оквиру аутономије спорта, уз резерву, за спорове за које је одређена искључива надлежност националних судова, могућност арбитраже је искључена. Надлежност спортске арбитраже је заснована на споразуму страна, што представља признавање арбитражне клаузуле. Закон препознаје олимпијску хијерархијску пирамиду и признаје право ОКС на вођење арбитражног поступка за олимпијске и параолимпијске спортове а Спортском савезу Србије за неолимпијске спортове. Закон иде и корак даље и прихвата могућност да спор може бити и предмет међународне спортске арбитраже у случајевима утврђеним спортским правилима надлежног међународног спортског савеза.

У организационом погледу, Закон као основну јединицу спортског удруживања препознаје спортско удружење које дефинише као добровољну недобитну организацију засновану на слободи удруживања више физичких и/или правних лица, организовану на основу статута и основана ради остваривања заједничког циља у области спорта.

⁷⁰⁹ *Ibid.*, чл. 4.

⁷¹⁰ *Ibid.*, чл.5.

⁷¹¹ *Ibid.*, чл.5,101,102.

Спортска удружења могу се удруживати у гранске спортске савезе за једну или више спортских грана (национални, покрајински, градски, општински). Национални спортски савез је највиша организација у оквиру датог спорта. Национални спортски савези се могу удруживати у територијалне спортске савезе ради уређивања и остваривања спортских питања од заједничког интереса (за Републику Србију, аутономну покрајину и јединицу локалне самоуправе). Спортски савез Србије (ССС) је највиши територијални спортски савез. Он има специфичну улогу у систему националног спорта. Његова улога мора се посматрати паралелно са улогом Олимпијског комитета Србије (ОКС). Закон дефинише ОКС као организацију у области спорта, образовану у складу с Олимпијском повељом и признатој од стране Међународног олимпијског комитета. На тај начин Закон само потврђује чињеницу да национални олимпијски комитети нису представници држава у Олимпијском покрету него обрнуто, да су национални олимпијски комитети представници Олимпијског покрета у датој држави. Закон „прописује“ улогу ОКС у врхунском спорту и организацији и одржавању међународних спортских такмичења која су у надлежности Међународног олимпијског комитета. Пошто врхунски и олимпијски спорт није једини спорт у националном спортском систему Република Србија предвиђа оснивање СССР. Основни задатак СССР је праћење, развој и унапређење масовног спорта, школског спорта и врхунског спорта у неолимпијским спортовима као и други послови у складу са Законом и Стратегијом развоја спорта у Републици Србији. Најкраће речено задатак СССР је регулисање друштвених односа у спорту, који нису у надлежности ОКС и националних спортских савеза као представника ГСО, а за њихово регулисање постоји државни интерес. Пре свега, СССР у својој основи представља територијални савез на нивоу Републике Србије у који се удружују национални грански спортски савези, спортска удружења и покрајински, градски и општински спортски савези ради остваривања заједничких интереса. Осим своје основне улоге, СССР у складу са Законом, остварује и одређене интересе од значаја и за Републику Србију. Можемо рећи да у систему националног спорта СССР има улогу и представника јавног сегмента спортског права и заступника државних интереса. СССР обавља одређене послове са прерогативима државне власти као поверене послове, односно утврђује својство лица које се самостално бави спортом као јединим и основним занимањем на основу мерила за утврђивање тог својства, која утврђује уз сагласност Министарства. Кроз однос ОКС и СССР може се посматрати и однос приватног и јавног сегмента спортског права, као однос корелације и компатибилности. Ни у законским одредбама, ни у практичном функционисању не

долази до међусобног преплитања права и обавеза. Неугрожавање аутономије спорта видљиво је и у чињеници да ССС је члан ОКС по одредби Статута ССС.⁷¹² Такво чланство не би било могуће уколико општи акти и деловање ССС нису у складу са Олимпијском Повељом и другим актима Олимпијског покрета.

Закон предвиђа постојање још једног тела на националном нивоу чији је задатак регулисање одређених друштвених односа у спорту за које постоји државни интерес. У питању је Завод за спорт и медицину спорта Републике Србије (Републички завод). За разлику од ССС његово оснивање, организовање и деловање врши се у складу са Законом о јавним службама.⁷¹³ Закон о спорту Републички завод одређује као установу која обавља делатност ради развоја стручног рада и задовољавања стручних потреба у области спорта. Поред делатности као што су специјализоване активности у вези праћења антрополошких карактеристика деце, омладине и одраслих, евалуације здравственог стања учесника у физичким активностима, посебног рада са врхунским спортистима у области њиховог тренинга и унапређивања њихових способности и других стручних послова, Републички завод обавља и поверене послове као што су вођење матичних евиденција у области спорта и периодично објављивање и публикување збирних података из матичних евиденција, као и обављање надзора над стручним радом у области спорта. Финансирање Републичког завода врши се из Буџета Републике Србије

Наведене правне норме представљају напредак националног законодавства у признавању спортске аутономије у односу на ранија законска решења.⁷¹⁴ Можемо закључити да Закон о спорту Републике Србије и формално потврђује традиционалну праксу држава признавања спортске аутономије. Закон пре свега јасно препознаје аутономни приватни сегмент спортског права – правила понашања које прописују ГСО, представљен кроз термин *спортска правила*. У националним оквирима Закон признаје надлежност националним савезима и ОКС доношења спортских правила. Изричито дозвољава могућност споразумног искључења надлежности националних судова у области решавања спорова о „правима којима слободно располажу“ и њихово поверавање спортским арбитражама. Прихвата постојећу пирамидалну структуру

⁷¹² Статут, Спортски Савез Србије, 2011.

⁷¹³ Закон о јавним службама, (Сл. гласник РС бр. 42/91...79/05), 1991.

⁷¹⁴ Закон о спорту из 1996. године само у три члана се дотицао наведене материје. У члану 7. као основ за обављање делатности и активности у спорту је одређивао Закон и спортска правила надлежних спортских организација и националних и међународних спортских савеза. У члану 36. утврђена је надлежност гранског савеза за доношења спортских правила у датом спорту.

спорта и њој придодаје одређене организационе облике који се функционално удопуњују са постојећим, са задатком унапређења оних друштвених односа који нису под регулацијом ГСО а од интереса су за Републику Србију. Битно је нагласити да и поред низа правних норми које се односе на аутономију спорта и спортских организација Закон задржава формално право ограничења аутономије. Прво, поменути члан 5. у коме се наводи правни основ за остваривање циљева, делатности и активности спортских организација, на прво место ставља Закон па онда спортска правила и међународне конвенције. Као друго, Закон се упушта у одређивања улога спортским организацијама и њиховим савезима, међу којима је и ОКС. Чињеница је да се прописане улоге поклапају са њиховим улогама прописаним спортским правилима донетим од стране МФ и ИОС, и зато у тим случајевима не постоји претња недозвољеног мешања. Такође и досадашња пракса није показала намеру Републике Србије коришћења могућности ограничавања спортске аутономије.

2) Закон о јавним скијалиштима

Закон о јавним скијалиштима донет је 2006. године.⁷¹⁵ У питању је специфичан тематски закон посвећен спорту. Специфичност Закона је пре свега објектна усмереност – јавно скијалиште, простора на коме се одвијају скијашки и други повезани спортови. Република Србија је прогласила уређење, опремање, одржавање, коришћење и управљање јавним скијалиштем делатношћу од општег интереса⁷¹⁶ и у том правцу је одредила садржину закона. Основни предмет законског регулисања су услови за уређење, одржавање и опремање јавног скијалишта, пружање услуга, обележавање и постављање сигнализација, коришћење средстава превоза, безбедност и ред и подучавање на скијалишту. Наведени Закон представља пример националног регулисања друштвених односа у вези са спортом који готово у потпуности припадају надлежности држава. Једини додир са приватним сектором спортског права остварен је у члану 59. поводом организовања спортских приредби (такмичења, тренинга и манифестација) где је прописано да се оне остварују у складу са Законом, законом којим се уређује област спорта и правилима надлежног спортског савеза и Међународне скијашке федерације (FIS). Након доношења Закона, исте године формирано је Јавно предузеће „Скијалишта Србије“ за управљање јавним

⁷¹⁵ Закон о јавним скијалиштима, (Сл. гласник РС бр.46/06), 2006.

⁷¹⁶ *Ibid.*, чл.5.

скијалиштима, као и другим посебно уређеним површинама намењеним за скијање и специјализоване зимске спортске активности.

3) Закони Републике Србије донети у оквиру преузетих међународних обавеза

Поједине области друштвених односа у спорту не могу бити ефикасно регулисани само од стране ГСО. Такви друштвени односи често се налазе на граници аутономије спорта и државног регулисања. Данас, за разлику од прошлости, државе имају јасно изражен интерес њиховог регулисања. Самим тим постоји оправдана могућност преузимања њиховог регулисања од стране држава. ГСО су свесне постојања такве „опасности“ и зато настоје да укључе државе и њихове ресурсе у њихово регулисање, а да са друге стране и даље задрже битну улогу. У случају регулисања насиља на спортским догађајима, трагични догађаји у Европи, предухитрили су ГСО и регулисање насиља је преузела ЕУ преко Савета Европе доношењем Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама. У погледу борбе против допинга ситуација је нешто другачија. Код ГСО а посебно код ИОС још средином XX века је постојала свест о опасности допинга на саму суштину спорта и могућности да државе узму активније учешће у његовом регулисању. Такође је постојала свест о потреби заједничког деловања јер многа претходна питања у борби са допингом су се налазила ван домаћаја ГСО. Последица узајамних интереса довела је до стварања специфичног глобалног система борбе против допинга у коме активно учешће имају ГСО као и државе. Специфичност наведеног система је да правила понашања прописује светска антидопинг организација - ГСО хибридног карактера. Правила понашања су садржана у Светском антидопинг Кодексу, која путем међународне конвенције постају обавезујућа за државе потписнице. Другим речима смер кретања забране допинга почиње од ГСО, затим преко међународних конвенција и на крају се уводи у национална законодавства.

А. Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама

Доношењу Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама посебно на фудбалским утакмицама⁷¹⁷ из 2003. године, претходило је

⁷¹⁷ Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, (Сл. гласник РС бр. 67/03), 2003.

потписивање и ратификовање истоимене међународне конвенције Савета Европе из 1985. године,⁷¹⁸ која представља једини обавезујући извор међународног јавног права у датој области. Доношење Закона представља једну од обавеза које је преузета потписивањем наведене Конвенције.⁷¹⁹ Овим Законом утврђују се мере за спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама и у вези са спортским приредбама, као и обавезе организатора и овлашћења надлежних органа у спровођењу тих мера. Дужност осигурања безбедног одржавања спортске приредбе и предузимања одговарајућих мера, припада организатору спортске приредбе у сарадњи са Министарством унутрашњих послова. Организатор спортске приредбе врши и контролу над спровођењем мера утврђених овим Законом.

Закон регулише материју која обухвата друштвене односе у вези са спортом али која по својој суштини превазилази спорт и спортске организације и припада материји одржавања јавног реда и мира за коју држава има посебан интерес регулисања. У том правцу не изненађује укључивање Министарства за унутрашње послове у примени Закона, као ни низ обавеза за спортске организације када су организатори спортских приредби. Специфичност Закона представља давања низа овлашћења спортских организацијама која нису уобичајена за невладине организације и блиска су овлашћенима органа за одржавања јавног реда и мира. Организатор спортске приредбе дужан је да образује одговарајућу редарску службу или да ангажује правно лице или предузетника ради обављања послова физичког обезбеђења и одржавања реда на спортској приредби. За обављање наведених послова може се ангажовати, као редар, само лице које је прошло програм обуке Министарства унутрашњих послова. Закон овлашћује редара и на употребу физичку силу, ако на други начин не може да одбије истовремени противправни напад од себе или од другог лица или напад усмерен на оштећење или уништење имовине, средстава или опреме. О употреби физичке снаге редар је дужан да сачини писмени извештај који садржи све податке од значаја за оцену оправданости и правилности употребе физичке снаге и да га поднесе организатору најкасније 24 часа од употребе физичке силе, који организатор је дужан да достави надлежној полицијској управи у року од 48 сати. Организатор је дужан да за време

⁷¹⁸ Закон о ратификацији Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама, (Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори бр. 9/90), 1990.

⁷¹⁹ Члан 3. став 1/ц одређује: примену или, ако је то потребно, усвајање закона којима се предвиђа да они за које се утврди да су криви за преступе у вези са насиљем или недоличним понашањем гледалаца буду адекватно кажњени или, зависно од случаја, дођу под удар одговарајућих административних мера. *Ibid.*

спортске приредбе обезбеди присуство одговарајуће службе медицинске помоћи, као и да оствари сарадњу, а по потреби обезбеди и присуство других надлежних органа и организација, јавних служби и јавних предузећа (ватрогасне јединице, инспекцијске и комуналне службе и др.).

Специфичне су и одредбе Закона које регулишу продају улазница за спортске приредбе и које уводе посебан начин продаје улазница у односу на друге јавне манифестације. Њихов „дискриминаторски“ карактер оправдан је умањењем ризика избијања нереда на спортским приредбама. Тако на пример гостујући навијачи купују улазнице на одвојеним местима и седе у одвојеним деловима гледалишта. У продају се пуштају само места за седење и то у одговарајућем броју. Максимални број продатих карата једном лицу је седам. Улазнице се продају искључиво лицима која поседују идентификациони документ. Организатор је дужан да онемогући улазак на спортску приредбу лицима која не поседују идентификациони документ, односно лицима млађим од 16 година која нису у пратњи родитеља или старатеља.

Сам Закон представља добар пример формалног поштовања преузетих међународних обавеза и стандарда али у његовој примени показана је недоследност и несистематичност.⁷²⁰ Постојање Закона није допринело смањењу броја случајева насиља на спортским такмичењима. Убиство страног држављанина Татона у септембру 2009. године проузроковало је измене Закона и Кривичног закона као и Закона о прекршајима, чиме су пооштрене затворске и новчане казне. Проблем насиља у спорту је друштвена појава која превазилази обично законско регулисање него захтева значајнију превентивну заједничку акцију спортских организација и представника државе.

У борби против насиља на спортским манифестацијама важно је обратити пажњу на искуства других држава. Велика Британија се сматра колевком насиља у спорту. Може се рећи да је насиље на фудбалским утакмицама њихов производ. Данас Велика Британија је успешно решила тај проблем. Њена искуства садржана су у Закључцима СПРИНТ семинара за борбу против хулиганизма, одржаном у Берлину 1998. године.⁷²¹ Преломни тренутак је била трагедија на фудбалском стадиону Хилсбор

⁷²⁰ Д. Шупут, 2010, *op.cit.*, 234.

⁷²¹ Наведено у: Н. Ђурђевић, *Јавне власти и спорт*, Крагујевац, 2007, 218.

(Хиллсбороугх) у Шефилду (Схеффиелд) 1989. године.⁷²² Након тог догађаја уследиле су значајне промене у самим спортским објектима и њиховом управљању. Прва мера је била увођење седења као јединог облика праћења утакмице. Друга мера је било подизање нивоа услуга и комфора за гледаоце, посебно у виду угоститељских услуга и тоалета а временом и простора за играње деце. Последица је била другачија атмосфера која је привлачила породице а не хулигане. Појачан је систем контроле путем видео надзора са применом одговарајућег софтвера за препознавање лица. Уведен је систем обавезног лиценцирања спортских објеката које спроводи посебно тело. Један од задатака тог тела је и саветовање и обука спортских клубова у погледу сигурности и управљања спортским догађајем. Још осамдесетих година полиција је била једина која се старала о сигурности на утакмицама. Након тога сами клубови преузимају управљање гледаоцима што је поверено посебно обученим лицима овлашћеним од самог клуба. Последица ефикасности примењених мера довела је до уклањања заштитних ограда око фудбалског стадиона, мера која је била незамислива у прошлости.

Наведена искуства сигурно су поучна и применљива и у случају Србије. То се пре свега односи на измену тежишта обезбеђења сигурности које тренутно почива на униформисаној полицији. Такав приступ се у међународним оквирима сматра застарелим. Основа таквог приступа је спровођење спектакуларних акција полиције, на дан догађаја и накнадне судске процесе, чиме се жели постићи ефекат у деловању на јавност.⁷²³ У погледу осталих енглеских искустава мора се напоменути да је примена поменутих мера биле праћена и активном улогом државе. Тако на пример, у поменутом извештају може се приметити да мере подизања стандарда на стадионима и увођење обавезног седења било је праћено помоћу енглеске владе у износу од 2.000.000 £ по клубу. Важно је напоменути да су фудбалски клубови у Енглеској у власништву клубова и да је у њиховом случају далеко лакше било спровођење наведених мера због јасно дефинисане власничке структуре и интереса.

⁷²² Једна од највећих несрећа поводом фудбалских такмичења десила се 15.04.1989. године на стадиону Хилсбор, који је изабран као неутрални терен за одржавање утакмице између Ливерпула (Ливерпоол) и Нотингем Фореста (Ноттингхам Форест) у полуфиналу Купа Енглеске у којој је погинуло 95 навијача а хоспитализовано преко 400 навијача. На основу спроведене истраге утврђени су пропусти организатора и полиције. Тхе Хиллсбороугх стадиум дисастер 15 април 1989. , Инквиру бу тхе Рт Хон Лорд Јустице Таулор - Интерим Репорт (Цм765), 1989.

⁷²³ Н. Ђурђевић, 2007, *op.cit.*, 220.

На основу изнетог можемо закључити да Република Србија је формално испунила своје међународне обавезе у погледу спречавања насиља у спорту пре свега доношењем посебног Закона. У погледу примене постојећих норми и адекватне казнене политике постоји пуно проблема. Саме законске норме и једноставна употреба физичке силе нису довољне за сузбијање насиља у спорту јер наведена појава захтева много озбиљније организован приступ који подразумева и превентивно-васпитно деловање као и подизање стандарда услуга корисницима спортског производа.

В. Закон о спречавању допинга у спорту

Прво приступање борби против допинга у спорту Републике Србије, као дела тадашње СФРЈ, формално правно је извршено путем потписивања и ратификовања Европске Конвенције против допинга из 1989. године од стране СФРЈ.⁷²⁴ Конвенција је ступила на снагу 1990. године а ратификована је од стране СФРЈ већ 1991. године. Извршавање Закона о ратификацији поверено је надлежним органима република и покрајина СФРЈ.⁷²⁵ За Републику Србију као датум ратификације на интернет страници Савета Европе води се 28.02.2001. а датум ступања на снагу 1.4.2001. године уз напомену да је то датум приступања уније Србије и Црне Горе.⁷²⁶

На примени Конвенције није пуно учињено и први закон који је имао одредбу посвећену допингу био је Закон о спорту из 1996. године⁷²⁷ који је у члану 15. садржавао општу одредбу о забрани употребе, навођења на употребу и давање допинга. О примени дате одредбе, тачније непримени, као и о ситуацији у СРЈ у погледу допинга тог времена, потребно је видети Образложење из 2001. године, поводом потребе доношења посебног закона о борби против допинга, који наводи следеће:

„Допинг у спорту није ни мала ни спорадична појава. Колико је тај проблем у нашем спорту изражен не може се тачно рећи јер последњих 10 година никаква контрола није рађена нити су предузимане било какве мере усмерене на борбу против допинга. Поједини случајеви утврђеног допинга југословенских спортиста на међународним такмичењима су доказ да је употреба недозвољених супстанци и средстава присутна и код наших

⁷²⁴ Закон о ратификацији Европске конвенције против допинговања у спорту, са Додатком, (Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори бр. 4/91), 1991.

⁷²⁵ *Ibid.*, члан 3.

⁷²⁶ www.coe.org 27.02.2015

⁷²⁷ Закон о спорту, 1996.

спортиста. Приликом доношења Закона о спорту Републике Србије сматрало се да се саме организације у области спорта могу борити са проблемом допинга, али се показало да је то нереално очекивање. Југословенски олимпијски комитет је тек 1998. године донео Правилник о спровођењу допинг контроле и контроле пола у спортским организацијама СРЈ, али ни тај правилник није никад у пракси примењен.⁷²⁸

Конвенција није обавезивала чланице на доношење посебног закона, али је то био најбољи пут ка остварењу преузетих обавеза. Први Закона о спречавању допинга у спорту донет је тек 2005. године⁷²⁹ Приликом доношења Закона, у образложењу је истакнуто да један од основних циљева његовог доношења испуњавање обавеза преузетих ратификацијом Европске конвенције о спречавању допинга о спорту.⁷³⁰ Од доношења Европске Конвенције против допинга из 1989. године,⁷³¹ у међународној заједници дошло је до значајних промена у области борбе против допинга. Оснивањем WADA и доношењем Светског антидопинг Кодекса, борба против допинга напушта регионалне оквире и прелази на међународни ниво, нарочито након доношења Међународне конвенције против допинга у спорту под окриљем UNESCO 2005. године.⁷³² Задње измене Кодекса⁷³³ усвојене су од стране WADA крајем 2013. године али је остављен рок за обавезна усаглашавања општих аката спортских организација и националних прописа до почетка 2015. године. Крајем 2014. године Република Србија је донела нови Закон о спречавању допинга у спорту⁷³⁴ којим је усвојила предвиђене измене, али је унела и низ другачијих решења у односу на ранији Закон.

Специфичности глобалног система регулисања борбе против допинга, као што су чињеница да је централну улогу има ГСО – WADA са својом јединственом хибридном структуром, која прописује правила понашања обавезне за чланице – спортске организације, а путем међународног јавног права обавезне и за државе, доводе

⁷²⁸ Предлог закона о спречавању допинга у спорту, 2001. 16. www.архива.србија.гов.рс, 25.07.2013

⁷²⁹ Закон о спречавању допинга у спорту, (Сл. гласник РС бр.101/05), 2005.

⁷³⁰ Н. Ђурђевић, 2008, *op.cit.*, 133.

⁷³¹ С обзиром на почетни значај Конвенције, ЕУ је настојала да задржи своје место у међународној борби против допинга путем доношења Додатног протокола, који има посебан значај јер представља први међународни акт који уводи обавезу признања надлежности WADA. Additional Protocol to the Anti-Doping Convention (ETS 188), Council of Europe, 2002. Ипак, Додатни протокол је потписало само 26 држава и на тај начин Конвенција није превазишла регионалне оквире. Република Србија није потписник Додатног Протокола. www.coe.org 27.02.2015.

⁷³² Закон о потврђивању Међународне конвенције против допинга у спорту (Сл. гласник РС бр. 38/09)

⁷³³ World Anti-Doping Code, WADA, 2015.

⁷³⁴ Закон о спречавању допинга у спорту, (Сл. гласник РС бр.111/14), 2014.

до низа специфичности у националном регулисању борбе против допинга у односу на редовно национално регулисање спорта. Све до оснивања WADA главни носилац борбе против допинга је био IOC. IOC као GCO и MHBO, није успео у остваривању најважнијег задатка – остваривање универзалности борбе против допинга, односно заједничке борбе приватног и јавног сектора. Тај циљ је постигнут тек оснивањем WADA, која је захваљујући својој хибридној структури била погоднија и прихватљивија јавном сектору. На тај начин међународни систем борбе против допинга је добио WADA као носиоца борбе против допинга. Правила понашања су прописана у Светском антидопинг кодексу. Потписнице Кодекса нису државе него само спортске организације. Обавезивање држава правилима понашања садржаним у Кодексу постигнуто је доношењем Међународне Конвенције против допинга у спорту, чије су потписнице државе. Важно је истаћи да учешће држава у глобалном систему борбе против допинга не значи угрожавање аутономије спорта ни на међународном ни на националном нивоу. У том циљу Кодекс садржи одредбу да државе прихватање Кодекса потврђују потписивањем Копенхагеншке декларације о борби против допинга у спорту из 2003. године и ратификовањем, прихватањем, одобравањем или пристајањем на UNESCO конвенцију.

Наведене специфичности глобалног регулисања допинга значајно се рефлектују и на правне норме Закона о спречавању допинга. У случају Закона о спорту, Република Србија је имала најмање ограничења у погледу самосталности регулисања материје. Пре свега, није ни била у обавези доношења посебног закона. Србија је изабрала пут којим својим правним нормама потврђује норме понашања које прописују спортске организације и на тај начин олакшала њихову примену на својој територији. У погледу допинга, Република Србија је само једна од држава која је део глобалног система борбе против допинга са јасно дефинисаним правилима понашања. На тај начин постојање већине одредби Закона је условљена нормама међународног јавног права, и оне у својој суштини представљају преузете норме садржане у Кодексу. Закон изричито прописује да правила Антидопинг агенције морају бити у складу са Законом о ратификацији Европске конвенције против допинговања у спорту, Законом о потврђивању Међународне конвенције против допинга у спорту, Светским антидопинг кодексом и међународним стандардима за допинг тестирање одобреним од стране Светске антидопинг агенције.

Пре свега, дефиниција допинга је у потпуности преузета из Кодекса и представља постојање једне или више повреда антидопинг правила утврђених чланом 3. овог закона. У питању је специфична дефиниција чији је задатак да обезбеди правилну идентификацију појаве, у условима непрекидног напретка науке и стварања нових супстанци са једне стране и потребе за заштитом права спортисте са друге. Члан 3. одређује да се под повредом допинг правила сматра следеће:

1. присуства забрањене супстанце или њених метаболита или маркера у телесном узорку спортисте;
2. коришћења или покушаја коришћења (примена, уношење, убризгавање или конзумирање) забрањене супстанце или забрањеног метода (у даљем тексту: допинг средства);
3. одбијања, или неприступања без убедљивог оправдања, давања узорка после обавештења о допинг контроли или избегавања давања узорка на други начин;
4. неиспуњавања обавеза утврђених правилима овлашћене антидопинг организације у погледу доступности спортисте из регистроване тест групе за тестирање изван такмичења, као и непружања података о боравишту и пропуштања објављених тестирања изван такмичења;
5. неовлашћеног ометања или покушаја ометања било којег дела допинг контроле;
6. недозвољеног поседовања допинг средстава;
7. неовлашћене продаје, транспорта, слања, испоруке или дистрибуције допинг средстава спортисти, било непосредно или посредством трећег лица;
8. давања или покушаја давања допинг средстава спортисти, или прописивања, издавања, помагања, подстицања, прикривања, навођења, налагања, стварања услова или било којег другог вида учествовања у повреди или покушају повреде антидопинг правила;
9. саучесништва, подстицања, помагања, подржавања, прикривања, стварања услова или било ког другог вида учествовања у повреди или покушају повреде антидопинг правила или у кршењу изречене мере због повреде антидопинг правила;

10. удруживања спортисте или друге особе која је у надлежности овлашћене антидопинг организације са особом која помаже спортисти којој траје изречена мера због повреде антидопинг правила или је у кривичном, прекршајном или другом поступку кажњена због дела које представља повреду антидопинг правила у смислу овог закона, уколико јој казна још увек траје или је прошло мање од шест година од изрицања такве казне или са особом која је посредник или представник такве особе.

Постојеће правне дилеме које проузрокују норме Кодекса у вези објективне одговорности или правила о пријави боравишта појединих категорија спортиста, Закон решава њиховим преузимањем у оквире националног законодавства и на тај начин им даје снагу државног права.

Правило објективне одговорности (*стрикт лиабилити*) које прописује Кодекс усваја и национално законодавство Србије. У питању је једна од специфичности спортског права која је ретка у државном праву. Само постојање забрањене супстанце у телесном узорку спортисте је довољно за постојање повреде антидопинг правила. Прекршај је начињен без обзира на непостојање намере или чињења услед нехата или грешке. Кодекс из 2015. године, за разлику од ранијих верзија, а нарочито из 2003. године, не упушта се у детаљније образлагање наведеног института. Сматрајући да је наведена тематика данас опште прихваћена, у коментару датог члана само наводи да је дати принцип у арбитражној пракси CAS-а дефинисан као објективна одговорност и да је константно подржан од стране CAS-а.⁷³⁵

Наведена специфичност произилази из природе спорта и правило објективне одговорности у комбинацији са могућношћу модификовања казне према посебним критеријумима даје разуман баланс између ефикасне борбе против допинга у користи свих „чистих“ спортиста и правичности у изузетним околностима када је забрањена супстанца ушла у телесни систем спортисте без прекршаја спортисте или из нехата.⁷³⁶ Потребу, тачније нужност постојања такве одговорности у спорту у случају употребе допинга, најбоље је описује пресуда CAS у случају *Quigley v. УИТ* када је констатована могућа неправда примене објективне одговорности у појединим случајевима, али другачије поступање би довело до неправде према другој много већој скуппини такмичара ако би се толерисала нехотична употреба недозвољених

⁷³⁵ World Anti-Doping Code, WADA, 2015, коментар уз члан 2.1.1.

⁷³⁶ World Anti-Doping Code, WADA, 2009. коментар уз члан 2.1.1.

супстанци.⁷³⁷ Ради образложења потребе усвајања објективне одговорности Кодекс из 2003. године цитира наведену пресуду „да је вероватно да би и многи намерни покушаји избегли казну услед недостатка доказа кривичне намере. Такође је сигурно да би услов намере проузроковао скупе процесе који би могли да угрозе Федерације, нарочито оне са скромнијим буџетима, у њиховој борби против допинга.“⁷³⁸

У погледу правила о обавези одређених категорија спортиста⁷³⁹ о давању информација о месту свог боравка⁷⁴⁰ ради сталне доступности антидопинг контроли ван такмичења (*wxhereabouts* правила), постоји пуно правних дилема. По појединим ауторима у питању је ограничавање основних људских права као на пример право на приватност. Закон је и ту теоретску дилему разрешио преузимањем правила понашања предвиђеним Кодексом.

Закон усваја правило да само једна антидопинг организација може да буде одговорна за покретање и спровођење тестирања и да морају постојати правила о надлежности антидопинг организација. Под овлашћеном антидопинг организацијом Закон обухвата Антидопинг агенцију Републике Србије (АДАС), WADA, надлежни међународни и национални спортски савез (ИОС, Међународни параолимпијски комитет, међународни спортски савез, Олимпијски комитет Србије, Параолимпијски комитет Србије, Спортски савез Србије, национални грански спортски савез). Расподела надлежности између овлашћених антидопинг организација је уређена на следећи начин: АДАС уређује, одређује, организује и спроводи допинг контролу на спортским такмичењима и изван спортских такмичења, осим оне коју спроводи надлежни међународни спортски савез на међународним такмичењима која се организују у Републици Србији.

Као и код Закона о спорту, Република Србија предвиђа постојање посебног тела које би покривало одређене области друштвених односа у спорту а који су од посебног интереса за Републику. За разлику од Закона о спорту где ту улогу има Спортски савез

⁷³⁷ Arbitration CAS 94/129, Court of Arbitration for Sport, 1995. члан 14.

⁷³⁸ World Anti-Doping Code, WADA, 2003, коментар уз члан 2.1.1.

⁷³⁹ Контроли изван такмичења подлежу спортисти који су у статусу олимпијског кандидата, врхунски и други категорисани спортисти, спортисти међународног ранга, спортисти који желе да наставе спортску каријеру након истека мере забране учешћа на такмичењима због допинга, као и друге категорије спортиста које одреди Антидопинг агенција (регистрована тест група). Закон о спречавању допинга у спорту, 2014, члан 13. став 1.

⁷⁴⁰ Спортисти који подлежу контроли изван такмичења дужни да Антидопинг агенцију и овлашћено лице у надлежном националном спортском савезу редовно обавештавају о свакој промени места боравишта и времену и месту одржавања тренинга у складу са правилима Антидопинг агенције. *Ibid.*, члан 13 став 3.

Србије, који је облик удруживања датих спортских савеза, у случају Закона о спречавања допинга држава оснива установу - Антидопинг агенцију Србије (АДАС) у складу са Законом о јавним службама. Кодекс садржи дефиницију националне антидопинг организације као: тело које свака земља одреди за носиоца основних права и одговорности да на националном нивоу усваја и спроводи антидопинг правила, руководи узимањем узорак, води резултате и спроводи истраге. Кодекс не садржи обавезу оснивања такве организације јер одређује да уколико она није основана њену улогу обављаће национални олимпијски комитет земље или тело које он именује. Република Србија је основала АДАС и на тај начин је на себе преузела одређена права и обавезе у регулисању допинга на националним спортским такмичењима и контроли ван такмичења.

Најважније промене које доноси нови Закон су везане за националну антидопинг агенцију. Законска решења из 1996. до 2014. године предвиђала су да АДАС основне функције у борби против допинга, у оквиру своје надлежности, остварује као поверене послове од стране државе. Наведена решења представљају посебан пример односа државе према регулисању друштвених односа у спорту. У питању су били следећи послови:

1. уређује, одређује, организује и спроводи допинг контролу на спортским такмичењима, осим оне коју спроводи надлежни међународни спортски савез на међународним такмичењима која се организују у Републици;
2. уређује, одређује, организује и спроводи допинг контролу изван спортских такмичења;
3. именује стручна лица овлашћена за обављање допинг контроле (контролоре), установљава и издаје им легитимације и брине се о њиховом сталном стручном оспособљавању и усавршавању;
4. одређује организације из члана 9. овог закона у којима ће се обавити анализа допинг узорак спортиста;
5. утврђује одговорност лица које је учинило повреду антидопинг правила, у случају да надлежна спортска асоцијација не изрекне мере и одлучује по жалби на меру коју је изрекла национална спортска асоцијација, осим ако у складу са законом није одређена, односно уговорена надлежност међународне спортске арбитраже за одлучивање по жалби; уређује поступак у којем изриче мере и одлучује по жалбама;

6. остварује међународну стручну сарадњу на питањима која су везана за спречавање допинга у спорту и закључује споразуме о тестирању;
7. утврђује изглед знака упозорења који се ставља на производе који се стављају у промет а у себи садрже забрањене допинг супстанце.

АДАС је при вршењу поверених послова имао иста права и обавезе као и органи државне управе. Последице таквог статуса биле су да: надзор над радом АДАС-а врши Министарство надлежно за спорт и то у погледу законитости и сврсисходности рада у складу са Законом о државној управи; средства за вршење поверених послова обезбеђују се у Буџету Републике; ради вршења својих функција АДАС доноси прописе које морају се објавити у Службеном Гласнику. Поверени послови, односно регулисање одређених друштвених односа у спорту са позиције имаоца јавних овлашћења, поседовали су значајну специфичност која је битно нарушавала суштину државног монопола и суверенитета. Закон је изричито предвиђао да против одлука АДАС-а које доноси у оквиру поверених послова (1-5) није могуће водити судски спор.⁷⁴¹ У питању је на први поглед апсурдна ситуација где АДАС поступа као орган државне управе и регулише одређене друштвене односе који могу имати значајне последице по права физичких и правних лица а истовремено је искључено право на судску заштиту Републике Србије. Закон није предвиђао ни могућност жалбе министарству надлежном за спорт. У домаћој правној теорији навођена је уставна жалба као могући начин преиспитивања коначне одлуке АДАС-а уколико заинтересована страна сматра да је дошло до повреде неког људског права или слободе зајамчене Уставом.⁷⁴² Колико је аутору познато до такве ситуације још није дошло.

Наведена специфичност произилази из аутономије спорта и чињенице да ГСО односно спортске организације по правилу преузимају на себе решавање потенцијално најзначајнијих спорова – спорова са међународним елементом а решавање националних спорова препуштају државама. У складу са Кодексом државе могу финално решавање и националних спорова поверити у надлежност CAS-а, као на пример САД.⁷⁴³ Република Србија је поменутим законским решењима преузела надлежност решавања националних спорова, основала посебну установу за њихово решавање и додала државне прерогативе таквим активностима ради успешнијег деловања. Без обзира на такав додатни приступ држава није смела да угрози спортску аутономију евентуалним

⁷⁴¹ Закон о спречавању допинга у спорту, 2005, Члан 30. став 3.

⁷⁴² Н. Ђурђевић, 2008, *op.cit.*, 374.

⁷⁴³ Protocol for Olympic and Paralympic movement testing, U.S. Anti-Doping Agency, 2014, члан 17. b.

омогућавањем редовне судске заштите у решавању националних спортских спорова. На тај начин настао је парадокс који је новим законским решењима крајем 2014. године престао да постоји, услед знатног умањења броја поверених послова које врши АДАС а међу којима више није вршење основне функције АДАС-а.

Данас, АДАС као поверени посао утврђује изглед маркице са знаком "ДОПИНГ ФРЕЕ" који се ставља на тестиране производе који садрже додатке за исхрану као и поступак за издавање маркице.⁷⁴⁴ Такође као поверени посао АДАС утврђује Листу забрањених допинг средстава за спортисте и Листу забрањених допинг средстава за животиње, у складу са Европском конвенцијом о спречавању допинга у спорту, међународним стандардима за листу забрањених средстава одобреним од стране Светске антидопинг агенције и спортским правилима надлежних међународних спортских савеза.⁷⁴⁵

а) Санкционисање недозвољеног понашања

Одредбе Закона које садрже санкције за повреде антидопинг правила представљају још једну специфичност. Традиционално посматрано санкције које прописују ГСО својим правилима понашања за државу представљају дисциплинске мере које прописују удружења грађана у оквиру својих надлежности. Оне не обавезују државне органе и не представљају део националног правног система. У правној теорији постоји дилема око правне природе санкција које изричу спортска удружења. Дилеме постоје око тога да ли постоји самостално право удружења на кажњавање, или се ради о уговорним казнама заснованим на статуту, као и да ли се односе само на чланове или и на нечланове удружења.⁷⁴⁶ У случају Републике Србије такве евентуалне дилеме разрешио је Закон о спорту, који је у члану 5. овластио спортске организације да својим правилима регулишу остварење својих циљева и обављање спортских активности и делатности, а Закон о спречавању допинга чланом 10. је прописао обавезу изрицања казни лицима под њиховом надлежношћу. Оба наведена закона својим нормама потврђују и гарантују аутономију спортским организацијама.

⁷⁴⁴ Закон о спречавању допинга у спорту, 2014, члан 21.1.15).

⁷⁴⁵ *Ibid.*, члан 22.

⁷⁴⁶ Н. Ђурђевић, 2008, *op.cit.*, 275.

Закон прописује дисциплинске мере које се изричу у случају повреде антидопинг правила:⁷⁴⁷

1. дисквалификација спортских резултата;
2. привремена суспензија;
3. забрана учешћа на такмичењима;
4. забрана обављања функција у области спорта
5. друге мере утврђене Светским антидопинг кодексом и спортским правилима надлежних националних и међународних спортских савеза

Новина Закона из 2015. године је увођење наведеног става 5. Такав приступ представља специфичност односа јавног и приватног сегмента спортског права у коме путем националног пропис унапред прихвата санкције које прописују ГСО. У конкретном случају Закон не затвара листу дисциплинских мера него оставља могућност и за друге уколико су прописане правилима надлежних спортских организација.

Утврђивање наведених мера првенствено је у надлежности спортских асоцијација, а уколико оне не обезбеде санкционисање или ако се оспори изречена мера, онда надлежност прелази на АДАС. Све наведене мере су по својој суштини везане за саму природу спорта и њихова првенствена сврха је искључивање из спорта лица која су учинила повреду антидопинг правила и анулирање последица које су постигли. Наведене мере прописује и Кодекс као обавезне. Закон не предвиђа изричито могућност новчаних казни изречених од стране спортских организација. Закон познаје само могућност новчаног кажњавања за прописане прекршаје. Међутим, Кодекс уводи могућност да антидопинг организације могу изрећи новчане казне, али им даље супсидијарни карактер.⁷⁴⁸

Закон иде и корак даље и прописује кривична дела која могу настати у вези са допингом и то употреба допинга, омогућавање употребе допинга и неовлашћена производња и стављање у промет допинг средстава. Ни Конвенција ни Кодекс не садрже обавезу прописивања кривичних дела у вези са допингом. Самим тим и национална законодавства држава потписница садрже различита решења. Закон о спречавању допинга у спорту из 2014. године предвиђа два кривична дела и то

⁷⁴⁷ Закон о спречавању допинга у спорту, 2014, члан 16.

⁷⁴⁸ Кодекс у члану 10.12 предвиђа да ниједна финансијска санкција не може бити разматрана као основ за умањење периода забране или друге санкције која би иначе била примењена према Кодексу.

омогућавање употребе допинг средстава и неовлашћену производњу и стављање у промет допинг средстава.

b) Кривична дела

a. Кривично дело омогућавање употребе допинг средстава⁷⁴⁹

Ко спортисти у циљу допинга у спорту да или пропише или изда или на спортисти примени допинг средство, или наведе, помогне, или на други начин омогући спортисти да употреби допинг средство, казниће се затвором од шест месеци до пет година.⁷⁵⁰ Ако је дело из става 1. овог члана учињено према малолетнику или према више лица, или је изазвало нарочито тешке последице, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.⁷⁵¹ Допинг средства се одузимају.

Специфичност наведеног кривичног дела је да је Закон избегао општу употребу института саучесништва и прописао посебно кривично дело и одредио знатно више казне затвора. Такво поступање указује на свест о озбиљности и штетности инкриминисане радње за државне интересе. У међународно правној теорији и пракси држава не постоје значајније дилеме око наведеног кривичног дела. Кривично дело се може извршити само према спортисти, а учинилац може бити свако лице. инкриминисане радње се могу предузети у вези такмичења или ван такмичења. Обавезу санкционисања наведених лица предвиђа и Конвенција о спречавању допинга у спорту у члану 9.

b. Кривично дело неовлашћене производње и стављање у промет допинг средстава⁷⁵²

Ко неовлашћено у циљу допинга у спорту производи, прерађује, продаје или нуди на продају, или ради продаје купује, држи, или преноси, или посредује у продаји или куповини допинг средстава, или на други начин неовлашћено ставља у промет допинг средства, казниће се затвором од три до дванаест година.⁷⁵³ Ко неовлашћено у циљу допинга у спорту прави, набавља, поседује или даје на употребу опрему, материјал или супстанције за које зна да су намењене за производњу или припремање

⁷⁴⁹ Закон о спречавању допинга у спорту, 2014, члан 38.

⁷⁵⁰ Ранија законска решења предвиђала су казну затвора од једне до десет година

⁷⁵¹ Ранија законска решења предвиђала су казну затвора од најмање три године

⁷⁵² Закон о спречавању допинга у спорту, 2014, члан 39.

⁷⁵³ Ранија законска решења предвиђала су казну затвора од најмање пет година

допинг средстава, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Допинг средства и средства за њихово справљање се одузимају.

Код наведеног кривичног дела потребно је посебно обратити пажњу да поједина допинг средства истовремено представљају и опојне дроге за које је прописано посебно кривично дело - неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога чланом 246. Кривичног закона. Наведено кривично дело може се посматрати и као део испуњења обавезе установљење Конвенцијом о спречавању допинга у спорту из члана 8. о усвајању мера за ограничавање доступност забрањених супстанци и метода у циљу ограничавања њихове примене у спорту од стране спортиста.

Закон о спречавању допинга у спорту из 2005. године предвиђао је и кривично дело употребе допинг средстава. Спортиста који на спортском такмичењу намерно употреби допинг средство, или намерно употреби одређено средство или супстанцу у циљу да превари допинг контролу, казниће се затвором до једне године.⁷⁵⁴ Учиниолац кривичног дела је био само спортиста такмичар а кривично дело се може извршити само на спортском такмичењу. Такође била је потребна и намера учиниоца. Наведено кривично дело и његово касније укидање представља одраз различитих приступа и дилема датог проблема. Између држава потписница Конвенције највише разлика али и дилема постоји око кривичног дела употребе допинга. По појединим становиштима, а на основу аналогije са коришћењем опојних средстава у кривично правном систему, сам спортиста који употреби допинг не треба да подлеже кривичној одговорности. Такво решење је примењено у француском Антидопинг закону, и сама употреба допинга не подлеже кривичној одговорности али зато лице које се не одазове контроли или не поштује изречене санкције, подлеже казни затвора или новчаној казни. Супротан став, осим Закона о спречавању допинга у спорту из 2005. године, садрже и белгијски и италијански закон.⁷⁵⁵ Ипак већина држава не прописује дато кривично дело а од краја 2014. године и Република Србија. Спортисти Србије би требали да буду упознати са могућношћу кривичног гоњења и у државама које познају наведено кривично дело.

⁷⁵⁴ Закон о спречавању допинга у спорту, 2005, чл. 47.

⁷⁵⁵ Видети: Н. Ђурђевић, 2008, *op.cit.*, 426-427.

С. Закон о потврђивању Најробијског уговора о заштити олимпијског симбола, са
анексом

Република Србија је једна од педесет држава потписница Најроби уговора о заштити олимпијског симбола из 1981. године. Као што је раније речено Најроби уговор није наишао на широку прихваћеност, поготово од значајних држава. Република Србија није донела посебан закон о овој материји него је увела саму конвенцију у своје законодавство 1999. године.⁷⁵⁶ Најважнија одредба Уговора је да је свака чланица дужна да одбије или поништи регистрацију жига и да одговарајућим мерама забрани коришћење, у виду жига или другог знака, у комерцијалне сврхе, сваког знака који се састоји од олимпијског симбола или садржи олимпијски симбол, какав је дефинисан у Повељи Међународног олимпијског комитета, изузев уз сагласност Међународног олимпијског комитета.⁷⁵⁷

Закон о спорту из 1996. године, и са изменама у 2005. години, није садржавао одредбе о заштити олимпијских симбола. Закон о спорту из 2011. године у члану 105. ставу 6. предвиђа да речи "олимпијски" и "олимпијада", самостално или у међусобној вези, као и одговарајуће речи или групе речи у страном језику, могу бити коришћене у називу, односно пословном имену неке организације или за означавање одређене спортске приредбе само уз сагласност Олимпијског комитета Србије. Између наведених одредби позитивног права Републике Србије приметна је значајна разлика у погледу тела надлежног за давање сагласности за употребу заштићених симбола. Морамо нагласити да је примат Међународног олимпијског комитета био и разлог неприхватања Најроби уговора од стране развијених индустријских држава као што су САД, Француска, Немачка или Велика Британија, које су својим унутрашњим прописима заштитиле олимпијске симболе али су овлашћења такође предала националним олимпијским комитетима. На основу изнетог остаје нејасно како је дошло до наведеног сукоба позитивних правних норми, али се мора указати на потенцијно значајне последице.

⁷⁵⁶ Закон о потврђивању најробијског уговора о заштити олимпијског симбола, са анексом, (Сл. лист СРЈ - Међународни уговори бр.1/99), 1999.

⁷⁵⁷ *Ibid.*, члан 1.

IV. Решавање спорова у спорту у Републици Србији

1. Увод

Организација спорта почива на пирамидалној хијерархијској структури. Само врх спортске пирамиде припада међународној заједници и обухвата ИОС и међународне спортске федерације са својим међународним континенталним организацијама. Највећи, базни део спортске пирамиде припада националном нивоу. Олимпијска супремација преноси се и на национални ниво тако да најважнију улогу на нивоу државе има Национални олимпијски комитет који има првенствену улогу у погледу развоја олимпијских спортова и обухвата националне гранске спортске организације олимпијских спортова уз јасан нагласак на врхунском спорту. Државе које су се определиле за активно учествовање у организацији спорта својим прописима формирају и националну спортску организацију у чијој је надлежности развој и организација спорта у целини али уз јасан примат Националног олимпијског комитета. Чланице такве националне спортске организације су национални грански спортски савези који представљају удружења спортских клубова и организација датог спорта. Тако представљена спортска пирамида састоји се од више хоризонталних нивоа са јасном вертикалном хијерархијском структуром. Решавање спорова у спорту почива на принципу да организације датог хоризонталног нивоа спортске пирамиде самостално решавају спорове својих чланова а који настају услед примене правила које оне прописују у оквиру спортске аутономије. Изузетак од наведеног правила представљају ситуације регулисања посебних друштвених односа у спорту као што су међународна такмичења и борба против допинга. У погледу међународних такмичења надлежност решавање спорова припада међународној спортској организацији која организује дато такмичење а финално решавање спора је у надлежности CAS-а. У погледу допинга, захваљујући специфичној структури и доминантном јавном сегменту спортског права, надлежност решавања спорова је у великој мери у рукама посебних националних антидопинг организација које делују самостално у односу на националне спортске организације. Финално решавање допинг спорова у вези спортиста међународног ранга такође припада надлежности CAS-а.

Наведени принцип, без посматрања изузетака, не представља значајну специфичност и он је присутан и у другим облицима удруживања грађана. Специфичност спортског организовања је да је уплитање националних судова сведено

на најмању могућу меру и да се доношење финалних одлука налази у надлежности датих спортских организација, националног или међународног ранга.

2. Правни оквири решавања спорова

Република Србија припада државама интервенционистичког типа регулисања друштвених односа у спорту односно настоји да путем закона и прописа, а пре свега посебним Законом о спорту, регулише дату материју. На тај начин она не оспорава спортску аутономију него јој јасније потврђује већ постојеће границе и пружа јој додатну државну заштиту. Путем својих правних правила држава преузима постојећа решења садржана у општим актима међународних и националних спортских удружења. На тај начин евентуалне теоретске дилеме односа држава и спортских организација губе свој практични смисао јер сада правила понашања које прописују спортске организације у оквиру спортске аутономије постају део редовног државног правног система. У појединим случајевима услед специфичности друштвених односа у спорту поједина законска решења су другачија у односу на сличне друштвене односе ван спорта.

У погледу решавања спорова у спорту, основни правни оквири су дати у Закону о спорту.⁷⁵⁸ Закон о спорту путем одредби о дисциплинском поступку⁷⁵⁹ и спортској арбитражи⁷⁶⁰ садржи решења којима је омогућено да спортска удружења⁷⁶¹ могу финално решавати све спорове осим оних за које је одређена искључива надлежност државних судова.

1) Дисциплинско решавање спорова

Први ниво решавања спора представља дисциплинско решавање спора које доводи до изрицања дисциплинских санкција у складу са законом, спортским правилима и општим актима спортског удружења. Закон посебно наводи дисциплинску санкцију искључења из удружења, која може бити изречена из разлога и по поступку утврђеном статутом спортског удружења. Општи услов за изрицање дисциплинских санкција је кривица прекршиоца, прописивање датог дела као дисциплинског

⁷⁵⁸ Закон о спорту, 2011.

⁷⁵⁹ *Ibid.*, члан 49.

⁷⁶⁰ *Ibid.*, чланови 51. и 52.

⁷⁶¹ Потребно је приметити да Закон о спорту под термином спортска организација обухвата спортска удружења и спортска привредна друштва. У складу са чланом 34. спортско удружење је добровољна недобитна организација заснована на слободи удруживања више физичких и/или правних лица, организована на основу статута и основана ради остваривања заједничког циља у области спорта.

прекршаја и прописивање дате санкције у оквиру општег акта удружења осим ако законом није другачије одређено.⁷⁶² Закон прописује да члан спортског удружења има у дисциплинском поступку право на: вођење поступка без одуговлачења и са што мање трошкова; независност, стручност и непристрасност органа који одлучује о одговорности; браниоца о личном трошку; изјашњење и извођење доказа; писмену и образложену одлуку и жалбу.⁷⁶³ Ниво дисциплинског решавања спорова је уобичајени начин решавања спорова унутар свих облика удружења грађана и он сам по себи не садржи специфичности. Сама конкретна решења се разликују од нивоа спортске пирамиде али и у оквиру истог нивоа постоје различита правна решења. Непостојање заједничког приступа представља значајну тешкоћу у анализи решавања спорова. Ипак, могуће је издвојити поједине елементе заједничке свим облицима организовања. То су: постојања система двостепености; дисциплински органи су органи самих спортских организација и које путем њих санкционишу повреде правила које саме доносе; и њихово оснивање, надлежност и деловање прописано је Статутом организације и одговарајућим дисциплинским општим актима. У питању су дисциплинске тела⁷⁶⁴ као првостепени органи и одговарајућа тела као другостепени жалбени органи.⁷⁶⁵ Већина спортских организација предвиђа и могућност ванредних правних лекова против одлука дисциплинских органа.⁷⁶⁶ Неуједначеност приступа дисциплинском решавању спорова посебно наглашавају поједини правни институти. Тако на пример решења у погледу застаре покретања и вођења дисциплинског поступка крећу се од изричитог

⁷⁶² Светски антидопинг кодекс и Закон о спречавању допинга у спорту предвиђају постојање објективне одговорности за утврђивање постојања прекршаја антидопинг правила, односно довољно је да забрањена супстанца постоји у телу спортисте. Постојање кривице или њен степен је по правилу битан за поступак утврђивања санкције. Законски изузетак заснован на принципу објективне одговорности је предвиђен у случају санкције дисквалификације спортских резултата. За примену наведене санкције довољна је чињеница да је спортски резултат постигнут уз присуство недозвољене супстанце. Закон о спречавању допинга у спорту, 2014, члан 16. став 3.

⁷⁶³ Закон о спорту предвиђа у члану 49. став 2. да општим актима спортског удружења мора бити обезбеђено право на жалбу на одлуку органа удружења којом је одлучивано о правима и обавезама чланова удружења, осим ако је за доношење одлуке надлежна спортска арбитража у складу са овим законом

⁷⁶⁴ Њихови називи се разликују у зависности од припадности организацијама као на пример Дисциплинска комисија (ФСС), Дисциплински суд (КСС) или Дисциплински судија (ОСС)

⁷⁶⁵ Другостепени органи могу бити посебна тела као на пример Жалбена комисија у случају ФСС или већ постојећа тела са додатом жалбеном функцијом као на пример Извршни одбор у случају ОСС односно Управни одбор у случају АСС. Спортска удружења могу прописати да у жалбеном поступку поводом првостепене дисциплинске одлуке одлуку доноси арбитражно тело. Такву ситуацију имамо у случају КСС где по жалби решава Стална спортска арбитража при ОКС.

⁷⁶⁶ Тако на пример ФСС предвиђа чак три облика ванредних правних средстава у погледу одлука дисциплинских органа. У погледу правоснажних дисциплинских одлука могуће је користи понављање поступка и ванредно ублажавање казне а у погледу коначних дисциплинских одлука захтев за заштиту Дисциплинског Правилника ФСС. Дисциплински Правилник, Фудбалски Савез Србије, (Службени лист ФСС "Фудбал", број 7/2011, 3/2012, 12/2014), 2014. чланови 148-156.

навођења да не постоји застара за покретање дисциплинског поступка,⁷⁶⁷ до одређивања различитих протока времена у погледу релативне и апсолутне застаре.

2) Решавање спорова у области допинга

Решавање спорова у области допинга у својој суштини представља облик дисциплинског решавања спорова. Ипак, друштвени односи поводом борбе против допинга у спорту имају значајне специфичности које заслужују посебну анализу. Таква ситуација није изненађујућа с обзиром да и сам систем регулисања дате материје почива на другачијим основама. Јавни сегмент спортског права, државно регулисање спорта, највише је изражен у борби против допинга. Једина међународна конвенција која регулише директно материју спорта посвећена је допингу. Врховни међународни регулатор дате материје је Светска антидопинг агенција – хибридна међународна организација која је састављена и од представника држава. Њен Светски антидопинг Кодекс садржи универзална правила понашања. На тај начин државе су у обавези доношења посебних прописа и предузимању низа активности у правцу универзалне борбе против допинга. Директна последица таквог приступа је наступ држава у регулисању дате материје које се може окарактерисати као понашање које је најближе јединственом понашању у односу на остале области регулисања друштвених односа у спорту.⁷⁶⁸ Република Србија је потписник Европске конвенције против допинговања у спорту из 1989. године⁷⁶⁹ као и Међународне конвенције против допинга у спорту из 2005. године.⁷⁷⁰ Преузете међународне обавезе садржане су и у посебном Закону о спречавању употребе допинга у спорту.⁷⁷¹ Закон предвиђа оснивање посебне организације чији је задатак организовања и спровођења допинг контрола на спортским такмичењима и ван такмичења. У том циљу основана је Антидопинг агенција Републике Србије (АДАС) која послује у форми установе у складу са прописима о јавним службама. У складу са прихваћеном аутономијом спорта и правилом да је регулисање међународног спорта поверено међународним спортским организацијама

⁷⁶⁷ Дисциплински правилник, Кошаркашки Савез Србије, 2012. члан 26.

⁷⁶⁸ Реч „јединствено“ потребно је условно прихватити. У питању је понашања држава за које се може рећи да је максимално могуће јединствено у данашњем тренутку. Сама Конвенција о спречавању допинга не прописује прецизан образац понашања држава, него даје основне смернице. Поједина питања практичног деловања држава имају значајне приступне разлике. Као пример можемо навести оснивање посебних организација за борбу против допинга или давања овлашћења Националним олимпијским комитетима или значајне разлике у области прописивања кривичних дела у датој области.

⁷⁶⁹ Закон о ратификацији Европске конвенције против допинговања у спорту, са Додатком, 1991.

⁷⁷⁰ Закон о потврђивању међународне конвенције против допинга у спорту (Сл. гласник РС бр. 38/09), 2009.

⁷⁷¹ Закон о спречавању допинга у спорту, 2014.

АДАС нема надлежност на међународним такмичењима која се организују у Републици Србији и она је поверена надлежној међународној спортској организацији. Улога АДАС се суштински може поистоветити са улогом ССС. Заједничко за обе организације, осим што њихово оснивање налаже држава, је њихова улога у регулисању спорта која се своди на регулисање оних односа које не регулишу ГСО а постоји изражен интерес државе или постоји обавеза државе као што је у случају допинга. У случају ССС то је спорт који није олимпијски и врхунски а у случају АДАС то је контрола допинга на националним такмичењима и изван такмичења. Закон посебно наглашава да правила АДАС морају бити у складу са поменутим Законом о потврђивању међународне конвенције против допинга у спорту и Законом о ратификацији Европске конвенције против допинговања у спорту као и Светским антидопинг Кодексом и припадајућим међународним стандардима одобреним од стране WADA.

А. Међународни спорови

Светски антидопинг Кодекс је највиши акт који садржи правила понашања посвећена борби против допинга као и решавања евентуалних спорова који произађу из примене тих правила. Кодекс одређује искључиву надлежност CAS-а као жалбеног органа за све спорове који су проистекли из учешћа на интернационалној спортској приредби или у случајевима који укључују спортисте међународног ранга.⁷⁷² На овај начин омогућена је јединственост и усклађеност решавања потенцијално најважнијих спорова у погледу допинга. Услов за остварење права на жалбу CAS-у је да су искоришћена сва редовна и ревизиона правна средства.⁷⁷³ Кодекс у жалбеном поступку испред CAS-а одређује значајна овлашћења у корист WADA. Пре свега уколико се ниједна друга страна се није жалила на одлуку антидопинг организације, WADA може директно уложити жалбу CAS-у, без обавезе да исцрпи прво редовне правне лекове које интерно предвиђа антидопинг организација.⁷⁷⁴ Такође уколико антидопинг организација пропусти да донесе одлуку, у разумном року одређеном од WADA-е, о томе да ли је почињена повреда антидопинг правила или не, или у случају када антидопинг организација одлучи да повреде није било, WADA такође може да уложи

⁷⁷² Искључиву надлежност CAS предвиђена је и за жалбе на одлуке у вези са применом изузетака за терапеутску употребу, жалбе против одлука везаних за део 3 (улоге и одговорности) и део 4 (прихватање, усаглашавање, измене и тумачење) Кодекса и жалбе против одлука о суспензији или укидању акредитације лабораторији. World Anti-Doping Code, WADA, 2015, чланови 13.4, 13.6, 13.7.

⁷⁷³ *Ibid.*, члан 13.1.

⁷⁷⁴ *Ibid.*, члан 13.1.3.

жалбу директно CAS-у.⁷⁷⁵ У погледу самог поступка испред CAS-а, Кодекс одређује да жалба по правилу нема суспензивно дејство⁷⁷⁶ и да поступак има карактер *де ново*, односно да претходни поступци не ограничавају доказе или не носе тежину у претресу пред CAS-ом.⁷⁷⁷

В. Национални спорови

За разлику од међународних спорова, националне спорове Кодекс ставља у надлежност националних антидопинг организацијама које су дужне да својим правилима одреде независна и непристрасна тела која ће решавати дате спорове. Једино ближе одређење које Кодекс прописује за националне спорове је да такви процеси морају да прате принципе: благовремености; постојања праведног и непристрасног тела које води претрес; права на заступање о сопственом трошку и благовремене, писане и образложене одлуке. Кодекс изричито дозвољава и могућност да национална антидопинг организација не искористи наведену надлежност и да омогући право директне жалбе CAS-у.⁷⁷⁸

Решавање националних спорова поводом допинга у Републици Србији поверено је националним спортским савезима⁷⁷⁹ и националној антидопинг организацији – Антидопинг агенцији Републике Србије (АДАС). Улогу првостепеног решавања спорова имају национални спортски савези. Закон о спречавању допинга у спорту у надлежности националних спортских савеза ставља изворну обавезу прописивања дисциплинских санкција, правила поступка и изрицање дисциплинских мера у случајевима повреде антидопинг правила.⁷⁸⁰ Уколико национални спортски савез не изрекне мере за повреду антидопинг правила у року од четири месеца од подношења пријаве за учињену повреду антидопинг правила надлежност за утврђивање одговорности прелази на АДАС односно њен Антидопинг одбор – Првостепено веће.

⁷⁷⁵ *Ibid.*, члан 13.3.

⁷⁷⁶ *Ibid.*, члан 13.1.

⁷⁷⁷ *Ibid.*, члан 13.1.2.

⁷⁷⁸ Такву могућност је искористила УСОЦ - антидопинг организација САД. Protocol for Olympic and Paralympic movement testing, U.S. Anti-Doping Agency, 2014, члан 17. б.

⁷⁷⁹ Националне спортске савезе у смислу Закона о спречавању допинга у спорту представљају Олимпијски комитет Србије, Параолимпијски комитет Србије, Спортски савез Србије и национални грански спортски савези. Закон о спречавању допинга у спорту, 2014, члан 4.

⁷⁸⁰ *Ibid.*, члан 10.

Жалбено тело, за националне спорове – спорови за које не постоји надлежност CAS-а, је АДАС, преко Антидопинг одбора – Жалбеног већа.⁷⁸¹

На наведени начин и на националним нивоу обезбеђено је јединствено финално решавање спорова поводом повреде допинг правила што представља јединствен случај у решавању спорова у спорту. Поново напомињемо да то не треба да представља изненађење јер специфичности борбе против допинга, јасно изражен заједнички интерес обе стране – јавног и приватног сегмента, доводе до значајног удела јавног сегмента спортског права – националне регулативе датих друштвених односа. Коначно регулисање спорова поводом допинга са међународним елементом дато је међународној спортској заједници, уз уобичајену могућност ограниченог преиспитивања од стране Врховног суда Швајцарске као суда по седишту арбитраже. Коначно решавање спорова поводом допинга у Републици Србији поверено је националној антидопинг агенцији и њеном телу Антидопинг одбору. Правилник о утврђивању одговорности лица које је учинило повреду антидопинг правила прописује да је одлука донета у жалбеном поступку коначна и да постаје правоснажна уручењем странкама. Наведена одредба захтева додатна појашњења. Антидопинг одбор није арбитражно тело и његове одлуке немају санкцију државе у смислу да се изједначују са правоснажним судским пресудама. Оне по својој суштини представљају дисциплинске одлуке против којих се по правилу могу водити одговарајући судски поступци. Закон о спречавању допинга у спорту који је био на снази од 2005. до 2014. године, поред низа специфичних решења, садржавао је и одредбу да се против одлука АДАС којом се утврђује одговорност лица које је учинило повреду антидопинг правила и одлука којом одлучује по жалби на меру коју је изрекла национална спортска асоцијација не може покренути спор пред судом.⁷⁸² Утврђивање одговорности лица које је учинило повреду антидопинг правила АДАС је обављала као поверени посао од стране државе. Нови Закон је знатно смањио број поверених послова које врши АДАС, наведено утврђивање одговорности више није поверени посао, и сада не садржи забрану покретања судског спора. Такође битно је напоменути да у складу са новим законским решењима утврђивање одговорности сада је у надлежности посебног органа АДАС-а – Антидопинг одбора. Статут АДАС одређује да је Антидопинг одбор независан у доношењу одлука од других органа Антидопинг агенције. Додатни проблем

⁷⁸¹ Статут Антидопинг Агенције, Антидопинг Агенција, (Сл. гласник РС бр.139/14), 2014. члан 26.

⁷⁸² Закон о спречавању допинга у спорту, 2005, члан 30. став 3.

представља могућност да Антидопинг одбор решава исти спор у првом и другом степену, али од стране различитих већа и различитих лица.⁷⁸³

Иако АДАС, у складу са законским изменама, при решавању спорова не наступа са позиција поверених послова, он и даље не представља удружење грађана него установу у складу са прописима о јавним службама. Последица таквог статуса је неприменљивост одредби Закона о удружењима, које против појединачних аката удружења, члановима удружења, дозвољавају покретање поступак пред надлежним судом за утврђивање ништавости услед супротности са законом, статутом или другим општим актом удружења.⁷⁸⁴

Уставна решења⁷⁸⁵ и решења ратификоване Европске конвенције о људским правима која гарантују право на независан, непристрасан и законом установљен суд, који треба да правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о датим правима и обавезама, као и садашње непостојање изричите забране вођења судског спора против одлука Антидопинг одбора АДАС-а, по мишљењу аутора представљају довољан основ за евентуално судско преиспитивање датих одлука, и то у правцу признања или укидања одлуке а не у погледу мењања утврђене санкције или решавања у меритуму.

3) Арбитражно решавање спорова

Да би се остварио захтев спортске заједнице за спречавање уплитања државних судова у решавање спорова из области спортске аутономије, Закон о спорту из 2011. године по први пут уводи и посебан ниво решавања спорова – спортску арбитражу. Законска регулатива арбитражног решавања спорова представља новину не само у свету спорта јер је и први Закон о арбитражи у Републици Србији је донет тек 2006. године а пре њега наведена материја је била делимично регулисана у оквиру Закона о парничном поступку из 1977. године, у поглављу посвећеном поступку пред изабраним судовима.⁷⁸⁶ Ипак, историја арбитражног решавања спорова почиње знатно раније, у XIX веку када је Указом Кнеза Србије Александра Карађорђевића из 1857. године основана Трговачки одбор и у чијем је оквиру основан и Избрани суд са задатком да

⁷⁸³ Чланови Антидопинг одбора који су на било који начин учествовали у доношењу првостепене одлуке о одговорности за повреду антидопинг правила не могу учествовати у раду жалбеног Већа за антидопинг прекршаје. Статут Антидопинг Агенције, Антидопинг Агенција, 2014, члан 25.

⁷⁸⁴ Закон о удружењима, (Сл. гласник РС бр. 51/09, 99/11 - др. закон, 99/11 - др. закон), 2009. члан 20.

⁷⁸⁵ Устав Републике Србије, 2006, члан 32.

⁷⁸⁶ Закон о парничном поступку, (Сл. лист СФРЈ бр. 4/77... 46/06), 1977. чланови 468а до 487.

решава трговачке спорове. Након завршетка ИИ светског рата основана је Трговачка комора и при њој Спољнотрговинска арбитража.

Без обзира на релативно дуго постојање арбитражног решавања спорова у области трговине и постојања ужег стручног круга познаваоца дате области, сам појам је релативно непознат широј популацији. Из тих разлога не би требало да представља изненађење разноликост приступа арбитражном решавању у спорту од стране националне спортске заједнице. Посебно отежавајућу околност представља подељеност спортских организација по гранама спорта и њихова аутономија начина решавања спорова која је делимично ублажена оснивањем националних спортских савеза. Ипак, најзначајнији проблем представља стручна оспособљеност лица која у оквиру аутономије спорта учествују у регулисању друштвених односа у спорту. Закон о спорту је један од ретких системских закона који значајан број чланова посвећује стручном раду и стручном оспособљавању лица у спорту. Такав приступ није изненађење јер чак и данас није усамљена појава да познавање датог спорта односно његово упражњавање у прошлости има приоритет над квалификованим стручним знањем. Стручно познавање правних области, чак и код лица са високим образовањем стеченим на спортским високошколским установама је ретка појава, јер готово не постоје наставни програми који би обезбедили бар елементарно познавање спортског права и права уопште.

Закон о спорту предвиђа да чланови спортског удружења и спортско удружење могу споразумно одредити надлежност арбитраже за решавање спора о правима којима слободно располажу. Закон предвиђа следеће облике арбитраже:

1. *ad hoc* арбитражни суд
2. стални спортски суд при Олимпијском комитету Србије (за олимпијске и параолимпијске спортове) - Стална спортска арбитража (ССА)
3. сталном спортском суду при Спортском савезу Србије (за неолимпијске спортове) - Стални спортски арбитражни суд (ССАС)
4. међународну спортску арбитражу у случајевима утврђеним спортским правилима надлежног међународног спортског савеза - CAS

Закон се не упушта у ближе одређивање поступка арбитраже него само одређује да је поступак испред арбитраже хитан и да се Статутом спортског удружења може предвидети и покушај мирног решавања спорова унутар спортског удружења путем

посредовања. Закон предвиђа сходну примену одредби о арбитражи закона којим се уређује поступак пред арбитражом, ако овим законом није друкчије утврђено. Питање арбитраже и арбитражног поступка у Републици Србији регулисано је Законом о арбитражи.⁷⁸⁷ Закон о спорту садржи поједина другачија решења од Закона о арбитражи. Тако на пример у погледу услова за избор арбитра тражи да арбитар буде дипломирани правник а не свако пословно способно физичко лице а у погледу избора арбитра додатно прецизира разлоге који то онемогућавају такав избор.

У оквиру наведених законских оквира спортска удружења у Републици Србији су путем својих општих аката и у складу са општим актима својих хијерархијски надређених међународних спортских организација установила систем арбитражног решавања спорова. Усвојена решења карактеришу значајне разлике, која понекад једини заједнички именитељ са арбитражним решавањем спорова имају само у имену.

Арбитражно решавање спорова не постоји на свим нивоима спортске пирамиде. Основни разлози за такав приступ су пре свега материјалне природе. Оснивање независног и непристрасног арбитражног тела захтева значајну материјалну и кадровску логику и одвојеност од редовних структура управљања удружењем. Своју оправданост арбитражна тела постижу тек на вишим нивоима удруживања. Анализом општих аката спортских организација Србије можемо закључити да се арбитражна тела оснивају тек на нивоу националних гранских асоцијација - највиших управљачких тела за дати спорт, као што су на пример Фудбалски савез Србије (ФСС), Кошаркашки савез Србије (КСС), Атлетски савез Србије (АСС), Рукометни савез Србије (РСС) или Одбојкашки савез Србије (ОСС). Изузетке представљају ФСС чији територијални савези такође оснивају арбитражна тела као на пример Арбитражни суд Фудбалског савеза Војводине или Фудбалског савеза Београда, као и КСС и АСС који не оснивају своја арбитражна тела него поверавају надлежност Сталној спорској арбитражи при ОКС.

Закон прописује постојање „сталног спорског суда“ само при два највиша спортска савеза – Олимпијском комитету Србије и Спортском савезу Србије. Надлежност арбитражних тела се подудара са поделом надлежности наведених савеза на олимпијске и неолимпијске спортове. Иако ССС има подређени положај у односу на

⁷⁸⁷ Закон о арбитражи, 2006.

ОКС,⁷⁸⁸ њихова стална арбитражна тела су међусобно независна и имају јасно раздвојене надлежности. Закон не ускраћује могућност да стране у спору његово решавање повере и Ad hoc арбитражама. Посебно је важно да Закон за одређене врсте спорова, у складу са спортским правилима међународних спортских организација, прихвата постојање надлежности међународне арбитраже. Иако се не упушта у ближа одређења наведена одредба представља потврђивање постојећих норми ГСО у вези решавања међународних спорова у спорту, пре свега у погледу прихватања финалног решавања спорова од стране CAS-а.

На основу анализе Закона о спорту и општих аката спортских удружења можемо констатовати да данас у Републици Србији у области спорта постоји значајан број сталних арбитражних тела, који знатно превазилази број таквих тела у осталим областима друштвених односа, укључујући и привредне односе који су традиционално приклоњени арбитражном начину решавања спорова.

Заједничка особина свих националних арбитражних тела у области спорта је да се њихова надлежност пре свега своди на оне спорове о правима којима дата организација и њени чланови слободно располажу, односно за њихово решавање није надлежан државни суд или нека друга спортска организација у складу са законом или општим актима спортске организације. За такве спорове дато арбитражно тело је овлашћено да донесе одлуку која има снагу судске пресуде. Иако Закон о спорту не садржи изричиту одредбу, спортске организације предвиђају да питања која су стављена у надлежност њихових арбитражних тела не могу бити предмет обраћања чланица редовним судским органима.⁷⁸⁹ Основ за такво поступање може се пронаћи у Закону о арбитражи који у члану 14. одређује да се Суд коме је поднета тужба у ствари која је предмет споразума о арбитражи оглашава ненадлежним и одбацује тужбу по приговору странке.

⁷⁸⁸ Статут ССС садржи одредбу о чланству у ОКС и општи акти ССС морају бити у сагласности са Олимпијском повељом

⁷⁸⁹ Тако на пример: „Сва лица у надлежности Савеза обавезна су да се уздрже од покретања и вођења судског спора у питањима која су у надлежности Арбитражног суда“ Статут, Спортски Савез Србије, 2013. члан 59. ; „Чланови ОКС у вези питања која су стављена у надлежност ССА не могу се обраћати домаћим судским органима“ Правилник о Сталној спортској арбитражи, Олимпијски Комитет Србије, 2014, члан 9.3.

Националне спортске организације, јединствено као услов чланства, прописују обавезне арбитражне клаузуле које морају садржавати општи акти чланица⁷⁹⁰ као и да уговори⁷⁹¹ између чланица садрже клаузуле којима се обезбеђује прихватање арбитражне надлежности и донетих арбитражних одлука. Арбитражна тела одлуке доносе на основу општих аката надлежних међународних спортских федерација, националних спортских савеза, прописа Републике Србије, уговора и обичаја. Највећи број арбитражних тела може донети одлуку, уз сагласност страна у спору, и на основу правде и правичности.

Поједине специфичности које има CAS могуће је приметити и код националних арбитражних тела. Осим традиционалног задатка арбитражних тела - финалног решавања спорова, сва национална арбитражна тела имају и друге функције. Ту је пре свега реч о решавању спорова у својству другостепеног жалбеног органа и то првенствено за случајеве када чланице немају своја арбитражна тела. Поступак се покреће жалбом а не тужбом и прописана је другачија процедура од редовне. У појединим случајевима прописана је улога арбитражног тела као ревизионе инстанце која одлучује о правоснажним одлукама чланица или саме организације.⁷⁹² Посебан куриозитет представља улога Арбитражног суда ССС као „првостепеног дисциплинског органа у случајевима повреде антидопинг правила у складу са Законом о спречавању допинга у спорту и општим актима Савеза.“⁷⁹³ Наведена функција, садржана је у Статуту из 2011. и 2013. године, као и у Правилнику о Сталном

⁷⁹⁰ Видети на пример: „Прихватањем одредби овог Статута и учлањењем у ОКС сматра се да су чланови ОКС уговорили надлежност Сталне спортске арбитраже ОКС“ Статут, Спортски Савез Србије, 2011, члан 43. став 2.; Један од прописаних услова за чланство у ССС је прилагање писане изјаве будућег члана „да у потпуности прихвата Статут и опште акте Савеза и надлежност Арбитражног суда за коначно решавање свих спорова који настану при остваривању права и испуњавању обавеза из чланства у Савезу“ Статут, Спортски Савез Србије, 2013, члан 17. став 2.; „Сви чланови ФСС су дужни да у своје статуте уграде одредбу којом ће признати надлежност Арбитражног суда ФСС“ Статут, Фудбалски Савез Србије, (Службени лист ФСС "Фудбал", Ван. бр. 2/2012), 2012. члан 80. став 3.

⁷⁹¹ Видети на пример: „Сви уговори које међусобно закључују лица из неолимпијских спортова која су у надлежности Савеза, односно којима се регулишу питања обухваћена надлежношћу Савеза обавезно садрже арбитражну клаузулу којом се утврђује надлежност Арбитражног суда, у складу са овим Статутом, или арбитраже при надлежном националном гранском спортском савезу за решавање свих спорова који би проистекли из уговора на који се односи арбитражна клаузула.“ Статут, Спортски Савез Србије, 2013, члан 58.

⁷⁹² Видети на пример: „Члан Савеза, односно лице у надлежности Савеза (непосредни и посредни чланови) које сматра да му је правоснажном одлуком Савеза или члана Савеза повређено, законом, статутом или општим актом Савеза, односно статутом или општим актом члана Савеза установљено право може поднети ревизију Арбитражном суду, у року од 30 дана од дана уручења коначне одлуке.“ Правилник о Сталном спортском арбитражном суду, Спортски Савез Србије, 2011. члан 116. ; „Арбитража је надлежна и да доноси одлуке као трећестепена и коначна инстанца за решавање поводом ванредних правних лекова у дисциплинским, регистрационим и другим поступцима“ Правилник о Сталној арбитражи, Рукометни Савез Србије, 2012. члан 20.

⁷⁹³ Статут, Спортски Савез Србије, 2013, члан 53.8.

спортском арбитражном суду⁷⁹⁴ а у супротности је са Законом о спречавању допинга који такву функцију предвиђа за Антидопинг одбор АДАС-а.⁷⁹⁵

Сва арбитражна тела имају и функцију органа који може, уз сагласност страна у спору за који постоји надлежност арбитражног тела, посредовати у решавању спора и окончати дати спор путем поравнања. Некада значајна функција CAS, а сада укинута, давање правних мишљења нашла је своје место међу улогама појединих националних арбитражних тела. Тако на пример у случају ССА ОКС предвиђа се постојање института али без ближе разраде, док у случају ССАС ССС⁷⁹⁶ и СА РСС⁷⁹⁷ поступак и правна дејства института давања правних мишљења су детаљно прецизиране. Правна мишљења се могу дати на захтев лица и органа датог савеза а у вези питања везаних за правни положај организација и обављања активности и делатности у надлежности датог савеза. Посебно се наглашава да се правна мишљења не могу давати у поводу неког спора који се води пред арбитражним телом или који може бити покренут пред арбитражним телом као и да је правно мишљење саветодавног карактера и да не обавезује странку ни трећа лица. Такође се предвиђа да се правно мишљење може објавити уз пристанак странке која је поступак покренула.

У складу са општим принципом, и значајном предношћу арбитражног решавања спорова у односу на редовно судство, одлуке националних арбитражних тела су коначне и против њих не постоји право жалбе. Оне имају снагу судске пресуде државног суда.⁷⁹⁸ Закон о арбитражи као правно средство против домаће арбитражне одлуке предвиђа тужбу за поништај која се подноси надлежном суду у року од три месеца од пријема одлуке.⁷⁹⁹ Разлози за поништај, уз доказе које мора поднети тужилац, су рестриктивне природе и односе се само на поједина питања везана за арбитражни споразум, избор арбитра, надлежности арбитраже, састава арбитражног суда или арбитражног поступка, заснивања одлуке на лажним исказима, фалсификованим исправама, да одлука последица кривичног дела арбитра или странке или је предмет

⁷⁹⁴ Правилник о Сталном спортском арбитражном суду, Спортски Савез Србије, 2011, члан 20. став 1. тачка 8.

⁷⁹⁵ Закон о спречавању допинга у спорту, 2014, члан 26. Такође, ни ранији закон из 2005. године није предвиђао наведену надлежност.

⁷⁹⁶ Правилник о Сталном спортском арбитражном суду, Спортски Савез Србије, 2011, чланови 122-123.

⁷⁹⁷ Правилник о Сталној арбитражи, Рукометни Савез Србије, 2012, чланови 82-83.

⁷⁹⁸ Закон о арбитражи, 2006, члан 64.

⁷⁹⁹ *Ibid.*, Глава VIII.

спора неподобан за арбитражу или је одлука супротна јавном поретку Републике Србије.^{800 801}

У погледу најзначајнијег националног арбитражног тела – ССА при ОКС ситуација је другачија. Под придевом најзначајнији подразумевамо чињеницу да је ССА надлежна за олимпијске спортове односно спортове где евентуални спорови имају значајне материјалне последице као и чињеницу да је ОКС тело на врху националне спортске пирамиде. У питању је функционални изузетак који произилази из улоге CAS-а који има у међународној спортској заједници. На првостепене одлуке ССА се може поднети жалба CAS-у, односно тужба на другостепене одлуке ССА, у року од 21 дана од дана пријема одлуке.⁸⁰² Наведено одступање нас наводи на закључак да ССА није арбитражно тело у својој пуној функцији јер не доноси коначне, обавезујуће одлуке без права жалбе. Евентуалну проверу законитости одлука ССА на које је уложена жалба, не врши суд Републике Србије него Врховни суд Швајцарске као суд места арбитраже по седишту CAS-а. Ипак, уколико не дође до улагања жалбе, одлука ССА има све особине арбитражне одлуке и своје место у правном систему Републике Србије.

Различита решења и терминологија коју користе националне спортске организације у својим општим актима посвећена решавању спорова представљају посебну тешкоћу у њиховој анализи. Као илустративан пример може послужити Одбојкашки савез Србије и његова правила о Арбитражи ОСС. Статут ОСС предвиђа постојање Арбитраже која представља независан орган Савеза који именује Извршни одбор. Одлуке Арбитраже имају статус првостепене одлуке Савеза.⁸⁰³ Статут даље одређује да Арбитража за свој рад одговара Извршном одбору и Председнику.⁸⁰⁴ Правилник о Арбитражи ОСС одређује Арбитражу као орган Извршног одбора.⁸⁰⁵

⁸⁰⁰ *Ibid.*, члан 58.

⁸⁰¹ Посебну пажњу треба обратити на могућност поништаја у случају супротности са јавним поретком. У питању је специфичан правни институт, коме треба приступити са опрезом. Став судске праксе о потреби рестриктивног тумачења јавног поретка најбоље осликава мишљење Привредног апелационог суда приликом оцене разлога за одбијање признања стране арбитражне одлуке. По мишљењу Суда „реч је о институту довољно еластичном да просто мами да се под њега подвуку сви аспекти и мериторне контроле која у принципу није допуштена у поступку поништаја“. Јавни поредак треба уско тумачити и он мора обухватати фундаменталне принципе правде на којима се заснива правни систем. Суд даље истиче да „меритум одлуке није имун на јавни поредак, али би грешка морала бити кардиналне природе и водити неприхватљивим последицама“. Тумачење појма јавног поретка приликом признања стране арбитражне одлуке, Привредни Апелациони Суд, Решење Пвж. 215/11, 2011.

⁸⁰² Правилник о Сталној спортској арбитражи, Олимпијски Комитет Србије, 2014, чланови 7.1.(и) и 7.5.21.

⁸⁰³ Статут, Одбојкашки Савез Србије, 2012. члан 39.

⁸⁰⁴ *Ibid.*, члан 40.

⁸⁰⁵ Правилник о Арбитражи, Одбојкашки Савез Србије, 2011. члан 1.

Листу чланова арбитраже такође одређује Извршни одбор.⁸⁰⁶ Правилник на крају одређује и да страна незадовољна одлуком Арбитраже може уложити жалбу Извршном одбору као другостепеном органу, чија је одлука коначна.⁸⁰⁷ Можемо претпоставити да је у наведеном случају реч о погрешној употреби термина арбитража јер на основу наведеног можемо закључити да је реч о класичном дисциплинском органу у оквирима Савеза.

3. Питање независност националних арбитражних тела

Анализа арбитражних тела у области спорта у Републици Србији захтева обраћање посебне пажње на једно од најважнијих питања арбитражног решавања спорова – питању независности. Независност спортског арбитражног тела се мора посматрати у два правца. Први, традиционални, представља независност од утицаја државе. Други правац представља независност од саме спортске заједнице. Пажња јавности се углавном обраћа на независност од утицаја државе под окриљем питања спортске аутономије. Утицај спортске заједнице на процес арбитражног решавања спорова се практично занемарује што може имати неповољне последице. Потребно је поћи од чињенице да арбитражна тела одлучују о правима и обавезама грађана за које је постигнуто споразумно одрицање од права на судску заштиту. Одлука арбитражних тела има снагу судске пресуде и могућност њеног преиспитивања је знатно ограниченог карактера. Спортска арбитражна тела морају бити издвојена од спортских организација приликом решавања спорова поводом правила понашања које су прописале те исте спортске организације. Из тих разлога најповољније решење представља издвајање националних спортских арбитражних тела из оквира спортских организација.

Основна карактеристика саме суштине арбитражног решавања спорова је да тело коме је поверена та функција мора бити независно и самостално у односу на стране у спору. Све националне спортске организације које су својим статутима предвиделе оснивање арбитражних тела јасно истичу њихову самосталност и независност мада организационо припадају датој организацији.⁸⁰⁸ Одмах затим

⁸⁰⁶ *Ibid.*, члан 3.

⁸⁰⁷ *Ibid.*, чланови 22. и 24.

⁸⁰⁸ Тако на пример: „ССА је стални орган ОКС“ Правилник о Сталној спорској арбитражи, Олимпијски Комитет Србије, 2014, члан 1.1.1.; „Арбитражни суд је независан организациони део (гранак) Савеза“ Правилник о Сталном спортском арбитражном суду, Спортски Савез Србије, 2011, члан 2.; „Овим Правилником утврђује се састав и надлежност Арбитраже Одбојкашког савеза Србије (у даљем тексту АРБИТРАЖА) као органа Извршног одбора ОСС“ Правилник о Арбитражи, Одбојкашки Савез Србије, 2011, члан 1.

предвиђају и да председника, заменика и значајан део арбитра бирају њихова највиша тела, углавном скупштине или чак и управни одбори.⁸⁰⁹ Честа одредба општих аката је да средства и услове за обављање делатности арбитражног тела обезбеђује спортска организација оснивач као и да надзор над материјалним и административним пословањем такође врши спортска организација оснивач.⁸¹⁰ Наведена правна решења нису оригинални производ спортских организација. Арбитражно решавање спорова на територији Републике Србије има знатно старију примену у другим областима друштвеног живота. Пре свега је реч о привредним друштвеним односима где је арбитражно решавање спорова имало примену још у XIX веку а посебно значају праксу почев од друге половине XX века. Наведена област је регулисана Законом о привредним коморама⁸¹¹ којима је предвиђено обавезно оснивање комора - организација привредних субјеката за територију републике Србије или дела територије. Њихова основна делатност је пре свега организовање и пружање помоћи чланству ради унапређења њиховог пословања, уз вршење одређених јавна овлашћења поверених законом. Једна од активности комора је и решавање спорова између чланова – привредних субјеката. Закон предвиђа оснивање обавезних арбитражних тела којима је поверен тај задатак. У питању су Стални изабрани суд, који одлучује о међусобним привредним споровима чланова коморе уколико странке писмено уговоре надлежност тог суда⁸¹² и Спољнотрговинска арбитража, која одлучује када је њена надлежност уговорена у привредним споровима са међународним елементом.⁸¹³ Поређењем општих аката, у погледу арбитражног решавања спорова, наведених арбитража Привредне коморе са општим актима спортских организација можемо закључити да су спортске

⁸⁰⁹ Тако на пример: „Извршни одбор ОКС именује до 30 арбитра ССА“ Правилник о Сталној спорској арбитражи, Олимпијски Комитет Србије, 2014, члан 4.1.1.1.); „Арбитражни суд чине Председник, заменик председника и секретар Арбитражног суда, које именује Управни одбор Савеза већином од укупног броја чланова, и арбитраи са Листе арбитра. Листа арбитра се образује тако што сваки национални грански савез неолимпијских спортова може именовати до два арбитра, и Управни одбор Савеза додатних десет арбитра“ Правилник о Сталном спорском арбитражном суду, Спортски Савез Србије, 2011, члан 5.; „Арбитре бира Скупштина ФС Србије на основу коначне листе кандидата за арбитре коју саставља Извршни одбор ФС Србије“ Правилник о раду Арбитражног суда ФСС, Фудбалски Савез Србије, 2013. члан 5. ; „Арбитре бира Извршни одбор ФСБ на период од четири године“ Правилник о раду Арбитражног суда ФСБ, Фудбалски Савез Београда, 2013. члан 5.

⁸¹⁰ Тако на пример: „Савез обезбеђује средства и услове за обављање послова из надлежности Арбитражног суда и врши надзор над административним и материјалним пословањем Арбитражног суда.“ Правилник о Сталном спорском арбитражном суду, Спортски Савез Србије, 2011, члан 2.; „РСС врши општи надзор над административним и материјалним пословањем Арбитраже и обезбеђује средства и услове за њен рад“ Правилник о Сталној арбитражи, Рукометни Савез Србије, 2012, члан 3.

⁸¹¹ Закон о привредним коморама, (Сл. гласник РС бр. 65/01 , 36/09 , 99/11 - др. закон), 2001.

⁸¹² *Ibid.*, члан 32.

⁸¹³ *Ibid.*, члан 33 а.

организације преузеле значајан део прописа од својих претходника, укључујући и делове посвећене оснивању, избору, надзору и финансирању арбитражних тела.⁸¹⁴

У даљој анализи морамо констатовати да се арбитражна тела при Привредној комори Србије а и сама ПКС заснивају на другачијим друштвеним основама. Стални изабрани суд решава спорове између чланова ПКС а Спољнотрговинска арбитража одлучује када је њена надлежност уговорена у привредним споровима са међународним елементом. Другим речима, није предвиђено решавање спорова када је једна од страна у спору оснивач арбитражног тела. У случају спортских организација редовна је појава да арбитражна тела решавају спорове у којима је страна у спору организација која оснива, бира и разрешава арбитре, финансира и надзире то исто арбитражно тело.⁸¹⁵ У таквим споровима може се поставити питање независности датог арбитражног тела и питање евентуалног оспоравања права на финално решавање датог спора било у националним или међународним границама. По питању оспоравања независности спортског арбитражног тела у границама Републике Србије аутору није познат ни један такав судски процес, што не искључује њихову појаву у будућности. У међународним оквирима такви случајеви постоје. Наведену ситуацију можемо упоредити са статусом CAS пре спроведених реформи у 1994. години, када је Врховни савезни суд Швајцарске, као суд седишта арбитраже, у својој пресуди у случају Гундел указао на постојање независности CAS у односу на IOC у споровима између чланица, али не и у евентуалном случају када је IOC страна у спору, услед готово искључивог финансирање, права измена Статута као и значајна улога IOC у избору чланова CAS.⁸¹⁶

Наведена проблематика независних и самосталних судских органа спортских организација није непозната у арбитражној пракси CAS. У допинг случају бразилског

⁸¹⁴ Правилник о сталном избраном суду (арбитража) при Привредној комори Србије одређује: у члану 4.(2) да Председника и заменика председника Суда бира и разрешава Скупштина Коморе; у члану 7.(2) да Листу арбитра утврђује Скупштина Коморе; у члану 16 да Комора обезбеђује средства и услове за обављање послова из надлежности Суда и врши надзор над административним и материјалним пословањем Суда. Правилник о Сталном избраном суду (арбитража) при Привредној Комори Србије, Привредна Комора Србије, 2012.

⁸¹⁵ Видети на пример: Стална спортска арбитража ОКС „решава спорове између члана ОКС и ОКС који настану у остваривању чланских права обавеза и одговорности у ОКС“ Статут, Спортски Савез Србије, 2011, члан 44. став 2.; Арбитражни суд решава спорове „као првостепена и коначна инстанца за арбитражно решавање спорова између Савеза и чланова Савеза“ Статут, Спортски Савез Србије, 2013, члан 53. став 2.; Арбитражни суд је надлежан да посредује и решава спорове проистекле „из односа између ФСС и чланова ФСС“ Правилник о раду Арбитражног суда ФСС, Фудбалски Савез Србије, 2013, члан 14. а).

⁸¹⁶ <http://www.tas-CAS.org> 14.01.2014

фудбалера Додоа (Dodô) CAS је установио такозвани *stand-alone test*⁸¹⁷ (тест самопостојаности) чији је задатак да пружи одговор на питање да ли је поједино судско тело независно тело или само саставни део дате спортске организације. У датом случају питање од кога је зависила надлежност CAS је био правни статус највишег спортског суда у бразилском фудбалу - Врховног спортског трибунала у фудбалу (Superior Tribunal de Justiça Desportiva do Futebol - STJD). По тадашњим антидопинг прописима FIFA и WADA су имали право жалбе на одлуку Фудбалског савеза Бразила (Confederação Brasileira de Futebol - CBF) али не и на одлуку STJD. Уколико STJD није самостално и независно тело тада његова одлука суштински представља одлуку CBF. Статут CBF одређивао је STJD као независно и аутономно тело. CAS је анализом Статута ЦБФ установио да Председник CBF односно CBF има значају улогу у избору судија као и да је STJD финансијски и административно зависан од CBF.⁸¹⁸ Применом *станд-алоне* теста CAS је закључио да STJD саставни део организационе структуре CBF, да нема аутономну правну способност и да такво тело не би могло правно опстати уколико би CBF престао да постоји.⁸¹⁹ Приговор STJD, да је у погледу именовања и финансирања CAS независан у односу на IOC исто као и STJD у односу на CBF, CAS је одбацио из разлога што се не може поредити улога ICAS као приватне швајцарске фондације према CAS са датим случајем и посебно истакао да примена *станд-алоне* теста у случају нестанка IOC не би се одразила на постојање CAS.⁸²⁰ Спор је настављен и испред Врховног суда Швајцарске, који је потврдио став CAS-а и одбацио жалбу.⁸²¹

У правцу извесног степена разумевања наведене проблематике од стране спортских организација можемо посматрати активности ОКС. У случају Сталне спортске арбитраже Правилник о Сталној спортској арбитражи из 2011. године садржавао је одредбу да Олимпијски комитет Србије обезбеђује средства за рад и услове за обављање послова из надлежности ССА и врши надзор над административним и материјалним пословањем Арбитраже⁸²² као и да се средства за рад ССА обезбеђују се и из наплате Трошкова за рад арбитраже.⁸²³ У Правилнику из 2014. године избрисан је први део правила и остављен само други о обезбеђењу

⁸¹⁷ Arbitration CAS 2007/A/1370 Court of Arbitration for Sport, 2008. члан 1.

⁸¹⁸ *Ibid.*, чланови 12. и 16.

⁸¹⁹ *Ibid.*, члан 17.

⁸²⁰ *Ibid.*, члан 18.

⁸²¹ 4A_460/2008, Urteil vom 9. Januar 2009, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2009.

⁸²² Правилник о Сталној спортској арбитражи, Олимпијски Комитет Србије, 2011. члан 6.1.

⁸²³ *Ibid.*, члан 6.2.

средства за рад из наплате Трошкова за рад арбитраже.⁸²⁴ Такође Правилник о Сталној спортској арбитражи ОКС омогућава контролну улогу CAS као несумњиво потврђеног независног арбитражног тела и то путем жалбе у случају првостепене одлуке ССА и путем тужбе у случају другостепене одлуке.

4. Правци развоја националног арбитражног решавања спорова у спорту

Наведени проблем независности спортских арбитражних тела није присутан у свим националним спортским системима. Поједине државе су националним прописима одредиле обавезу финалног решавања појединих спортских спорова од стране јединственог тела издвојеног од спортских организација. Између решења упоредног спортског права, која су превазишла наведени проблем, издвојићемо спортско право САД и Канаде. У оба случаја национални прописи одређују посебно арбитражно тело, ван спортске заједнице, којима се обавезно поверава финално решавање одређених спорова у спорту на националном нивоу. У САД то су национални селекциони спорови (избор за национални тим) и спорови у вези статуса националне управљачке организације у датом спорту. У Канади су то сви национални спорови, односно спорови спортских организација који су корисници државних средстава. Заједничко за оба система је да наведено арбитражно тело има посебну улогу у националним допинг споровима, односно наступа као обавезни првостепени орган. Њихова улога у оба система у допинг споровима није улога арбитражног тела у пуној функцији, због императивне улоге CAS-а, али има значајан допринос уједначеном решавању допинг спорова. Најзначајнија разлика наведених система садржана је у одабиру датих арбитражних тела. У САД предност је дата класичном арбитражном телу, са традицијом решавања комерцијалним спорова од 1926. године, једној од водећих организација на националној и међународној АДР арени. У питању је Америчка арбитражна асоцијација (AAA). Доказ успешног прилагођавања AAA решавању спорова у спорту је висок степен сарадње са CAS-ом, односно тесна повезаност са Северно-америчком децентрализованим одељењем CAS-а. У Канади је примењен другачији приступ и оснивано је ново специјализовано арбитражно тело - Центар за решавање спорова у спорту као верзија националног CAS-а. Наведено арбитражно тело од свог оснивања 2004. године па до данас, има значајну арбитражну праксу и улогу у јединственом решавању националних спорова.

⁸²⁴ Правилник о Сталној спортској арбитражи, Олимпијски Комитет Србије, 2014, члан 6.1.

Правни систем Републике Србије потврдио је аутономију регулисања друштвених односа у спорту. У склопу аутономије спорта прихваћена је надлежност ГСО (ИОС, ИФ, CAS) за решавање међународних спорова као и финално решавање националних спорова (спорова који нису у надлежности ГСО) путем националних арбитража. Велики број појединачних арбитражних тела, њихова функционална и структурна различитост потенцијално може довести до проблема у дугорочном развоју националног спорта. Уједначеност у решавању спорова постигнута је у погледу националних допинг спорова где је финално решавање поверено једној организацији – АДАС-у. Мишљење аутора је да је такав приступ неопходан и у погледу финалног решавања националних спорова путем арбитраже. Корист таквог приступа је пре свега јединствено и уједначено решавања спорова. Стварање спортске арбитражне праксе као и формирање јединствене Листе арбитра који би обухватала специјализоване правнике у области АДП и спортског права имало би значајан утицај на даљи развој спортског права.

Теоретски, примена оба наведена упоредна правца су могућа у правном систему Републике Србије. У случају избора већ постојеће комерцијалне арбитраже коме би се поверили национални спортски спорови избор није велики и обухвата Стални изабрани суд при Привредној комори Србије или неко друго комерцијално арбитражно тело, знатно млађе по стажу и пракси. У случају Сталног изабраног суда нужна су значајна објективна прилагођавања, почев од измена закона и општих аката у погледу надлежности па до прилагођавања процедуре решавања спорова бројним специфичностима спорта. Знатно већи проблем би било субјективно прилагођавање материји спорта и познавању спортског права. Мишљење аутора је да би ефикасније било применити други приступ и основати посебно арбитражно тело по угледу на канадски Центар за решавање спорова у спорту који је за само десет година свог постојања и богатом и јавно доступном арбитражном праксом постигао да буде центар развоја националног спортског права и узор решавања националних спортских спорова у међународној спортској заједници.

V. Правна теорија

У правној теорији Србије мало је аутора који се упуштају у анализе законских приступа регулисању материје спорта. Основ њихове анализе почива на становишту вестфалске суверене државе и негирања постојања права ван државног права. Наведени

приступ Закона о спорту представљају као потврду да не постоји спортско право ван оквира државног права. Практична аутономија спортских организација теоретски се објашњава поменутиим принципом делегације, односно начином на који се држава односи према облицима недржавног права, а у оквиру теорије државног централизма.

Ненад Ђурђевић⁸²⁵ је један од ретких аутора који се упустио у анализу карактера спортских правила. Под спортским правилима подразумева „све норме утврђене од стране спортских удружења (организација и савеза)“, односно „опште акте (статуте, правилнике, одлуке) којима надлежни савези у области спорта (међународни и национални) и спортске организације на општи начин уређују одређена питања, обављање спортских активности и спортских делатности.“⁸²⁶ Наведена дефиниција се начелно подудара са дефиницијом приватног сегмента спортског права. Аутор констатује да су спортска правила – правила приватно правних лица и она несумњиво обавезују организацију која их је донела и њене чланове. Обавеза поштовања тих правила је статутарне природе. Поставља се питање да ли таква правила обавезују и судове и државне органе? Аутор наставља са изношењем два теоретска приступа анализи карактера спортских правила. По првом приступу, спортска правила имају нормативни карактер, и „лице које се њих придржава поступа социјално адекватно, односно сходно праву.“ Став се заснива на начелу „да је све допуштено што није забрањено државним нормама.“ По другом приступу, већинском по речима аутора, спортска правила немају нормативни карактер и судови и државни органи у оцени противправности нечијег понашања нису њима везани. Ђурђевић закључује да „нормативни карактер недржавних правила може се темељити само на изричитој државној делегацији овлашћења за стварање права.“ Такав приступ преноси на поље регулисања спорта у Србији и истиче да је Закон решио наведену дилему и „дао овлашћење надлежним спортским организацијама и националним и међународним савезима у области спорта да аутономно регулишу остваривање спортских активности и спортских делатности (унутрашње односе у спорту), наравно у складу са Законом.“⁸²⁷

⁸²⁵ Ненад Ђурђевић је учествовао у припремама доношења Закона о спорту из 1996. године, Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, Закона о спречавању допинга у спорту и Закона о јавним скијалиштима и пратећих подзаконских аката као и у изради предлога Закона о Спорту из 2011. године. Н. Ђурђевић, 2008, *op.cit.*, 531.

⁸²⁶ *Ibid.*, 57.

⁸²⁷ *Ibid.*, 58.

Сличан приступ има и Миодраг Мићовић, који у свом раду „*Lex sportiva i fair-play*“⁸²⁸ негира постојање *lex sportiva* као наднационалног правног поретка из основног разлога јер „јер иза ње нема суверена са својим законодавним овлашћењима.“ Аутор исправно истиче чињеницу да током XX века са наглим развојем комерцијализације и професионализације спорта, поједине државе настоје да путем правних норми покушавају да заштите спорт и његове вредности. Ипак, даље констатује да је наведено правно регулисање спорта од стране државе „услов за формирање спортског права, као нове правне дисциплине.“ Аутор исправно препознаје садржину појма *lex sportiva* као скупа правила међународних спортских организација и праксе CAS али затим негира њихов аналитички или транснационални статус. Појам *lex sportiva* одређује као „скуп правила приватно-правног карактера, чија се легитимност заснива на аутономији воље оних који су се удружили у спортске федерације.“⁸²⁹ *Lex sportiva* на тај начин своју правну обавезност може имати само уколико држава то дозволи својим законодавством као што је Србија учинила у оквиру свог интервенционистичког приступа регулисања спорта.

Следећи аутор који се упушта у правно разматрање појма *lex sportiva* је Душан Николић⁸³⁰. Аутор се не упушта у ближе одређивање термина, него га користи у општем облику као назив за „самостално обликовање правила у домену спортског права,“ што је и разумљиво јер је тема рада европско приватно право и нове тенденције деетатизације приватног права и препуштања појединих друштвених односа аутономној недржавној регулативи. Као типични пример таквог приватног регулисања наводи средњовековну *lex mercatoria*. На примеру *lex mercatoria* и њеног ефикаснијег регулисања датих друштвених односа од државе, данас се постављају захтеви за сличним регулисањем и других друштвених односа. Аутор истиче као примере нову *lex mercatoria* и спортско право или *lex sportiva*. У даљем разматрању истиче да се правила у области спорта могу стварати само у два случаја. У првом случају постоји овлашћење државе да спортске асоцијације и остала правна лица могу аутономно регулисати дате друштвене односе. У другом случају у питању су друштвени односи за чије регулисање постоје диспозитивне правне норме или нису уопште регулисани. У том случају спортске асоцијације могу доносити „опциона правила“. Наведена опциона правила

⁸²⁸ М. Мићовић, 2011, *op.cit.*

⁸²⁹ *Ibid.*, 749.

⁸³⁰ Д. Николић. "Нове тенденције у развоју европског приватног права", ин *Право Републике Србије и право Европске Уније – стање и перспективе, Зборник радова св.2*, (Правни факултет, Ниш, 2009, 16.

аутор пореди са *soft law* Европске Уније или ристејтментима Америчког правног института (Restatements of Law).

Осим поменутих аутора, регулисању друштвених односа у спорту у домаћој правној теорији присутан је и Дејан Шупут који као и Ненад Ђурђевић, регулисању спорта прилази готово искључиво у погледу јавног сегмента спортског права, односно анализира правне норме српског законодавства укључујући и норме ратификованих међународних конвенција.

Наведени „јавни“ приступ спортском праву у домаћој правној теорији није изненађујући. Пре свега, правне анализе регулисања спорта су ретка појава у домаћој правној теорији. Осим не обраћања пажње датој спортској материји, и сам појам недржавног права је непознат или непризнат на нашим просторима. Подела спортског права на јавни и приватни сегмент и разумевање суштине приватног сегмента спортског права почива на могућности да право није само производ државе и монопола силе. Из наведених разлога у домаћој правној теорији заузима се искључиви став да основ обавезности правила спортских организација произилази из чињенице да Република Србија путем својих правних норми овлашћује домаће спортске организације на примену правила понашања које саме прописују. У погледу јавног сегмента спортског права – националних правних норми и међународних конвенција, код домаћих аутора не постоји дилема да те правне норме чине спортско право. Домаћа правна теорија се не упушта у дубљу анализу приватног сегмента – правила понашања донета од стране спортских организација (на глобалном, регионалном и националном нивоу). Она не даје одговор зашто правила спортских организација уживају аутономију у државама које немају интервенционистички приступ, а такође и у Републици Србији у време пре доношења важећег Закона, када је много мање норми регулисало аутономију спорта или нису ни постојале.

Домаћа правна теорија и не поставља питање случаја евентуалног сукоба националних правних норми и норми спортских организација. Као пример можемо узети правило понашања предвиђено Олимпијском Повељом у члану 27. став 6. предвиђа да Национални олимпијски комитет (у случају Србије - ОКС) мора очувати своју аутономију и одупрети се свим притисцима укључујући и политичке, правне, религијске или економске, који су у супротности са Олимпијском Повељом. Може се поставити питање какав би исход евентуалног сукоба правне норме Закона и дате

одредбе Повеље? Одговор можемо потражити у дугогодишњој пракси међусобних односа држава и ИОС-а и констатовати безрезервно поштовање Повеље од стране држава. Слична је ситуација и са правилима међународних спортских федерација. У случају FIFA забележени су бројни покушаји недозвољеног мешања држава у аутономију регулисања и организације фудбала. У таквим случајевима нарушавања правила FIFA од стране националних законодавстава, уследила су изречена упозорења а понекад и суспензије фудбалских националних асоцијација, а као крајњи резултат је био измена спорних норми националног законодавства у кратком временском року.

Наведени аутори не разматрају чињеницу да је спортски систем затвореног карактера, и да се у његовом оквиру прописују правила понашања и решавају евентуални спорови. Увођењем CAS-а и његовом улогом финалног решавања спорова, национални судови у складу са међународним правом имају само могућност признања и извршења стране арбитражне одлуке, односно одбијања признања и извршења у изузетним околностима. Преиспитивање одлука CAS-а, може да врши само швајцарски Врховни суд, као суд места арбитраже, и то само у изузетним случајевима.

Можемо закључити да само постојање чињенице да Закон о спорту „прописује“ права и обавезе националних спортских организација, не негира правилима спортских организација статус спортског права и права аутономије. Улога наведених норми Закона је признање постојеће аутономије спортских организација и давање додатног значаја и олакшавања њихове примене. Државе и њихово национално спортско законодавство (јавни сегмент спортског права) имају исти крајњи циљ као и ГСО, а то је унапређење и развој спорта, као националног тако и међународног. На тај начин приватни и јавни сегмент спортског права, иако јасно одвојени и самостални, морају се посматрати у међусобној синергији.

Закључна разматрања

ГСО су једне од првих друштвено организованих алтернатива државном регулисању друштвених односа. Прво, на националном нивоу, у виду националних спортских организација, а затим и на наднационалном нивоу. ГСО, као специфична врста МНВО, су једне од првих групација међународних организација уопште. Бројне специфичности које поседују ГСО сигурно су већ саме по себи довољан разлог за њихово проучавање. Једна од њих, изузетно ретка у међународној заједници, је готово апсолутна универзалност и прихваћеност прописаних правила понашања. Таква специфичност представља посебан разлог њиховог стручног анализирања и евентуалне примене у даљем развоју међународне заједнице.

Поједине од њих, као на пример ИОС и FIFA, иза себе имају више од једног века постојања. ГСО настају као типичан пример организовања људи повезаних истим интересом који превазилази државне границе. У том погледу су сличне невладиним струковним организацијама – удружењима грађана чији је задатак био заштита и развој дате струке и помоћ члановима. Почетни задатак ГСО био је прописивање универзалних правила игре датог спорта и организација спортских такмичења. Касније са јачањем њихове улоге у регулисању спорта, ГСО све више се упуштају у регулисање и других питања која су у индиректној вези са самим спортом. Развој и структура ГСО била условљена је специфичношћу друштвених односа у спорту. Аматерска суштина модерног спорта пренета је и на његове управљачке организације, истовремено дозвољавајући да се ГСО развијају независно од директног утицаја држава. Државе, у време настанка првих ГСО, нису показале интерес за укључивање у регулисање друштвених односа у спорту и они традиционално припадају аутономији спорта и надлежних ГСО.

ГСО настају у окружењу вестфалског система суверених држава. Њихово аутономно постојање је условљено ефикасном прилагођавању таквом систему. ГСО морају имати седиште и активности на територијама суверених држава. Њихов организациони облик и деловања морају бити у складу са правним системима датих држава. У наведеном прилагођавању ГСО су показале изузетну способност, нарочито у погледу два кључна сегмента која су директно повезана са питањима државне интервенције. У погледу првог, седишта организације, ГСО бирају државу која им

може понудити најповољније услове. У погледу другог, начина решавања спорова, крајњи доносилац одлуке у оквиру организације је по правилу арбитражно тело, и начин финалног решавања спора у оквиру ГСО је арбитражна одлука. Међународна арбитражна одлука, чији се основ налази у сагласности супротстављених страна око начина решавања спора, у вестфалском систему на основу норми међународног јавног права, у већини држава не подлеже судском преиспитивању, него надлежни национални суд може одлучивати само о њеном признању и извршењу. Разлози евентуалног одбијања признања и извршења су значајно сужени, па је уобичајена последица несметан и успешан прелазак арбитражне одлуке из сфере у спорта у сферу суверених држава. Једини случај када арбитражна одлука подлеже преиспитивању од стране националног суда и евентуалном поништењу, је када страна незадовољна арбитражном одлуком затражи њено преиспитивање у правном систему државе седишта арбитражног тела. С обзиром на чињеницу да ГСО пажљиво врше избор државе седишта, значајан број ГСО, као државу седишта бира Швајцарску. Швајцарска и њен прави систем традиционално су наклонени арбитражном начину решавања спорова и велики број међународних арбитража из тих разлога има седиште на њеној територији. Последица таквог приступа је да већ од малог броја оспорених спортских арбитражних одлука, занемарљив број је поништен у оквиру швајцарског правног система, као коначне капије за могућност оспоравања.

Ефикасно прилагођене вестфалском систему, ГСО су успешно дочекале и промене у међународној заједници и друштву уопште, које су наступиле у другој половини XX века. Пре свега, спорт неминовно постаје комерцијална делатност. Држава показује све веће интересовање за спорт. ГСО, које су превазишле развојне фазе и основне потребе за доношењем правила игре и организацијом такмичења, сада аутономно регулишу и низ других друштвених односа у спорту које имају значајне економске последице. ГСО, са својом организационом структуром створеној за аматерски спорт, успешно се прилагођавају комерцијалним захтевима и настоје да максимално искористе своје могућности у стицању прихода. Путем значајних прихода од спорта и монопола одржавања спортског догађаја учвршћују своју аутономију у односу на државе. Појединачне државе данас нису претња аутономији ГСО. На данашњем развоју међународне заједнице, једини актер који је имао одређеног ограниченог успеха у другачијем регулисању друштвених односа који традиционално припадају аутономији спорта је Европска Унија. Својом политиком заштите

заједничког тржишта и слободе кретања робе, капитала и радне снаге, приморала је поједине ГСО, пре свега FIFA, на извесне промене начина регулисања појединих друштвених односа у спорту. Ипак, наведени уступци иако медијски снажно пропраћени, представљају само изузетке од правила да ГСО аутономно регулишу одређене друштвене односе у спорту. Поступање ЕУ, као и најзначајнијих ГСО све више се креће у правцу узајамне сарадње и разумевања.

Осим наведене прилагодљивости у односу на вестфалски систем, ГСО су носиоци још једне значајне појаве. ГСО могу представљати и значајну степену у даљем проучавању развоја међународне заједнице и превазилажења постојећих проблема.

Решавање проблема који превазилазе границе поједине државе, државе су привремено решиле оснивањем међународних владиних организација, а грађани и удружења датих држава путем оснивања међународних невладиних организација. Данас оба организациона облика, након вековног искуства, поред почетних предности и успеха, имају све више недостатака и можемо рећи да су се приближиле свом организационом и функционалном врхунцу. Међународне владине организације имају значајне материјалне ресурсе и подршку држава, али су формалне, ригидне и често неефикасне услед начина доношења одлука. Међународне невладине организације су флексибилније и стручније али уз хроничан недостатак материјалних средстава. Неопходно је додати и потенцијални однос међусобног неповерења који постоји између њих.

Нови облик међународног организовања који обједињује најбоље карактеристике оба сектора - јавног и приватног, представљају хибридне међународне организације. Најважнија особина новог облика организовања је да поседује поверење приватног и јавног сектора, тако да се отвара могућност регулисања друштвених односа на потпуно другачијим основама. Није случајно да се наведени облик међународног организовања успешно јавља и случају ГСО. ГСО су пре свега МНВО које су решиле основни недостатак приватног сектора – стабилно и значајно финансирање и које су се ефикасно прилагодиле систему суверених држава. На таквим основама и њихов развој се најбрже одвијао. Ипак, као и државе раније, ГСО су се у једном тренутку суочиле са проблемима које не могу ефикасно решити у свом аутономном приватном сектору. У њиховом решавању неопходно је и учествовање

државе. Покушаје решавања таквих проблема, само од стране ГСО, пратило је неповерење држава, а препуштање државама да парцијално решавају проблем угрожавало је постигнуту аутономију. Борба против допинга у спорту је такав пример. Изузетно ефикасан начин је пронађен у оснивању посебне ГСО – Светске антидопинг агенције, хибридне међународне организације, у којој оба сектора равноправно и ефикасно одлучују. Нови облик међународне сарадње, добија и посебан вид признања од стране држава – усвајање међународне Конвенције против допинга у спорту. До сада, наведена конвенција представља међународни обавезујући документ који је наишао на најшире и најбрже прихватање од стране држава.

Регулисање друштвених односа у спорту, осим своје спољне манифестације организационих облика који их спроводе – ГСО, има и своју унутрашњу, суштинску манифестацију у виду правила којима се регулишу дати друштвени односи. Посматрати само ГСО, без анализа правила понашања и њиховог значаја у међународној заједници може довести до занемаривање и несхватања саме суштине ГСО. Све до друге половине XX века практично једини доносилац тих правила су биле ГСО. Данас са порастом утицаја држава и њених организација, преко својих националних правних система али и преко норми међународног јавног права, све више на значају добија јавни сегмент регулације спорта. ГСО су и данас претежни регулатор друштвених односа у спорту али промене у самим друштвеним односима у спорту и међународној заједници уопште, намећу потребу јаче сарадње приватног и јавног сектора. Последица је да данас скуп правила којима се регулишу друштвени односи у спорту, а које смо назвали спортско право, има два сегмента – приватни и јавни, и која су оба од суштинске важности за схватање целине појма регулисања спорта као друштвене појаве, укључујући и организационе облике који тај задатак обављају. Анализа спортског права, као облика недржавног права, је од битног значаја за схватање будућег развоја међународне заједнице. Проучавање спортског права, је настало и развијало се на основама једног другог облика недржавног права. У питању је *lex mercatoria* – право трговаца које се заснивало на одлукама независних и аутономних трговачких судова. *Lex mercatoria* је имала пресудан утицај на развој спортског права. Први термин који је коришћен за означавање спортског права је латински неологизам – *lex sportiva*. У случају развоја спортског права, као и у случају *lex mercatoria*, посебна тела за решавање спорова заузимају значајно место. У случају *lex sportiva* у питању је Спортски арбитражни суд. Ипак, Спортски арбитражни суд представља само један од

организационих облика регулатора спорта и то у оквиру „судске функције“ ГСО. Данас, *lex sportiva* као термин који обухвата приватни сегмент спортског права, са укупности односа које регулише, далеко превазилази *lex mercatoria*. *Lex sportiva*, у границама већинског приватног сегмента и уз помоћ јавног сегмента, данас представља најорганизованији облик недржавног права. Наведени хибридни елемент облика организовања у свету ГСО, приметан је у све већој мери и у систему правила којима се регулишу и други друштвени односи у спорту. Могући будући прототип правила понашања у међународној заједници може бити садашњи Антидопинг кодекс (WADC), који садржи основна правила понашања у глобалној борби против допинга у спорту за све ученике у спорту и државе, а чије су измене у надлежности WADA – ГСО са хибридном организационом структуром.

Данас, најозбиљнија претња упућена ГСО је њихов „демократски дефицит“ односно нерегулисано питање њихове одговорности. Начелно такво питање је уперено према свим облицима организовања у међународној заједници са недржавним елементима управљања, али у случају појединих ГСО које максимално користе своје потенцијале стицања прихода, питање добија посебну специфичну тежину. Иако ГСО предузимају унутрашње организационо-административне напоре да поправе слику о себи, а идеје о стварању глобалног управног права које би регулисало глобалне управљачке организације је још далеко од практичне примене, притисак међународног јавног мњења остаје једино средство у правцу повећања одговорности ГСО. Започети процес стварања хибридних међународних организација у области спорта представља квалитативни напредак и на пољу одговорности и стицања поверења свих сегмената међународне заједнице.

Општи закључак је да ГСО имају значајно место у међународној заједници, да укупност правила којима се регулишу друштвени односи у спорту – спортско право, представља један од најзначајнијих облика недржавног права. Такође, ГСО и спортско право са својим специфичностима имају значајну улогу и у даљем развоју међународне заједнице. Постојећи вестфалски систем суверених држава и централистичка схватања да право може потицати само од државе, доживљавају све више изазова у правцу децентрализације система одлучивања и признавања постојања недржавног права. Из наведених разлога важно је квалитативно разумевање нових актера на међународној сцени. Ипак, ГСО и спортско право немају адекватан третман. У међународно правној теорији правни положај ГСО је готово занемарен, у националној правној теорији

највећи домети су неприкосновеност државног права и систем делегације. Међу правним теоретичарима спортског права ова материја се третира различито и несистематично.

Можемо констатовати да је наступило време да се уклоне постојећи стереотипи о спорту као аматерској и „неозбиљној“ делатности. Данас, спорт је друштвена појава која често има значајне економске ефекте и која је регулисана посебним правним правилима, у великом делу независно од држава. Примена таквих правила и решавање евентуалних спорова, практично често без могућности интервенције датих држава, изазивају значајне материјалне последице по учеснике у спорту. Бројност и обимност правила, импозантан број одлука CAS-а као и значајан број пресуда Савезног врховног суда Швајцарске, захтева озбиљан приступ и врсно познавање права уопште и низа специфичности спортског права односно захтева високо специјализованог правника. Време је да се напусти став о примени права у спорту и спозна чињеница постојања посебног спортског права. Време које предстоји пред нама је време јачања разних облика недржавног права а међу њима посебно место заузимају ГСО и спортско право.

Анализа приватног и јавног сегмента спортског права на територији Републике Србије показала је низ недоследности и несистематичности. Такво стање не представља изненађење с обзиром да је спортско право млада правна категорија чији је развој препуштен спортским организацијама и појединим правним стручњацима. Законодавна лутања у датој материји, односно поједина дијаметрално супротна законска решења у релативно кратком временском раздобљу, показатељ су несистематичног приступа државе датој материји. Једнако проблематичан је и приступ спортских организација чије непознавање спортског права је још приметније. Једно од могућих решења наведеног проблема је увођење систематичног и континуираног приступа проучавања спортског права у укупности својих сегмената и организационих појавних облика у образовни систем Републике Србије.

Литература

Къниге и чланци

- E. Almond, R. Harvey, "Harding Strategy on Track : Figure skating: Butch Reynolds' successful suit against IAAF is a model for part of her action against USOC", *Los Angeles Times*, February 11, 1994. http://articles.latimes.com/1994-02-11/sports/sp-21634_1_butch-reynolds-successful-suit, 13.05.2014
- H. K. Anheier, *Nonprofit organizations : theory, management, policy*, Routledge, London ; New York, 2005.
- H. K. Anheier, R. List, *A dictionary of civil society, philanthropy and the non-profit sector*, Routledge, London, 2005.
- S. Austin, "West Ham suffer Tevez appeal blow", *BBC Sport*, 26 September 2008. <http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/7637499.stm>, 14.08.2014
- O. Barassi, "The World Organisation Urgently Requires Modernising", *Themenportal Europäische Geschichte*, 1960. http://www.europa.clio-online.de/site/lang__de-DE/ItemID__71/mid__11373/40208215/Default.aspx, 20.6.2012
- R. K. Barney, "Modern Olympic Game", in *Encyclopedia of world sport* eds. D. Levinson, K. Christensen), Oxford University Press, New York, 1999.
- R. K. Barney, "An Olympian Dilemma: Protection Of Olympic Symbols", *Journal of Olympic History*, 10, 2002.
- M. Bedjaoui, "Law and sport: Towards a Necessary Harmony in an Unconventional Couple", *Olympic Review*, 313, 1993.
- M. J. Beloff. "Is There A Lex Sportiva?", in *Lex sportiva : what is sports law?* (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.
- M. J. Beloff, T. Kerr, M. Demetriou, *Sports law*, Hart Pub., Oxford, Portland, 1999.
- K. P. Berger, *The creeping codification of the new lex mercatoria*, 2nd ed., Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2010.
- P. S. Berman, "Global Legal Pluralism", *Southern California Law Review*, 80, 2007.
- P. S. Berman, "The New Legal Pluralism", *The Annual Review of Law and Social Science*, 5, 2009.
- R. D. Bishop, "International Arbitration of Petroleum Disputes: The Development of a Lex Petrolea", YCA, 1998.
- I. Blackshaw, "ADR and Sport: Settling Disputes Through the Court of Arbitration for Sport, the FIFA Dispute Resolution Chamber, and the WIPO Arbitration & Mediation Center", *Marquette Sports Law Review*, 24/1, 2013.
- I. Blackshaw, "The FIBA Arbitral Tribunal (FAT)", *The International Sports Law Journal*, 1-2, 2009.
- I. Blackshaw, "Settling Sports Disputes by CAS Mediation", *CAS Bulletin*, 1, 2014.
- K. Boddy, *Boxing : a cultural history*, Reaktion, London, 2008.
- B. Bogusz, A. J. Cygan, E. M. Szyszczyk, eds., *"The regulation of sport in the European Union"*, Edward Elgar, Cheltenham, Northampton, 2007.
- J. Boli, G. M. Thomas, eds., *"Constructing World Culture : International Nongovernmental Organizations Since 1875"*, Stanford University Press, Stanford, 1999.
- K. Boris, "Lex sportiva and Lex Mercatoria", *The International Sports Law Journal*, 1-2, 2008.
- D. Brailsford, "Sporting Days in Eighteenth Century England", *Journal of Sport History*, 9/3, 1982.
- C. Cakmak, "Civil Society Actors in International Law and World Politics: Definition, Conceptual Framework, Problem", *International Journal of Civil Society Law*, 6/1, 2008.
- E. Cashmore, *Making sense of sports*, Routledge, London, New York, 2010.
- L. Casini. "Hybrid Public-Private Bodies within Global Private Regimes: The World Anti-Doping Agency (WADA) ", in *Global administrative law cases, materials, issues*, Second Edition (eds. S. Cassese, et al.), Institute for Research on Public Administration ; Institute for International Law and Justice, Rome, New York, 2008.

- L. Casini, "The Making of a Lex Sportiva by the Court of Arbitration for Sport", *German Law Journal*, 12/5, 2011.
- L. Casini. "Towards global administrative systems? The case of sport", in *Global administrative law: An Italian perspective* (ed. S. Cassese), 2012.
- S. Cassese, "Administrative Law Without The State? The Challenge Of Global Regulation", *Journal of International Law and Politics*, 37, 2006.
- A. N. Chaker, *Good governance in sport : a European survey*, Council of Europe Pub., Strasbourg, 2004.
- J. L. Chappelet, B. Kubler-Mabbott, *International Olympic Committee and the Olympic system : the governance of world sport*, Routledge, London, 2008.
- M. Chappuis, "The Olympic Properties", *WIPO Magazine*, 3, 2012.
- S. Charnovitz. "Accountability of Non-Governmental Organizations in Global Governance", in *NGO Accountability - Politics, Principles and Innovations* (eds. L. Jordan, P. V. Tuijl), Earthscan, London, 2006.
- S. Charnovitz, "Nongovernmental Organizations and International Law", *The American Journal of International Law*, 100, 2006.
- C. Cropper, *Playing at monarchy : sport as metaphor in nineteenth-century France*, University of Nebraska Press, Lincoln, 2008.
- N. B. Crowther, *Sport in ancient times*, Praeger, Westport, 2007.
- G. D. Cumming, *French NGOs in the Global Era - A Distinctive Role in International Development*, Palgrave Macmillan, New York, 2009.
- A. C. Cutler, *Private power and global authority : transnational merchant law in the global political economy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
- F. Dasser, "International Arbitration and Setting Aside Proceedings in Switzerland – An Updated Statistical Analysis ", *ASA bulletin*, 28/1, 2010.
- P. David, *A guide to the World Anti-Doping Code : a fight for the spirit of sport*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- T. Davis, "What is Sports Law?", *Marquette Sports Law Review*, 11/2, 2001.
- T. Delaney, T. Madigan, *Sports : why people love them!*, University Press of America, Lanham, 2009.
- P. Dimeo, *A history of drug use in sport, 1876-1976 : beyond good and evil*, Routledge, London, New York, 2007.
- V. Dimitrijević, R. Stojanović, *Međunarodni odnosi*, Nolit, Beograd, 1996.
- E. Dunning, D. Malcolm, I. Waddington, *Sport histories : figurational studies of the development of modern sport*, Routledge, London, 2004.
- N. Đurđević, *Javne vlasti i sport*, Kragujevac, 2007.
- N. Đurđević, *Komentar zakona o sprečavanju dopinga u sportu*, Kragujevac, 2008.
- F. H. Easterbrook, "Cyberspace and the law of the horse", *University of Chicago Legal Forum*, 207, 1996.
- C. Eisenberg, "The Development of a Transnational Soccer Community in a Changing Global Environment", *DAAD-Vortrag Durban*, 2010.
- C. Eisenberg, "Europäische interessenpolitik im weltfußball", *Themenportal Europäische Geschichte*, 2005. http://www.europa.clio-online.de/site/lang__de-DE/ItemID__112/mid__12205/40208771/Default.aspx, 02.10.2011
- C. Eisenberg, "FIFA 1975-2000: the Business of Development Organisation", *Historical Social Research*, 31/1, 2006.
- C. Eisenberg, "From Political Ignorance to Global Responsibility: The Role of the World Soccer Association (FIFA) in International Sport during the Twentieth Century", *Journal of sport history*, 32/3, 2005.
- A. Epstein, "Alternative Dispute Resolution in Sport Management and the Sport Management Curriculum", *Journal of legal aspects of sport*, 12/3, 2002.
- A. Erbsen. "The Substance and Illusion of Lex Sportiva", in *Lex sportiva : what is sports law?* (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.
- D. J. Ettinger, "The Legal Status of the International Olympic Committee", *Pace International Law Review*, 4, 1992.

- M. Faure, A. J. Van Der Walt, eds., *"Globalization and private law : the way forward"*, Edward Elgar, Cheltenham, 2010.
- A. X. Fellmeth, M. Horwitz, *Guide to Latin in international law*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2009.
- A. K. Fiadjoe, *Alternative dispute resolution : a developing world perspective*, Cavendish, London, 2004.
- "FIFA lifts suspension on Hellenic Football Federation", *FIFA - Media Release*, 12 July 2006. <http://www.fifa.com/worldfootball/releases/newsid=104439.html>, 11.08.2012
- "Fifa v Greece", *BBC Sport Online*, 26 April, 2001. <http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/1298506.stm>, 15.10.2012
- "FIFA warns Nigeria over lesbianism", *Nigerian Tribune*, 08 March 2013. <http://tribune.com.ng/news2013/index.php/en/news/sports/item/6886-fifa-warns-nigeria-over-lesbianism.html>, 11.11.2013
- P. Fiore, *International Law Codified and its legal sanction; or, the legal organization of the society of states (Translation from the fifth Italian edition with an introduction by Edwin M. Borchard)*, Baker, New York, 1918.
- A. Florini. "International NGOS", in *Oxford handbooks of political science* (eds. R. a. W. Rhodes, S. A. Binder, B. A. Rockman), Oxford University Press, Oxford, New York, 2006.
- J. Forster, *The Finance, Accountability and Governance of Global Sports Governing Bodies*, Paper presented at the Conference "Proceedings of the Symposium on Accountability, Governance and Performance in Transition", Brisbane, 2004.
- J. Forster, N. Pope, *The political economy of global sporting organisations*, Routledge, London, New York, 2004.
- K. Foster, "Global Administrative Law: The Next Step For Global Sports Law?", *Westminster School of Law*, Research Paper No. 12-10, 2012.
- K. Foster, "Is There a Global Sports Law?", *Entertainment Law*, 2/1, 2003.
- K. Foster. "Lex Sportiva and Lex Ludica : the Court of Arbitration for Sport's Jurisprudence", in *Lex sportiva : what is sports law?* (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.
- K. Foster. "Lex Sportiva: Transnational Law in Action", in *Lex sportiva : what is sports law?* (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.
- Freedom of Association: Proceedings*, Council of Europe, Strasbourg, 1994.
- O. D. Frouville. "Domesticating civil society at the United Nations", in *NGOs in International Law, Efficiency in Flexibility?* (eds. P. M. Dupuy, L. Vierucci), Edward Elgar, Cheltenham - Northampton, 2008.
- S. Gardiner, *Sports law 2nd*, Cavendish Pub., London, Sydney, 2001.
- A. Geeraert. "Good governance in International Non-Governmental Sport Organisations: an empirical study on accountability, participation and executive body members in Sport Governing Bodies", in *Action for Good Governance in International Sports Organisations. Final report* (ed. J. Alm), Play the Game/Danish Institute for Sports Studies, Copenhagen, 2013.
- R. Giulianotti. "Playing an Aerial Game: The New Political Economy of Soccer", in *The political economy of sport* (eds. J. Nauright, K. S. Schimmel), Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005.
- T. Glienke, "The finality of CAS award", *The International Sports Law Journal*, 3-4, 2012.
- O. P. Goel, *Strategic Management and Policy Issues of NGOs*, Isha Books, Delhi, 2004.
- J. Griffiths, "What is Legal Pluralism?", *Journal of Legal Pluralism*, 24, 1986.
- A. Guttmann, *From ritual to record : the nature of modern sports*, Columbia University Press, New York, 1978.
- R. E. Hartley, *Alternative dispute resolution in civil justice systems*, LFB Scholarly Pub., New York, 2002.
- N. E. Hatzimihail, "The Many Lives—And Faces—Of Lex Mercatoria: History As Genealogy In International Business Law", *Law And Contemporary Problems*, 71, 2008.
- V. Heins, *Nongovernmental organizations in international society : struggles over recognition*, Palgrave Macmillan, New York, 2008.
- M. Hertogh, ed. *"Living law : reconsidering Eugen Ehrlich"*, Hart, Oxford, 2009.

- M. Hertogh. "What is non-state law? Mapping the other hemisphere of the legal world", in *International governance and law : state regulation and non-state law* (eds. H. V. Schooten, J. Verschuuren), Edward Elgar, Cheltenham, 2008.
- A. O. Hirschman, *Exit, voice and loyalty : response to decline in firms, organizations and states*, Harvard Univ. Press, 1972.
- H. Homburg, "FIFA and the "Chinese Question", 1954-1980: an Exercise of Statutes ", *Historical Social Research*, 31/1, 2006.
- J. Horne, A. Tomlinson, G. Whannel, *Understanding sport : an introduction to the sociological and cultural analysis of sport*, Spon, London, 1999.
- B. Houlihan. "The world anti-doping agency: Prospects for success", in *Drugs and Doping in Sport - Socio-legal perspectives* (ed. J. O'leary), Cavendish, London, 2001.
- J. Howard, "Harding Admits Guilt in Plea Bargain, Avoids Prison", *Washington Post*, March 17, 1994. http://www.washingtonpost.com/wp-srv/sports/longterm/olympics1998/history/timeline/articles/time_031794.htm, 08.06.2014
- J. Huizinga, *Homo ludens : a study of the play-element in culture*, Routledge and Kegan Paul, London, 1980.
- "IAAF disputes will now be referred to CAS", *IAAF News*, 50, 2001.
- "International Associations Under Belgian Law", Appendix 6.1 of the International Associations Statutes Series vol 1, UIA eds, 1988. <http://www.uia.org/belgianlaw>, 11.05.2013
- The international comparative legal guide to: international arbitration*, Global Legal Group, London, 2009.
- "International Experts Tackle the Trafficking of Doping Substances", *Play true*, 3, 2006.
- G. Jarvie, *Sport, culture and society : an introduction*, Routledge, London, 2006.
- C. Jermini, N. Bernardoni. "Domestic Arbitration under the New Swiss Code of Civil Procedure", in *Arbitration in Switzerland : the practitioner's guide* (ed. M. Arroyo), Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2013.
- A. Judge, "Legal Status of International NGOs: Overview and Options", *International Associations Statutes Series, Union of International Associations* (Munich: K G Saur Verlag), Appendix 1, 1988.
- A. Judge, "NGOs and civil society: Some realities and distortions. The challenge of "Necessary-to-Governance Organizations"", *Transnational Associations*, 3, 1995.
- D. Kane, "Twenty years on: An evaluation of the court of arbitration for sport", *Melbourne Journal of International Law*, 4/2, 2003.
- M. P. Karns, "Nongovernmental organization", in *Encyclopedia Britannica* <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/759090/nongovernmental-organization-NGO>, 11.10.2013
- N. Karsten, "Legal Consequences of Globalization: The Status of Non-Governmental Organizations Under International Law", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 6/2, 1999.
- B. Kingsbury, N. Krisch, R. B. Stewart, "The Emergence of Global Administrative Law", *Law and Contemporary Problems*, 68, 2005.
- B. V. Klink. "Can there be law without the state? The Ehrlich–Kelsen debate revisited in a globalizing setting", in *International governance and law : state regulation and non-state law* (eds. H. V. Schooten, J. Verschuuren), Edward Elgar, Cheltenham, 2008.
- A. Kruger. "The unfinished symphony: a history of the Olympic Games from Coubertin to Samaranch", in *The international politics of sport in the twentieth century* (eds. J. Riordan, A. Kruger), Spon, London, 1999.
- D. Lapaš, *Međunarodne nevladine organizacije kao subjekti međunarodnog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1999.
- C. Lassiter, "Lex Sportiva: Thoughts Towards a Criminal Law of Competitive Contact Sport", *St. John's Journal of Legal Commentary*, 22/1, 2007.
- F. Latty. "Transnational Sports Law", in *Lex sportiva : what is sports law?* (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.
- V. Leary. "The ILO: A Model for Non-State Participation?", in *The Legitimacy of the United Nations: Towards an Enhanced Legal Status of Non-State Actors* (eds. T. C. V. Boven, et al.), Netherlands Institute of Human Rights, SIM Special 19, Utrecht, 1997.

- R. Levermore, A. Budd, *Sport and international relations : an emerging relationship*, Routledge, London, 2004.
- D. Lewis, *The management of non-governmental development organizations : an introduction*, Routledge, London, New York, 2001.
- A. K. Lindblom, *Non-governmental organisations in international law*, Cambridge University Press, Cambridge - New York, 2005.
- C. A. Lisi, *A history of the World Cup : 1930-2006*, Scarecrow Press, Lanham, 2007.
- P. Malanczuk, *Akehurst's modern introduction to international law*, Routledge, London, New York, 1997.
- D. Malcolm, *The SAGE dictionary of sports studies*, SAGE, London, 2008.
- A. F. M. Maniruzzaman, "The Lex Mercatoria and International Contracts: A Challenge for International Commercial Arbitration?", *American University International Law Review*, 14/3, 1999.
- K. Martens, "Examining the (Non-)Status of NGOs in International Law", *Indiana Global Legal Studies Journal*, 10/2, 2003.
- K. Martens, "Mission Impossible? Defining Nongovernmental Organizations", *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organisations*, 13, 2002.
- J. McClelland, *Body and mind : sport in Europe from the Roman Empire to the Renaissance*, Routledge, London, 2006.
- D. G. McComb, *Sports : an illustrated history*, Oxford University Press, New York, 1998.
- D. G. McComb, *Sports in world history*, Routledge, London, 2004.
- R. H. McLaren, "The Court of Arbitration for Sport: An Independent Arena for the World's Sports Disputes", *Valparaiso University Law Review*, 35/2, 2001.
- R. H. McLaren, "Twenty-five Years of the Court of Arbitration for Sport: A Look in the Rear-view Mirror", *Marquette Sports Law Review*, 20/2, 2010.
- Media release - first Ad Hoc division of the Court of arbitration for sport at the Asian Games. <http://www.tas-cas.org/d2wfiles/document/7746/5048/0/CAS20Ad20hoc20Division20Media20Release20-20General20-20201420%28English%29.pdf>, 16.10.2014
- M. Merle, "The Working of International Non-Governmental Organisations and their Legal Status", *Transnational Associations*, 3, 1986.
- A. Mestre, "The Legal Basis of the Olympic Charter", *The international sports law journal*, 1-2, 2008.
- R. Michaels, "Global Legal Pluralism", *Annual Review of Law & Social Science*, 5, 2009.
- R. Michaels, "The Re-Statement of Non-State Law: The State, Choice of Law, and the Challenge from Global Legal Pluralism", *Wayne Law Review*, 51, 2005.
- R. Michaels, "The True Lex Mercatoria: Law Beyond the State", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 14/2, 2008.
- M. Mićović, "Lex sportiva i fair-play", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 48/4, 2011.
- M. J. Mitten, "Judicial Review of Olympic and International Sports Arbitration Awards: Trends and Observations", *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, 10/1, 2009.
- M. J. Mitten, H. Opie, "'Sports Law': Implications for the Development of International, Comparative, and National Law and Global Dispute Resolution", *Tulane Law Review*, 85, 2010.
- D. W. Morrow, *The society of free states*, Harper & Brothers, New York - London, 1919.
- B. Murray, "FIFA", in *The international politics of sport in the twentieth century* (eds. J. Riordan, A. Kruger), Spon, London, 1999.
- J. Nafziger, "The Future Of International Sports Law", *Willamette law review*, 42, 2006.
- J. Nafziger, "Lex Sportiva", *The international Sports Law Journal*, 1-2, 2004.
- J. Nafziger, "The Principle of Fairness in the Lex Sportiva of CAS Awards and Beyond", *The International Sports Law Journal (ISLJ)*, 2010.
- J. Nafziger, "Resolving Disputes over Financial Management of Athletes: English and American Experiences", *Jeffrey S. Moorad Sports Law Journal*, 3/2, 1996.
- J. Nafziger, R. K. Paterson, A. D. Renteln, *Cultural law : international, comparative, and indigenous*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- "Najznačajniji dan za rvanje", B92, http://www.b92.net/sport/borilacki/rvanje.php?yyyy=2013&mm=09&dd=09&nav_id=751488, 10.10.2013

- "Nigeria 'lesbian football ban' reports examined by Fifa", *BBC*, 7 March 2013.
<http://www.bbc.com/sport/0/football/21702308>, 11.11.2013
- D. Nikolić. "Nove tendencije u razvoju evropskog privatnog prava", in *Pravo Republike Srbije i pravo Evropske Unije – stanje i perspektive*, Zbornik radova sv.2 (Pravni fakultet, Niš, 2009.
- R. Nixon, "Apartheid On The Run: The South African Sports Boycott ", *Transition*, 58, 1992.
- O. O. Olatawura, "Fundamental Doctrines of International Sport Law", *The international sports law journal*, 3-4, 2008.
- D. P. Panagiotopoulos, ed. "*Proceedings of 5th IASL Congress on sports law - Sports activities - European Community law and international implications*", Εκδοτικός ομίλος "ΙΩΝ", Περιστέρι, 1997.
- R. Parrish, *Sports law and policy in the European Union*, Manchester University Press, Manchester, 2003.
- M. Pieth, *Governing FIFA, Concept Paper and Report*, Universität Basel, Basel, 2011.
- A. Pinna, "The Trials and Tribulations of the Court of Arbitration for Sport - Contribution to the Study of the Arbitration of Disputes concerning Disciplinary Sanctions", *The International Sports Law Journal*, 1-2, 2005.
- F. Pinter. "Funding Global Civil Society Organisations", in *Global Civil Society Yearbook 2001* (eds. M. Glasius, M. Kaldor, H. K. Anheier), Oxford University Press, Oxford, 2001.
- J. Rabkin, *Why The Left Dominates NGO Advocacy Networks*, Paper presented at the Conference "Nongovernmental Organizations: The Growing Power of an Unelected Few", Washington, 2003.
- O. Račić, V. Dimitrijević, *Međunarodne organizacije*, Savremena administracija, Beograd, 1988.
- E. Rebasti. "Beyond consultative status: which legal framework for an enhanced interaction between NGOs and intergovernmental organizations?", in *NGOs in International Law, Efficiency in Flexibility?* (eds. P. M. Dupuy, L. Vierucci), Edward Elgar, Cheltenham - Northampton, 2008.
- H. H. K. Rechenberg, "Non-Governmental Organizations", in *Encyclopedia of Public International Law* (ed. R. Bernhardt), vol. 9, North-Holland, Amsterdam, New York, 1986.
- M. Reeb, "General principles of CAS case law in doping issues", *Olympic Review*, XXVI-19, 1998.
- L. Reilly, "Introduction to the Court of Arbitration for Sport (CAS) & the Role of National Courts in International Sports Disputes", *Journal of Dispute Resolution*, 1, 2012.
- W. M. Reisman, "Jonathan I. Charney: An Appreciation", *The Vanderbilt Journal of Transnational Law* 36, 2003.
- R. Renson, "Fair Play: Its Origins And Meanings In Sport", *Kinesiology* 41, 2009.
- F. C. Rich, "The Legal Regime for a Permanent Olympic Site ", *New York University Journal of International Law and Politics*, 15/1, 1982., in *The International Sports Law Journal*, 3-4, 2009.
- A. Rigozzi, "Challenging Awards of the Court of Arbitration for Sport", *Journal of International Dispute Settlement*, 1/1, 2010.
- J. Riordan, "Worker Sport", in *Encyclopedia of world sport* eds. D. Levinson, K. Christensen), Oxford University Press, New York, 1999.
- J. Riordan, A. Kruger, eds., "*The international politics of sport in the twentieth century*", Spon, London, 1999.
- A. Room, *Dictionary of sports and games terminology*, McFarland & Co., Jefferson, 2010.
- D. M. Rosen, *Dope : a history of performance enhancement in sports from the nineteenth century to today*, Praeger, Westport, 2008.
- S. Sanger. "Practical Problems of International Labour Legislation", in *Labour as an international problem, a series of essays comprising a short history of the International labour organisation and a review of general industrial problems* (ed. E. J. Solano), Macmillan and co., London, 1920.
- D. Sansone, *Greek athletics and the genesis of sport*, University of California Press, Berkeley, 1988.
- G. Scambler, *Sport and society : history, power and culture*, Open University Press, Maidenhead, 2005.
- T. Schultz, "The Concept of Law in Transnational Arbitral Legal Orders and some of its Consequences", *Journal of International Dispute Settlement*, 2/1, 2011.

- T. Schultz, "Some critical comments on the juridicity of lex mercatoria", *Yearbook of Private International Law*, 10, 2008.
- G. V. Segesser, D. Schramm. "Swiss Private International Law Act 1989", in *Concise International Arbitration* (ed. L. A. Mistelis), 2010.
- M. N. Shaw, *International law, 6th edition*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2008.
- R. Siekmann, "The Etymology of the Termini Technici Lex Sportiva and Lex Ludica: Where Do They Come From?", *The International Sports Law Journal*, 3-4, 2011.
- R. Siekmann, *Introduction to international and European sports law : capita selecta*, T.M.C. Asser Press ; Springer, The Hague, Berlin, 2012.
- R. Siekmann, "The specificity of sport: sporting exceptions in EU Law", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 4, 2012.
- R. Siekmann. "What is Sports Law? A Reassessment of Content and Terminology", in *Lex sportiva : what is sports law?* (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.
- R. Siekmann, J. Soek, "Models of Sport Governance in the European Union: The Relationship between State and Sport Authorities", *The International Sports Law Journal*, 3-4, 2010.
- R. Siekmann, J. Soek. "Towards a Typology of (International) Comparative Sports Law (Research)", in *Lex sportiva : what is sports law?* (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.
- M. J. Smith, "Quangos", in *The encyclopedia of political science* (ed. G. T. Kurian), CQ Press, Washington, D.C., 2011.
- J. Soek, "Sport in national sports laws and constitutions: definition, ratio legis and objectives", *The international sports law journal*, 3-4, 2006.
- E. J. Solano, ed. "*Labour as an international problem; a series of essays comprising a short history of the International labour organisation and a review of general industrial problems*", Macmillan and co., London, 1920.
- "South Africa Readmitted to Olympics Competition", *Los Angeles Times*, July 10, 1991. <http://articles.latimes.com>, 14.08.2013
- C. Spolar, "Judge Guides Skating's Compromise Resolution", *Washington Post*, February 14, 1994. http://www.washingtonpost.com/wp_srv/sports/longterm/olympics1998/history/timeline/articles/time_021494d.htm, 13.05.2014
- J. R. Sternlight, "Panacea or Corporate Tool? Debunking the Supreme Court's Preference for Binding Arbitration", *Washington University Law Review*, 74/3, 1996.
- S. Strange, *The retreat of the state : the diffusion of power in the world economy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
- M. Straubel, "Enhancing the Performance of the Doping Court: How the Court of Arbitration for Sport Can Do Its Job Better", *Loyola University Chicago Law Journal*, 36/4, 2005.
- F. Strijbosch, "The Concept of Pela and its Social Significance in the Community of Moluccan Immigrants in the Netherlands", *Journal of Legal Pluralism*, 23, 1985.
- "Suspension against Greek Federation lifted", *FIFA - Media Release*, 20 June 1996. <http://www.fifa.com/aboutfifa/organisation/news/newsid=70087/index.html>, 12.10.2012
- "Suspension of Greek FA averted after signature of Joint Declaration", *FIFA News Centre*, 30 April 2001. <http://www.fifa.com/newscentre/news/index,page=5296.htm>, 15.10.2012
- K. Suter, *Global order and global disorder : globalization and the nation-state*, Praeger, Westport, 2003.
- S. Szymanski, A. S. Zimbalist, *National pastime : how Americans play baseball and the rest of the world plays soccer*, Brookings Institution Press, Washington, 2005.
- D. Šuput, "Pravni okvir koji uređuje borbu protiv nasilja na sportskim priredbama u evropskim državama", *Strani pravni život*, 1, 2010.
- D. Šuput. "Reform Of Legal Framework Regulating Sports In The Republic Of Serbia", in *Serbian Law in transition : changes and challenges* (ed. M. Milošević), Institute of Comparative Law, Belgrade, 2009.
- D. Šuput, "Zakonsko uređivanje sporta u evropskim državama", *Strani pravni život*, 3, 2009.
- B. Z. Tamanaha, "Understanding Legal Pluralism: Past to Present, Local to Global", *Sydney Law Review*, 30, 2008.

- P. R. Teetor, "England's Earliest Treatise on the Law Merchant", *American Journal of Legal History*, 6, 1962.
- G. Teubner, "Global Bukowina: Legal Pluralism in the World Society", in *Global Law Without a State* (ed. G. Teubner), Brookfield: Dartmouth 1997.
- P. K. Thornton, *Sports law*, Jones and Bartlett Publishers, Sudbury, 2011.
- P. Tiersma, "The New Black's", *Loyola Law School - Legal Studies Paper No. 2005-19*, 2005.
- K. Toohey, A. J. Veal, *The Olympic Games : a social science perspective*, CABI, Wallingford, 2007.
- "Trajković: Lalović sačuvao rvanje", *B92*, http://www.b92.net/sport/borilacki/rvanje.php?yyyy=2013&mm=09&dd=10&nav_id=752038, 10.10.2013
- United Nations member States - General Information. UN, <http://www.un.org>, 01.06.2013
- A. Wax, "Public International Sports Law: A 'Forgotten' Discipline?", in *Lex sportiva : what is sports law?* (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.
- S. Weatherill, "Is There Such a Thing as EU Sports Law?", in *Lex sportiva : what is sports law?* (eds. R. C. R. Siekmann, J. Soek), Springer, New York, 2012.
- "West Ham lodge Tevez appeal to CAS", *The Independent*, 15 October 2008. <http://www.independent.co.uk/sport/football/premier-league/west-ham-lodge-tevez-appeal-to-cas-962361.html>, 14.08.2014
- S. Wheatley, *The democratic legitimacy of international law*, Hart Pub., Oxford, Portland, 2010.
- N. Wigglesworth, *The story of sport in England*, Routledge, London, 2007.
- P. Willetts, *'The conscience of the world' : the influence of non-governmental organisations in the UN system*, Brookings Institution, Washington, 1996.
- P. Willetts, *Non-governmental organizations in world politics : the construction of global governance*, Routledge, Milton Park, New York, 2011.
- P. Willetts, "What is a Non-Governmental Organization?", in *Encyclopaedia of Life Support Systems* vol. Section 1, Institutional and infrastructure resource issues, Article 1.44.3.7: Non-governmental organizations, UNESCO, 2009.
- G. M. Wong, *Essentials of sports law*, Praeger, Santa Barbara, 2010.
- G. Xu, *Olympic dreams : China and sports, 1895-2008*, Harvard University Press, Cambridge, London, 2008.
- M. Yaziji, J. P. Doh, *NGOs and corporations : conflict and collaboration*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.
- G. I. Zekos, *International commercial and marine arbitration*, Routledge-Cavendish, London, New York, 2008.
- Г. Кнежевић, "Право и промене: ADR - промена у праву", *Анали Правног факултета у Београду*, 54/2, 2006.
- Д. Николић, "Нове тенденције у развоју европског приватног права", *Право Републике Србије и Право Европске Уније – Стање и Перспективе, Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Св.2, 2009.

Порописи и судске одлуке

- 4A_358/2009, Urteil vom 6. November 2009, Bundesgericht - I. Zivilabteilung, 2009.
- 4A_428/2011, Arrêt du 13 février 2012, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2012.
- 4A_460/2008, Urteil vom 9. Januar 2009, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2009.
- 4P.172/2006, Arrêt du 22 mars 2007, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2007.
- 4P.267/2002, Arrêt du 27 mai 2003, Tribunal Federal - Ire Cour De Droit Civil, 2003.
- [2008] EWHC 2855 (Comm), England and Wales High Court (Commercial Court), 2008. <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2008/2855.html>, 14.08.2014.
- 2018 and 2022 FIFA World Cups Bid Evaluation Report, FIFA, 2010. <http://www.fifa.com/mm/document/tournament/competition/01/33/74/56/b9qate.pdf>, 23.08.2012.
- An Act to incorporate the United States Olympic Association (Pub.L. No. 81-805, 64 Stat. 899), 1950.
- Activity Report 2004, FIFA, 2004.
- Activity Report 2005, FIFA, 2005.
- Activity Report 2007, FIFA, 2007.
- Activity Report 2008, FIFA, 2008.

Additional Protocol to the Anti-Doping Convention (ETS 188), Council of Europe, 2002.

Advisory Opinion - CAS 2005/C/841, Court of Arbitration for Sport, 2005.
<http://www.rdes.it/TASopinion.pdf>, 25.06.2013.

Advisory opinion - CAS 2005/C/976 & 986, Court of Arbitration for Sport, 2005.

Agreement between Switzerland and the International Olympic Committee regarding the statute of the International Olympic Committee in Switzerland, Swiss Federal Council, 2000.

Angela Raguz v Rebecca Sullivan & Ors [2000] NSWCA 240, Supreme Court of New South Wales - Court of Appeal, 2000. <http://www.austlii.edu.au/au/cases/nsw/NSWCA/2000/240.html>, 11.08.2013.

Annual report and non-statutory financial statements for the year ended 31 march 2012, Oxfam International, 2012. <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/oxfam-international-financial-accounts-2011-2012.pdf>, 11.11.2012.

Annual Review of Football Finance 2009, Deloitte. http://www.deloitte.com/view/en_CL/cl/services/2f5f8dc039f93210VgnVCM100000ba42f00aRCRD.htm#, 13.12.2012.

Anti-Doping Convention (ETS 135), Council of Europe, 1989.

Arbitrage TAS 2007/A/1424, Court of Arbitration for Sport, 2008.

Arbitrage Chambre ad hoc du TAS (J.O. Atlanta) - 96/006, Court of Arbitration for Sport, 1996.

Arbitrage TAS 86/1, Court of Arbitration for Sport, 1987.

Arbitrage TAS 2004/A/776, Court of Arbitration for Sport, 2005.

Arbitration CAS 2000/A/284, Court of Arbitration for Sport, 2000.

Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Sydney) 00/013, Court of Arbitration for Sport, 2000.

Arbitration CAS 94/129, Court of Arbitration for Sport, 1995.

Arbitration CAS 2000/A/278, Court of Arbitration for Sport, 2000.

Arbitration CAS 2003/O/486, Court of Arbitration for Sport, 2003.

Arbitration CAS 2004/A/628, Court of Arbitration for Sport, 2004.

Arbitration CAS 2005/A/952, Court of Arbitration for Sport, 2006.

Arbitration CAS 2007/A/1370 Court of Arbitration for Sport, 2008.

Arbitration CAS 2007/A/1370 Order, Court of Arbitration for Sport, 2007.

Arbitration CAS 2008/A/1545, Court of Arbitration for Sport, 2010.

Arbitration CAS 2008/A/1621, Order, Court of Arbitration for Sport, 2008.

Arbitration CAS 2008/O/1455, Court of Arbitration for Sport, 2008.

Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. London) 12/10, Court of Arbitration for Sport, 2012.

Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Salt Lake City) 02/004, Order, Court of Arbitration for Sport, 2002.

Arbitration CAS Ad Hoc Division (O.G. Sochi) OG 14/03, Court of Arbitration for Sport, 2014.

Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Sydney) 00/012, Court of Arbitration for Sport, 2000.

Arbitration CAS Ad Hoc Division (O.G. Sydney) 00/013, Court of Arbitration for Sport, 2000.

Arbitration CAS ad hoc Division (O.G. Turin) 06/002, Court of Arbitration for Sport, 2006.

Arbitration CAS ad hoc Division (OG Turin) 06/008, Court of Arbitration for Sport, 2006.

Arbitration Rules, International Chamber of Commerce (ICC), 2012.

Arbitration Rules, London Court of International Arbitration (LCIA), 2014.

Arbitration rules for the 2014 FIFA World Cup Brazil - final round, ICAS, 2014.

Arbitration rules for the Olympic Games, ICAS, 2003.

Arbitration rules for the XVII Asian Games in Incheon, ICAS, 2014.

Australian Olympic Committee (AOC), Advisory Opinion CAS 2000/C/267, 2000.

S. Bastid, Institute of International Law, Resolution on granting of international status to associations established by private initiative (1950), Appendix 4.8 of the International Associations Statutes Series vol 1, 1988.

Beximco Pharmaceuticals Ltd v Shamil Bank of Bahrain, Ec [2004] App.L.R. 01/28.
http://www.nadr.co.uk/articles/published/ArbitLawReports/Beximco_v_Shamil_2004.pdf, 29.01.2012.

Bylaws, United States Olympic Committee, 2014.

The Canadian Anti-Doping Program, Canadian Centre for Ethics in Sport (CCES), 2015.

Canadian Sport Dispute Resolution Code, Sport Dispute Resolution Centre of Canada (SDRCC), 2015.

Commercial Arbitration Rules and Mediation Procedures, American Arbitration Association, 2013.

Constitution, FIBV, 2012.

Constitution, IAAF, 2011.

Constitutive instrument of foundation World Anti-Doping Agency, 1999.

Consultative relationship between the United Nations and non-governmental organizations, The Economic and Social Council (ECOSOC), Resolution E/RES/1996/31, 1996.

Convention On The Privileges And Immunities Of The United Nations, UN, 1946.
<http://www.un.org/ar/ethics/pdf/convention.pdf>, 12.04.2011.

Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, UN, 1958.

Convention on the Rights and Duties of States, Seventh International Conference of American States, 1933.

Copenhagen Declaration on Anti-Doping in Sport, 2003.

Court of Arbitration for Sport - CAS, Statistic, 2012. <http://www.tas-cas.org/d2wfiles/document/437/5048/0/stat2012.pdf>, 12.12.2013.

Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, A/RES/1514(xv), United Nations, 1960.

Disciplinski Pravilnik, Fudbalski Savez Srbije, (Službeni list FSS "Fudbal", broj 7/2011, 3/2012, 12/2014), 2014.

Disciplinski pravilnik, Košarkaški Savez Srbije, 2012.

European Convention on Spectator Violence and Misbehaviour at Sports Events and in Particular at Football Matches (ETS 120), Council of Europe, 1985.

European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations, Council of Europe, ETS No. 124, 1986.

Explanatory Report on the European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations, Council of Europe, 1986.

FIFA Circular no. 827. 10 December 2002.

FIFA Code of Ethics, FIFA, 2012.

FIFA financial assistance programme regulations, FIFA, 2009.

Finacial Report, FIFA, 2013.

Finacial Report 2011, FIFA, 2012.

Financial Report, FIFA, 2014.

Financial Statements at 31 December 2012 of Transparency International, with Independent Auditors' Report, 2012. http://www.transparency.org/files/content/ouraccountability/TIS_2012AuditedFinancials_1.pdf, 11.12.2012.

Football hooliganism with an EU dimension: Towards an international legal framework, Project JAI/203/AGIS/138, T. M. C. A. Instituut, 2004.

French Civil Code, 1804. <http://www.napoleon-series.org>, 31.01.2012.

General Statutes, Federation Internationale De Basketball (FIBA), 2014.

Harding v. U.S. Figure Skating Ass'n 851 F. Supp. 1476 (D. Or. 1994), United States District Court D. Oregon, 1994. <https://casetext.com>, 15.06. 2014.

The Hillsborough stadium disaster 15 april 1989. , Inquiry by the Rt Hon Lord Justice Taylor - Interim Report (Cm765), 1989.

Host City Contract for the Games of the XXX Olympiad in 2012, IOC, 2005.
<http://www.gamesmonitor.org.uk/files/Host%20City%20Contract.pdf>, 21.12.2012.

ICC International Code on Sponsorship, International Chamber of Commerce, 2003.

International Convention against Apartheid in Sports, General Assembly UN, Res. 40/64 G, 1985.

International Convention Against Doping In Sport, UNESCO, 2005.

International Declaration against Apartheid in Sports, General Assembly UN, A/RES/32/105M, 1977.

Judicial and Disciplinary Rules of the FIA, Federation Internationale De L'automobile (FIA), 2013.

Laws of the Game 2013/2014, FIFA.

Mediation Guidelines, Court of Arbitration for Sport. <http://www.tas-cas.org>, 11.10.2014.

Mediation Rules, International Council of Arbitration for Sport, 2013.

Meeting of experts for the drafting of an international instrument against doping in sport - working document, UNESCO, 2003. <http://unesdoc.unesco.org>, 15.07.2013.

Olympic and Amateur Sports Act, (36 USC §§ 220501-220529), 1998.

Olympic and amateur sports act Amendments of 1998, Report of the Committee on commerce, science, and transportation, 1998.

Olympic Charter, IOC, 1995.

Olympic Charter, IOC, 1996.

Olympic Charter, IOC, 2011.

Olympic Charter, IOC, 2013.

Olympic movement anti-doping code (OMADC), IOC, 1999.

Organization of American States (OAS), Guidelines for the Participation of Civil Society Organizations in OAS Activities, CP/RES. 759 (1217/99), 1999.

R. Parrish, *et al.*, European Parliament, The Lisbon Treaty and EU Sports Policy - Study (IP/B/CULT/IC/2010-028), 2010.

Permanent Missions to the UN, UN, ST/PLS/SER.A/302, 2012.

Physical Activity and Sport Act (S.C. 2003, c. 2) last amended on 2011-10-17, 2003.

Pravilnik o Arbitraži, Odbojkaški Savez Srbije, 2011.

Pravilnik o radu Arbitražnog suda FSB, Fudbalski Savez Beograda, 2013.

Pravilnik o radu Arbitražnog suda FSS, Fudbalski Savez Srbije, 2013.

Pravilnik o Stalnoj arbitraži, Rukometni Savez Srbije, 2012.

Pravilnik o Stalnoj sportskoj arbitraži, Olimpijski Komitet Srbije, 2014.

Pravilnik o Stalnoj sportskoj arbitraži, Olimpijski Komitet Srbije, 2011.

Pravilnik o Stalnom izbranom sudu (arbitraža) pri Privrednoj Komori Srbije, Privredna Komora Srbije, 2012.

Pravilnik o Stalnom sportskom arbitražnom sudu, Sportski Savez Srbije, 2011.

Predlog zakona o sprečavanju dopinga u sportu, 2001. www.arhiva.srbija.gov.rs, 25.07.2013.

Principles concerning the participation of international nongovernmental organizations in the work of the Codex Alimentarius Commission, FAO, 2005.

Protocol for Olympic and Paralympic movement testing, U.S. Anti-Doping Agency, 2014.

Reparation For Injuries Suffered In The Service Of The United Nations (Advisory Opinion: I.C. J. Reports 1949, p. 174), ICJ, 1949.

Report on the operations of the SDRCC 2013–2014, Sport Dispute Resolution Centre of Canada, 2014.

RERUM NOVARUM, Encyclical of Pope Leo XIII on capital and labor, 1891. http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum_en.html, 11.02.2013.

Reynolds v. Int'l Amateur Athletic Federation, 23 F.3d 1110 (6th Cir. 1994), United States Court of Appeals Sixth Circuit., 1994. <https://casetext.com>, 06.12.2014.

Reynolds v. TAC, 935 F.2d 270 (6th Cir. 1991), United States Court of Appeals - Sixth Circuit, 1991. <https://law.resource.org>, 6.12.2014.

The Role Of Member States In The Organizing And Functioning Of Professional Sport Activities - Report For The European Commission (TENDER N° VT/2008/106), T. M. C. A. Instituut, 2009.

Rules of the association 2013-2014, FA, 2013.

Safe Hands - Building Integrity And Transparency At FIFA, Transparency International, 2011.

Safety and Security Regulations, UEFA, 2006.

Safety Regulations, FIFA, 2008.

Statut, Sportski Savez Srbije, 2011.

Statut, Sportski Savez Srbije, 2013.

Statut, Fudbalski Savez Srbije, (Службени лист ФСС "Фудбал", Ван. бр. 2/2012), 2012.

Statut, Odbojkaški Savez Srbije, 2012.

Statut Antidoping Agencije, Antidoping Agencija, (Sl. glasnik RS br.139/14), 2014.

Statutes, Federation Internationale De L'automobile (FIA), 2013.

Statutes, FIFA, 2014.

Statutes, FIFA, 2012.

Statutes of ICAS and CAS (Code), 2013.

Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement, International Conference of the Red Cross, 1986 amended in 1995, 2006.

Statutes, UEFA, 2014.

Supplementary Procedures for the Arbitration of Olympic Sport Doping Disputes, American Arbitration Association, 2009.

Swiss Civil Procedure Code, 2008. <http://www.admin.ch/ch/e/rs/2/272.en.pdf>, 15.02.2015.

Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL), Umbricht Attorneys Zurich, 1987.

The Economic and Social Council (ECOSOC), Arrangements For Consultation With Non-Governmental Organizations, Resolution 1296 (XLIV), 1968.

Treaty of Peace between the Principal Allied and Associated Powers and Germany - Treaty of Versailles, 1919.

Treaty on the Functioning of the EU (TFEU), 6655/7/08 REV 7, Council of Europe Union, 2012.

Tumačenje pojma javnog poretka prilikom priznanja strane arbitražne odluke, Privredni Apelacioni Sud, Rešenje Pvž. 215/11, 2011.

United Nations, Charter of the United Nations, 1 UNTS XVI, 1945.

Ustav Republike Srbije, (Sl. glasnik RS br.98/06), 2006.

White paper on sport, com(2007) 391 final, Commission of the European Communities, 2007.

Withdraw IOC recognition from the Netherlands Antilles NOC, IOC. www.fie.ch/download/letters/2011/info/14/fr/17_AHO - Decision of the IOC Session - 8 July 2011.pdf, 22.04.2014.

World Anti-Doping Code, WADA, 2015.

World Anti-Doping Code, WADA, 2003.

World Anti-Doping Code, WADA, 2009.

World Report Nigeria, Human Rights Watch, 2012. http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/nigeria_2012.pdf, 12.05.2013.

Zakon o arbitraži, (Sl. glasnik RS br.46/06), 2006.

Zakon o javnim skijalištima, (Sl. glasnik RS br.46/06), 2006.

Zakon o javnim službama, (Sl. glasnik RS br. 42/91...79/05), 1991.

Zakon o parničnom postupku, (Sl. list SFRJ br. 4/77... 46/06), 1977.

Zakon o potvrđivanju međunarodne konvencije protiv dopinga u sportu (Sl. glasnik RS br. 38/09), 2009.

Zakon o potvrđivanju najrobijskog ugovora o zaštiti olimpijskog simbola, sa aneksom, (Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori br.1/99), 1999.

Zakon o Povelji Ujedinjenih Nacija, (Sl. list DFJ br. 69/45, Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori br. 2/65, 12/66, Sl. list SFRJ br. 39/72), Prečišćen tekst zaključno sa izmenama iz Sl. list SFRJ br. 39/72 koje su u primeni od 04/08/1972, 1945.

Zakon o privrednim komorama, (Sl. glasnik RS br. 65/01 , 36/09 , 99/11 - dr. zakon), 2001.

Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o nasilju i nedoličnom ponašanju gledalaca na sportskim priredbama, posebno na fudbalskim utakmicama, (Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori br. 9/90), 1990.

Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije protiv dopingovanja u sportu, sa Dodatkom, (Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori br. 4/91), 1991.

Zakon o ratifikaciji Konvencije o priznanju i izvršenju inostranih arbitražnih odluka, (Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori br. 11/81), 1981.

Zakon o sportu, (Sl. glasnik RS br. 24/11), 2011.

Zakon o sportu, (Sl. glasnik RS br. 52/96), 1996.

Zakon o sprečavanju dopinga u sportu, (Sl. glasnik RS br.101/05), 2005.

Zakon o sprečavanju dopinga u sportu, (Sl. glasnik RS br.111/14), 2014.

Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, (Sl. glasnik RS br. 67/03), 2003.

Zakon o udruženjima, (Sl. glasnik RS br. 51/09 , 99/11 - dr. zakon, 99/11 - dr. zakon), 2009.

Ženevska konvencija o zaštiti građanskih lica za vreme rata (IV), 1949. http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/zen_konvencija_4_lat.pdf, 23.11.2012.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Мр Милош Галантић је рођен 23.08.1963. године у Београду, где је завршио основну и средњу школу. Правни факултет Универзитета у Београду уписао је школске 1982/1983 године, и исте године је регулисао војну обавезу одслуживши војни рок. Дипломирао је на Правном факултету Универзитета у Београду 1987. године на смеру Међународно јавно право. Уписао је последипломске студије смер - Међународно јавно право. Магистарску тезу под називом „Међународно правна заштита културних и природних добара“ је одбранио 1993. године на Правном факултету у Београду код ментора професора Стевана Ђорђевића чиме је стекао академско звање магистра правних наука. На истом факултету 2013. године пријавио је докторску дисертацију под називом Међународно-правни положај и значај глобалних спортских организација код ментора професора Миленка Креће.

По завршетку студија радни однос заснива у привредном сектору а затим у Институту за економије и финансије у Београду и у Основном суду у Новом Саду. Од 1997. године именовани је запослен у Министарству финансија, Пореској управи, Регионалном одељењу Нови Сад. Од 2003. године именовани је запослен на пословима начелника Одељења наплате филијале Нови Сад, а од 2004. године на пословима начелника Регионалног Одељења наплате. Говори енглески језик.

Објављени радови из области спортског права:

1. "Специфичности Суда за арбитражу у спорту као међународног арбитражног тела ", *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1, 2015
2. "Lex sportiva - Порекло и значај термина", *Теме*, 39/2, 2015.
3. Регулисање друштвених односа у спорту, *Правни живот*, 9, 2015.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани мр Милош Галантић

број индекса

Изјављујем

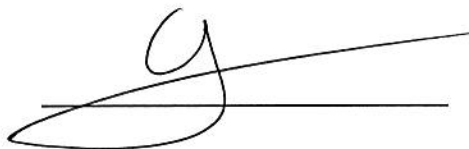
да је докторска дисертација под насловом

МЕЂУНАРОДНО-ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ И ЗНАЧАЈ ГЛОБАЛНИХ СПОРТСКИХ
ОРГАНИЗАЦИЈА

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 21.12.2015.

A handwritten signature in dark ink, consisting of a stylized 'G' followed by a horizontal line and a large loop.

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске
верзије докторског рада**

Име и презиме аутора мр Милош Галантић

Број индекса

Студијски програм

Наслов рада МЕЂУНАРОДНО-ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ И ЗНАЧАЈ
ГЛОБАЛНИХ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Ментор проф. др Миленко Крећа

Потписани мр Милош Галантић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 21.12.2015.

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized loop with a smaller loop inside, followed by a horizontal line extending to the right.

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

МЕЂУНАРОДНО-ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ И ЗНАЧАЈ ГЛОБАЛНИХ СПОРТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Цреативе Цоммонс) за коју сам се одлучио.

1. Ауторство

2. Ауторство - некомерцијално

☒ 3. Ауторство – некомерцијално – без прераде

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима

5. Ауторство – без прераде

6. Ауторство – делити под истим условима

Потпис докторанда

У Београду, 21.12.2015.

